

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TEMETTUAT DEFTERLERİNE GÖRE
XIX. YÜZYIL ORTALARINDA
ESKİŞEHİR KAZASI'NIN SOSYO-
EKONOMİK YAPISI

HAZIRLAYAN
METİN MENEKŞE
1041060164

DANIŞMAN
Doç. Dr. AHMET YİĞİT

ŞUBAT 2012
MUĞLA

T.C.

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TEMETTUAT DEFTERLERİNE GÖRE XIX. YÜZYIL
ORTALARINDA ESKİŞEHİR KAZASI'NIN SOSYO-EKONOMİK
YAPISI

METİN MENEKŞE

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:06.02.2012

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 16.01.2012

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ahmet YİĞİT

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Selahittin ÖZÇELİK

Jüri Üyesi : Yard. Doç. Dr. Erdoğan KELEŞ

Enstitü Müdürü :

Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

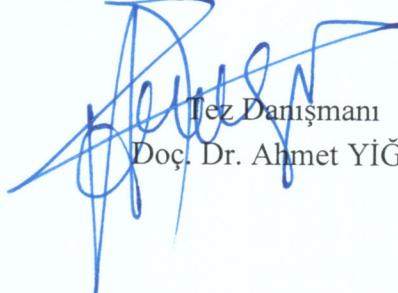
ŞUBAT 2012

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 05/01/2012 tarih ve 538/02 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 25/1 maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Metin MENEKŞE'nin "Temettüt Defterlerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Eskişehir Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı" adlı tezini incelemiş ve aday 16/01/2012 tarihinde saat 14.00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezinkabul olduğuna aybırkai ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ahmet YİĞİT

Üye
Prof. Dr. Selahattin ÖZÇELİK

Üye
Yard. Doç. Dr. Erdoğan KELEŞ

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Temettüt Defterlerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Eskişehir Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

06.02.2012

Metin MENEKŞE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı: MENEKŞE

Adı: Metin

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe: Temettaut Defterlerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Eskişehir Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı

Y. Dil: Socio-Economic Structure Of The Eskişehir Township According to The Temettuat Register In The Middle Of The 19th Century

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar:

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : Ahmet YİĞİT

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Eskişehir Kazası
2. Eskişehir Kazası İdari Yapısı
3. Eskişehir Kazası Sosyal ve Ekonomik Hayat
4. Eskişehir Kazası Üretim
5. Eskişehir Kazası Vergi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Eskişehir
2. Ekonomi
3. Osmanlı Devleti
4. Sosyal Yapı
5. Temettuat Defterleri
6. Vergi
7. Ziraat

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Eskişehir
2. Economics
3. Ottoman State
4. Social Structure
5. Temettuat Registers
6. Tax
7. Agricultural

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 06.02.2012

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
ÖZET.....	X
KISALTMALAR.....	XI
TABLO CETVELİ.....	XII
GRAFİK CETVELİ.....	XIX
GİRİŞ	
A. ESKİŞEHİR KAZASI'NIN COĞRAFYASI VE KISA TARİHÇESİ	
1. Coğrafyası.....	1
2. Kısa Tarihçesi.....	2
2.1 XI. Yüzyıl'a Kadar.....	2
2.2. Selçuklular Dönemi.....	5
2.3. Osmanlı Devleti Dönemi.....	8
B. TEMETTUAT DEFTERLERİ.....	12
C. ESKİŞEHİR KAZASI TEMETTUAT DEFTERLERİ	16

I.BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA ESKİŞEHİR KAZASI'NIN İDARİ VE SOSYAL YAPISI

A. ESKİŞEHİR KAZASI'NIN İDARİ YAPISI.....	19
1. Eskişehir Kazası'nın Mahalle ve Köyleri.....	21
1.1. Mahalleler.....	22

1.2. Köyler.....	25
2. Eskişehir Kazası'nın Nüfusu.....	27
B. ESKİŞEHİR KAZASI'NIN SOSYAL YAPISI.....	34
1. Aile İsimleri.....	34
2. Hane Reislerinin İsimleri	44
3. Lakaplar ve Unvanlar.....	47
3.1. Kişilerin Fiziksel Özelliklerini, Davranışlarını ve Huylarını Yansıtan Lakaplar.....	48
3.2. Meslek Bildiren Lakaplar.....	50
3.3. Yer Bildiren Lakaplar.....	52
3.4. Hayvan İsimli Lakaplar.....	53
3.5. Etnik İsimli Lakaplar.....	54
3.6. Askeri Terimli ve Unvanlı Lakaplar.....	55
3.7. Eşya'ya Bağlı Lakaplar.....	56
3.8. Dini Motifli ve Sosyal Durum Bildiren Unvan ve Lakaplar.....	57
3.9. Diğer Lakaplar.....	60
4. Sosyal Statü Açısından Meslekler.....	62
4.1. Meslekler ve Genel Dağılımları.....	62
4.2. Ziraatla İlgili Meslekler.....	64
4.3. Görevlilerin Meslekleri.....	67
4.3.1 İdarî ve Güvenlik İle İlgili Meslekler.....	67
4.3.2 Hizmet Meslekleri.....	70
4.3.3 Dinî Görevde Bulunanların Meslekleri.....	71
4.4. Zanaat Sahiplerinin Meslekleri.....	73
4.4.1. Dokumacılık Meslekleri.....	74
4.4.2. Dericilik Meslekleri.....	74

4.4.3. Madenciler/Madeni Eşya Üretenlerin Meslekleri.....	75
4.5. Diğer Meslekler.....	78
4.6. Esnaf Gruplarının Meslekleri.....	79
4.6.1. Gıda Maddesi Satanların Meslekleri.....	80
4.6.2. Keyif Verici Maddeler Satanların Meslekleri.....	81
4.7. Emek-Yoğun Meslekleri.....	81
4.8. Ticaret ve Nakliye Meslekleri.....	84
4.9. Mesleği Olmayanlar.....	85

II. BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA ESKİŞEHİR KAZASI'NDA ZİRAAT VE HAYVANCILIK

A. ZİRAAT ALANLARI.....	89
1. Mezru ve Gayr-i Mezru Tarlalar.....	92
2. Bağ ve Bostan Tarlaları.....	97
3. Çayır ve Yonca	102
4. Sebze Bahçesi.....	104
5. Harir Bahçesi.....	106
6. Pamuk Tarlası.....	107
7. Darı, Dut Bahçesi ve Haşhaş Arazi Alanları.....	109
B. ZİRAÎ ÜRETİM VE VERİMLİLİK.....	109
1. Hububat Üretimi.....	111
1.1. Buğday Üretimi	114
1.2. Arpa Üretimi	116
1.3. Burçak Üretimi.....	118
1.4. Haşhaş Üretimi.....	120

2. Pamuk Üretimi	120
3. Susam Üretimi.....	122
4. Üzüm Üretimi.....	123
C. FİYATLAR.....	124
D. HAYVANCILIK.....	128
1. Küçükbaş Hayvancılık.....	129
2. Büyükbaş Hayvancılık.....	134
2.1. Karasığır(Yoz-Kısır-Sağmal).....	135
2.2. Çift ve Koşum Hayvanları.....	137
2.2.1. Çift Hayvanları.....	137
2.2.2. Koşum Hayvanları.....	138
2.3. Manda/Camuş Hayvanları.....	140
2.4. Yük ve Binek Hayvanları.....	141
3. Arıcılık.....	143

III. BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA ESKİŞEHİR KAZASI'NIN İKTİSADÎ YAPISI

A. GELİRLER.....	145
1. Eskişehir Kazası Temettuat Defterleri'nde Kaydedilen Temettuat Topamları.....	146
2. Meslek Gelirleri.....	149
2.1. Ziraat İle İlgili Meslek Gelirleri.....	150
2.2. Görevlilerin Meslek Gelirleri.....	150
2.2.1. İdarî Görevlilerin Meslek Gelirleri.....	150
2.2.2. Hizmet Mesleklerinin Gelirleri.....	151
2.2.3. Dinî Görevde Bulunanların Meslek Gelirleri.....	152
2.3. Zanaat Sahiplerinin Meslek Gelirleri.....	154

2.3.1. Dokumacılık Meslek Gelirleri.....	154
2.3.2. Dericilerin Meslek Gelirleri.....	155
2.3.3. Madenciler/Madenî Eşya Üretenlerin Meslek Gelirleri.....	156
2.4. Diğer Meslek Gelirleri.....	158
2.5. Esnaf Grubunun Gelirleri.....	162
2.5.1. Gıda Maddesi Satanların Gelirleri.....	162
2.5.2. Keyif Verici Madde Satanların Gelirleri.....	164
2.6. Emek-Yoğun Meslek Gelirleri.....	165
2.7. Ticaret ve Nakliye Meslek Gelirleri.....	167
3. Diğer Gelirler.....	171
3.1. Alışveriş (Ahz ü İ'tâ) Gelirleri.....	172
3.2. Ortak Hisse Gelirleri.....	174
3.3. Nükûd (Nakit).....	175
4. Ziraat Gelirleri.....	176
4.1. Mezru Tarla Gelirleri.....	176
4.2. Gayr-i Mezru Tarla Gelirleri.....	181
4.3. Bağ Gelirleri.....	182
4.4. Bostan Gelirleri.....	183
4.5. Bağ-Bostan Arazilerinin Birlikte Yazılan Gelirleri.....	187
4.6. Çayır Gelirleri.....	187
4.7. Harir Bahçesi Gelirleri.....	190
4.8. Pamuk Tarlası Gelirleri.....	191
4.9. Pamuk-Bostan ve Pamuk-Sebze Birlikte Yazılan Gelirler.....	193
4.10. Sebze Bahçesi Gelirleri.....	193
4.11. Yonca Bahçesi Gelirleri.....	195

4.12. Yonca-Bostan ve Yonca-Sebze Birlikte Yazılan Gelirler.....	196
4.13. Dut Bahçesi Gelirleri.....	197
4.14. Darı ve Haşhaş Gelirleri.....	198
5. Gayr-i Menkul Gelirleri.....	198
6. Değirmen(Asiyâb) Gelirleri.....	202
7. Hayvancılık Gelirleri.....	203
7.1. Küçükbaş Hayvancılık Gelirleri.....	204
7.2. Büyükbaş Hayvancılık Gelirleri.....	209
B. VERGİLER.....	214
1. Vergi-i Mahsûsa.....	216
2. Öşür.....	221
2.1. Aynî ve Nakdî Öşür.....	221
2.1.1. Buğday Öşrü.....	223
2.1.2. Arpa Öşrü.....	225
2.1.3. Pamuk Öşrü.....	227
2.1.4. Susam Öşrü.....	228
2.1.5. Burçak Öşrü.....	229
2.1.6. Haşhaş Öşrü.....	230
2.1.7 Harir Öşrü.....	230
2.1.8. Üzüm Öşrü.....	231
2.1.9. Soğan(Gügeri) Öşrü.....	232
2.1.10. Meyve, Sebze Öşrü.....	233
2.1.11. Bağ, Bostan, Çayır, Yonca ve Bahçe Öşürleri.....	234
3. Adet-i Ağnam Vergisi.....	236
SONUÇ.....	239

BİBLİYOGRAFYA.....	243
EKLER.....	250
HARİTA.....	278

ÖNSÖZ

Tanzimat'ın ilanı ile başlayan yeni dönemde Osmanlı Devleti'nde idarî, iktisadî, içtimaî ve askeri alanlarda birçok yenilikler yapıldığı gibi vergi konusunda da birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Daha önce çeşitli tür ve miktarlarda alınan vergiler, Tanzimat ile birlikte daha basit ve sade bir şekil kazanmıştır. Bu yeni vergi düzenlemesi ile herkesin gelir ve gücüne göre vergi alınması esası getirilmiştir. Bu sebeple ülke çapında temettu sayımları yapılmaya başlanmıştır. Temettu sayımları ile elde edilen veriler, Temettuat defterleri adı verilen defterlere kaydedilmiştir. Vergiye tâbi tutulacak olan mükelleflerin emlak, arazi, hayvanât ve sair gelirlerini belirlemeye yönelik sayımları ihtiva eden Temettuat defterleri, özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki Osmanlı toplumunun sosyal ve iktisadî yapısı hakkında oldukça önemli bilgiler içermektedir.

Çalışmada öncelikle arşivden sağlanan defterlerin doğru bir şekilde transkripsiyonun yapılmasına dikkat edilmiştir. Daha sonra transkripsiyonu yapılan her bir defter ayrı ayrı Excel dosyasına geçirilmiş ve burada konu başlıklarına göre tasnife tabi tutulmuştur. Son olarak da veriler tablolaştırılarak Word'e aktarılmış ve yorumlanmıştır.

Bu çalışmada, İncelenen defterler ve bu defterlerden elde edilen bilgiler ışığında XIX. yüzyıl ortalarında Eskişehir Kazası'nın sosyal ve ekonomik yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın Eskişehir'in yakın dönemi için önemli bir kaynak vazifesi göreceği inancı taşınmaktadır.

Tez çalışmamda, yardımlarını benden esirgemeyen Yard. Doç. Dr. Erdoğan KELEŞ'e teşekkürü bir borç bilirim. Çalışma konusunun belirlenmesinden başlamak üzere tezin her aşamasında, hep ilgi ve desteğini gördüğüm, engin bilgi dünyasını benden hiç esirgemeyen hocam Doç. Dr. Ahmet YİĞİT'e çok teşekkür ediyorum.

Metin MENEKŞE

ABSTRACT

Temettu is word meaning “making profit” in Arabic language. The term “temettuat” used in Ottoman history is the plural form of this word and which was used for the purpose of determining the number and financial status of reyahs in 19th century. In temettuat records, detailed information such as names of heads of households, their annual incomes, land area, property, animals and the value of them can be found for each village and neighborhood connected to places of residence such as states, shires, towns. As these documents cover some part of the year H. 1256/M. 1840 and most of the year H. 1260-1261/M. 1844-1845, they can be valuable in terms of investigating the socio-economic states of the rural areas in Ottoman State in the period following the declaration of The Rescript of Gülhane. In the Ottoman Archive of the Presidency, there are totally 17,747 temettuat record books under nine category within the classification of Maliye Nezareti Varidat Accounting Notebooks. Among these, the ones belonging to the township of Eskişehir were selected as samples. The temettuat census was performed in H. 1260-1261/1844-1845, there are 26 village and 5 neighborhood record notebooks. In light of the data obtained from these notebooks, the socio-economic state of Eskişehir township in 19th century was revealed.

Muğla 2012

ÖZET

Temettu kâr etmek anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Osmanlı Tarihinde kullanılan temettuat tabiri ise bu kelimenin çoğulu olup, XIX. Yüzyılda reayanın sayısını, maddi durumunu tespit etmek amacıyla yapılan sayımlardır. Temettuat defterlerinde; eyalet, sancak, kaza, gibi iskân merkezlerine bağı köyler ve mahalleler hane hane ele alınarak hane reislerinin isimleri, yıllık kazançları, arazisi, hayvanâtı, gayr-i menkulleri ve bunların kıymeti gibi teferruatlı bilgilere ulaşabilmek mümkündür. Bu tahrirler az da olsa H. 1256/M. 1840 yılını, genellikle de H. 1260-1261/M. 1844-1845 yıllarını kapsadığı için Tanzimat Fermanı sonrası Osmanlı Devleti taşrasının sosyo-ekonomik durumunun incelenmesi açısından önemli kaynaklar olarak görülmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Maliye Nezareti Varidat Muhasebesi Defterleri tasnifi içerisinde 9 katalogda 17.747 temettuat defteri bulunmaktadır. Örnek seçilen, Eskişehir Kazası'na ait Temettuat defterleridir. Kazanın temettuat tahriri H. 1260-1261/1844-1845 yılında yapılmış olup, Kaza'ya ait, 26 köy ve 5 mahalle defteri olmak üzere toplam 31 defter kaydı bulunmaktadır. Bu defterlerden elde edilen veriler ışığında Eskişehir Kazası'nın XIX. yüzyıl ortalarında sosyo-ekonomik yapısı ortaya koyulmuştur.

Muğla 2012

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
Bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
Çev.:	Çeviren
DİA.	Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	Hicrî
İA.	İslâm Ansiklopedisi
İ.Ü.	İstanbul Fakültesi
M.	Miladî
ML. VRD.	Maliye Varidat Muhasebesi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
n.	Numara
OTAM	Osmanlı Tarih Araştırmaları Merkezi
s.	Sayfa
S.	Sayı
TMT. d.	Temettuat Defteri
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	Ve benzeri
Y.y.	Yüzyıl

TABLO CETVELİ

- Tablo.1. Kanuni ve II. Selim Devri Mahalleler ve Haneleri
- Tablo.2. Mahalleler ve Hane Sayıları
- Tablo.3. Köyler ve Hane Sayıları
- Tablo.4. Eskişehir Kazası'nın Hane Sayısı
- Tablo.5. Eskişehir Kazası'nın Tahmini Nüfusu
- Tablo.6. Yaşanan Nüfus Hareketleri
- Tablo.7. Aile İsimleri
- Tablo.8. Hane Reislerinin İsimleri
- Tablo.9. Hanelerde Yer Alan Kadın İsimleri
- Tablo.10. Kişilerin Fiziksel Özelliklerini, Davranışlarını ve Huylarını Yansıtan Lakaplar
- Tablo.11. Meslek Bildiren Lakaplar
- Tablo.12. Yer Bildiren Lakaplar
- Tablo.13. Hayvan İsimli Lakaplar
- Tablo.14. Etnik İsimli Lakaplar
- Tablo.15. Askeri Terimli ve Unvanlı Lakaplar
- Tablo.16. Eşyaya Bağlı Lakaplar
- Tablo.17. Dinî Motifli ve Sosyal Durum Bildiren Unvan ve Lakaplar
- Tablo.18. Diğer Lakaplar
- Tablo.19. Lakap Türleri
- Tablo.20. Mesleklerin Genel Dağılımı
- Tablo.21. Meslek Grupları

- Tablo.22. Ziraatla İlgili Meslekler
- Tablo.23. Köylerde Ziraatla İlgili Meslekler
- Tablo.24. Mahallelerde Ziraatla İlgili Meslekler
- Tablo.25. İdarî ve Güvenlik İle İlgili Meslekler
- Tablo.26. Hizmet Meslekleri
- Tablo.27. Dinî Görevde Bulunanların Meslekleri
- Tablo.28. Dokumacılık Meslekleri
- Tablo.29. Dericilik Meslekleri
- Tablo.30. Madenciler/Madenî Eşya Üretenlerin Meslekleri
- Tablo.31. Mahallelerde Madenciler ve Madenî Eşya Üretenler
- Tablo.32. Köylerde Madenciler/Madenî Eşya Üretenler
- Tablo.33. Diğer Meslekler
- Tablo.34. Gıda Maddesi Satanların Meslekleri
- Tablo.35. Keyif Verici Madde Satanların Meslekleri
- Tablo.36. Emek-Yoğun Meslekleri
- Tablo.37. Mahallelerde Emek-Yoğun Meslekleri
- Tablo.38. Köylerde Emek-Yoğun Meslekleri
- Tablo.39. Ticaret ve Nakliye Meslekleri
- Tablo.40. Mesleği Olmayanlar
- Tablo.41. İâne İle Geçinenler
- Tablo.42. Tarım Arazileri İşletmeleri
- Tablo.43. Mahalle ve Köylerin Mezru ve Gayr-i Mezru Tarla Dönümleri
- Tablo.44. Mahallelerin Mezru ve Gayr-i Mezru Tarla Dönümleri
- Tablo.45. Köylerin Mezru ve Gayr-i Mezru Tarla Dönümleri
- Tablo.46. Mahalle ve Köylerin Bağ ve Bostan Dönümleri

- Tablo.47. Mahallelerin Bağ ve Bostan Dönümleri
- Tablo.48. Köylerin Bağ ve Bostan Dönümleri
- Tablo.49. Mahalle ve Köylerin Çayır ve Yonca Dönümleri
- Tablo.50. Mahallelerin Çayır ve Yonca Dönümleri
- Tablo.51. Köylerin Çayır Dönümleri
- Tablo.52. Mahalle ve Köylerin Sebze Bahçesi ve Bahçe Dönümleri
- Tablo.53. Mahallelerin Sebze Bahçesi ve Bahçe Dönümleri
- Tablo.54. Köylerin Sebze Bahçesi Dönümleri
- Tablo.55. Köylerin Harir Bahçesi Dönümleri
- Tablo.56. Köylerin Pamuk Tarlası Dönümleri
- Tablo.57. Köylerin Dut Dönümleri
- Tablo.58. Hububat Üretimi(Kile)
- Tablo.59. Hububatta Dönüm Başına Elde Edilen Verimlilik(Kile/Dönüm)
- Tablo.60. Hububat Üretimi(kile/kilogram)
- Tablo.61. Buğday Üretimi(Kile-Kilogram)
- Tablo.62. Arpa Üretimi(Kile-Kilogram)
- Tablo.63. Burçak Üretimi(Kile-Kilogram)
- Tablo.64. Pamuk Üretimi(Kıyye-Kilogram)
- Tablo.65. Pamukta Dönüm Başına Elde Edilen Verimlilik(Kile/Dönüm)
- Tablo.66. Susam Üretimi(Kıyye-Kilogram)
- Tablo. 67. Üzüm Üretimi(Kile-Kilogram)
- Tablo.68. Bazı Ürünlerin Ortalama Kile Fiyatları(Guruş)
- Tablo.69. Ürünlerin Kile Fiyatları(Guruş)
- Tablo.70. Ürünlerin Kilogram Fiyatları(Guruş)
- Tablo.71. Bazı Ürünlerin Ortalama Kıyye Fiyatları(Guruş)

- Tablo.72. Ürünlerin Kıyye Fiyatları(Guruş)
- Tablo.73. Ürünlerin Kilogram Fiyatları(Guruş)
- Tablo.74. Koyun ve Kuzu Adetleri
- Tablo.75. Keçi ve Oğlak Adetleri
- Tablo.76. Karasığır Hayvanları
- Tablo.77. Çift Hayvanları
- Tablo.78. Koşum Hayvanları
- Tablo.79. Manda Hayvanları
- Tablo.80. Camuş Hayvanları
- Tablo.81. Yük ve Binek Hayvanları
- Tablo.82. Arı Kovanı Adedi ve Hâsılatı
- Tablo.83. Mahalle ve Köylerin Temettuat Toplamları
- Tablo.84. Mahallelerin Temettuat Toplamları
- Tablo.85. Köylerin Temettuat Toplamları
- Tablo.86. Meslek Gelirleri
- Tablo.87. Ziraatla İlgili Meslek Gelirleri
- Tablo.88. İdarî Görevde Bulunanların Gelirleri
- Tablo.89. Hizmet Mesleklerinin Gelirleri
- Tablo.90. Dinî Görevde Bulunanların Gelirleri
- Tablo.91. Dokumacılık Meslek Gelirleri
- Tablo.92. Dericilerin Meslek Gelirleri
- Tablo.93. Madenciler/Madenî Eşya Üretenlerin Gelirleri
- Tablo.94. Ağaç ve Yaprak İşlerinde Çalışanların Gelirleri
- Tablo.95. Çıraklık-Şakirdlik-Kalfalık Gelirleri
- Tablo.96. İkili Yazılan Gelirleri

- Tablo.97. Gıda Maddesi Satanların Gelirleri
- Tablo.98. Keyif Verici Madde Satanların Gelirleri
- Tablo.99. Emek-Yoğun Meslek Gelirleri
- Tablo.100. Ticaret Gelirleri
- Tablo.101. Nakliyecilik Gelirleri
- Tablo.102. Diğer Gelirler
- Tablo.103. Alışveriş(Ahz ü İ'tâ) Gelirleri
- Tablo.104. Ortak Hisse Gelirleri
- Tablo.105. Nükûd(Nakit)
- Tablo.106. Mezru Tarla Hâsılatları
- Tablo.107. Mahallelerin Mezru Tarla Hâsılatları
- Tablo.108. Köylerin Mezru Tarla Hâsılatları
- Tablo.109. Mezru Tarla İcar Gelirleri
- Tablo.110. Gayr-i Mezru Tarla İcar Gelirleri
- Tablo.111. Mahalle ve Köylerin Bağ Hâsılatları
- Tablo.112. Mahalle ve Köylerin Bostan Hâsılatları
- Tablo.113. Mahallelerin Bostan Hâsılatları
- Tablo.114. Köylerin Bostan Hâsılatları
- Tablo.115. Bağ ve Bostan Birlikte Yazılan Hâsılatlar
- Tablo.116. Mahalle ve Köylerin Çayır Hâsılatları
- Tablo.117. Mahallelerin Çayır Hâsılatları
- Tablo.118. Köylerin Çayır Hâsılatları
- Tablo.119. Köylerin Harir Bahçesi Hâsılatları
- Tablo.120. Köylerin Pamuk Tarlası Hâsılatları
- Tablo.121. Pamuk-bostan ve Pamuk-Sebze Birlikte Yazılan Hâsılatlar

- Tablo.122. Mahalle ve Köylerin Sebze Bahçesi Hâsılatları
- Tablo.123. Sebze Bahçesi İcar Gelirleri
- Tablo.124. Mahallelerin Yonca Bahçesi Hâsılatları
- Tablo.125. Yonca Bahçesi İcar Gelirleri
- Tablo.126. Yonca-bostan ve Yonca-sebze birlikte Yazılan Gelirler
- Tablo.127. Köylerin Dut Bahçesi Hâsılatları
- Tablo.128. Mahalle ve Köylerin Darı ve Haşhaş Hâsılatları
- Tablo.129. Gayr-i Menkuller ve Gelirleri
- Tablo.130. Mahalle ve Köylerde Değirmen(Asiyâb) ve Gelirleri
- Tablo.131. Mahalle ve Köylerin Koyun Hâsılatları
- Tablo.132. Mahalle ve Köylerin Keçi Hâsılatları
- Tablo.133. Büyükbaş Hayvan Hâsılatları
- Tablo.134. Mahalle ve Köylerin Toplam Vergi Yüğü
- Tablo.135. Eskişehir Kazası Genelinde Toplanan Vergi-i Mahsûsa
- Tablo.136. Mahallelerde Toplam Vergi-i Mahsûsa
- Tablo.137. Köylerde Toplanan Vergi-i Mahsûsa
- Tablo.138. Mahalle ve Köylerde Buğday Öşrü
- Tablo.139. Mahalle ve Köylerde Arpa Öşrü
- Tablo.140. Köylerde Pamuk Öşrü
- Tablo.141. Köylerde Susam Öşrü
- Tablo.142. Mahalle ve Köylerde Burçak Öşrü
- Tablo.143. Köylerde Harir Öşrü
- Tablo.144. Köylerde Üzüm Öşrü
- Tablo.145. Köylerde Soğan(Gügeri) Öşrü
- Tablo.146. Bağ, Bostan, Bağ-bostan, Çayır, Yonca ve Bahçe Öşürleri

Tablo.147. Mahalle ve Köylerde Adet-i Ağnam Vergisi

GRAFİK CETVELİ

Grafik.1. Ziraat Alanları

Grafik.2. Birlikte Yazılan Ziraat Alanları

Grafik.3. Tarım Arazisi İşletmeleri

Grafik.4. Mezru ve Gayr-i Mezru Ziraat Alanları

Grafik.5. Mahallelerde Mezru ve Gayr-i Mezru Ziraat Alanları

Grafik.6. Köylerde Mezru ve Gayr-i Mezru Ziraat Alanları

Grafik.7. Bağ ve Bostan Ziraat Alanları

Grafik.8. Mahallelerde Bağ ve Bostan Ziraat Alanları

Grafik.9. Köylerde Bağ ve Bostan Ziraat Alanları

Grafik.10. Yetiştirilen Ürünler(Kilogram)

Grafik.11. Hububat Üretimi

Grafik.12. Mahalle ve Köylerde Buğday Üretimi

Grafik.13. Mahalle ve Köylerde Arpa Üretimi

Grafik.14. Mahalle ve Köylerde Burçak Üretimi

Grafik.15. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvan Adetleri

Grafik. 16. Küçükbaş Hayvan Adetleri

Grafik.17. Mahalle ve Köylerde Küçükbaş Hayvan Adetleri

Grafik.18. Mahalle ve Köylerde Büyükbaş Hayvan Adetleri

Grafik.19. Büyükbaş Hayvan Adetleri

Grafik.20. Gelirler

Grafik.21. Mahalle ve Köylerde Toplam Temettuat

Grafik.22. Dericilerin Meslek Gelirleri

Grafik.23. Madenciler/Madenî Eşya Üretenlerin Gelirleri

- Grafik.24. Gıda Maddesi Satanların Gelirleri
- Grafik.25. Emek-Yoğun Meslek Gelirleri
- Grafik.26. Ticaret Gelirleri
- Grafik.27. Mahalle ve Köylerin Mezru Tarla Hâsılatları
- Grafik.28. Mahalle ve Köylerin Bostan Hâsılatları
- Grafik.29. Mahalle ve Köylerin Çayır Hâsılatları
- Grafik.30. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvan Hâsılatları
- Grafik.31. Mahalle ve Köylerde Küçükbaş Hayvan Hâsılatları
- Grafik.32. Koyun ve Keçi Hâsılatları
- Grafik.33. Büyükbaş Hayvan Hâsılatları
- Grafik.34. Mahalle ve Köylerde Büyükbaş Hayvan Hâsılatları
- Grafik.35. Yüklü ve Binek Hayvanları Hâsılatları
- Grafik.36. Vergiler
- Grafik.37. Mahalle ve Köylerde Vergi-i Mahsûsa
- Grafik.38. Aynî Öşür(Kile)
- Grafik.39. Nakdî Öşür(Guruş)
- Grafik.40. Mahalle ve Köylerde Buğday Öşrü
- Grafik.41. Mahalle ve Köylerde Arpa Öşrü
- Grafik.42. Mahalle ve Köylerde Adet-i Ağnam Vergisi

GİRİŞ

A. ESKİŞEHİR KAZASI'NIN COĞRAFYASI VE KISA TARİHÇESİ

1. Coğrafyası

İç Anadolu bölgesinin bir şehri olan Eskişehir, Sakarya nehrinin kollarından olan Porsuk çayının ve ona dökülen Sarısu deresinin geçtiği geniş ovanın güneybatı kenarında denizden 792 m. yükseklikte yer alır¹. Eskişehir, kuzeyden Karadeniz, kuzeybatıdan Marmara, batı ve güneybatıdan ise Ege bölgeleri ile komşudur².

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde yer alan Akçağlan, Paşa, Orta, Karapınar ve Dede mahalleleri³ bugün de Eskişehir ili merkezinde bulunmaktadır. Köyler ise Eskişehir ili merkezine ve ilçelerine bağlı olarak görülmektedir. Bu köyler içerisinde; Alpu İlçesi'nde (Temettuat defterlerinde köy olan Alpu, bugün ilçedir): Bügdüz, Cimroz (günümüzdeki adı Gökçekaya), Dereköy, Ağcahisar (günümüzdeki adı Ağaçhisar), Bozan, Gündüzler (günümüzde beldedir), Karacaviran (günümüzdeki adı Karacaören); Mihaliççik İlçesi'nde; Kayı, Sekiviran (günümüzdeki adı Sekiören); Sarıcakaya İlçesi'nde; Küplü, Kapukaya (günümüzdeki adı Kapıkaya), Düz, Bey (günümüzdeki adı Beyköy), Malıslar (günümüzdeki adı Mayıslar); Mihalgazi İlçesi'nde; Bozaniç; Merkez Tepebaşı İlçesi'ne bağlı olanlar; Sepetçi (günümüzdeki adı Beyaz Altın), Danişment, Karaöyük (günümüzdeki adı Karahöyük), Kızılcviran

¹ Yusuf Oğuzoğlu-Feridun Emecen, "Eskişehir", **DİA., Cilt XI**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 398.

² Seyitgazi İlçesi'nde küçük bir alan Ege, Sarıcakaya ilçesinin tümü ile Merkez ve Mihaliççik ilçelerinin bir bölümü ise Karadeniz Bölgesi'ne girer. Ama Eskişehir, genellikle coğrafi karakterini, içinde bulunduğu İç Anadolu Bölgesi'nden alır. Bkz. Heyet, "Eskişehir", **Yurt Ansiklopedisi, Cilt IV**, Anadolu Yayınları, İstanbul 1982, s. 2814.

³ Mahalleler için bkz. Tefik Elbir, **60 Mahallesi ile Eskişehir**, Anadolu Bankası Yayınları, Eskişehir 1982.

(günümüzdeki adı Kızılcaören), Taycılar, Muttalib, Laçın; Merkez Odunpazarı İlçesi'nde; Ilıca bulunmaktadır. Bu köyler içerisinde yer almayan Kıraçlık köyü ise muhtemelen ismi değişmiş veya ortadan kalkmıştır.

Eskişehir coğrafyasının yaklaşık %22'sini dağlar, % 26'sını da ovalar oluşturmaktadır. III. Jeolojik Zaman'da oluşan dağlar, Eskişehir'in ovalarını çeşitli yönlerden kapsar. Özellikle Eskişehir'in kuzeyini, batı-doğu yönünde, Anadolu'nun iç sıradağlarından Bozdağ ve Südüken dağları kaplar. Ovalar; Porsuk Çayı'nın yatağı boyunca kuzeydoğu yönünde uzanan Porsuk Ovası, Porsuk Ovası'nın batı uzantısı olan Sarısu Ovası ve güneybatısında yer alan Yukarı Sakarya Ovası'dır. Yaylalar, %0,6 gibi çok küçük bir bölümü kaplamaktadır. Sakarya ve Porsuk ırmakları yatakları boyunca oluşturduğu coğrafi şekiller Eskişehir'in vadilerini oluşturmaktadır⁴.

Eskişehir İklimi, Batı Anadolu ve İç Anadolu iklimleri arasında bir geçiş iklimi özelliği gösteriyorsa da, genellikle sert ve karasal bir yapıdadır. Eskişehir merkezinde yıllık sıcaklık ortalaması 10,9° C gibi düşük seviyede seyretmektedir. Yöre Batı Anadolu orman bölgesi ile İç Anadolu stepleri arasında sıkışmış durumdadır. Bitki örtüsünü zengin karaçam ormanları oluşturmaktadır⁵.

2. Kısa Tarihçesi

2.1. XI. Yüzyıl'a kadar

Antik Çağ'da Dorylaion adıyla anılan kentin geçmişi, İ.Ö. 4000'e tarihlenen Bakırtaş dönemine kadar uzanmaktadır. Yörede İ.Ö. 3000-2000 arasında tarihlenen ilk Tunç Çağ ve İ.Ö. 2000-1500 arasında tarihlenen Orta Tunç Çağ'da yerleşim

⁴ Heyet, **a.g.m.**, s. 2817-2820.

⁵ Heyet, **a.g.m.**, s. 2824; Eskişehir'in atası olan kentin adı, ilkçağ Helen yazarlarının yapıtlarından başlayarak "Dorylaion" olarak anılmıştır. Sondaki -eion ya da -ion Helen dilinin "-yeri" anlamındaki takısıdır. Kent adı ilk bakışta, o dilde "taştan destek direği" demek olan Doryla sözcüğüne bu takının eklenmesiyle türetilmiştir. Oysa Dorylaion Roma egemenliği döneminde Helenleşmemiş ve çevresi henüz Ellen dilini konuşmamıştır. Bu yüzden, adının Anadolu kökenli olduğunu ve -eion takısı çıkarılınca kalan Doryla'nı, adın Anadolu öz biçiminin Dorula/Toru olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bkz. Bilge Umar, **Türkiye'deki Tarihsel Adlar**, İnkılâp Yayınları, Ankara 1993, s. 223.

alanları bulunmaktadır⁶. Bölgede yapılan kazılarda bulunan arkeolojik malzemeler ışığında buranın bir Hitit şehri ve çevresindeki topraklarla Büyük Hitit krallığının bir parçası veya Hitit krallığına bağlı bir ülke olduğu düşünülmektedir⁷.

Hititler döneminde (M.Ö. 2000-1200) bu bölge ile ilgili önemli bir gelişmeye rastlanmamaktadır. Ancak Mahmudiye yakınlarındaki Kuşhöyük ve Güvercinhöyük'te, Hamidiye ile Demircihöyük'te bu döneme ait kültürü örnekleyen bazı kalıntılar bulunmuştur⁸. Hitit İmparatorluğu sonrasında, Frigler⁹ yörede güçlü bir devlet kurmayı başarmışlardır. O dönemlerde Frigler'in Asurlular ve Urartular ile yakın ilişkileri vardır¹⁰. Asurlular ile Urartular arasındaki toprak kavgaları Frigler'in bölgede kesin denetim kurmalarını sağlamıştır. Ancak İ.Ö. VIII. yüzyılda güçlenen Lidya'nın baskısı ve ardı arkası kesilmeyen Asur akınları sonucunda güçsüzleşen Frigya egemenliğine VII. yüzyılda Kimmerlerce son verilmiştir. Dorylaion yöresi, İ.Ö. 676-546 arasında Lidya yönetiminde kalmıştır¹¹.

⁶ Çağlar ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Füzuran Kınal, **Eski Anadolu Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara 1991.

⁷ Heyet, **a.g.m.**, s. 2830: Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. A. Muhibbe Darga, "Şarhöyük-Dorylaion (Eskişehir) Kazılarında Hitit Buluntuları (1989-2003)", **60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan: Anadolu'da Doğdu**, İstanbul 2004. Hitit kelimesine Tevrat'ta rastlanır ve orada Het oğulları, olarak geçmektedir. Hititler Bronz Çağı'nın son safhasında Anadolu'da görülmektedirler. Asur devrinin sonlarına doğru Hititlerin Anadolu'ya geldikleri düşünülmektedir. Yani Hitit Devleti'ni kuran kavim, olasılıkla Anadolu'nun yerlisi değildir. Hititlerin dil vesikalarına göre Hint-Avrupaî bir kavim olduğu anlaşılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Recep Yıldırım, **Uygurluk Tarihine Giriş**, Meridyen Yayıncılık, İzmir 2002, s. 105-120; J.G. Macqueen, **Hititler ve Hitit Çağında Anadolu**, Arkadaş Yayınları, Ankara 2009.

⁸ Y. Oğuzoğlu-F. Emecen, **a.g.m.**, s. 398.

⁹ Frigler Ege Göçleri sırasında Hint-Avrupaî kavimler grubu arasında Trakya'dan Anadolu'ya gelmiş Balkan kökenli bir kavimdir. Friglerin tarihi, yeterli ölçüde yazılı vesika bırakmamaları nedeniyle karanlıktır. Mevcut yazılı belgeler, birtakım kaya anıtları üzerinde birkaç satırı geçmez. Detaylı bilgi için bkz. R. Yıldırım, **a.g.e.**, s. 133-138.

¹⁰ Urartular Küçük Asya'nın doğu ucunda, Van gölü dolaylarında yaşamışlardır. Urartuların adı ilk kez M.Ö. XIII. yüzyılın başlarına doğru Asur kralı I. Salmanasar'ın yazıtlarında geçmektedir. Burada "Uruatri" adı verilen boyların birliği ve bunu oluşturan sekiz küçük ülke söz konusudur. Detaylı bilgi için bkz. V. Diakov-S. Kovalev, **İlkçağ Tarihi, Cilt I**, V Yayınları, Ankara 1987, s. 228-237; Asurlular; asıl vatanları Arabistan yarımadasındaki topraklar olan Asurlular Sami kökenli olarak bilinirler. Asur, tanrı Asur adına kurulmuş bir şehirdir. Halkı da bu kentin adını taşır. İlk ünlü kralları da I. Şamsı-adad'dır. Asur ile Babil krallıkları dost geçinen iki düşman krallık olarak tarih sahnesinde geçmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Ali Narçın, **A'dan Z'ye Asur**, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 9-32.

¹¹ Heyet, **a.g.m.**, s. 2832.; Kimmerler, Avrasya bozkır kuşağının batı kısmında, tarihin sisleri arasında beliren, ismini bildiğimiz ilk göçebe kavimdir. Karpatlar'dan Kafkasya'ya kadar yayılan otluk bozkırları M.Ö. XII.-VIII. yüzyıllarda hâkimiyetleri altında bulundurmışlardır. Hint-Avrupa dillerinin Trakya-Frig grubuna giren bir dil konuşmuşlardır. Detaylı bilgi için bkz. Istvan Vasary, **Eski İç Asya'nın Tarihi**, (Çev.: İsmail Doğan), Ötüken Yayınları, İstanbul 2007, s. 43-44.

İ.Ö. 546'da Lidya Kralı Kroissos (Krezüs), Pers Kralı II. Kiros'a yenilince, yöre Perslerin eline geçmiştir. Pers yönetimi sırasında, Dorylaion, Frigya Küçük Satraplığı arasında yer almaktadır¹². Persler, İ.Ö. 331'de İskender karşısında yenik düşünce kent, bir süre İskender egemenliğinde, onun ölümünden sonra da Seleukidler'in etkisi altına girmiştir. İ.Ö. III. yüzyılda, Orta Avrupa'dan gelen Galatlar, Dorylaion yöresinde, Ortiagon önderliğinde bir krallık yönetimi altında birleştiler ve bir süre Bergamalılar ile çatıştılar¹³. İ.Ö. 189- İ.S. 395 arasında ise bölge Roma egemenliğinde kalmıştır¹⁴.

Dorylaion çevresi, antik dönemdeki en hızlı gelişimini Roma İmparatorluğunun bölgede egemenliğini kurması ardından gerçekleştirmiştir. Nitekim özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait birçok mezar steli, sikke ve mil taşı bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bu döneme ait arkeolojik ve epigrafik malzeme, Dorylaion ve çevresinin, daha önce hiç olmadığı kadar hızlı bir idari ve politik hamle yapmış olduğunu kanıtlamaktadır¹⁵.

Bizans İmparatorluğu döneminde Dorylaion ve yöresinde birçok kent kurulmuştur. Kısa sürede önemli ticaret merkezleri haline gelen bu kentler, orduların ihtiyaçlarını karşılayarak güçlü bir siyasi-askeri organizasyonun kurulmasına olanak sağlamışlardır. Justinianopolis (Sivrihisar) bu kentler arasında öne çıkanlardan birisidir. Kenti kuran İmparator Justinianus, aynı zamanda Dorylaion'u da

¹² M.Ö. VI. yüzyıl ortalarında Med Devleti'nin birden bire çöküşü ve Kyros yönetimindeki Perslerin yükselişi, Önasya'da kurulmuş olan siyasal dengeyi bozarak yeni karışıklıklar ve bunalımlara yol açmıştır. Özellikle Anadolu bu karışıklıklardan çok etkilenerek sonunda tümüyle Pers İmparatorluğu hakimiyeti altına girmiştir. Bkz. R. Yıldırım, **a.g.e.**, s. 152.

¹³ Galatlar Orta Avrupa'dan göç ederek M.Ö. IV. Ve III. Yüzyıllarda İtalya, Makedonya Thrake, Yunanistan ve Anadolu'yu istila etmiş olan kavimlerden biridir. Eskiçağın Helen ve Romalı yazarlarının eserlerinde üç değişik adla anılmışlardır: Galatai(=Galatlar), Galli(=Gall'ler) ve Kelttoi(=Keltler).Galatlar Anadolu'ya M.Ö. 278-277 yıllarında geçmişlerdir. Anadolu'ya yerleştikten sonra Romalı komutan Gnaeus Manlius Vulso, Gordion'a gelmiştir. Buradaya geldiğinde kimseyi görememiştir, çünkü yerliler Romalılar'ı görünce Gordion'u boşaltıp dağlara kaçmışlardır. Bu dönemde Gordion'un ticaret merkezi olduğu da görülmektedir. Bilgi için bkz. Mehmet Ali Kaya, **Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi**, İlyay Yayınları, İzmir 2009, s. 17-59.

¹⁴ Heyet, **a.g.m.**, s. 2834.

¹⁵ İhsan Güneş, Kemal Yakut, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eskişehir**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2007, s. 2.; Roma İmparatorluğu ile ilgili olarak bkz. Oktay Akşit, **Roma İmparatorluk Tarihi(M.S.193-395)**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970; Norman Davies, **Avrupa Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 173-241.

onarmıştır¹⁶. Anadolu’da devletlerin düzenini sürdürmeye yarayan belirli stratejik ve askerî merkezler geliştiği sırada Dorylaion, Konstantinapolis’ten (İstanbul) Anadolu ve Suriye taraflarına geçen ana yol üzerinde olduğu için sadece bir uğrak yeri durumunda bulunmuştur. VI. yüzyılda Balkanlar’da Hun Türklerinin ve Doğu Avrupa kökenli kavimlerin getirdiği sosyal hareketlilik Doğu Akdeniz ve Mısır’da ticari faaliyeti arttırınca Dorylaion bölgesi önem kazanmaya başlamıştır¹⁷.

VII. yüzyılda İslamiyet’in hızla yayılması Bizans İmparatorluğunu doğrudan etkilemiştir. Mısır, Suriye, Doğu ve Güneydoğu Anadolu topraklarının bir kısmını kaybeden Bizans’ın Anadolu’da gerilemesi, Dorylaion’u İstanbul ve Marmara sahasındaki Bizans düzeniyle bütünleşen bir taşra kasabası haline getirmiştir¹⁸. Buna rağmen İslam ordularının Anadolu’ya yaptığı seferler sırasında Dorylaion coğrafi bakımdan önemli bir rol oynamıştır. Geniş ova, Bizans orduları için toplanma yeri hizmetini görmüştür¹⁹.

2.2. Selçuklular Dönemi

1071 Malazgirt zaferi ile Anadolu’ya yayılmaya başlayan Türkler, 1074 yılında Dorylaion ve yöresini ele geçirmişlerdir. Anadolu Selçuklu Devleti kurucusu Kutalmış oğlu Süleyman, Türklerin yayılmasını durdurmaya çalışan Bizanslılarla önlerinde savaşmış ve galip geldiği bu savaşta İznik’e kadar ilerlemiştir²⁰. Ancak Haçlı tehlikesi Dorylaion çevresinin Türkler tarafından bir süre terk edilmesine sebep olmuştur. 30 Haziran 1097 tarihinde Dorylaion’da bir savunma hattı kuran I. Kılıçarslan, Haçlı ordugâhını kuşattığı sırada arkadan gelen çok kalabalık düşman

¹⁶ Heyet, **a.g.e.**, s. 2834; Ayrıca bkz. Işın Demirkent, “Bizans İmparatorluğu Devrinde Dorylaion”, **Bizans Tarihi Yazıları(Makaleler-Bildiriler-İncelemeler)**, Dünya Yayınları, İstanbul 2005, s. 83-96.

¹⁷ Y. Oğuzoğlu-F. Emecen, **a.g.m.**, s. 398; Ayrıca Hunlar ve diğer Türk kavimleri için bkz. A. Nimet Kurat, **Türk Kavimleri ve Devletleri**, Murat Kitabevi Yayınları, Ankara 1992.

¹⁸ Y. Oğuzoğlu-F. Emecen, **a.g.m.**, s. 398: İslam dünyası ile Bizans arasındaki gelişmelerle ilgili detaylı bilgi için bkz. Ernst Honigmann, **Bizans Devleti’nin Doğu Sınırı**, (Çev.: Fikret Işıltan), İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970; Cyril Mango, **Bizans; Yeni Roma İmparatorluğu**, YKY Yayınları, İstanbul 2008.

¹⁹ Besim Darkot, “Eskişehir”, **İ.A., Cilt IV**, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 385.

²⁰ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1984, s. 53-61.

kuvvetleri karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Selçukluların çekilmesinin ardından şehir yeniden Bizans İmparatorluğu idaresine girmiştir²¹.

Dorylaion civarında yapılan haçlı muharebesi ile birlikte Türkler artık Marmara ve diğer sahil bölgelerini kaybetmeye ve Orta Anadolu'da toplanmaya başlamışlardır. Haçlılar Dorylaion'da bir iki gün kaldıktan sonra Bizans İmparatorluğu askerleri ile İkonion(Konya)'a doğru yola çıkmışlardır²². Türkler ise bütün yol boyunca ve İkonion'u tahliye edip Haçlıları yiyecek maddelerinden mahrum bırakmışlar ve ara sıra baskınlar düzenleyerek onlara kayıplar verdirmişlerdir²³.

İznik'in yitirilmesinden ve Dorylaion meydan muharebesinden sonra I. Kılıçarslan, Konya taraflarına çekilmiştir. 1101'de Danişmend Gazi'nin Suriye'de yerleşen Haçlıları Malatya çevresinde yenilgiye uğratması, Haçlıların Niksar'da bulunan prenslerini kurtarmak amacıyla yeniden harekete geçmesine sebep olmuştur. Bunun sonucunda Haçlı ordusu ve I. Kılıçarslan'ın ordusu İznik yakınlarında karşı karşıya gelmiş ve I. Kılıçarslan, Danişmendlilerin ve diğer Türk beylerinin de yardımını alarak Haçlıları büyük bir bozguna uğratmıştır²⁴.

I. Haçlı seferinden sonra Selçuklu Devleti her ne kadar geri çekilmiş olsa da yoğun Türkmen kitlelerinin ana yollar ve idari merkezler dışındaki yerlere yerleşmesi devam etmiştir. Dorylaion-Seyyidgazi arasındaki Bizans-Selçuklu siyasi sınırının kuzey ve batı taraflarına 300.000 çadırılık bir göçmen kitlesi yerleşmiştir. Bu

²¹O. Turan, **a.g.e.**, s. 102; Işın Demirkent, "I. Kılıçarslan", **DİA.**, Cilt XXV, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 396-399. I. Kılıçarslan ordugâhını Dorylaion'daki tepeye kurduğu için bu tepe "Sultanönu" olarak adlandırılmıştır. Nitekim 1173'te bölgeyi ziyaret eden Arap Seyyahı Ali Bin Ebu Bekir el-Herevi, eserinde Sultanöyüğü terimini kullanmaktadır. Bkz. Y. Oğuzoğlu-F. Emecen, **a.g.m.**, s. 399; Haçlı Seferleri ile ilgili olarak bkz. Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayınları, İstanbul 1997, s. 21-36; H. A. Nomiku, **Haçlı Seferleri**, İletişim Yayınları, İstanbul 1997; Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi C. I-II-III**, (Çev.: Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 1992; **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu(23-25 Haziran 1997, İstanbul)**, TTK Yayınları, Ankara 1999.

²² Haçlılar Bizans birliğinin refakâtinde eski ordu yoluyla Dorylaion(Eskişehir), İkonion(Konya), Kaisareia(Kayseri) ve Germanikeia(Maraş) üzerinden Antakya'ya doğru yollarına devam etmişlerdir. Bu olaylarla ilgili olarak bkz. Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, (Çev.: Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 335-339.

²³ O. Turan, **a.g.e.**, s. 103;

²⁴ Osman Turan, "I. Kılıçarslan", **İ.A.**, Cilt VI, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 684-685; Demirkent, **a.g.m.**, s. 396-399; Danişmendliler ile ilgili detaylı bilgi için bkz. M. Baha Tanman, "Dânişmendliler", **DİA.**, Cilt VIII, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 469-477.

durum Selçuklular-Bizans arasında gerginliğe yol açmıştır²⁵. Bölgedeki Türkmenlerin boşaltılması sırasında çıkan karışıklıklar, şehrin harap hale gelmesine sebep olmuştur. 1175’de İmparator Manuel Kommenos yıkılan kaleleri yeniden tamir ettirdiyse de bu durum az sonra her iki devlet arasında anlaşmazlık konusu haline gelmiştir. Nitekim iki devlet 1176 yılında Miryokefalon’da karşı karşıya gelmiş, II. Kılıçarslan savaştan galip ayrılmıştır²⁶. Bu savaş neticesinde imzalan antlaşma şartlarınca Manuel, Dorylaion’da yaptığı tahkimatı yıkıp burayı boşaltmıştır. Böylece bir süre yıkık ve metrûk kalan şehre Türkler tarafından muhtemelen bu dönemden itibaren Eskişehir denilmiştir²⁷.

II. Keyhüsrev zamanında Anadolu’da son derece yoğun sosyal ve siyasi olaylar yaşandı. Sosyal olayların en önemlisi Babai hareketidir. Bu hareket, Moğollar henüz Anadolu’ya gelmeden, onların önünden kaçıp gelerek Anadolu’ya sığınmış olan göçebe Türkmenlerin ve dervişlerin öncülüğünde, izleri yıllarca sürecek olan bir sosyal patlama hareketidir²⁸. Bu sosyal patlamanın yaşanmasında, Anadolu’da toprak sisteminin bozulmaya başlaması ile ortaya çıkan toprak aristokrasisi, askeri iktaların²⁹ vakıf haline dönüştürülmesi, göçebe unsurun hayvanlar için otlak ve kışlak bulmakta sıkıntıya düşmesi, devamlı artan göçlerle Anadolu’da Türkmen nüfusunun yerleştirilmesi problemi, önceden gelenlerin topraklarını sonradan gelenlerle paylaşmak istememesi³⁰ gibi nedenlerin rol oynadığı söylenilebilir. Yaşanılan olaylar

²⁵ O. Turan, **a.g.e.**, s. 205-211.

²⁶ Bizzat Manuel Kommenos bu yenilgiyi, Bizans’ın bundan 105 yıl önce Malazgirt’te uğradığı felaket ile mukayese etmiştir. Bkz. Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 361.

²⁷ XIII. Yüzyılda Konya’yı merkez yaparak bütün Anadolu’da kalkınma hareketi meydana getiren Anadolu Selçukluları Eskişehir’i Marmara tarafına yapılan akınlar için bir kışlak yeri olarak kullanmışlardır. Eskişehir’in çevresindeki topraklar Konya’daki Selçuklu sultanına ulaşan bir ön saha olup “Sultanönü” olarak anılmaya başlanmıştır. Ancak bu adın ilk dönem Osmanlı kaynaklarında ve bazı vakfiyelerde genellikle Sultanöyüğü şeklinde kayıtlı olması, Sultanönü adının bundan bozma olduğunu da düşündürmektedir. Bkz. Oğuzoğlu-Emecen, **a.g.m.**, s. 399; Abdülkerim Özaydın, “II. Kılıçarslan”, **DİA., Cilt XXV**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 399-403.

²⁸ Babailer isyanı, esas itibariyle Selçuklu yönetimi ile birçok problemi olan konar-göçer veya yarı göçebe Türkmenler’in giriştiği, onların sahneye koyduğu bir ayaklanmadır. Köylü zümreleri esas kitle değil, ikincil unsurdur. İsyanla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, **Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996.

²⁹ İktâ ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Beşir Gözübenli, “İktâ”, **DİA., Cilt XXII**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 43-52.

³⁰ M. Fuat Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 76-79; Konar-göçer Türkmenlerle yerleşik hayata geçmiş Türkmen’lerin hayat tarzları arasındaki ayrılıklar ve bunların sebep olduğu sosyal zıtlama, iki zümre arasında karşılıklı bir hor görme ve düşmanlığa yol açmıştır. Bkz. A. Y. Ocak, **a.g.e.**, s. 41-42.

Selçuklu Devleti'ni şiddetli sarsmıştır. Neticede Selçuklu ordusu isyanı bastırmıştır. Babai isyanının bastırılmasından sonra Türkmenler başlarında şeyh ve dervişleri olduğu halde küçük gruplar halinde Anadolu bozkırlarına dağılmışlardır. Üç vilayet (Sinop-Sultanönü-Antalya) arasında olan Sultanönü, baba ve dervişlerin kendisine bağlı olan Türkmenlerle beraber yerleşmek için tercih ettiği coğrafi bölgelerin başında gelmiştir. 1240-1261 yılları arasında Sultanönü-Kütahya arasına yerleşen göçmenlerin sayısı 1,5 milyonu bulmuştur³¹.

Anadolu Selçuklu Devleti, XIII. yüzyılın sonlarına doğru Moğol baskısı sonucu iyice zayıfladı. Bu süreçte uçta yer alan Ertuğrul Gazi'nin liderliğindeki Türkmen topluluğu askeri ve siyasi bir güç olarak sivrilmeye başlamıştır. Kayı Beyi Ertuğrul Gazi'nin 1281 yılında ölümünden sonra yerine geçen oğlu Osman Gazi 1291 yılında Karacahisar'ı fethederek bu siyasi ve askeri gücü pekiştirmiştir. Karacahisar, Osmanlıların ilk ele geçirdiği yerler arasındadır³².

2.3. Osmanlı Devleti Dönemi

Eskişehir'in adı, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu devrinde sık sık geçmektedir. Coğrafi olarak Sultanönü adı verilen bu yer, XIII. asır ortalarında Selçuklu Sultanı tarafından Ertuğrul Gazi'ye verilmiş ve Osman Gazi'nin Bizans'a karşı ilk fütuhata bu bölgede gerçekleşmiştir³³. İlk dönem Osmanlı kroniklerinde, Osman Gazi'nin sağlığında oğlu Orhan'ın Karacahisar (Sultanönü) sancak beyi, kardeşi Gündüz Alp'in Eskişehir subaşı olduğu belirtilir³⁴. Osmanlı idaresi altında Eskişehir, fetihlerin ilerlemesi ile tarımla uğraşanlar için basit bir pazar yeri ve ana yollar

³¹ Halime Doğru, **XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı**, AFA Yayınları, İstanbul 1992, s. 26-27; Selçuklular döneminde Türkmenlerin durumu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk Sümer, **Oğuzlar(Türkmenler)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999, s. 115-136.

³² Halil İncalcık, "I. Osman", **DİA., Cilt XXXIII**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 443-453; Halil İncalcık, **Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2009, s. 12-13.

³³ Aşıkpaşazâde, **Osmanoğulları'nın Tarihi**, (Haz.: Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2003, s. 71-73; Halil İncalcık, **a.g.m.**, s. 443-453.

³⁴ Halil İncalcık, **a.g.m.**, s. 443-453; Halil İncalcık, **a.g.e.**, s. 12-13; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi, Cilt I**, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 108-109.

üzerinde bir uğrak noktası olmaktan çıkarak bir idarî ve kültürel merkez haline gelmiştir³⁵.

Orhan Gazi döneminde Osmanlı Devleti elinde bulunan Eskişehir, Orhan Gazi döneminin sonlarına doğru Karamanoğulları'nın eline geçmiştir. Orhan Gazi'den sonra tahta geçen oğlu I. Murat 1363 yılında Rumilideki sorunları çözümledikten sonra Anadolu'ya geçmiştir. I. Murat döneminde Sultanönü ve Beypazarı iki güç arasında sürekli sorun yaratan yerler olmuştur. I. Murat Ankara'yı aldıktan sonra seferden dönerken Eskişehir'i de Karamanoğulları'ndan almıştır³⁶.

1402 yılında gerçekleşen Ankara Savaşı'ndan sonra Osmanlı siyasi birliğinin bozulması sırasında şehzadeler arasında çıkan taht mücadelelerinde Bâyezid'in oğullarından İsa Çelebi Eskişehir'e geldiyse de burada kardeşi Çelebi Mehmed'in adamlarınca yakalanılarak öldürülmüştür. Çelebi Mehmed'in Osmanlı Devleti'nin başına geçerek siyasal birliği yeniden kurduğu dönemde Eskişehir Osmanlılar'a ait yerler arasındadır³⁷.

Fatih Sultan Mehmed'in ölümünden sonra oğulları arasında çıkan taht mücadeleleri sırasında 20 Haziran 1481'de Yenişehir ovasında kardeşi II. Bayezid ile yaptığı savaşta yenilen Cem Sultan Eskişehir'e gelmiş, bir süre bu kentte kaldıktan sonra yaralı olarak Konya'ya kaçmıştır³⁸.

³⁵ Y. Oğuzoğlu-F. Emecen, **a.g.m.**, s. 399. Son araştırmalarda bazı kaynaklarda Sultanönü'nün Germiyan alanı içinde olduğu görülmüştür. Belki bir süre için Sultanönü Osmangazi'nin eline geçmişse de Orhan Bey zamanında burası Germiyanogulları'nındır. Zaten 1302 yılında Osman Gazi Yenişehir'i zapt edip başkentini Karacahisar'dan Yenişehir'e taşıdıktan sonra, Karacahisar artık Orhan Gazi'ye ait bir sancak olmuştur. Bilgi için bkz. Suzan Albek, **Dorylaion'dan Eskişehir'e**, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, No:89, Eskişehir 1991, s. 127.

³⁶ S. Albek, **a.g.e.**, s. 128; Karamanoğulları dönemindeki gelişmeler için bkz. Faruk Sümer, "Karamanoğulları", **DİA., Cilt XXIV**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 454-460; I. Murat dönemi gelişmeleri için bkz. Halil İnalçık, "I. Murad" **DİA., Cilt XXXI**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 156-164; İ. Hakkı Uzunçarşılı, "I. Murad", **İA., Cilt VIII**, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 587-598.

³⁷ Çelebi Mehmed dönemi için bkz. Halil İnalçık, "I. Mehmed", **DİA., Cilt XXVIII**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 391-394; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "I. Mehmed", **İA., Cilt VII**, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 496-506.

³⁸ Heyet, **a.g.m.**, s. 2837; Cem Sultan dönemi ile ilgili olarak bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, "Cem Sultan", **DİA., Cilt VII**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 283-284.

XVI. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman dönemine gelindiğinde, Eskişehir'in bu dönemin yol ağı üzerinde bulunması ve Şehzade Bayezid'in Kütahya'da oturması nedeniyle önem kazandığı görülmektedir. Nitekim Kurşunlu Cami de bu dönemde yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde yer alan Matrakçı Nasuh'un resimli eseri de önemlidir. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1533-1536 ve 1548-1549 İran seferlerine katılan Matrakçı Nasuh, konup göçülen şehir, kasaba, konak ve menzilleri resmetmiştir. 1533-1536 yılları ilk İran seferi menzilleri arasında Bozüyük ve İnönü'nün de resimleri vardır³⁹.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da iç isyanlar ve soygunculuk yaygındır. XVI. yüzyılın sonu "Celâlî Fetreti" olarak anılır. 1601'de Celâlî başbuğu Karayazıcı'nın kardeşi Deli Hasan Eskişehir'i zapt etmiştir⁴⁰.

XVII. yüzyılda Eskişehir XVI. Yüzyıldaki durumunu korumuştur. Bu dönemle ilgili olarak Kâtip Çelebi(1609-1657) eseri Cihannümâ'da, Eskişehir'de cuma namazı kılınabilir iki cami, ovada ılıcaya yakın hanlar ve çarşı kesimi olduğunu belirtir. Ayrıca iki önemli ziyaret yeri Şeyh Edabâli Türbesi ve Şeyh Sühreverdi Tekkesi'nden bahseder⁴¹. Evliya Çelebi(1611-1682) ise, şehirde on yedi mahalle olduğunu, hanelerin bağlık ve bahçelik durumda olup cami ve mescitler

³⁹ S. Albek, **a.g.e.**, s. 130-131; Kitapta 1548-1549 seferine ait "Sultanönü Çayırı" resmi, 1533-1536 tarihli tam sayfa bir Eskişehir resmi ve tam sayfa olarak Seyidgazi resmi de bulunmaktadır. Ayrıca Sultanönü ve Eskişehir adlarının aynı zamanda kullanılması dikkat çekmektedir. Bkz. Nasuhü's-Silâhi (Matrikçı), **Beyan-ı Menazil-i Sefer-i İrakeyn-i Sultan Süleyman Han**, (Tıpkıbasımı yayına hazırlayan Hüseyin G. Yurdaydın), TTK Yayınları, Ankara 1976; Kanuni Sultan Süleyman dönemi gelişmeleri için bkz. Feridun Emecen, "I. Süleyman", **DİA., Cilt., XXXVIII**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 62-74; M. Tayyib Gökbilgin, "I. Süleyman", **İA., Cilt XI**, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 99-155.

⁴⁰ Osmanlı belgelerine göre, 1568 yılında Eskişehir-Afyon yöresi eşkiya kaynamaktadır. Ayrıca her yerde "suhte" adı verilen işsiz kalmış medrese öğrencilerinin çıkardıkları karışıklıklar vardır. Bunlardan Mihaliççik ve Sivrihisar medrese öğrencilerinin düzenlediği hareketten kaynaklar söz etmektedir. Bkz. S. Albek, **a.g.e.**, s. 132; Karayazıcı, Celâlî isyanlarının başlamasında rol oynayan efradın içinde yer almaktadır. Şahsi hüviyeti Urfa dâhilinde Kılıçlı aşiretinin efradından Ali'nin oğlu olarak tespit edilmiştir. Tarihi şahsiyeti ile ilgili tahmini olarak şunlar söylenebilir: önce bir beyin kapısında sekban veya bölükbaşı olarak bulunmuştur. Sonra o zaman Anadolu'da moda olduğu üzere bölüğe geçerek altı-bölük halkından olmuş ve Şam veya başka bir hudut kalesine muhafız olarak gitmiştir. Celâlî fetreti başlayınca Malatya taraflarına gelmiştir. Celâlîlere karşı her tarafa teşkil olunan gönüllü birliklerden birisinin başına ağa olmuştur. Kapıkulluğu sıfatı dolayısıyla, ihtimal bu arada bir beyin kaymakamlığını kabul ederek, bey sefere gittiğinde, sancağın idaresini eline almış ve pek çok maiyet memuru gibi o da devriye bölüğü ile beraber herhangi bir hadiseyi bahane ederek Celâlî olmuştur. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Akdağ, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası; Celâlî İsyânları**, YKY Yayınları, İstanbul 2009, s. 352-362; Mücteba İlgürel, "Karayazıcı Abdülhalim", **DİA., Cilt XXIV**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 482-483.

⁴¹ Katip Çelebi, **Cihannümâ**, Mütferrika Baskısı, 1732, s. 642.

yanında yedi sıbyan mektebi, yedi tekke, yedi han, çarşısında 800 dükkân bulunduğunu belirtir ve kaplıcalardan söz eder. Bu ifadelerden şehrin XVII. yüzyılın ikinci yarısında gelişmesini sürdürdüğü, fiziki yönden olduğu kadar nüfus bakımından da kalabalıklaştığı anlaşılmaktadır⁴².

XVIII. yüzyılda, XVII. yüzyıldaki durumunu koruyan Eskişehir'in avâriz defteri çalışmalarından hareketle 1709 yılında 179'u asker statüde, 145'i sivil reaya olmak üzere 324 nefer erkek nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Bu rakama göre burada en az 200 kişi yaşamıştır. Söz konusu tarihte şehrin muafiyeti sürmüş, halk menzil hizmetleri, yolların tamiri, değirmen bentlerinin temizlenmesi, beylerbeyi ve sancakbeylerine hizmet etmeleri gibi sebeplerle fevkalâde vergileri vermemiştir⁴³.

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde devletin ilk kuruluş merkezlerinden birisi olması sebebiyle Eskişehir'e yakın ilgi gösterilmişse de duraklama ve bilhassa da gerileme dönemlerinde şehre hiç bakım olmamıştır. Uzun bir süre şehir gelişme gösterememiştir. Bazı seyyahların tanımlamasına göre XIX. yüzyılda da Eskişehir, küçük ve bakımsız bir kasabadır⁴⁴.

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Eskişehir'e gelen Charles Texier, değerli bilgiler vermektedir. Texier, Eskişehir'in sıcak sularının Asya'da hala meşhur olduğunu, ancak şehrin gelişmeden uzak bulunduğunu belirtmiştir. Bunun yanında "deniz köpüğü" olarak adlandırdığı lületaşının en önemli ticari emtia olduğunu açıklamaktadır⁴⁵. XIX. yüzyılda küçük bir kaza olan Eskişehir, sahip olduğu potansiyel ile ileri yıllarda gelişme eğilimi içine girmiştir.

⁴² Evliya Çelebi, **Seyahatnâme, Cilt IV**, (Çev.: Zuhuri Danışman), İstanbul 1970, s. 207-210.

⁴³ Y. Oğuzoğlu-F. Emecen, **a.g.m.**, s. 400.

⁴⁴ 1813'te şehri gezen Kinner, şehir aşağı ve yukarı olmak üzere iki kısımdan meydana gelmiştir, demektedir. Bu ifadeyi 1840'da çarşığı tasvir eden V.F. Amsverdh, esas oturma evlerinin güneyde bir tepenin eteğinde bulunduğunu işaret ederek doğrulamaktadır. Yine aynı gezgin iki kısım arasındaki mesafe 800 metre kadardır ve boşluk evlerle değil, mezarlıklarla kaplıdır ve yollar arasında da aynı zamanda sebze bahçeleri mevcuttur, demektedir. Yine şehir 1853'te gezen Tehikateheff ile 1861'de gelen H. Hart şehri aynı durumda ve fakir, ölü, kirli bir kasaba olarak anlatmaktadırlar. Bkz. Nejat İşcan, **Eskişehir, Tarihin Şehri**, İşcan Yayınları, Eskişehir 2006, s. 12.

⁴⁵ Charles Texier, **Küçük Asya; Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, Cilt II**, (Çev.: Ali Suat), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 33. Texier, Eskişehir ile ilgili gözlemlerini şöyle aktarır; " *Camilerin uzaktan görünüşü güzeldir; evlerin üzerinde yükselen yedi sekiz minare manzara hoş bir tenevvü(çeşitlilik) hâsil eder. Şehir, biri evlerin ve diğeri büyük çarşının ve hamamların bulunduğu ticaret yerleri olmak üzere iki mahalleye ayrılmıştır. Bunlar*

B. TEMETTUAT DEFTERLERİ

Tahrir geleneği insanlık tarihinde oldukça eski bir uygulamadır. Dünyanın farklı bölgelerinde devletler askeri ve ekonomik güçlerini tespit edebilmek için tahrirler yaptırmışlardır. İlk tahrirlerin Mısırlılar tarafından yapıldığı ve bu uygulamanın Romalılar tarafından devam ettirilerek diğer İslam devletlerine aktarıldığı anlaşılmaktadır⁴⁶. Bir devletin maddi gücü ve insan potansiyelini tespit için yapılan tahrir geleneği Osmanlı Devleti'nde de kuruluş aşamasından itibaren uygulanmıştır. Devlet kendine has usuller ile hakim olduğu bölgelerde görevliler sayesinde yazımlar yapmıştır. Devletin bu şekildeki düzenli yazımları XVI. Yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir⁴⁷. Bu gelenek devlet tarafından timar tevcihleri ve bunun için düzenlenen defterlerle devam ettirilmiştir. Tanzimat'la birlikte yeni idari ve mali düzenlemeler yapılmıştır. Tanzimat öncesindeki onlarca kalemlik vergi kaldırılarak, “herkesin kazancıyla mütenâsib olarak temettu vergisi” oluşturulmuştur⁴⁸.

“*Temettu*” kelimesi “kâr etme, fayda görme”, “Temettuat” “kârlar, faydalar” anlamına gelmektedir⁴⁹. “*Temettu Vergisi*” ise tüccar ve esnafın senelik kazançlarının miktarının tahmin ve takdir edilerek, bundan %3 oranında alınan

birbirine taştan bina edilmiş uzun birer rıhtım ile bağlıdır. Eskişehir hala Bursa ve İzmir şehirleriyle dahil arasında “transit” yapar ise de kendisinin hiç mamulâtı yoktur.” Bkz. Texier, **a.g.e.**, s. 333.

⁴⁶ *Roma İmparatorluğu'nda Tahrir: Census*; Daha ilk devirlerden itibaren Roma İmparatorluğu'nda vergilendirme amacı ile arazi tahriri ve vergi nüfusu sayımı yapıldığına dair delilleri ihtiva eden yazılı belgeler dağınık halde de olsa günümüze ulaşabilmiştir. *Sicilya'da Tahrir: Cera'id*; Doğu ve Batı Akdeniz dünyasının Kavşak noktasında olan Sicilya'da, Roma ve Bizans'tan itibaren tahrir yapılmıştır. *İngiltere'de Tahrir: Domesday Book*; 106 yılında İngiltere'yi zapt eden Normanlar, İngiltere'nin büyük bir kısmını kapsayan ve ilk ve tek arazi tahriri olan Domesday Book'u ortaya çıkarmışlardır. *Mısır'da Tahrir: Revk*; Mısır'da eski çağlarda daha ilk sülaleler devrinden itibaren arazi tahrirleri yapılmış ve bu gelenek, Romalılar ve Orta çağlarda Mısır'da kurulan İslam devletleri tarafından devam ettirilmiştir. *Bizans'ta Tahrir: Praktika*; Bizans'ta arazi tahriri ve metodu hakkında somut bilgiler XI. yüzyılın ikinci yarısından başlamaktadır. Bu dönemin özelliği Bizans toprak sistemine Selçuklular'daki *ikta*'ya çok benzeyen *pronoia*'nın girmesidir; bkz. Çiçek 1995: s. 55-64; Osmanlılardan evvelki Türk-İslam devletlerinde tahrirler yapılmakta idi. Araplar Mısır'da ve İspanya'da, Selçuklular İran'da, İlhanlılar İran ve Hindistan'da tahrirler yaptırmışlardı. Anadolu Selçuklularının da *ikta sisteminin* esası olarak tahrirler yaptıkları ve tutulan tahrir defterlerini Farsça olarak tertip ettikleri bilinmektedir. Bkz. Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Isparta 2010, s. 141-142.

⁴⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Ö. Lütfi Barkan, “Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri”, **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası**, **Sayı:1**, İstanbul 1940, s. 29-59.

⁴⁸ Nuri Adıyeko, “Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”, **OTAM**, **Sayı: 11**, Ankara 2000, s. 772.

⁴⁹ İbrahim Olgun-Cemşit Draşan, **Farsça-Türkçe, Türkçe-Farsça Sözlük**, Elhan Kitabevi, Ankara 1984, s. 445.

vergidir⁵⁰. Temettu vergisinin esası 1789-1839 yıllarını kapsayan III. Selim ve II. Mahmud dönemleridir. Çünkü bu dönemler Osmanlı maliyesinin krizle mücadele ettiği dönemlerdir. XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda ekonomik sıkıntılar ciddi boyutlara ulaşmış ve başta padişahlar olmak üzere maliye ile ilgili bürokrasi bu durumun ortadan kalkması için birtakım yeni tedbirlere gidilmesi hususunda çalışmalar yapmışlardır⁵¹.

Osmanlı devletinde vergi Tanzimat'a kadar; "Tekâlif-i Şer'iyye" (Rüsûm-ı Şer'iyye) ve "Tekâlif-i Örfiyye" (Rüsûm-ı Örfiyye) adı altında iki şekilde alınmıştır⁵².

Osmanlı imparatorluğu için bir reform dönemi olan XIX. yüzyılda, maliye alanında sıkıntıları ortadan kaldırmak için önemli çalışmalar yapılmıştır⁵³. Mali ve idari alanda en büyük değişim şüphesiz Tanzimat Fermanı olmuştur. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra devletin gelirleri kontrol altına alması, vergi toplamada halk arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ve vergi verecek olan halkın tespitine yönelik düzenli bir vergi alınması düşüncesiyle H. 19 Zilkade 1255/M. 12 Ocak 1840 tarihinde bir talimatname çıkarılmıştır⁵⁴. Bu talimatname uyarınca 1840 senesinde muhassıllar hemen emlak ve nüfus yazımına başlamışlardır. Muhassıllar nezaretine, her yerde ahalinin ismi, şöhreti, arazileri, hayvanları; tüccar ve esnafın ise yıllık gelirleri vs. bilgilerinin yazıldığı defterler tutulması emredilmiştir. Yazımlarda herkese eşit davranılacaktır⁵⁵. Muhassıllar, gittikleri yerlerde naib ve bazı ileri gelenleri toplayarak ellerine verilmiş olan talimatı okuyacak ve anlaşılmayan

⁵⁰ Abdüllatif Şener, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi**, İşaret Yayınları, İstanbul 1990, s. 108.

⁵¹ İsmet Demir, "Temettü Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri", **Osmanlı, Cilt VI**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 315-317.

⁵² Rüsûm-ı Şer'iyye; çiftçi reayadan alınan öşür, çift resmi, ağnam ve şehirlerde ticari faaliyetlerden alınan vergilerdir. Bu vergiler şeriata bir gereği olarak alındığı için bu ismi almıştır. Rüsûm-ı Örfiyye ise devletin yürütme ve uygulama görevlerini yapmakta olanlara, hizmetleri karşılığı verilen ve miktarları kanunnamelerle belirlenen vergilerdir. Bkz. İ. Demir, **a.g.m.**, s. 315-317.

⁵³ Said Öztürk, "Temettüat Tahrirleri ", **Akademik Araştırmalar Dergisi, S. 4-5**, İstanbul 2000, s. 547.

⁵⁴ İ. Demir, **a.g.m.**, s. 315-317.

⁵⁵ N. Adıyeye, **a.g.m.**, s. 770; Yazımlarda muhassıllara defter nazırları, mukayyitler ve meclis üyeleri de yardım edeceklerdir. Bununla birlikte muhassıllar tahsil işleriyle de uğraştıklarından herkesle birebir ilgilenmeye vakitleri olmayacağından kazaların her birine meclis tarafından memleketin ileri gelenlerinden birisi tahrir için görevlendirilecek ve maiyetine bir kâtip verilecektir. İhtiyaçlarına göre de yardımcı eleman sağlanacaktır. Bkz. A. Şener, **a.g.e.**, s. 97.

yerlerde izah edeceklerdir⁵⁶. Fakat sayım işinin uzun sürmesi, daha önce hiç vergi vermemiş olan kişilerin sorun çıkarmaları gibi nedenlerden dolayı vergilerin dağıtımı, toplanması hususunda istenilen başarı sağlanamadığı için hazine büyük sıkıntıya düşmüş ve 1842 yılında muhassıllık kurumu kaldırılmıştır⁵⁷.

II. Mahmud döneminde yapılan çalışmalar, Abdülmecid döneminde de devam etmiştir. Bu dönemde bütün örfi vergiler kaldırılmıştır. Örfi vergilerin yerine her köy ve mahalle üzerine yalnız bir adla vergi konulmuş ve adına da “köyce tahsili mutad olan vergi” denilmiştir⁵⁸. Bu yeni vergi için bütün hane reislerinin mal, mülk ve gelirlerinin tespit edilmesi gerekmiştir. Onun için de bu sayımlar “temettu sayımları” olarak adlandırılmıştır⁵⁹.

Temettu sayımları, halkın mali gücüne göre vergi toplanacağından ölçüyü belirlemek amacıyla yapılmıştır. Mali gücün belirlenmesinde de ölçüt olarak halkın; emlak, arazi, hayvan ve ticari geliri esas alınmıştır. Bu sayımlar vergi düzenlemesini sistemleştirecek ve uzun dönemde mali reformlar için veri oluşturacaktır⁶⁰.

Temettuat sayımları nüfusun etnik özelliğine göre mahalli idareciler tarafından yapılmıştır. Müslümanların yazılması; muhtar-ı evvel, muhtar-ı sani ve

⁵⁶ S. Öztürk, **a.g.m.** s. 548.

⁵⁷ Musa Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, TTK Yayınları, Ankara 1997, s. 209–212.

⁵⁸ N. Adıyeke, **a.g.m.**, s. 769–823; “*An cemaatin vergi*”, “*komşuca alınan vergi*” gibi muhtelif adlarla da ifade edilen bu tek vergi her şeyden önce vergi mükellefinin ödeme gücünü esas almıştır. Bkz. S. Öztürk, **a.g.m.**, s. 547; Temettu vergisi için esnafa “*Ruhsatiye Tezkeresi*” adı verilen tezkereler verilmiş, bu tezkereler vergi komisyonlarınca düzenlenerek ilgiliye teslim edilmiştir. Böylece esnaf ödeyeceği vergiyi önceden öğrenme imkânına ulaşmıştır. Temettu vergisi iki kısımdan oluşmuştur: Birinci kısım maktudur. İkinci kısım ise muayyen bir nispet üzerine vergiye tabii tutulmuştur. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt III**, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 454–455.

⁵⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisâdi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, **Bulleten, Cilt LIX, Sayı: 225**, Ankara 1995, s. 395.

⁶⁰ N. Adıyeke, **a.g.m.**, s. 772-774; Devletin bünyesindeki halkın mal vergisinin doğru tespitini amaçlayan sistemin uygulanması için başlangıçta örnek olarak Gelibolu ve Hüdâvendigâr sancakları seçilmiş ve bu sancaklara memurlar tayin edilerek sayıma başlanmıştır. Sayımların bir amacı da vergi hususunda kıyaslama imkânı verecek değerli bilgileri ortaya çıkarmaktır. Örneğin toplam kazanç içinde verilecek olan verginin payı, farklı vergilerin vergi yükü içindeki payı, kırsal alanda ve kentte yaşayanlar ile Müslim ve gayr-i Müslimler arası vergi dağılımının durumu temettu sayımlarının yapılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bkz. İ. Demir, **a.g.m.**, s. 316.

köy imamları tarafından gerçekleştirilmiştir. Gayr-i Müslimlerin yazılması: papazlar ve kocabaşılar tarafından gerçekleştirilmiştir.⁶¹

Temettu vergisinin kaydının tutulduğu defterlere “*Temettuat Defterleri*” denilmektedir. Temettuat defterlerinde kaza, mahalle, köy gibi iskân merkezleri hane hane ele alınarak hanelere ait şahsi mal varlığı, emlak, arazi, hayvanat, ürün gibi bilgiler kaydedilmiştir.

Genel bir başlıktan sonra hane numarası yazılmış ve her haneye birden başlayarak numara verilmiştir. Sonra da isim ve şöhreti yazılmıştır. Hane reisinin adının, lakabının ya da tarifinin yapıldığı kısmın yukarısına mesleği ve “sene-i sabıkada” yani geçen senede mükellef üzerine tahakkuk eden vergi-yi mahsûsanın, aşarın ve adet-i ağnam vergisinin miktarı eğik bir şekilde kaydedilmiştir⁶².

Hane reislerinin sahip oldukları araziler, bu arazilerin mezru olup olmadığı, bir senede ne kadar hâsılat elde edildiği, bağ ve bahçelerinde hangi meyve ve sebzelere ağırlık verildiği temettuat defterlerinde görülmektedir. Ekili alanlar “mezru tarla” olarak gösterilmiştir. Ekili tarlaların ne tarlası olduğu belirtilmek üzere kaydedilmiştir. Ekili olmayan alanlar ise “gayr-i mezru” olarak gösterilmiştir. Kiraya verilen tarlalar ile o yıl boş bırakılanlar ayrıca yazılmıştır. Mezru tarladan sonra bağ, bahçe, bostan ve korulara yer verilmiştir⁶³.

Hayvancılık ile ilgili bilgiler temettuat defterlerinde kaydedilmiştir. Keçi, koyun, kuzu, oğlak, buzağı, inek, öküz, düve, manda gibi et ve süt veren hayvanların yanı sıra at, kısrak, deve, eşek gibi yükte ve taşımacılıkta kullanılan hayvanlar da kaydedilmiştir. Bu hayvanların adetleri belirtilmiş ve gelir getiren hayvanların yıllık gelirleri, hayvanın yazıldığı kısmın altına yazılmıştır. Hayvanların sağmal veya döllu olup olmadıkları belirtilmektedir. Arı kovanları varsa adedi ve yıllık hâsılatı

⁶¹ M.S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 397- 398.

⁶² S. Öztürk, **a.g.m.**, s. 563; Sosyal tarih açısından hane reislerinin mesleklerinin yazılmış olması önemlidir. Mesleklerin yazılmış olması, bir mahalle veya köyde hangi zanaatın ne ölçüde geliştiğini tespit edilmesine imkân sağlar. Gelirin meslekler arası dağılımını ortaya koyar. İmam, hatip, vaiz, kethüda, muhtar, muhtar-ı sani gibi devlet hizmetinde bulunan şahıslar kaydedildiği gibi sayımın yapıldığı mahallelerde askere gidenler, sakat ve alil durumda olanlar, öksüz ve yetimler de kaydedilmiştir. Bkz. İ. Demir, **a.g.m.**, s. 319.

⁶³ M.S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 405-407.

verilmiştir⁶⁴. Ayrıca defterlerde vergiye esas olan gelir kaynağı ile kaynağın yıllık geliri, bu gelir için konan vergi-yi mahsûsa ve öşür miktarı belirtilmiştir⁶⁵.

Defterlerin yazımı görevlilerce kendilerine verilen nizamnameler usulünce yerleşim yerinin büyüklüğüne göre köy köy, mahalle mahalle yazılmıştır. Her bir köyün ve mahallenin ayrı bir deftere yazılması esas olmakla birlikte, birkaç kâğıt boş bırakılarak bir başka birim aynı deftere yazılabilmektedir. Yazımı biten defterler, mahalli görevliler tarafından mühür basılarak onaylanmıştır. İşlemler tamamlandıktan sonra defterler bağlı oldukları kazanın torbasına koyulmuş ve kazanın bağlı olduğu idari birime gönderilmiştir⁶⁶.

Temettuat defterinin tasnifi ve kataloglanmasında dönemin idari taksimatı esas alınmıştır. Defterlerin ait olduğu eyaletler alfabetik olarak sıralanmıştır. Her eyalet de kendi içinde kazalara ayrılmıştır. Maliye Nezareti Defterleri'nden Varidat Muhasebesi Defterleri tasnifi içerisinde TMT katalogunda yer alan Temettuat Defterleri serisi, dokuz katalog içinde toplam 17.747 adet olarak kaydedilmiştir⁶⁷. Bu defterler az olmakla birlikte H.1256/M. 1840 yılını, genellikle de H. 1260-1261/M. 1844-1845 yıllarını kapsamaktadır.

C. ESKİŞEHİR KAZASI TEMETTUAAT DEFTERLERİ

“Temettuat Defterleri’ne Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Eskişehir Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı” başlıklı çalışmanın temel arşiv kaynağı, “*Emlak ve Arazi ve Hayvanât ve Temettuat Tahrir Defterleri*” veya kısa adıyla “*Temettuat Defterleri*” yani H. 1260-1261/M. 1844-1845 yıllarında “Dahil-i Tanzimat” olan bölgelerde yapılan sayımların sonuçlarını kapsayan defterlerden oluşmaktadır. Sosyal ve iktisadî açıdan önemli olan Temettuat defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde Maliye Nezareti Vâridat Muhasebesi Temettuat (BOA. ML. VRD. TMT) katalogunda yer almaktadır.

⁶⁴ S. Öztürk, **a.g.m.**, s. 565.

⁶⁵ M.S. Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 405-407.

⁶⁶ N. Adıyeye, **a.g.m.**, s. 779.

⁶⁷ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2000, s. 254.

Çalışmada kullanılan Eskişehir Kazası Temettuat defterleri H.1260-1261/M. 1844-1845 yıllarındaki kayıtları içermektedir. Bu anlamda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden temin edilen defter sayısı, 5 mahalle ve 26 köye ait olmak üzere toplam 31 adettir. Bu defterlerin toplam sayfa sayısı ise 854'tür. Defterlerin mahalle ve köylere göre numaraları aşağıdaki gibidir.

Defter Numarası	Fon Kodu	Yerleşim Yeri	Günümüzdeki İsimleri
7833	ML.VRD.TMT.d.	Kıraçlık Karyesi	Kireç
7834	ML.VRD.TMT.d.	Büğdüz Karyesi	Büğdüz
7835	ML.VRD.TMT.d.	Kayı Karyesi	Kayı
7836	ML.VRD.TMT.d.	Akçağlan Mahallesi	Akçağlan
7837	ML.VRD.TMT.d.	Ilıca Karyesi	Ilıca
7838	ML.VRD.TMT.d.	Paşa Mahallesi	Paşa
7839	ML.VRD.TMT.d.	Danişmend Karyesi	Danişment
7840	ML.VRD.TMT.d.	Orta Mahalle	Orta
7841	ML.VRD.TMT.d.	Cimroz Karyesi	Gökçekaya
7842	ML.VRD.TMT.d.	Virancık Karyesi	Virancık
7843	ML.VRD.TMT.d.	Karayük Karyesi	Karahöyük
7844	ML.VRD.TMT.d.	Dereköy Karyesi	Dereköy
7845	ML.VRD.TMT.d.	Küplü Karyesi	Küplü
7846	ML.VRD.TMT.d.	Kapukaya Karyesi	Kapıkaya
7847	ML.VRD.TMT.d.	Ağcahisar Karyesi	Ağcahisar
7848	ML.VRD.TMT.d.	Bozan Karyesi	Bozan
7849	ML.VRD.TMT.d.	Bozaniç Karyesi	Bozaniç
7850	ML.VRD.TMT.d.	Laçın Karyesi	Laçın
7851	ML.VRD.TMT.d.	Muttalib Karyesi	Muttalip
7852	ML.VRD.TMT.d.	Alpu Karyesi	Alpu
7853	ML.VRD.TMT.d.	Gündüzler Karyesi	Gündüzler
7854	ML.VRD.TMT.d.	Sepedçi Karyesi	Beyaz Altın
7855	ML.VRD.TMT.d.	Kızılcaviran Karyesi	Kızılcaören
7856	ML.VRD.TMT.d.	Düz Karyesi	Düzköy
7857	ML.VRD.TMT.d.	Sekiviran Karyesi	Sekiören
7858	ML.VRD.TMT.d.	Karapınar Mahallesi	Karapınar
7859	ML.VRD.TMT.d.	Bey Karyesi	Beyköy
7860	ML.VRD.TMT.d.	Taycılar Karyesi	Taycılar
7861	ML.VRD.TMT.d.	Mahıslar Karyesi	Mayıslar
7862	ML.VRD.TMT.d.	Karacaviran Karyesi	Karacaören
16023	ML.VRD.TMT.d.	Dede Mahallesi	Dede

Defter numaralarına bakıldığında 7833 ile 7862 arasında düzenli bir numaralandırmanın olduğu görülmektedir. Ancak son defter olan 16023 numaralı defter, diğerlerinden farklı numaralandırılmıştır. Mahallelerin isimlerinin bugün de var olduğu gözlenirken köylerden Kıraçlık köyünün kesin olmamakla birlikte bugünkü Kireç köyü olduğu düşünülmektedir.

Defterlerin yazım şekline bakıldığında öncelikle hane reislerinin mesleği, yıllık vergisi, yetiştirilen ürün ve öşür miktarı, hane reisinin aile adı, lakabı veya unvanı ve kendi adı yazılmıştır. Bunun altına da hane reisinin sahip olduğu arazi, emlak ve hayvanât bilgileri ile toplam yıllık geliri yazılmıştır.

Temettuat defterleri, vergi mükellefi olan hane reisi esas alınarak düzenlenmiştir. Hane reisinin isimleri genellikle aile adıyla ve lakap ve unvan ile yazılmıştır. Vergi toplanması esas tutulduğu için sadece vergi mükellefi kişiler kaydedilmiştir. Bu mükelleflerin çoğunluğunu erkekler teşkil etmektedir. Bunun yanında çok az olmakla birlikte kadınlara ve yetimlere de rastlanmaktadır. Yetimler veya fakir olanlar için mal varlığı var ise yazılmıştır, yoksa “*emlâk ve arazi ve hayvanâtı olmayub şunun bunun iânesi ile geçinmekte olduğu*” gibi açıklamalar eklenmiştir. Hane reisinin mesleği hemen isminin üzerine yazılmıştır. Bunun yanına yıllık vermiş olduğu *vergi-yi mahsûsa* yazılmıştır. Vergi-yi mahsûsanın sol tarafına da ürünlerin kileleri ve bunların *öşür* miktarları belirtilmiştir. İsmi altında ise hane reisini sahip olduğu araziler yazılmıştır. Mezru tarla dönümleri ve hâsılatları 1844 ve 1845 yıllarına göre verilmiştir. Gayr-i mezru tarla dönüm ve varsa icar geliri belirtilmiştir. Sonrasında eğer varsa bağ, bahçe, bostan dönümleri ve hâsılatları verilmiştir. Yine gayr-i menkuller ve hayvanât bilgileri kaydedilmiştir. Küçükbaş, büyükbaş ve yük hayvanları ayrı ayrı kaydedilmiştir. Hane reisinin meslek, ticaret, hizmet ve diğer gelirleri de “*mecmuândan bir senede temettuâtı*” adı altında toplam olarak yazılmıştır. Bütün defterlerin sonunda defterde yer alan hanelerin toplam gelirleri ve vergileri belirtilmiştir. En sonunda da İmam, Muhtar ve Ziraat Müdürü'nün imzası yer almaktadır.

I. BÖLÜM

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA ESKİŞEHİR KAZASI'NIN İDARİ VE SOSYAL YAPISI

A. ESKİŞEHİR KAZASI'NIN İDARİ YAPISI

Devletler hakim oldukları yerlerdeki askeri ve ekonomik durumun tespiti için yazımlar yapmışlardır. Osmanlı Devleti de fethettiği yerlerdeki insan ve ekonomik gücün tespiti için tahrir yani yazımlar yapmışlardır. Devlet açısından çok önemli kabul edilen bu defterlerin Osmanlı Devleti'ndeki en eski örneklerine Tapu tahrir defterleri ismi verilmiştir. Divan'da hazine dairesinde tutulan bu defterler üç farklı şekilde yani mufassal, evkaf ve icmal olarak tutulmuşlardır. Sadece hünkâr için hazırlanan icmal yani özetlerde eyalet veya bir bölgedeki ekonomik ve askeri güç birkaç sayfada görülecek şekilde hazırlanmıştır. Tanzimat dönemi yeni vergi sisteminin ana kaynaklarından biri olan “Temettuat Defterleri” de devletin insan ve ekonomik gücünü tespit için yapılmış çalışmalardandır. Tarih araştırmalarında her iki defter türü de kayıtlarının tutulmuş olduğu tarihler itibariyle bir bölgenin idari, ekonomik, sosyal yapısı ve nüfus bilgileri gibi konularda önemli birer kaynaktır.

Eskişehir ve Sultanönü Sancağı'na ait XVI. yüzyıl Tahrir defterleri incelenerek yapılan çalışma veya çalışmalar bu bölgenin Osmanlı devleti'ne ait olduğu döneme ait bilgiler sunmaktadır. Bu çalışma veya çalışmalarda Sultanönü Sancağı'nda “Nefs-i Bilecik, Nefs-i Eskişehir, Nefs-i Karacaşehir, Nefs-i İnönü, Nefs-i Seyidgazi olmak üzere 6 tane şehir veya kasaba bulunmakta olduğu, Kadı ve mülki askeri idarecilerin bulunduğu Osmanlı şehrinin Tahrir defterlerinde “Nefs”,

“Kasaba” ve şehir gibi isimlerle açıklandığı belirtilmiştir. Eskişehir’in Sultanönü Sancağı içerisinde kaza statüsünde olduğu tespit edilmiştir⁶⁸.

Eskişehir, XIX. yüzyılın başlarında ise Osmanlı İmparatorluğu’nun yönetim yapısı içinde Anadolu Eyaletine bağlı Sultanönü Sancağı’nın merkezi durumundadır. Ancak zaman zaman Sultanönü Sancağı, Anadolu Eyaleti’nin bu yönetim yapısından alınarak “mutasarrıflık” haline getirilmiş ve vezirlerden birinin yönetimine verilmiştir⁶⁹. Nitekim 1826’da Anadolu Eyaleti’ne bağlı Sultanönü, Karahisar-ı sahip ve Ankara sancakları Asakir-i Mensure-i Seraskeri olan Mehmet Hüsrev Paşa’nın mutasarrıflığına bırakılmıştır. Ancak bu düzenleme sürekli olmayıp yönetim görevlilerine paralel olarak değişmiş ve eskiden olduğu gibi Sultanönü Sancağı, Anadolu Eyaleti içine alınmıştır⁷⁰.

Padişah II. Mahmut döneminde Anadolu bölgesinde idarî-askerî değişikliklere gidilmiştir. Bu çerçevede 1836’da Hüdâvendigâr Müşirliği oluşturulmuş ve Eskişehir bu müşirliğin sınırları içine sokulmuştur⁷¹.

3 Kasım 1839 Gülhane Hattı Hümayunu ile bir modernleşme programı yürürlüğe sokulmuş ve idarî-malî alanda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bunlardan birisi de Meclis-i Vâlâ’nın girişimi ile vergilerin toplanması görevinin mültezimlerden alınıp “muhasıl” adı verilen memurlara verilmesidir. Muhasıllar gittikleri sancaklarda “muhasıllık meclisleri” adı verilen bir meclis oluşturarak birtakım düzenlemeler yapacaklardır⁷². Bu düzenleme uyarınca 1840 yılında Hüdâvendigâr Eyaleti’ne bağlı Eskişehir’de de muhasıllık örgütü kurulmuştur. Kapıcıbaşı Mehmet Emin Ağa, Eskişehir’e muhasıl olarak gönderilmiştir. 1841’de Eskişehir, Kütahya, Karahisar-ı sahip ve Karesi sancakları Hüdâvendigâr Eyaleti’ne

⁶⁸ Halime Doğru, **XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı**, AFA Yayınları, İstanbul 1992, s. 46-47.

⁶⁹ Mutasarrıf, eyalet yönetiminde vali ile aynı yetkiye sahip yöneticidir. Devlet vezir olmuş bazı kimselere çeşitli nedenlerle valilik görevi veremeyince, bunların geçimlerini sağlamaları için tıpkı “aralık”ta olduğu gibi bir veya birkaç sancağın yönetimini bırakmıştır. Bazen de başka görevi olan vezir veya paşaya ek gelir olmak üzere birkaç sancak verilmiştir. Bkz. Musa Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyo-Ekonomik Yapısı**, TTK Yayınları, Ankara 1997, s. 21.

⁷⁰ M. Çadircı, **a.g.e.**, s. 21.

⁷¹ M. Çadircı, **a.g.e.**, s. 16. Ayrıca Musa Çadircı’nın şu kitabına da bakılabilir: Musa Çadircı, **Tanzimat Sürecinde Türkiye, Ülke Yönetimi**, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 107-117.

⁷² M. Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin....**, s. 208-209; Muhasıllık teşkilatı hakkında detaylı bilgi için bkz. Ayla Efe, **Muhasıllık Teşkilatı** (Basılmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2002.

bağlanmışır⁷³. XIX. yüzyıl ortalarına doğru Eskişehir'in merkezi yönetiminde bir karmaşa yaşandığı ve 1842 yılı belgelerinde Sancak ve Kaza deyimlerinin birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. Yine Eskişehir'in kaza biçiminde gösterildiği ve en üst yöneticisinin kaymakam olarak nitelendirildiği vurgulanmıştır⁷⁴. Konu dâhilinde olan 1844-1845 yıllarında tutulan temettuat defterlerinde ise Eskişehir, Hüdâvendigâr Eyaleti'nde, Bilecik Kaymakamlığı'na bağlı bir kaza olarak gösterilmektedir. Ayrıca temettuat defterlerinde Eskişehir için köylerde kaza mahallelerde kasaba tabiri kullanılmaktadır. Örneğin Büğdüz köyüne ait temettuat defterinin ilk sayfasında: *“Hüdâvendigâr Eyaleti mülhâkâtinden Bilecik Kaîmakamlığı dâhilinde kâin Eskişehir Kazası'na tabî Büğdüz Karyesi'nde mukîm ahalinin emlak, arazi ve temettautları mübeyyin defteridir”*⁷⁵ ibaresi yer alırken, Karapınar Mahallesi'ne ait temettuat defterinde: *“Hüdâvendigâr Eyaleti'nin havî olduğu kazalardan Bilecik Kaîmakamlığı dâhilinde kâin Eskişehir Kasabası mahallâtından Karapınar Mahallesi mukîm ahali-i İslâmın emlak, arazi ve temettautları mübeyyin defteridir”*⁷⁶ ibaresi yer almaktadır.

1. Eskişehir Kazası'nın Mahalle ve Köyleri

1844-1845 yıllarında tutulan temettuat defterlerinde mahalle ve köyler, görevliler tarafından kendilerine verilen nizamnamelere göre hane esas alınmak suretiyle yazılmışır. Her bir köyün ve mahallenin ayrı bir deftere yazılması esas alınmıştır⁷⁷.

Hüdâvendigâr Eyaleti dâhilinde Bilecik Kaymakamlığına bağlı Eskişehir Kazası'nın temettuat defterleri kaydı 1844-1845 yıllarında tutulmuştur. Toplam 31 adet olan bu defterlerde idarî taksimat şu şekilde ortaya çıkmaktadır. Eskişehir

⁷³ Tanzimat döneminin en önemli reformlarından biri olan 1864 Vilayet Nizamnamesi'nin yürürlüğe konulmasından sonra Eskişehir, 1867'de Hüdâvendigâr Vilayeti'ne bağlı Kütahya Sancağı'nın bir kazası haline dönüştürüldü. Bkz. İhsan Güneş, Kemal Yakut, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Eskişehir**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2007, s. 8-9.

⁷⁴ Bu konudaki çalışma için bkz. Ayla Efe, “Ayniyat Defterleri Işığında 1839-1845 Döneminde Eskişehir”, **I. Uluslararası Dünden Bugüne Eskişehir Sempozyumu(Siyasal, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapı)**, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir 2005, s. 63-64.

⁷⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7834, s. 2.

⁷⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7858, s. 2.

⁷⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisâdi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, **Bellekten, Cilt LIX, Sayı: 225**, Ankara 1995, s. 397-398.

merkez kasabasında Akçağlan, Paşa, Orta, Karapınar ve Dede mahalleleri olmak üzere toplam 5 mahalle bulunmaktadır. Kaza geneline bağlı olarak da Kıraçlık, Büğdüz, Kayı, Ilıca, Danişmend, Cimroz, Virancık, Karayük, Dereköy, Küplü, Kapukaya, Ağcahisar, Bozan, Bozaniç, Laçın, Muttalib, Alpu, Gündüzler, Sepedçi, Kızılcaviran, Düz, Sekiviran, Bey, Taycılar, Malıslar ve Karacaviran köyleri bulunmaktadır. Bu mahalle ve köylerin tablolarında sıralanmasında arşivdeki defter numaraları esas alınmıştır.

1.1. Mahalleler

Osmanlı yönetiminin klasik döneminden beri en alt birimleri köy ve mahallelerdir⁷⁸. Osmanlı şehrinde mahalle, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerin meydana getirdiği topluluğun yaşadığı yerdir⁷⁹. Osmanlı şehri, mahalleler üzerine bina edilmiş ve en alt düzeydeki temel toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında mahalleye ve mahallelilere sorumluluk yüklenmiştir. Mahalle, hem toplumsal hem de idari açıdan sistemin temel yapı taşlarından birini oluşturmuştur⁸⁰.

XIX. yüzyıla geçmeden önce Eskişehir Kazası mahallelerinin Osmanlı klasik dönemindeki durumları hakkında bilgi verilecek olursa, bu konuda yapılan çalışmalardan hareketle Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde Eskişehir mahallerini şu şekilde vermek mümkündür⁸¹:

Kanuni Sultan Süleyman devrinde Eskişehir’de:

- 1- Mahalle-i Orta Mescid
 - 2- Mahalle-i Alaca Mescid
 - 3- Mahalle-i Hacı Atmaca
 - 4- Mahalle-i Salı Mescid
 - 5- Mahalle-i Paşa
 - 6- Mahalle-i Türkmenler
 - 7- Mahalle-i Dede
- bulunuyordu.

⁷⁸ İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)**, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 106.

⁷⁹ Özer Ergenç, “Osmanlı Şehrindeki Mahalle’nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, **Osmanlı Araştırmaları, Cilt IV**, İstanbul 1984, s. 69.

⁸⁰ Mehmet Bayartan, “Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, Sayı:13**, İstanbul 2005, s. 96.

⁸¹ 1530 yılı tahrir sayımında kaydedilmiştir; H. Doğru, **a.g.e.**, s. 46-47

II. Selim zamanında ise Eskişehir’de 8 mahalle görülmektedir⁸². Bunlar:

- 1- Mahalle-i Alaca Mescid
- 2- Mahalle-i Orta Mescid
- 3- Mahalle-i Merhum Hacı Mustafa Paşa
- 4- Mahalle-i Dede
- 5- Mahalle-i Kayalica Mescid
- 6- Mahalle-i Hacı Atmaca
- 7- Mahalle-i Türkmen Tekke
- 8- Mahalle-i Cedid

Genellikle mahalleler şehrin önemli yapıları sayılan dini yapıların etrafında oluşmaktadır. Eskişehir’deki mahalle isimlerinin de genellikle mescit ve tekke isimleri ile bütünleştiği görülmektedir⁸³.

Mahallelerin Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim zamanındaki hane sayıları ile ilgili olarak da şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır⁸⁴.

⁸²II. Selim (1566-1574) zamanında düzenlenen Sultanönü mufassalında geçmektedir; H. Doğru, **a.g.e.**, s. 48.

⁸³ Mahallelerin durumları ile ilgili bize Halime Doğru eserinde şunları aktarmaktadır: “Cacaoğlu Nureddin Bey Eskişehir’de 17 mescit ve Şeyh Abdullah el-Bedevi’ye ait zaviyeyi tamir ettirmiş bir de camii yaptırmıştır. Her mescidin çevresinde bir mahalle olduğu varsayılırsa şehirde 17 tane Türk mahallesinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Kanuni devrinde Alaca Mescit, Orta Mescit, Salı Mescidi gibi mahallelerin halen iskân alanı olduğu göz önüne alınırsa konu hemen hemen kesinlik kazanmaktadır. Günümüzde halk arasında “Salı Tekkesi” veya “Şeyh Şahabettin Sühreverdi Türbesi” olarak bilinen türbe ile Salı Mescidi arasında bağlantı kurulabilir. Dede mahallesi ise “Gül Dede” zaviyesinin etrafında kurulmuş olduğu kuşkusuzdur. II. Selim zamanında bazı mahallelerin isimlerinin farklı olduğu görülmektedir. Türkmenler Mahallesi, Türkmen Tekke olarak belirtilmiştir. Buradaki tekkenin daha önceden var olduğu kuşkusuzdur, ama buna rağmen ilk kayıta herhalde belirtilmemiştir. İlk kayıta Kurşunlu Camii etrafında oluşan mahalle sadece Paşa Mahallesi olarak kayıt edildiği halde ikinci kayıta, artık yaşayan Mustafa Paşa’nın adı büyük bir saygı ile anılmaktadır. İsimleri farklı olan Salı ve Kayalica mescit mahallelerinin ise aynı olduğu kuşkusuzdur. II. Selim zamanındaki en önemli değişiklik “Mahalle-i Cedid” adında yeni bir mahallenin kurulmasıdır. Bu mahallenin kuruluş nedeni ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Şehrin mahallelerinde ikisi şahıs ismi almıştır. Hacı Atmaca ismi iki tahrirde de bulunmaktadır. Merhum Hacı Mustafa Paşa Mahallesi, Kanuni devrinde Mustafa Paşa hayatta olduğu için “Paşa” mahallesi olarak anılmıştır ki bu mahallelerin adı halen Paşa mahallesidir. Dede ve Orta Mahalleleri de günümüzde devam etmektedir.” Bilgi için bkz. H. Doğru, **a.g.e.**, s. 48-49.

⁸⁴ H. Doğru, **a.g.e.**, s. 50.

Tablo.1. Kanuni ve II. Selim Devri Mahalleler ve Haneleri

Mahalle Adı	Kanuni Devri	II. Selim Devri
Mahalle-i Orta Mescidi	51	126
Mahalle-i Alaca Mescidi	23	73
Mahalle-i Hacı Atmaca	23	44
Mahalle-i Salı Mescidi (Kayalıda Mescidi)	24	37
Mahalle-i Paşa Mahallesi (Merhum Hacı Mustafa Paşa Mh.)	18	163
Mahalle-i Dede	22	35
Mahalle-i Türkmenler (Türkmen Tekke)	11	44
Mahalle-i Cedit	0	15
Toplam	172	537

Tabloda görüldüğü gibi iki devir arasında mahallelerin hane artışı yönünden büyük bir değişiklik gerçekleşmiştir. Yarım yüzyıl zarfında şehrin hane sayısı 3 kat artmıştır. Kanuni devrinde 172 hane, II. Selim devrinde 537 haneye yükselmiştir.

1260-1261/1844-1845 yıllarındaki temettu sayımlarına göre, Eskişehir kasabasında 5 mahalle bulunmaktadır. Mahalleler; Akçağlan, Paşa, Orta, Karapınar ve Dede mahalleleridir. Şurası da unutulmamalıdır ki, temettu sayımlarında vakıf köyler ve mahallelerin kayıtları defterlere eklenmemiştir. Dolayısıyla bu veriler mutlak değerler olarak değerlendirilmemelidir. Bazı köy ve mahalleler veya buralardaki bazı haneler adına vakfa ödeme yaptıklarından dolayı defterlerde yer almamışlardır⁸⁵.

Osmanlı Devleti'nde bir nüfus ve vergi birimi olan hane⁸⁶ sayısı Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde düzenli bir şekilde verilmiştir. Haneler aile reislerinin adları ile birlikte numaralı bir şekilde kayıt edilmiştir. Sadece hane reisi kaydedildiği

⁸⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Abdülatif Şener, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi**, İşaret yayınları, İstanbul 1990, s.181 vd.

⁸⁶ Nejat Göyünç, "Hane", **DİA, Cilt XV.**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 552.

için de gerçek nüfusa ulaşmak mümkün değildir. Dolayısıyla nüfus, vergi veren hane reisleri dâhilinde incelenmiş olacaktır.

Tablo.2. Mahalleler ve Hane Sayıları

MAHALLELER	Hane	%
Akçağlan	149	15,97
Paşa	386	41,37
Orta	202	21,65
Karapınar	80	8,57
Dede	116	12,43
TOPLAM	933	100,00

Eskişehir Kazası dâhilinde bulunan 5 mahallede toplam 933 hane bulunmaktadır. Hane bakımından %41,37'lik bir oranla Paşa Mahallesi'nin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Daha sonra sırasıyla Orta Mahallesi (%21,65), Akçağlan Mahallesi (%15,97), Dede Mahallesi (%12,43), Karapınar Mahallesi (%8,57) gelmektedir.

1.2. Köyler

Osmanlı taşra teşkilatının en alt kademesinde yerleşim birimi olarak yer alan köylerin, hiçbir özerkliği olmadığı gibi, bu birimlerin vergi defterlerindeki mükellefiyet kayıtlarından başka idari bir birim olarak da düşünülmediği görülmektedir⁸⁷. Dolayısıyla merkezi yönetim için, kırsal yerleşimlerde güvenliğin sağlanması ve vergilerin düzenli toplanması öncelikli hedefler olmuştur. Ancak vakıf olan köyler ve tarlalar bu verginin dışında tutulmuştur. Şöyle ki Tanzimat döneminde yapılan bir düzenleme ile bazı büyük velilerden Mevlana, Zeynelabidin ve Hacı Bayram gibi kişilerle, diğer tekke ve zaviyelere, yoksul ve dervişlere yemek yedirmeleri için eski sultanlar zamanında tahsis edilen ve Defter-i Hakani'de kayıtlı bulunan köy ve tarlalardan, anılan şahısların “ruhaniyet-i seniyyelerinden istimdâd” için ve devletin “şan-ı hilafetnişanından” olmak üzere ancemaatin vergi ve aşar alınmayacağı belirtilmiştir⁸⁸.

⁸⁷ İ. Ortaylı, **a.g.e.**, s. 98.

⁸⁸ A. Şener, **a.g.e.**, s. 182-183.

1260-1261/1844-1845 yıllarındaki temettu sayımlarına göre, Eskişehir kazası dâhilinde 26 köy bulunmaktadır. Kazadaki köyler; Kıraçlık, Büğdüz, Kayı, Ilıca, Danişmend, Cimroz, Virancık, Karayük, Dereköy, Küplü, Kapukaya, Ağcahisar, Bozan, Bozaniç, Laçın, Muttalib, Alpu, Gündüzler, Sepedçi, Kızılcaviran, Düz, Sekiviran, Bey, Taycılar, Malıslar ve Karacaviran'dır.

Tablo.3. Köyler ve Hane Sayıları

KÖYLER	Hane	%
Kıraçlık	24	1,30
Büğdüz	63	3,42
Kayı	108	5,86
Ilıca	100	5,43
Danişmend	16	0,87
Cimroz	22	1,19
Virancık	13	0,71
Karayük	84	4,56
Dereköy	60	3,26
Küplü	103	5,59
Kapukaya	33	1,79
Ağcahisar	48	2,60
Bozan	204	11,07
Bozaniç	61	3,31
Laçın	102	5,53
Muttalib	81	4,40
Alpu	199	10,80
Gündüzler	111	6,02
Sepedçi	64	3,47
Kızılcaviran	46	2,50
Düz	35	1,90
Sekiviran	60	3,26
Bey	25	1,36
Taycılar	52	2,82
Malıslar	75	4,07
Karacaviran	54	2,93
TOPLAM	1843	100,00

Eskişehir Kazası dâhilinde bulunan 26 köyde 1843 hane bulunmaktadır. 204 hane ile ilk sırada yer alan Bozan köyü, %11,07'lik bir orana sahiptir. Bozan köyünü, Alpu (%10,80), Gündüzler (%6,02), Kayı (%5,86), Küplü (%5,59), Laçın (%5,53), Ilıca (%5,43) köyleri takip etmektedir. Son üç sırada ise Cimroz (%1,19), Danişmend (0,87) ve Virancık (0,71) köyleri yer almaktadır.

2. Eskişehir Kazası'nın Nüfusu

Osmanlı Devleti'nin ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Devlet, çeşitli aralıklarla tahrir yaparak vergi hanelerinin kayda geçirmiş ve mali kaynaklarını yakından takip etmiştir.⁸⁹ Bu anlamda nüfus sayımları önemli bir yere sahiptir. II. Mahmut döneminde bunun ilk adımı atılmıştır. 1831 yılında yapılan bu ilk nüfus sayımında Eskişehir Kazası'nın erkek nüfusu 6754 Müslüman ve 122 Reaya olmak üzere toplam 6876 kişi olarak hesaplanmıştır⁹⁰.

Vergi hanelerinin kayda geçirilmesi ve mali kaynakların tespiti hususunda Temettuat defterleri de önemli olup sistemli ve dikkatli bir şekilde hazırlanmış olmaları sebebiyle zengin bilgiler içermektedir. Defterlerde vergi verecek çağa geldiği kabul edilen evli, dul, göçebe, köylü ve şehirli her aile reisi adı ile yazılmış ve bu bir "hane" kabul edilmiştir. Buradaki sonuçlardan hareket ederek tahmini nüfusu bulmak için hane sayısını Ömer Lütfi Barkan'ın kabul ettiği "5" katsayısı ile çarpmak⁹¹ gerekmektedir.

⁸⁹ Ömer Lütfi Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devirleri'nin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defteri", **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, II/1**, İstanbul 1940, s.32.

⁹⁰ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu (1830-1914)**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 231.

⁹¹ Ömer Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Çalışmaları ve Osmanlı Tarihi", **Türkiyat Mecmuası X**, İstanbul 1953, s. 12. Hane sayısını 5'ten daha az veya daha fazla kabul edenler de bulunmaktadır. C. Russell, XVI. yüzyılda İspanya Arapları'nın durumunu göz önünde bulundurarak Barkan'ın fikrini benimser görünmekte, ancak Venedik kaynaklarına dayanarak Osmanlı Devleti'nde Hristiyan veya Yahudi erkeklerin on iki-on dört yaşları arasında haraç ödemeye başladıkları gerekçesiyle 3,5 katsayısını öne sürmektedir. Yazarın eseri için bkz. J. C. Russell, "Late Medieval Balkan and Asia Minor Population", **JESHO, III/1**, 1960, s. 265-274. M. A. Cook, hane sayısını 4,5 kabul etmektedir. Bkz. M.A. Cook, **Population Pressure in Rural Anatolia(1400-1600)**, London, 1972, s. 85-98. Bruce Mc Gowan, hane sayısını, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Semendire sancağında 3,57, Segedin'de 4,59, D'Ula'da 5,26, Srem'de 6 katsayısını kabul etmektedir. Bkz. Mc Gowan, "Food Supply and Taxation on the Middle Danube(1568-1579)", **Archivum Ottomanicum, I**, 1969, s. 139-196. Böylece hane adedinin farklı sancalarda değişik miktarlarda olduğunu belirtmektedir. Faruk Sümer, hane sayısını 7 olarak kabul etmektedir. Bkz. Faruk Sümer, "Kayı", **İA., Cilt VI**, MEB Yayınları, İstanbul 1997, s. 459-462. Halil İnalçık, hane sayısını XV. yüzyıl sonlarında Bursa'da 9, fakat XIX. yüzyılda İstanbul'da 3-4 olarak hesaplamaktadır. Bkz. Halil İnalçık, "Bursa I: XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dâir Vesikalar", **Bulleten, XXIV/93**, TTK Yayınları, Ankara 1960, 45-

Tablo.4. Eskişehir Kazası'nın Hane Sayısı

KÖYLER	Hane	%
Kıraçlık	24	0,86
Bügdüz	63	2,27
Kayı	108	3,89
Ilıca	100	3,60
Danişmend	16	0,58
Cimroz	22	0,79
Virancık	13	0,47
Karayük	84	3,03
Dereköy	60	2,16
Küplü	103	3,71
Kapukaya	33	1,19
Ağcahisar	48	1,73
Bozan	204	7,35
Bozaniç	61	2,20
Laçın	102	3,67
Muttalib	81	2,92
Alpu	199	7,17
Gündüzler	111	4,00
Sepedçi	64	2,31
Kızılcaviran	46	1,66
Düz	35	1,26
Sekiviran	60	2,16
Bey	25	0,90
Taycılar	52	1,87
Malıslar	75	2,70
Karacaviran	54	1,95
MAHALLELER		
Akçağlan	149	5,37
Paşa	386	13,90
Orta	202	7,28
Karapınar	80	2,88
Dede	116	4,18
TOPLAM	2776	100,00

Eskişehir Kazası'nda toplam 2776 hane bulunmaktadır. Toplam hane içerisinde 26 köy 1843 hane ile %66,4'lük bir orana sahiptir. 5 Mahalle ise 933 hane ile %33,6'lık bir orana sahiptir.

102. XIX. yüzyıl Balkanlar'dan, Kafkasya'dan, Kuzey Karadeniz ülkelerinden ve diğer yerlerden Anadolu'ya yönelik göçmenlere ait listelerdeki nefer ve hane verilerinin incelenmesinden, bu yüzyılda bir hanedeki nüfus sayısının 4,11 ile 4,17 arasında olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu katsayı yörelere göre değişmekte, bizzat devlet adamları tarafından bile aynı devirde bazen 5, bazen 3 olarak hesaplanmaktadır. Bkz. N. Göyünç, **a.g.m.**, s. 552-553.

1844-1845 yıllarında yapılan temettuat sayımlarında Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinin hane sayıları ve 5 kat sayısı ile çarpımı sonucu ortaya çıkan nüfus miktarları tablo halinde şu şekilde verilebilir:

Tablo.5. Eskişehir Kazası'nın Tahmini Nüfusu

KÖYLER	Hane	Nüfus	%
Kıraçlık	24	120	0,86
Bügdüz	63	315	2,27
Kayı	108	540	3,89
Ilıca	100	500	3,60
Danişmend	16	80	0,58
Cimroz	22	110	0,79
Virancık	13	65	0,47
Karayük	84	420	3,03
Dereköy	60	300	2,16
Küplü	103	515	3,71
Kapukaya	33	165	1,19
Ağcahisar	48	240	1,73
Bozan	204	1020	7,35
Bozaniç	61	305	2,20
Laçın	102	510	3,67
Muttalib	81	405	2,92
Alpu	199	995	7,17
Gündüzler	111	555	4,00
Sepedçi	64	320	2,31
Kızılcaviran	46	230	1,66
Düz	35	175	1,26
Sekiviran	60	300	2,16
Bey	25	125	0,90
Taycılar	52	260	1,87
Malıslar	75	375	2,70
Karacaviran	54	270	1,95
MAHALLELER			
Akçağlan	149	745	5,37
Paşa	386	1930	13,90
Orta	202	1010	7,28
Karapınar	80	400	2,88
Dede	116	580	4,18
TOPLAM	2776	13880	100,00

4665 kişiden oluşan mahalle nüfusu ve 9215 kişiden oluşan köy nüfusu olmak üzere Eskişehir Kazası nüfusu takriben 13880 olarak hesaplanmaktadır. 4665 nüfusu ile mahalleler %33,6 oranına sahiptir. Mahalleler içerisinde özellikle 1930 nüfusu ve %13,90 oranıyla Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir. Paşa Mahallesi'ni 1010 nüfusu ve %7,28 oranıyla Orta Mahallesi takip etmektedir.

9215 nüfusu ile köyler %66,4 oranına sahiptir. Köyler içerisinde 1020 nüfusu ile Bozan köyü %7,35 oranına sahiptir. Bozan köyünü 995 nüfusu ve %7,17 oranıyla Alpu köyü takip etmektedir.

Eskişehir Kazası'nda aslen kaza dışından veya kaza içerisinde başka bir köyden olup başka bir yerin defterine kayıt olanlar da bulunmaktadır. Defterlerde bu tür kayıtlarda mevcuttur. Bu kayıtlar nüfus hareketliliği ortaya koyması açısından önemlidir. Bunlara bakıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablo.6. Yaşanan Nüfus Hareketleri

Kayıtlı Olduğu Köy	Hane No	Kişi/Kişiler	Defterde Yazılan Açıklama
Kıraçlık	20	Kulaklıoğlu İbrahim	Karahisar-ı Nallu Kazası'ndan
	21	Ahmedoğlu Emin Ağa	Karahisar-ı Nallu Kazası'ndan
	22	Alioğlu Ali	Karahisar Kazası Yenice Karyesi'nden
	23	Fazlı Ağa	Karahisar Kazası Yenice Karyesi'nden
	24	Mustafa Efendi	Karahisar Kazası'ndan
Bügdüz	42	Koca Hasanoğlu Hüseyin	Merkum fi'l-asl kaza-i mezbur dâhilinde Dere nam-ı karyesinden olup bundan 20 sene akdem gelüb işbu Bügdüz Karyesi'nde emlak defterine kayd olmuş olduğu.
	43	Koca Sarioğlu Deli Hasan	Merkum asl olarak Dere Karyesi'nde iken, bundan 2 yıl evvel Bügdüz Karyesi'ne gelmiş ve temettu buraya yazılmıştır.
	49	Karahisarlı Fazıloğlu Mehmed	Merkum fi'l-asl dâhil-i sancak bulunan Karahisar-ı Nallu kazasına tabi Meyl nam-ı karyesinden olup bundan 10 sene akdem işbu Bügdüz Karyesi'nin defter emlakına mukim kayd olup temettuatı işbu Bügdüz Karyesi'ne yazılmış olduğu.
	62	Çönezoğlu Mehmed Ali'nin oğlu Ali	Merkum fi'l-asl dâhil-i kazasında Muttalib Karyesi'nde olup, bundan 10 sene mütecaviz gelüb Bügdüz Karyesi'nin defter-i emlakına mukim kayd olduğu
Ilıca	1	Mehmed Efendi	Merkum Mihal Kazası'nda Gümele Karyesi'nde olup bir seneden berü imametlik ile karye-i mezburda sakin olduğu.

Dereköy	36	Yabanabadlı Yusufolu Hasan	Merkum fi'l-asl haric-i sancak bulunan Yabanâbâd Kazası'na tabi' Çukurvıran Karyesi'nde olub elli altmış senesi Tanzimat'tan sonra gelüb işbu Dere Karyesi defter-i nüfusuna mukim kayd olduğu.
	37	Yabanabadlı Hasan Öksüzoğlu Topal Osman	Merkum kezalik kaza-i mezburdan Osman Sin Karyesi'nden olub işbu temettu işbu Dere Karyesi tarafından yazılmış olduğu.
	57	Hacı Velioğlu	Merkum fi'l-asl dâhil-i sancak bulunan Karahisar-ı Nallu Kazası'na tabi' Kulu Karyesi'nde olub mezbur karyede hiçbir şeyi olmayub bundan akdemce gelüb işbu dere karyesine kayd olunduğu ve iskân etmiş olduğımsan işbu temettu yalnız Dere Karyesi kaydına yazılmış olduğu.
	58	Hacı Kâsımoğlu Hüseyin	Merkum fi'l-asl dâhil-i kaza bulunan Eskişehir Kasabası'ndan olub işbu karyede emlakı bulunduğundan vergi vermekde bulunmuş olduğundan işbu temettu yalnız işbu karye tarafından yazılmış olduğu.
Ağcahisar	1	Mehmed Efendi	Merkum fi'l-asl harici sancak bulunan Ankara Eyaleti'nde Yabanâbâd Kazasına tabi' Osman Sin Karyesi'nde olub elli altı (rumi) senesi gelüb işbu Ağcahisar karye-i defter nüfusuna mukim kayd olunduğu.
	29	İshakoğlu Hüseyin	Merkum fi'l-asl dâhil-i sancak bulunan Mihaliççik Kazası'na tabi' Dudaş Karyesi'nde olub bundan akdem gelüb işbu Ağcahisar Karyesi defter-i nüfusuna kayd olduğu.
	30	Abdullahoğlu Hüseyin	Merkum fi'l-asl haric-i sancak bulunan Ankara Vilayeti'ne havi olduğu kazalardan Yabanâbâd Kazası'nın Osman Sin Karyesi ahalisinden olub elli altı senesi Tanzimat'tan akdem gelüb işbu Ağcahisar Karyesi defter-i nüfusuna mukim kayd olduğu.
	31	Haliloğlu Halil	Merkum Yabanâbâd Kazası'ndan olub bundan bir sene akdem kayd olmuş olduğu.
	32	Mahmud Usta oğlu Hasan	Merkum kezâlik Yabanâbâd Kazası'ndan olub bundan bir sene akdem kayd olduğu.

	33	Yörük Hasanoğlu Musa	Merkum Yabanâbâd Kazası'ndan olub bundan bir sene akdem kayd olmuş olduğu.
	34	Süleyman Efendi'nin oğlu Süleyman	Merkum kezâlik Yabanâbâd Kazası'ndan olub bundan bir sene akdem kayd olmuş olduğu.
Bozan	112	Keleşoğlu İbrahim	Merkum fi'l-asl hariç-i sancakda bulunan Gerede Kazası'na tabi' Tarakçılar Karyesi'nden olub işbu elli altı senesi Tanzimat'tan akdem gelüb işbu karye-i mezbur defterine kayd olunduğu.
	113	Ali Beşeoğlu	Merkum dâhil-i sancak bulunan Mihalıççık Kazası'na tabi Sekiviran Karyesi'nden olub elli altı senesi Tanzimat'tan sonra gelüb işbu karyeye kayd olunduğu.
	114	Kulaklıoğlu İbrahim	Merkum kezalik kaza-i mezburdan Dudaş Karyesi'nden olub işbu temettu yalnız bu taraftan kayd olunmuş olduğu.
	115	Gedik Ahmedoğlu Ali	Merkum kezalik Karahisar-ı Nallu Kazası'na tabi Yenice Karyesi'nden olub Bozan Karyesi defter-i nüfusuna kayd olunarak işbu temettu yalnız bu taraftan kayd olunmuş olduğu.
	146	Arabviranlı Halil'in Yeğeni Cafer Beşeoğlu Hüseyin	Merkum fi'l-asl dâhil-i sancak bulunan Seyidgazi Kazası'na tabi' Arabviran Karyesi'nden olub elli altı senesi Tanzimat'tan akdem gelüb işbu Bozan Karyesi defter-i nüfusuna kayd olmuş olduğu
	147	Arabviranlı Halil'in Yeğeni Cafer Beşeoğlu Hasan	Merkum fi'l-asl dâhil-i sancak bulunan Seyidgazi Kazası'na tabi' Arabviran Karyesi'nden olub elli altı senesi Tanzimat'tan akdem gelüb işbu Bozan Karyesi defter-i nüfusuna kayd olmuş olduğu
	155	Arab Abdullah	Merkum zenci-yü'l-asldır.
	Laçın	1	Ali Efendi
Alpu	106	Yabanabâdlı Sarı Ali	Merkum fi'l-asl haric-i sancak bulunan Ankara Eyaleti'nin havi olduğu kazalardan Yabanâbâd Kazası'na tabi' Sorkun Karyesi'nden olub elli beş senesi Tanzimat'tan akdem gelüb işbu Alpu Karyesi defter-i nüfusuna mukim kayd olduğu.

	133	Göçmenoğlu Kocman Halil	Merkum fi'l-asl haric-i sancak bulunan Kütahya Kazası'na bağlı Gireği Karyesi'nden olub bundan akdem gediği.
	160	Şeyhbezenli Aşiretinden Topal Kürd	Merkum elli altı senesi Tanzimat'tan akdem gelüb defter-i nüfusa kayd olunduğu.
	186	Böcüd Yeğeni İbrahim	Merkum fi'l-asl Alpu Karyesi'nden olduğu, fakat dâhil-i sancak bulunan Mihaliççik Kazası'na tabi Karageyikli Karyesi'ne nakil etmiş olduğu.
	188	Balcı Koca Mustafa	Merkum fi'l-asl haric-i sancak bulunan Bolu Eyaleti'nde Gerece Kazası'na tabi' Nuhviran Karyesi'nden olub elli beş senesi Tanzimat'tan akdem gelüb Alpu Kazası defter-i nüfusuna yazılmıştır.
	189	Dörtdivanlı Ömer	Merkum fi'l-asl haric-i sancak bulunan Dörtdivan Kazası'na tabi' Bilecik Karyesi'nden olub elli beş senesi Tanzimat'tan akdem gelüb Alpu Karyesi defteri nüfusuna yazılmıştır.
Malıslar	1	Süleyman Efendi	Merkum fi'l-asl Ankaravî olub ellialtı senesinden berü karye-i mezburda olduğu
	52	Süleymanoğlu Berelhisarcı Muhammed	Merkum Çörti Kazası'ndan olub çend seneden berü karye-i mezburda te'ehhül edüp iskân eylediği
	64	Hacı Molla	Merkum Torbalı Kazası'ndan Nasuflar Karyesi'nden olub karye-i mezburda olduğu.
	68	Şüküroğlu Ahmed Efendi	Merkum Eskişehir Kazası'na tabi' Küplü Karyesi'nde imam olub bu tarafta olan emlak ve arazisi için tarh olunmuş olan vergüsü.
Karacaviran	40	Deli Osman	Merkum kaza-i mezbura tabi' Taycılar Karyesi'nden olub karye-i mezburda olan emlak ve arazisi mikdarınca vergü verdiği
MAHALLELER			
Karapınar	8	Şerbetci damadı Hüseyin	Merkum dâhil-i sancak bulunan Seyidgazi Kazası'na tabi Arabviran Karyesi'ne nakil itmiş olduğu.

Tablodaki verilere bakıldığında en çok nüfus hareketinin Bozan, Alpu, Ağcahisar, Dereköy, Malıslar ve Büğdüz köylerinde yaşandığı görülmektedir. Bozan köyünde 7 hane, Alpu köyünde 6 hane, Ağcahisar, Dereköy, Malıslar ve Büğdüz

köylerinde 4'er hane dışarıdan gelmiş ve bu köylerde kayıtları tutulmuştur. Kaza dışından gelen hanelerin geldikleri yerlere bakıldığında özellikle Karahisar-ı Nallu Kazası ve Ankara Eyaleti dâhilinde Yabanâbâd Kazası'ndan gelenler dikkat çekmektedir. Karahisar-ı Nallu Kazası'ndan gelen 8 hane, Yabanâbâd Kazası'ndan da 8 hanenin Eskişehir Kazası köylerine geldiği tespit edilmiştir. Yaşanılan nüfus hareketlerinin genelde köyler arasında olduğu görülmektedir. Mahallelerde fazla görülmemesinde şehir hayatının ve şartlarının zor olmasının etkili olduğu söylenebilir.

B. ESKİŞEHİR KAZASI'NIN SOSYAL YAPISI

Eskişehir Kazası Temettuat Defterleri'nde haneler yazılırken önce aile isimleri daha sonra hane reislerinin isimleri yazılmıştır. Hem aile isimleri hem de hane reislerinin isimleri yazılırken unvan ve lakapları ile birlikte yazılmıştır.

1. Aile İsimleri

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde verginin alındığı hane reislerinin adları yazılırken başına mensup olduğu ailenin ismi, eğer bu yoksa meslek ya da lakabı yazılmıştır. Vergi mükelleflerinin adına yalın olarak tesadüf edilmemektedir. Hane reislerinin büyük çoğunluğu mensup oldukları aile isimleri ile birlikte yazılmışlardır. Bu aile veya sülale isimlerinden sonra genellikle "oğlu" kelimesi gelmiştir. Aile isimleri genellikle babanın isminden ileri gelmektedir. Örneğin, Koca Ahmedoğlu, Kara İbrahimioğlu, İbrahim Beşeoğlu gibi.

Mevcut aile isimlerine bakıldığında bazı hususların tespit edilmesi mümkündür. Mesela, ailenin geldiği yer o aileye isim olmuştur. Keskinlioğlu, Kütahyalı, Mısırlı, Mihaliçli gibi. Yine ailelerin bazılarının ismi mensup oldukları etnik kökenden ileri gelmektedir. Tataroğlu, Araboğlu, Boşnakoğlu gibi. Bazı ailelerin isimleri sahip oldukları meslekten dolayı verilmiştir. Değirmencioğlu, Eskicioğlu, Teymurcioğlu, Kethüdâoğlu gibi. Bazı aile isimlerinde, fiziki özellik, huy ve davranışların etkili olduğu görülmektedir. Karaoğlu, Kel Halil, Kulaksızoğlu, Boynueğrioğlu, Dubaracioğlu, Şeydanoğlu gibi. Bazı aile isimlerinde ise dinî lakap

ve unvanların ön plana çıktığı görülmektedir. Mollaoğlu, Hacıoğlu, Hafizoğlu, İmamoğlu gibi.

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde tespit edilen 2161 aile ismi yer almaktadır. Bu aile isimleri aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir⁹².

Tablo.7. Aile İsimleri

Aile İsmi	Adet	%	Aile İsmi	Adet	%	Aile İsmi	Adet	%
Abazaoğlu	4	0,19	Güllâboğlu	1	0,05	Küçük Alioğlu	1	0,05
Abbas Ağa'nın	1	0,05	Gürcüoğlu	1	0,05	Küçük Hüseyinoğlu	1	0,05
Abbas'ın	1	0,05	Güvendüroğlu	3	0,14	Küçük İbrahimioğlu	1	0,05
Abbasoğlu	3	0,14	Güz Çobanoğlu?	1	0,05	Küçük Musaoğlu	1	0,05
Abdaloğlu	1	0,05	Güzelceoğlu	1	0,05	Küçük Osman	3	0,14
Abdi Ağa oğlu	1	0,05	Habiboğlu	5	0,23	Küçük Süleyman	1	0,05
Abdi Bayrakdaroğlu	1	0,05	Hacı Ahmed Ağaoğlu	1	0,05	Külâhçı Mahmudoğlu	1	0,05
Abdioğlu	1	0,05	Hacı Ahmedoğlu	10	0,46	Külâhlıoğlu	2	0,09
Abdullah Efendi	1	0,05	Hacı Alioğlu	2	0,09	Kürtoğlu	1	0,05
Abdullahoğlu	4	0,19	Hacı Aşiroğlu	1	0,05	Kütahyalı Hacı Yusuf	2	0,09
Abdurrahimoğlu	2	0,09	Hacı Bekiroğlu	2	0,09	Laklakoğlu	3	0,14
Abdurrahman Beşeoğlu	2	0,09	Hacı Durmuşoğlu	1	0,05	Lale Osmanoğlu	1	0,05
Abdurrahmanoğlu	1	0,05	Hacı Emiroğlu	3	0,14	Mabeslerlioğlu	1	0,05
Abdülazizoğlu	1	0,05	Hacı Halil Ağa oğlu	1	0,05	Mahiroğlu	1	0,05
Abdülbâkioğlu	2	0,09	Hacı Haliloğlu	5	0,23	Mahmud Kethüdâ	1	0,05
Abdülcelil oğlu	5	0,23	Hacı Hasanoğlu	13	0,60	Mahmud Usta oğlu	1	0,05
Abdülfattahoğlu	1	0,05	Hacı Hüseyinoğlu	2	0,09	Mahmudoğlu	12	0,56
Abdülganioğlu	1	0,05	Hacı İbrahim Ağa	2	0,09	Mandaoğlu	1	0,05
Abdülkerim Hanoğlu	1	0,05	Hacı İbrahim Ağazâde'nin	1	0,05	Matrahoğlu	1	0,05
Abdülnebioğlu	1	0,05	Hacı İbrahimioğlu	8	0,37	Mayetcioğlu	2	0,09
Abidinoğlu	1	0,05	Hacı İsa oğlu	1	0,05	Mazlumca Caferoğlu	1	0,05
Acemioğlu	1	0,05	Hacı İsmailoğlu	2	0,09	Mazlumoğlu	1	0,05
Acemoğlu	1	0,05	Hacı İvâzoğlu	2	0,09	Mehmed Ağa'nın	1	0,05
Adalı Muhammed	1	0,05	Hacı Kasaboğlu	1	0,05	Mehmed Ali oğlu	3	0,14
Ağcahisarlı Araboğlu	1	0,05	Hacı Kasımoğlu	4	0,19	Mehmed Beşeoğlu	1	0,05
Ağcahisarlı Çakıroğlu	1	0,05	Hacı Kaygısızoğlu	1	0,05	Mehmed Kethüdâoğlu	1	0,05
Ahmed Beyzâde	1	0,05	Hacı Kaymalıoğlu	1	0,05	Mehmedoğlu	3	0,14

⁹² Temettuat Defterlerindeki hanelere göre lakaplar köy ve mahalleler esası üzerinden ekte verilmiştir(EK-2 ve EK-3).

Ahmed Beşeoğlu	3	0,14	Hacı Kaymazlı	1	0,05	Melekoğlu	1	0,05
Ahmed Beşezâde	3	0,14	Hacı Kayyumoğlu	1	0,05	Memiş'in	3	0,14
Ahmed Kethüdaoğlu	1	0,05	Hacı Kocaoğlu	1	0,05	Memişoğlu	6	0,28
Ahmedoğlu	10	0,46	Hacı Mahmudoğlu	1	0,05	Merikoğlu	3	0,14
Ahurlu İmamoğlu	2	0,09	Hacı Mehmedoğlu	6	0,28	Merkebcioğlu	2	0,09
Ak Kocaoğlu	1	0,05	Hacı Muhammed'in	1	0,05	Mestanoğlu	3	0,14
Akbaldıroğlu	1	0,05	Hacı Musaoğlu	2	0,09	Meşkalioğlu	1	0,05
Akbıyıkioğlu	1	0,05	Hacı Mustafa Efendi oğlu	1	0,05	Mezid Bey	1	0,05
Akcaoğlu	4	0,19	Hacı Mustafa'nın	1	0,05	Mısdık İbrahim'in	1	0,05
Akderelioğlu	1	0,05	Hacı Mustafaoğlu	5	0,23	Mısdıkoğlu	1	0,05
Akgözoğlu	1	0,05	Hacı Osman Efendi'nin oğlu	1	0,05	Mısırlı Köseoğlu	1	0,05
Akılloğlu	1	0,05	Hacı Osmanoğlu	11	0,51	Mısırlıoğlu	1	0,05
Akkaşıkioğlu	1	0,05	Hacı Ömeroğlu	1	0,05	Mızrakoğlu	1	0,05
Alaaddinoğlu	2	0,09	Hacı Portakaloğlu	1	0,05	Micânoğlu	1	0,05
Aladağlıoğlu	4	0,19	Hacı Seyyid Ağa oğlu	1	0,05	Mihaliçlı Mahmudoğlu	1	0,05
Alemdaroğlu	1	0,05	Hacı Velioğlu	1	0,05	Mihaliçlı Molla Hasanoğlu	1	0,05
Aleşahıoğlu	1	0,05	Hacı Yusuf oğlu	5	0,23	Mihaliçlıoğlu	3	0,14
Ali Ağa'nın oğlu	1	0,05	Hacıoğlu	9	0,42	Mihâoğlu	3	0,14
Ali Bey oğlu	2	0,09	Hadice Karaoğlu	1	0,05	Mihroğlu	1	0,05
Ali Beşeoğlu	17	0,79	Hafız Ali	2	0,09	Mizânoğlu	5	0,23
Ali Efendi oğlu	4	0,19	Hafızoğlu	2	0,09	Molla Abdullahoğlu	1	0,05
Ali Ekber	1	0,05	Hakim Abbas	2	0,09	Molla Ahmedoğlu	3	0,14
Ali Ekberoğlu	2	0,09	Hakim Ahmedoğlu	1	0,05	Molla Alioğlu	2	0,09
Ali Kethüdâoğlu	1	0,05	Hakimeoğlu	1	0,05	Molla Bekiroğlu	1	0,05
Ali Osmanoğlu	3	0,14	Halil Bağlıoğlu	2	0,09	Molla Beşeoğlu	2	0,09
Alicanoğlu	2	0,09	Halil Bey oğlu	2	0,09	Molla Caferoğlu	1	0,05
Alicikoğlu	2	0,09	Halil Beşeoğlu	1	0,05	Molla Fazlıoğlu	1	0,05
Ali'nin	2	0,09	Halil Efendioğlu	1	0,05	Molla Haliloğlu	4	0,19
Alioğlu	6	0,28	Halil İmamoğlu	2	0,09	Molla Hasanoğlu	1	0,05
Alişanoğlu	1	0,05	Halilcikoğlu	1	0,05	Molla Hüseyinoğlu	1	0,05
Allâmeoğlu	4	0,19	Haliloğlu	11	0,51	Molla İbrahimioğlu	1	0,05
Allâmeoğlu İsmail'inoğlu	1	0,05	Hamidoğlu	2	0,09	Molla İsaoğlu	1	0,05
Alpulu Kahvecioğlu	1	0,05	Hamza'nın	2	0,09	Molla İsmailoğlu	1	0,05
Alpulu Köseoğlu	1	0,05	Hamzaoğlu	4	0,19	Molla Kasımoğlu	3	0,14
Altıoğlu	1	0,05	Hanlı? Hamza	1	0,05	Molla Mehmed	5	0,23
Amucaoğlu	1	0,05	Hanlıoğlu	1	0,05	Molla Mustafaoğlu	1	0,05
And damadı	2	0,09	Hararoğlu	2	0,09	Molla Osmanoğlu	9	0,42
Arab Hasanoğlu	2	0,09	Harpuroğlu	1	0,05	Molla Ömeroğlu	2	0,09
Arab Osmanoğlu	1	0,05	Harputluoğlu	1	0,05	Molla Velioğlu	2	0,09
Arabacıoğlu	2	0,09	Hartımoğlu	2	0,09	Molla Yusufioğlu	1	0,05

Arab'ın	3	0,14	Hasan Ağa'nın	2	0,09	Mollaoğlu	10	0,46
Arablar'ın	1	0,05	Hasan Alioğlu	2	0,09	Monla Daıoğlu	1	0,05
Araboğlu	9	0,42	Hasan Ammıoğlu	1	0,05	Muamelecioğlu	1	0,05
Arabvıranlı Halil	2	0,09	Hasan Beşeoğlu	2	0,09	Muharremoğlu	4	0,19
Arabvıranlı Nasufoğlu	1	0,05	Hasan Daıoğlu	2	0,09	Muhsinoğlu	3	0,14
Arıcıoğlu	1	0,05	Hasan Kethüdaoğlu	2	0,09	Muhtar Ahmedoğlu	1	0,05
Arıkoğlu	2	0,09	Hasan Kocaoğlu	1	0,05	Mumcu Hüseyinoğlu	1	0,05
Arnabutoğlu	1	0,05	Hasanoğlu	14	0,65	Mumcu Molla Hüseyinoğlu	1	0,05
Arzi İsmailoğlu	1	0,05	Hasekioğlu	1	0,05	Mumcu Süleymanoğlu	1	0,05
Asitâneli Mehmed Ağa oğlu	1	0,05	Hastaoğlu	1	0,05	Mumcuoğlu	2	0,09
Asiyeoğlu	2	0,09	Haşim Ağa'nın oğlu	2	0,09	Murad'ın	1	0,05
Aşcıoğlu	1	0,05	Hatib Ağa	3	0,14	Muradoğlu	3	0,14
Âşıkıoğlu	1	0,05	Hatiboğlu	17	0,79	Musa Beşeoğlu	2	0,09
Aşiroğlu	7	0,32	Hatibzâdeoğlu	3	0,14	Musa Kethüdâoğlu	1	0,05
Aşkarzâde Ali Ağa'nın	1	0,05	Hayretioğlu	1	0,05	Musacıoğlu	3	0,14
Ataullahoğlu	1	0,05	Hazinedâroğlu	3	0,14	Musaoğlu	9	0,42
Atlıcaoğlu	1	0,05	Helvacıoğlu	1	0,05	Muslıoğlu	1	0,05
Atlıoğlu	1	0,05	Herbetlioğlu	2	0,09	Mustafa Ağa'nın	1	0,05
Attar Halil Efendi oğlu	1	0,05	Hızarcı Alioğlu	1	0,05	Mustafa Efendi oğlu	1	0,05
Avcıoğlu	3	0,14	Hızarcıoğlu	1	0,05	Mustafaoğlu	4	0,19
Avşaroğlu	1	0,05	Hızıroğlu	1	0,05	Muttalibli Ali'nin	1	0,05
Ayânoğlu	12	0,56	Himmet Bey oğlu	1	0,05	Müderris Efendi oğlu	3	0,14
Aykıroğlu	1	0,05	Himmetoğlu	2	0,09	Müezzinoğlu	2	0,09
Aynioğlu	1	0,05	Hindioğlu	4	0,19	Müftüzâde Kuzâtından	2	0,09
Ayvelioğlu	1	0,05	Hopacıoğlu	1	0,05	Nalband İbrahimoğlu	1	0,05
Azkınoğlu	1	0,05	Hoşâboğlu	1	0,05	Na'alçacıoğlu	1	0,05
Bacaksız	1	0,05	Hüseyin Ağa oğlu	1	0,05	Nabî Beşeoğlu	1	0,05
Bacanakoğlu	1	0,05	Hüseyin Kavvvas	1	0,05	Nâbioğlu	5	0,23
Bademoğlu	1	0,05	Hüseyincıoğlu	1	0,05	Nacıoğlu	1	0,05
Bakacıoğlu	1	0,05	Hüseyinoğlu	11	0,51	Nakibzâde İsmail Aġaoğlu	1	0,05
Bakırcı	1	0,05	Işkoğlu	1	0,05	Nakibzâde Osmanoğlu	1	0,05
Bakırcıoğlu	1	0,05	İbiş oğlu	3	0,14	Nasreddinoğlu	1	0,05
Balabanoğlu	1	0,05	İbrahim Beşeoğlu	2	0,09	Nasufoğlu	1	0,05
Balcıoğlu	2	0,09	İbrahim Kethüdâoğlu	1	0,05	Nâtıkoğlu	1	0,05
Balikesirlioğlu	1	0,05	İbrahimoğlu	3	0,14	Nebioğlu	1	0,05
Baranoğlu	1	0,05	İğdecioğlu	2	0,09	Nu'mânoğlu	1	0,05

Bardakçılı İbrahimoğlu	1	0,05	İkizoğlu	4	0,19	Odabaşı	2	0,09
Bargirgözoğlu	1	0,05	İmam Alioğlu	1	0,05	Odabaşıoğlu	1	0,05
Basmacioğlu	1	0,05	İmamoğlu	37	1,71	Olanoğlu	1	0,05
Bâyezidoğlu	2	0,09	İnce Alioğlu	1	0,05	Osman Ağazâde	1	0,05
Bayramoğlu	5	0,23	İnce Karaoğlu	3	0,14	Osman Beyoğlu	1	0,05
Bâzûbendoğlu	1	0,05	İnceoğlu	1	0,05	Osman Efendi oğlu	1	0,05
Beybazarî Mehmed Efendizâde	1	0,05	İnekcioğlu	2	0,09	Osman Efendizâde	1	0,05
Beybazarlı Teymurcioğlu	1	0,05	İsa Bey oğlu	1	0,05	Osmanoğlu	4	0,19
Bekciler'in	1	0,05	İsa Beşeoğlu	3	0,14	Osurganoğlu	2	0,09
Bekdaşoğlu	2	0,09	İsa'nın	10	0,46	Ödlüoğlu	1	0,05
Bekdaşoğlu Süleymanınoğlu	1	0,05	İshakoğlu	1	0,05	Öksüz Hacıoğlu	1	0,05
Bekiroğlu	18	0,83	İslamoğlu	4	0,19	Öksüz Haliloğlu	1	0,05
Berber Ahmedoğlu	1	0,05	İsmailoğlu	7	0,32	Öksüzüoğlu	5	0,23
Berber Hacı Mehmedoğlu	1	0,05	İşçibaşıoğlu	1	0,05	Öküzyeroğulları	1	0,05
Berber Haliloğlu	1	0,05	İtmekciler'in	1	0,05	Öldürenoğlu	1	0,05
Berber İbrahim Müsillioğlu	1	0,05	İtmekcioğlu	1	0,05	Ömer Ağa	2	0,09
Berber İhtiyaroğlu	1	0,05	İvâzoğlu	8	0,37	Ömer Bey oğlu	1	0,05
Berber İsmailoğlu	1	0,05	Ka'âşikoğlu	1	0,05	Ömer Da'nın	1	0,05
Berber Mehmed'in damadı	1	0,05	Kabakçioğlu	1	0,05	Ömercikoğlu	3	0,14
Berberoğlu	11	0,51	Kabakulakoğlu	1	0,05	Ömerler'in	3	0,14
Berrakoğlu	4	0,19	Kabanoğlu	1	0,05	Ömeroğlu	7	0,32
Beşeoğlu	1	0,05	Kabasakaloğlu	2	0,09	Öneoğlu	2	0,09
Bıyıkoğlu	1	0,05	Kaçaroğlu	1	0,05	Özülioğlu	1	0,05
Bicooğlu?	1	0,05	Kaçıkoğlu	1	0,05	Palaoğlu	1	0,05
Bigânoğlu	1	0,05	Kadı Beşeoğlu	1	0,05	Paltaetoğlu	3	0,14
Bigâteoğlu	1	0,05	Kadioğlanoğlu	1	0,05	Paltaoğlu	2	0,09
Bilaloğlu	4	0,19	Kadioğlu	6	0,28	Panter Haliloğlu	1	0,05
Biti Beşeoğlu	1	0,05	Kadiroğlu	3	0,14	Panteroğlu	1	0,05
Bitli Ahmedoğlu	1	0,05	Kafadaroğlu	1	0,05	Pantiroğlu	1	0,05
Boduroğlu	4	0,19	Kahramanoğlu	1	0,05	Parpatlı damadı	5	0,23
Boşnakoğlu	1	0,05	Kahve Kara Mehmedoğlu	1	0,05	Pataloğlu	1	0,05
Boyacı Mahmudoğlu	1	0,05	Kahveci Küçük Mehmedoğlu	1	0,05	Pataoğlu	1	0,05
Boyacioğlu	1	0,05	Kahveci Şerifoğlu	1	0,05	Pazubandoğlu	1	0,05
Boynuegrioglu	2	0,09	Kahvecioğlu	2	0,09	Pehlivan	1	0,05
Bozacioğlu	2	0,09	Kakıcıkoğlu	2	0,09	Pehlivanoğlu	3	0,14
Bozaniçli	1	0,05	Kalaycioğlu	1	0,05	Perioğlu	2	0,09
Bozaniçlioglu	1	0,05	Kalb Emir oğlu	1	0,05	Perkudoğlu	1	0,05
Bozgedikoğlu?	1	0,05	Kaldırımçı	1	0,05	Pirlioğlu	1	0,05
Bozoğlan'ın	1	0,05	Kalimoğlu	1	0,05	Portakaloğlu	1	0,05
Bozoğlanoğlu	1	0,05	Kallaşoğlu	1	0,05	Potleoğlu	1	0,05
Bozoğlu	1	0,05	Kaltak damadı Araboğlu	1	0,05	Poyraz İmamoğlu	1	0,05
Bozunoğlu	1	0,05	Kaltakoğlu	1	0,05	Purutluoğlu	1	0,05
Böcüdöğlü	3	0,14	Kalyaşoğlu	1	0,05	Ramazanoğlu	1	0,05

Bölükbaşıoğlu	2	0,09	Kalyoncuoğlu	5	0,23	Receboğlu	5	0,23
Bölükoğlu	1	0,05	Kamışcıoğlu	1	0,05	Reisoğlu	1	0,05
Börekci Mahmudoğlu	1	0,05	Kanberoğlu	2	0,09	Resiloğlu	3	0,14
Börekci Mehmedoğlu	1	0,05	Kanlıcaoğlu	2	0,09	Rüstemoğlu	1	0,05
Börekci Ömeroğlu	2	0,09	Kanlıcıoğlu	2	0,09	Sa'ıdan oğlu	1	0,05
Börekci oğlu	1	0,05	Kapıcı Alioğlu	1	0,05	Sagiroğlu	1	0,05
Börgoğlu?	1	0,05	Kapusuzoğlu	4	0,19	Sağaroğlu	1	0,05
Burakoğlu	1	0,05	Kara Abdullahoğlu	6	0,28	Sağır Ömeroğlu	1	0,05
Burukoğlu	2	0,09	Kara Ademoğlu	2	0,09	Sağır Süleymanoğlu	1	0,05
Büğümezoğlu	1	0,05	Kara Ahmed	7	0,32	Sağırlar'ın	9	0,42
Câbioğlu	5	0,23	Kara Ali oğlu	1	0,05	Sakaoğlu	1	0,05
Ca'fer Beşeoğlu	1	0,05	Kara Ali'nin	2	0,09	Sakarlı Osman	1	0,05
Caferoğlu	7	0,32	Kara Beşeoğlu	4	0,19	Sakice'nin	2	0,09
Camuş İbrahimoğlu	1	0,05	Kara Çavuşoğlu	1	0,05	Salihoğlu	3	0,14
Camuşoğlu İbrahim	1	0,05	Kara Çobanoğlu	2	0,09	Samanyemezoğlu	2	0,09
Can Hacı Alioğlu	2	0,09	Kara Dafoğlu	1	0,05	Sami Ağa'nın oğlu	1	0,05
Can Hacıoğlu	1	0,05	Kara Değirmencioğlu	1	0,05	Sandıkci oğlu	1	0,05
Canbaroğlu	1	0,05	Kara Deli'nin	1	0,05	Sarı Ağa'nın	2	0,09
Cankır'ın Hüseyinoğlu	1	0,05	Kara Fakioğlu	1	0,05	Sarı Ahmed'in	1	0,05
Cankıroğlu	3	0,14	Kara Hacıoğlu	3	0,14	Sarı Ahmedoğlu	5	0,23
Cartıoğlu	1	0,05	Kara Haliloğlu	2	0,09	Sarı Alioğlu	10	0,46
Cebecioğlu	2	0,09	Kara Hasan	1	0,05	Sarı Alizâde	1	0,05
Cebî Ömeroğlu	1	0,05	Kara Hüseyin'in	1	0,05	Sarı Beşeoğlu	2	0,09
Cebircioğlu	1	0,05	Kara Hüseyinoğlu	1	0,05	Sarı Hacı Mehmedoğulları	1	0,05
Cemalcioğlu	1	0,05	Kara İbrahimoğlu	4	0,19	Sarı Hacı'nın	1	0,05
Cenaze Mahmud'un	1	0,05	Kara İmamoğlu	2	0,09	Sarı Haliloğlu	2	0,09
Cengeloğlu	2	0,09	Kara Kocaoğlu	1	0,05	Sarı Hasanoğlu	1	0,05
Cengiloğlu?	1	0,05	Kara Köseoğlu	2	0,09	Sarı Hocioğlu	1	0,05
Cevizli İmamoğlu	1	0,05	Kara Mahmudoğlu	1	0,05	Sarı Hocioğlu	1	0,05
Cilasinoğlu	2	0,09	Kara Mehmedoğlu	8	0,37	Sarı Hüseyinoğlu	2	0,09
Cime Ömeroğlu	1	0,05	Kara Mollaoğlu	1	0,05	Sarı İbrahimoğlu	2	0,09
Cimeoğlu	2	0,09	Kara Mustafaoğlu	10	0,46	Sarı İmamoğlu	1	0,05
Cimeteroğlu?	1	0,05	Kara Osmanoğlu	2	0,09	Sarı Mehmedoğlu	2	0,09
Cimineoğlu?	1	0,05	Kara Süleymanoğlu	1	0,05	Sarı Mustafaoğlu	1	0,05
Cinganoğlu Osmanoğlu	1	0,05	Kara Velioğlu	4	0,19	Sarı Osman	2	0,09
Civelekoğlu	1	0,05	Kara Yusuf'un	1	0,05	Sarıcaoğlu	1	0,05
Corukoğlu	2	0,09	Karabazık	1	0,05	Sarı'nın	2	0,09
Cuceoğlu	1	0,05	Karaderelioğlu Yusufoğlu	1	0,05	Sarıoğlan'ın	1	0,05
Çabkinoğlu	2	0,09	Karagözoğlu	4	0,19	Sarıoğlanoğlu	1	0,05

Çakallıoğlu	2	0,09	Karagöz'ün	2	0,09	Sarıoğlu	9	0,42
Çakaloğlu	3	0,14	Karahisarî İvâzoğlu	1	0,05	Serrâc Hacı Mehmedoğlu	1	0,05
Çakıroğlu	16	0,74	Karahisarlı Fazıloğlu	1	0,05	Serrâc Hüseyin	1	0,05
Çakmaklıoğlu	2	0,09	Karahisarlı Kör Hafızoğlu	2	0,09	Serrâc İbrahimioğlu	1	0,05
Çakmaroğlu	1	0,05	Karakamışlıoğlu	1	0,05	Serrâc Ömeroğlu	1	0,05
Çalaboğlu	3	0,14	Karakaşlıoğlu	1	0,05	Serrâcoğlu	5	0,23
Çalçaloğlu	1	0,05	Karakaşoğlu	3	0,14	Satılmış Ağa oğlu	1	0,05
Çalık Osmanoğlu	1	0,05	Karakız'ın Hacı İbrahimioğlu	1	0,05	Satılmışoğlu	3	0,14
Çalıkoğlu	3	0,14	Karakızınioğlu	1	0,05	Satıroğlu	1	0,05
Çalkantıoğlu	1	0,05	Karamanlıoğlu	1	0,05	Sefer Ağa	1	0,05
Çarıkoğlu	1	0,05	Kara'nın Velioğlu	1	0,05	Sekersizioğlu	2	0,09
Çarpanoğlu	2	0,09	Karaoğlanoğlu	4	0,19	Selkioğlu	1	0,05
Çatlakoğlu	1	0,05	Karaoğlu	2	0,09	Selmanoğlu	3	0,14
Çavdaroğlu	1	0,05	Karaosmanoğlu	1	0,05	Semerci Ahmed	2	0,09
Çavuşoğlu	6	0,28	Karasülüköğü	1	0,05	Semizioğlu	1	0,05
Çaylakoğlu	1	0,05	Karaşehirlıoğlu	1	0,05	Senahoğlu?	2	0,09
Çelebioğlu	3	0,14	Kargacıoğlu	1	0,05	Serdangeçtıoğlu	2	0,09
Çelekoğlu?	3	0,14	Kartaloğlu	2	0,09	Serdaroğlu	2	0,09
Çeriki Hüseyinoğlu	1	0,05	Kasab Deli Hüseyinoğlu	1	0,05	Serinoğlu	1	0,05
Çikallı'nın	1	0,05	Kasabalıoğlu	2	0,09	Seyf Hasanoğlu	1	0,05
Çirakoğlu	9	0,42	Kasaboğlu	1	0,05	Seyid Efendi oğlu	1	0,05
Çil Ahmedoğlu	1	0,05	Kasım Efendi'nin	1	0,05	Seyidgazili Mahmudoğlu	1	0,05
Çil Alioğlu	1	0,05	Kasım'ın	1	0,05	Sığırtaçoğlu	1	0,05
Çil Beşe'nin	1	0,05	Kasımoğlu	5	0,23	Siğilcelioğlu	1	0,05
Çiloğlanoğlu	1	0,05	Kaşıkoğlu	1	0,05	Silgioğlu	2	0,09
Çiloğlu	1	0,05	Kaşlıoğlu	1	0,05	Sinoğlu	1	0,05
Çirkinoğlu	1	0,05	Kataroğlu	1	0,05	Sipahiler'in	1	0,05
Çizmecizâde	1	0,05	Katırcı Alioğlu	1	0,05	Sisoğlu	1	0,05
Çoban Hacı İbrahimioğlu	1	0,05	Katıroğlu	2	0,09	Sivrizâdeoğlu	1	0,05
Çoban İsa oğlu	1	0,05	Kavacıkıoğlu	2	0,09	Solak Mehmedoğlu	1	0,05
Çoban Satılmışoğlu	1	0,05	Kavaklıoğlu	1	0,05	Solakoğlu	11	0,51
Çobanoğlu	4	0,19	Kavalcıoğlu	2	0,09	Söylemezoğlu	3	0,14
Çolak Kerimoğlu	1	0,05	Kavkimoğlu	2	0,09	Subaşıoğlu	1	0,05
Çolak Mehmedoğlu	1	0,05	Kavvas Hüseyin	1	0,05	Sucuoğlu	1	0,05
Çolakoğlu	1	0,05	Kavvasoğlu	1	0,05	Suffioğulları	1	0,05
Çomcak oğlu	1	0,05	Kaygısızoğlu	3	0,14	Suhte Beşeoğlu	1	0,05
Çorumluoğlu	1	0,05	Kayışcıoğlu	1	0,05	Suhteoğlu	1	0,05
Çorum oğlu	2	0,09	Kaymakamoğlu	1	0,05	Sulioğlu	1	0,05
Çömezoğlu	7	0,32	Kaynar oğlu	2	0,09	Sultanoğlu	1	0,05
Çu(o)lduroğlu	1	0,05	Kayseriye li Berberoğlu	1	0,05	Sükkercelioğlu	1	0,05
Çukadaroğlu	1	0,05	Kazakoğlu	2	0,09	Süleyman Beşeoğlu	4	0,19

Çuvaroğlu	1	0,05	Kazanoğlu	1	0,05	Süleyman Efendi oğlu	1	0,05
Çürükoğlu	2	0,09	Kazgancioğlu	1	0,05	Süleymancıkoğlu	2	0,09
Dahiloğlu	1	0,05	Kebabçioğlu	1	0,05	Süleymanoğlu	7	0,32
Da'nin yeğeni	1	0,05	Keçicioğlu	1	0,05	Sülryman Beşeoğlu	1	0,05
Dalyancioğlu	1	0,05	Kel Ahmedoğlu	4	0,19	Şa'ban	1	0,05
Danacı Mahmud oğulları	1	0,05	Kel Çobanoğlu	4	0,19	Şa'bancıkoğlu	2	0,09
Danacioğlu	1	0,05	Kel Halil	1	0,05	Şabanoğlu	3	0,14
Dankabanoğlu	2	0,09	Kel Hasanoğlu	2	0,09	Şabşaloğlu	1	0,05
Darıcı Karaoğlu	1	0,05	Kel İbrahimioğlu	2	0,09	Şadalakoğlu	1	0,05
Darıcioğlu	1	0,05	Kel Süleymanoğlu	1	0,05	Şamlıoğlu	2	0,09
Davudoğlu	1	0,05	Kel Veli'nin	1	0,05	Şehirli Mustafa	1	0,05
Debbağ Eyüboğlu	1	0,05	Kelamcı Mehmedoğlu	1	0,05	Şekerci Ali Biraderi	1	0,05
Dedelikoğlu	3	0,14	Kelamcioğlu	3	0,14	Şemsi damadı	2	0,09
Dedeoğlu	10	0,46	Kelemcioğlu	2	0,09	Şerbetcioğlu	2	0,09
Değirmenci Salih	2	0,09	Keleşoğlu	1	0,05	Şerifoğlu	4	0,19
Değirmencioğlu	1	0,05	Kellecioğlu	6	0,28	Şeydanoğlu	1	0,05
Deli Ahmedoğlu	5	0,23	Keloğlan'ın	1	0,05	Şeyh Ahmedoğlu	3	0,14
Deli Ali'nin Damadı	1	0,05	Kemal Beyzâde	2	0,09	Şeytanoğlu	1	0,05
Deli Haliloğlu	1	0,05	Kemankeşoğlu	1	0,05	Şikârcioğlu	1	0,05
Deli Hasanoğlu	4	0,19	Kemikoğlu	1	0,05	Şişmanoğlu	2	0,09
Deli Hüseyinoğlu	2	0,09	Ken'ân oğlu	1	0,05	Şüküroğlu	2	0,09
Deli İbrahimioğlu	1	0,05	Kerimoğlu	6	0,28	Tahmisoğlu	3	0,14
Deli Mehmedoğlu	2	0,09	Keskinli Ahmed	1	0,05	Tahtalioğlu	1	0,05
Deli Mustafaoğlu	2	0,09	Keskinli Halil Kethüdâoğlu	1	0,05	Tak Takoğlu	1	0,05
Deli Orhan oğlu	2	0,09	Keskinli Hasanoğlu	1	0,05	Tanıhcioğlu?	1	0,05
Deli Süleymanoğlu	1	0,05	Keskinlioğlu	1	0,05	Tankıroğlu	3	0,14
Deliceoğlu	3	0,14	Keskinoğlu	2	0,09	Taranoğlu	1	0,05
Delicikoğlu	1	0,05	Keşoğlu	1	0,05	Tarıkoğlu	1	0,05
Deremoğlu	1	0,05	Kethüdâ Sarıoğlu	1	0,05	Tasikoğlu	3	0,14
Dertlioğlu	2	0,09	Kethüdaoğlu	11	0,51	Taşcı Himmetoğlu	1	0,05
Derviş Musaoğlu	1	0,05	Kethüdâyer oğlu	1	0,05	Tataroğlu	6	0,28
Dervişin Ahmedoğlu	1	0,05	Kınıkırık oğlu?	1	0,05	Tatlı Ahmed	3	0,14
Dervişoğlu	5	0,23	Kırca Mehmedoğlu	1	0,05	Tavil Ali	1	0,05
Derzioğlu	1	0,05	Kırca Muhammed'in	1	0,05	Tavil Hüseyi'nin	2	0,09
Devegüdenoğlu	1	0,05	Kırcaoğlan'ın	1	0,05	Tavil Osman	1	0,05
Dibcioğlu	1	0,05	Kırcaoğlu Süleyman oğulluğu	1	0,05	Taycioğlu	2	0,09
Dikbasanoğlu	1	0,05	Kırkyılanoğlu	2	0,09	Taygeldioğlu	1	0,05
Dikici Abdullahoğlu	1	0,05	Kırlioğlu	4	0,19	Taytesiye	1	0,05
Dilsizoğlu	1	0,05	Kırmızıoğlu	2	0,09	Tek Tekoğlu	1	0,05
Dingeçoğlu	1	0,05	Kıroğlu	1	0,05	Tekelioğlu	5	0,23

Dinkaçoğlu	3	0,14	Kışlıoğlu	1	0,05	Tekerlikoğlu	1	0,05
Dinooğlu	1	0,05	Kıvrakoğlu	1	0,05	Tekyenişinoğlu	1	0,05
Dirhemoğlu	3	0,14	Kıyakoğlu	4	0,19	Tellioğlu	3	0,14
Doğanlı Topaloğlu	1	0,05	Kızanoğlu	1	0,05	Tenekeoğlu	1	0,05
Dolaklıoğlu	1	0,05	Kızganoğlu	3	0,14	Terikoğlu	1	0,05
Dubaracioğlu	3	0,14	Kızıl Alioğlu	1	0,05	Terzi Ahmedoğlu	1	0,05
Dudakoğlu	1	0,05	Kızıl Cimeoğlu?	1	0,05	Terzioğlu	3	0,14
Duduoğlu	3	0,14	Kıbaroğlu	1	0,05	Teymurcu Çönezioğlu	1	0,05
Duhancioğlu	1	0,05	Kibirlioğlu	1	0,05	Teymurcioğlu	4	0,19
Dukaçoğlu	1	0,05	Kıçeci Karacaoğlu	1	0,05	Tınka'nın Ali Bey'li	1	0,05
Duklacioğlu	1	0,05	Kıçecioğlu	2	0,09	Tırankaoğlu	3	0,14
Durakoğlu	1	0,05	Kıçeyaşın	1	0,05	Tilkiioğlu	1	0,05
Duranoğlu	1	0,05	Kirasoğlu	2	0,09	Timurayakoğlu	3	0,14
Durmuş Ağa oğlu	1	0,05	Kirlioğlu	3	0,14	Timuroğlu	1	0,05
Durmuş Beşeoğlu	2	0,09	Koca Ağa'nın	1	0,05	Tiryakioğlu	9	0,42
Durmuşoğlu	4	0,19	Koca Ahmedoğlu	3	0,14	Tobcioğlu	5	0,23
Dükkancioğlu	1	0,05	Koca Ali'nin Deli Hüseyinoğlu	1	0,05	Toblıcaoğlu	1	0,05
Dünüroğlu	1	0,05	Koca Alioğlu	1	0,05	Tokadoğlu	1	0,05
Düzcelioğlu	2	0,09	Koca Alizâde	3	0,14	Tokmakioğlu	1	0,05
Ebeler'in	1	0,05	Koca Bey oğlu	1	0,05	Tonbakoğlu	3	0,14
Ebe'nin oğlu	1	0,05	Koca Daioğlu	1	0,05	Topal	1	0,05
Ebilioğlu	3	0,14	Koca Eskioğlu	4	0,19	Topal Alioğlu	3	0,14
Ebubekiroğlu	1	0,05	Koca Hasan	2	0,09	Topal Hasanoğlu	2	0,09
Eğriboyunoğlu	1	0,05	Koca Hasanoğlu	6	0,28	Topal Süleymanoğlu	1	0,05
Eğrilioğlu	2	0,09	Koca Hüseyinoğlu	8	0,37	Topaloğlu	4	0,19
Eğriözlü Hasanoğlu	1	0,05	Koca İbrahimoğlu	2	0,09	Torbacioğlu	1	0,05
Eğriözlü Mustafa'nın	1	0,05	Koca İsmailoğlu	1	0,05	Torunoğlu	5	0,24
Ekşi Ahmedoğlu	1	0,05	Koca Mahmudoğlu	2	0,09	Tosunoğlu	1	0,05
Ekşioğlu	3	0,14	Koca Mehmedoğlu	3	0,14	Tulı Velioğlu	1	0,05
Eldivasoğlu	1	0,05	Koca Molla'nın	1	0,05	Tüfenkci Alioğlu	1	0,05
Elifoğlu	1	0,05	Koca Mollaoğlu	2	0,09	Tüfenkciioğlu	3	0,14
Elvanoğlu	1	0,05	Koca Muhammed'in	1	0,05	Tüğsüzioğlu	2	0,09
Emeksizioğlu	1	0,05	Koca Musaoğlu	3	0,14	Tüliceoğlu?	1	0,05
Emin'in	1	0,05	Koca Osmanoğlu	2	0,09	Türkmanoğlu	12	0,56
Emir Alioğlu	2	0,09	Koca Ömeroğlu	1	0,05	Tüysüzioğlu	1	0,05
Emir Haliloğlu	1	0,05	Koca Sarıoğlu	1	0,05	Uluoğlu	2	0,09
Emir Hasanoğlu	2	0,09	Koca Satılmışoğlu	1	0,05	Uruçoğlu	1	0,05
Emir İsmailoğlu	2	0,09	Koca Velioğlu	2	0,09	Urumoğlu	2	0,09
Emir Mehmedoğlu	1	0,05	Kocabaşoğlu	1	0,05	Usta Ayvanoğlu	2	0,09
Emir Musaoğlu	1	0,05	Kocabeyoğlu	1	0,05	Usta Mehmedoğlu	2	0,09
Emir Süleymanoğlu	1	0,05	Kocabıyıkioğlu	3	0,14	Uzun Alioğlu	3	0,14
Emiroğlu	5	0,23	Kocakulakoğlu	1	0,05	Uzun Emir	1	0,05

Enişteoğlu	1	0,05	Kocanoğlu?	1	0,05	Uzun Hasanoğlu	1	0,05
Erketcioğlu	1	0,05	Kocaoğlanoğlu	3	0,14	Uzun Mustafaoğlu	1	0,05
Esad Ağa oğlu	1	0,05	Kocadolukoğlu	1	0,05	Uzunlu	2	0,09
Esadoğlu	1	0,05	Koçakoğlu	1	0,05	Vasiloğlu	2	0,09
Esefoğlu	3	0,14	Koçicioğlu	1	0,05	Veli Ağa	2	0,09
Esiroğlu	1	0,05	Kokuoğlu	2	0,09	Veli Beşeoğlu	4	0,19
Eskici Kör Ahmedoğlu	1	0,05	Kolukısa Muhammed'in	1	0,05	Velioğlu	9	0,42
Eskici Topal Hamzaoğlu	1	0,05	Kolukısaoglu	1	0,05	Veyselöglu	1	0,05
Eskicioğlu	1	0,05	Konyalıoğlu	4	0,19	Virkaçoğlu	1	0,05
Eskioğlu	2	0,09	Koricioğlu	3	0,14	Voyvodaoglu	4	0,19
Esseyidoğlu	2	0,09	Korumazoğlu	3	0,14	Yabanabadlı Hacı Hasanoğlu	1	0,05
Eşmeoğlu	1	0,05	Koyuncuoğlu	1	0,05	Yabanabadlı Hasan Öksüzöglu	1	0,05
Etmekcioğlu	1	0,05	Köle Hüseyinoğlu	2	0,09	Yabanabadlı Yusufoğlu	1	0,05
Evveldenoğlu	1	0,05	Köleoğlu	6	0,28	Yağcioğlu	1	0,05
Eyüb Hoca'nın oğlu	1	0,05	Köpek Hasan'ın	1	0,05	Yahyaoğlu	5	0,23
Eyüboğlu	5	0,23	Köpek Hasanoğlu	1	0,05	Yakuboğlu	3	0,14
Fareoğlu	1	0,05	Kör Ahmed	1	0,05	Yalamaoğlu	1	0,05
Fatioğlu	1	0,05	Kör Araboğlu	1	0,05	Yalhoğlu	6	0,28
Ferhadöglu	1	0,05	Kör Hafizoğlu	2	0,09	Yamegrioglu	2	0,09
Fetioğlu	1	0,05	Kör Haliloğlu	1	0,05	Yanıkoğlu	2	0,09
Fetvacioğlu	1	0,05	Kör Hasanoğlu	2	0,09	Yantrioğlu	1	0,05
Fezullahoğlu	3	0,14	Kör Pehlivanoğlu	1	0,05	Yavanoğlu yetimi	1	0,05
Gaiboğlu	2	0,09	Kör Süleymanoğlu	1	0,05	Yaycı Hasanoğlu	1	0,05
Gariboğlu	3	0,14	Kör Velioğlu	1	0,05	Yelkıdanoğlu?	1	0,05
Gebişoğlu	1	0,05	Köroğlu	1	0,05	Yetimoğlu	1	0,05
Gedik Ahmedoğlu	1	0,05	Köse Alioğlu	3	0,14	Yılanlıoğlu	1	0,05
Gedikoğlu	2	0,09	Köse Haliloğlu	2	0,09	Yılıkoğlu	1	0,05
Gemalmaz	2	0,09	Köse Kethüdâoğlu	1	0,05	Yıllıoğlu	1	0,05
Gençoğlanoğlu	1	0,05	Köse Osmanoğlu	3	0,14	Yoncacı Molla Ahmedoğlu	1	0,05
Geviloğlu?	1	0,05	Köse'nin	12	0,56	Yorgunoğlu	1	0,05
Giridli Kasab Hasanoğlu	1	0,05	Kubatoğlu	1	0,05	Yörük Hasanoğlu	1	0,05
Göbeloğlu	2	0,09	Kubbeoğlu	1	0,05	Yörükoğlu	1	0,05
Göcecioğlu	1	0,05	Kucak?	1	0,05	Yumukoğlu	3	0,14
Göcenöglu	2	0,09	Kulaklıoğlu	3	0,14	Yusuf Bey oğlu	1	0,05
Göcmenoğlu	1	0,05	Kulakoğlu	2	0,09	Yusufoğlu	7	0,32
Göçeroğlu	1	0,05	Kulaksızoğlu	4	0,19	Zamiroğlu?	1	0,05
Gödeoğlu	2	0,09	Kuloğlu	4	0,19	Za'raoğlu	1	0,05
Gökce Hüseyinoğlu	1	0,05	Kumburoğlu	1	0,05	Zevrakoğlu	1	0,05
Gökceoğlu	3	0,14	Kurioğlu	2	0,09	Zilkecioğlu	1	0,05
Gökçe'nin	2	0,09	Kurtaoğlu	1	0,05	Zillioğlu	2	0,09
Gözebakanoğlu	1	0,05	Kurtcuoğlu	2	0,09	Zor Ahmedoğlu	4	0,19
Gurmeoğlu damadı	1	0,05	Kurtoğlu	6	0,28	Zuferoğlu	1	0,05

Güb Osmanoğlu	1	0,05	Kuyrukoğlu	1	0,05	Zurnacıoğlu	1	0,05
Gülceoğlu	1	0,05	Kuyucuoğlu	1	0,05	Toplam	2161	100,00
Güldalı	1	0,05	Kuzucuoğlu	2	0,09			

Tabloda görüldüğü gibi genellikle aile isimlerinin baba ve oğul şeklinde kaydedildiği görülmektedir. Doğrudan baba isminin belirtildiği ailelerden Bekiroğlu (18 adet), Ali Beşeoğlu (17 adet), Çakıroğlu (16 adet), Hasanoğlu (14 adet), Hacı Hasanoğlu (13 adet), Mahmudoğlu (12 adet), Hacı Osmanoğlu (11 adet), Haliloğlu (11 adet), Hüseyinoğlu (11 adet), Hacı Ahmedoğlu (10 adet), Ahmedoğlu (10 adet), Kara Mustafaoğlu (10 adet) gibi aileler ön plana çıkmaktadır. Fizikî özellik, sosyal durum, meslek, etnik köken bildiren aile isimlerinden ise İmamoğlu (37 adet), Hatiboğlu (17 adet), Ayânoğlu (12 adet), Solakoğlu (11 adet), Berberoğlu (11 adet), Kethüdâoğlu (11 adet), Mollaoğlu (10 adet), Dedeoğlu (10 adet), Hacıoğlu (9 adet), Araboğlu (9 adet), Çırakoğlu (9 adet), Sarıoğlu (9 adet) aileleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle dinî durum gösteren aile isimlerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu anlamda İmamoğlu ailesi dikkat çekmektedir. Bunların dışında İsa'nın, Köse'nin, Arab'ın, Sarı'nın, Kara Ali'nin, Ömerler'in gibi aile isimleri de kaydedilmiştir. Yine Kadir damadı, Çavuşoğlu damadı, Semerci Ahmed yeğeni, Hafız Ali biraderi gibi akrabalık ilişkilerinin ortaya koyan örnekler de bulunmaktadır.

2. Hane Reislerinin İsimleri

Klasik dönem Osmanlı kanunnamelerinde aile reisi olarak nitelendirilen hane sahibi önde gelen ana unsur olmuştur. Vergi, bu birim üzerinden tespit ve hesap edilmiştir. Evli şahsın toprak sahibi olup olmaması bu temel birimin niteliğini değiştirmemiştir. Topraklı veya topraksız aile reisi, köy ve ziraat alanlarını kendi kontrolünde tutan bir sistem geliştiren Osmanlı idaresi nazarında oldukça mühim bir unsurdur⁹³. Özellikle şahıslardan alınacak olan verginin tespiti için temettuat defterlerinde de hane reisleri esas alınmıştır. Hane reislerinin ağa, bey, efendi gibi unvanlar veya kel, kör, kara, köse gibi lakaplarla kaydedildikleri görülmektedir. Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde ise kaydı tutulan hane reislerinin isimleri ve kaç adet olduğu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

⁹³ Feridun Emecen, "Osmanlılar'da Yerleşik Hayat Şehirli ve Köylüler", **Osmanlı, Cilt IV**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 94.

Tablo.8. Hane Reislerinin İsimleri

İsim	Adet	%	İsim	Adet	%
Abbas	2	0,07	İdris	2	0,07
Abdi	2	0,07	İlyas	1	0,04
Abdulkâdir	4	0,15	İsa	6	0,22
Abdullah	16	0,59	İsmail	65	2,38
Abdurrahim	5	0,18	İvâz	8	0,29
Abdurrahman	8	0,29	Kadir Ali	1	0,04
Abdülaziz	1	0,04	Kasım	5	0,18
Abdübâki	1	0,04	Mahmud	38	1,39
Abdülemin	2	0,07	Mehmed	373	13,68
Abdülnebi	1	0,04	Mehmed Ali	27	0,99
Abdültâlim	1	0,04	Mehmed Emin	2	0,07
Ahmed	223	8,18	Mehmed Seyyid	1	0,04
Ahmed Şakir	1	0,04	Mehmed Şerif	1	0,04
Alemşah	1	0,04	Memiş	3	0,11
Ali	279	10,23	Mestan	7	0,26
Ali Osman	21	0,77	Muhammed	77	2,82
Bâli	4	0,15	Muhsin	4	0,15
Bayram	2	0,07	Murad	4	0,15
Bekir	24	0,88	Murtaza	1	0,04
Cafer	5	0,18	Musa	22	0,81
Derviş	2	0,07	Mustafa	288	10,56
Durmuş	13	0,48	Nâbi	4	0,15
Edhem	1	0,04	Nasif	4	0,15
Emin	5	0,18	Nasuh	3	0,11
Emir Ahmed	1	0,04	Numan	2	0,07
Emir Hüseyin	1	0,04	Oruç	1	0,04
Emir İsa	1	0,04	Osman	153	5,61
Emir İsmail	1	0,04	Osman Mustafa	1	0,04
Emir Mehmed	2	0,07	Ömer	73	2,68
Emir Muhammed	1	0,04	Ömer Hasan	1	0,04
Emir Mustafa	1	0,04	Receb Osman	1	0,04
Emir Süleyman	1	0,04	Rüstem	2	0,07
Emrullah	1	0,04	Said	1	0,04
Eyüb	5	0,18	Salih	9	0,33
Fazlı	3	0,11	Satılmış	6	0,22

Feyzullah	2	0,07	Selim	1	0,04
Habib	2	0,07	Seyid	3	0,11
Halil	121	4,44	Süleyman	93	3,41
Halil İbrahim	6	0,22	Şerif	2	0,07
Hasan	185	6,78	Timur	1	0,04
Hasan Ali	1	0,04	Veli	31	1,14
Haşim	1	0,04	Veysel	1	0,04
Hazim	1	0,04	Yakub	1	0,04
Himmet	4	0,15	Yunus	1	0,04
Hüseyin	208	7,63	Yusuf	35	1,28
İbiş	2	0,07	Toplam	2727	100,00
İbrahim	186	6,82			

1844-1845 yıllarında Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde kaydedilen toplam 2727 hane reisi ismi görülmektedir. Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, toplum nazarında Türkçe bir ad olarak kabul gören Mehmed, Mustafa, Ahmed, Hüseyin, Ali, Hasan, Osman, İbrahim, Halil, Süleyman, İsmail, Ömer gibi İslamî isimlerin oldukça ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu isimler arasında ilk sırayı Muhammed'in Türkçeleşmiş hali olan "Mehmed" almaktadır. Toplam 2727 şahsın 373'ü, yani %13,68'i "Mehmed" adını kullanmaktadır. Bu adı, %10,56'lık bir oranla 288 adet olan Mustafa, %10,23'lük bir oranla 279 adet olan Ali ve %8,18'lik bir oranla 223 adet olan Ahmed ismi takip etmektedir. Ehl-i Beyt'e⁹⁴ saygıdan dolayı Ali, Hasan, Hüseyin isimleri de köylerin genelinde vardır. Bunların dışındaki isimlerin oranları birbirine yakındır.

⁹⁴ Hz. Peygamber'in aile fertleri için kullanılan bir tabirdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", **DİA.**, Cilt X, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 498-501.

Haneler içerisinde kadın isimlerinin de yer aldığı görülmektedir. Bunlar ise şu şekilde gösterilebilir:

Tablo.9. Hanelerde Yer Alan Kadın İsimleri

İsim	Adet
Ayşe (Aişe)	5
Emine	4
Fatma	3
Rabia	1
Rahime	1
Ümmügülsüm	1
Zeliha	1
Toplam	16

Ayşe, Emine ve Fatma isimlerinin ön plana çıktığı bu kadın isimleri kaydedilirken zevcesi, kerimesi ya da yetimleri şeklinde kaydedilmiştir. Örneğin; Kapukaya Karyesi'nin 33 numaralı hanesi “Memiş'in kerimeleri Emine ve Aişe”⁹⁵, Bozaniç Karyesi'nin 49 numaralı hanesi “Veli oğlu Mustafa müteveffanın zevcesi Ayşe Hatun”⁹⁶ olarak kaydedilmiştir. Yetim örneği olarak da Alpu Karyesi'nin 198 numaralı hanesinde kayıtlı “Kel Ahmed oğlu Ali Efendi yetimleri Aişe ve Emine”⁹⁷ örnek olarak verilebilir.

Bunların dışında bir de ismin yer almayıp sadece lakap veya unvanın kullanıldığı hane kayıtları bulunmaktadır. Sayısı çok olmamakla birlikte bunlara; Çürük oğlu Hacı Hafız⁹⁸, Tatar oğlu Mehmed damadı nam kimesne⁹⁹, Hacı Yüzbaşı¹⁰⁰, Arabacı Boşnak¹⁰¹ gibi örnekler verilebilir.

3. Lakaplar ve Unvanlar

“Sıfat, vasıf” demek olan lakap, Arapça bir kelime¹⁰² olup asıl ada sonradan eklenen ve kişinin herhangi bir özelliğinden dolayı verilen isimdir. Ya fizikî bir özellik, karakter yapısı, davranış şekli ya da kişinin başından geçen bir olay lakabın

⁹⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7846, s. 10, Hane:33.

⁹⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7849, s. 13, Hane:49.

⁹⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7852, s. 55, Hane:198.

⁹⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 75, Hane:256.

⁹⁹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 106, Hane:385.

¹⁰⁰ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s.106, Hane:386.

¹⁰¹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7840, s. 45, Hane:168.

¹⁰² Arapça bir kelime olan *lakabı*, dilciler “nebez” ile açıklamaktadırlar. *Nebez*, “bir kimseye gizli kalmasını istediği bir ayıbiyla hitap etmek” anlamına gelir. Bkz. Nebi Bozkurt, “Lakap”, *DİA., Cilt XXVII*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 65.

kullanıldığı çevrede amaca uygun mesajları yollayacak biçimde lakap denilen tek kelimeye sığdırılmaktadır¹⁰³. *Medih yolu, Târif ve tanıtma, Kötüleme ve hafife alma* amaçlı olmak üzere başlıca üç tip lakaba rastlanmaktadır¹⁰⁴.

Hane reisleri ve ailelerin sosyal durumu ile ilgili ipuçları veren lakaplar, Temettuat defterlerinde şahıs adından önce yer almaktadır. Böylelikle kişinin dinî, fizikî, meslekî, menşei durumu hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

1844-1845 yıllarında tutulan Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinden yola çıkarak XIX. yüzyıl ortalarında Eskişehir Kazası'nda kullanılan lakap ve unvanlar dokuz gruba ayrılmıştır. Bu lakaplar; kişilerin fiziksel özelliklerini, davranışlarını ve huylarını yansıtan lakaplar, meslek bildiren lakaplar, yer bildiren lakaplar, hayvan adlı lakaplar, etnik isimli lakaplar, askeri terimli ve unvanlı lakaplar, dini motifli ve sosyal durum bildiren unvan ve lakaplar, eşyaya bağlı lakaplar ve diğer lakaplar başlıkları altında gruplandırılıp değerlendirilmiştir.

3.1. Kişilerin Fiziksel Özelliklerini, Davranışlarını ve Huylarını Yansıtan Lakaplar

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde şahısların fiziksel özellikleri, davranışları ve huyları lakaplara yansımıştır. Bunlar lakap olmasının yanı sıra sıfat özelliği de taşımaktadır. Bu anlamda ortaya çıkan tablo aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo.10. Kişilerin Fiziksel Özelliklerini, Davranışlarını ve Huylarını Yansıtan Lakaplar

Lakap	Sayısı	%	Lakap	Sayısı	%	Lakap	Sayısı	%
Abaza	4	0,47	Gedik	5	0,58	Kuyruk	1	0,12
Acemi	1	0,12	Gemalmaz	3	0,35	Küçük	20	2,34
Akbıyık	1	0,12	Gökce	5	0,58	Laklak	3	0,35
Akca	4	0,47	Güldalı	1	0,12	Pala	1	0,12
Akkoca	3	0,35	Hakalmaz	1	0,12	Perişan	1	0,12
Âşık	3	0,35	Hoşâb	1	0,12	Poyraz	1	0,12
Aşır	7	0,82	İkiz	2	0,23	Sağır	17	1,99
Azkın	1	0,12	İnce	8	0,94	Samanyemez	2	0,23

¹⁰³ İbrahim Erşahin, **Halk Kültürü ve Edebiyat Sözlüğü**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005, s. 173-174.

¹⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz; İsmail Parmaksızoğlu, "lakab", **Türk Ansiklopedisi**, Cilt: XXII, MEB Yayınları, Ankara 1975, s. 455-456.

Bacaksız	1	0,12	İncekara	4	0,47	Sarı	68	7,95
Baran	1	0,12	Kabakulak	2	0,23	Sarıoğlan	2	0,23
Bargirgöz	1	0,12	Kabasakal	2	0,23	Semiz	1	0,12
Bereli	3	0,35	Kaçık	1	0,12	Serdangeç	2	0,23
Berrak	3	0,35	Kanbur	1	0,12	Sert	1	0,12
Bodur	4	0,47	Kara	134	15,67	Solak	13	1,52
Boynueğri	2	0,23	Karagöz	5	0,58	Soytarı	1	0,12
Boz	14	1,64	Karakaş	6	0,70	Söylemez	3	0,35
Bozoğlan	1	0,12	Karakız	1	0,12	Sulu	2	0,23
Cılasız	1	0,12	Karaoğlan	7	0,82	Şabşal	1	0,12
Civelek	1	0,12	Kaygısız	4	0,47	Şalgam	1	0,12
Cüce	1	0,12	Kel	31	3,63	Şehirli	8	0,94
Çabkın	2	0,23	Keleş	1	0,12	Şekersiz	2	0,23
Çakır	22	2,57	Keloğlan	1	0,12	Şeydan	1	0,12
Çakırlar	1	0,12	Kırlı	11	1,29	Şeytan	1	0,12
Çalık	5	0,58	Kıvrak	1	0,12	Şişman	2	0,23
Çarpan	2	0,23	Kızıl	2	0,23	Tatlı	2	0,23
Çaylak	1	0,12	Kibirli	1	0,12	Tavil	4	0,47
Çetince	1	0,12	Koca	98	11,46	Tiryaki	9	1,05
Çıkarıcı	1	0,12	Kocabaş	1	0,12	Tokmak	2	0,23
Çil	10	1,17	Kocabıyık	4	0,47	Tonbak	3	0,35
Çirkin	2	0,23	Kocagöbek	1	0,12	Tontuş	1	0,12
Çolak	7	0,82	Kocagöz	1	0,12	Topal	21	2,46
Çömez	4	0,47	Kocaoğlan	2	0,23	Tosun	1	0,12
Deli	72	8,42	Koku	2	0,23	Tüysüz	3	0,35
Delice	4	0,47	Kolukısa	2	0,23	Uzun	11	1,29
Dertli	2	0,23	Kör	28	3,27	Yanıeğri	2	0,23
Dilsiz	1	0,12	Köse	42	4,91	Zilli	3	0,35
Dubaracı	3	0,35	Kulaklı	3	0,35	Zor	2	0,23
Ekşi	5	0,58	Kulaksız	4	0,47			
Eski	2	0,23	Kuru	3	0,35	Toplam	855	100,00

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde toplam 2133 lakap tespit edilip bunlar içerisinde şahısların fiziksel özelliklerini, davranışlarını ve huylarını yansıtan lakapların 855 tane olduğu görülmektedir. Yani diğer lakap grupları içerisinde

%40,08'lik bir orana sahiptir. Özellikle kara, sarı, çil, boz gibi insanların ten rengine göre verilen sıfatlardan kaynaklanan lakapların yaygın olduğu dikkat çekmektedir. Bu anlamda 134 tane olan kara sıfatı, %15,67'lik oranla ilk sırayı almaktadır. Karayı, %7,95 oranıyla sarı, %2,57 oranıyla çakır, %1,64 oranıyla boz ve %1,17 oranıyla çil sıfatları takip etmektedir. Fiziksel özellik, beden yapısı, davranış, huy belirten lakaplar da ise ilk sırayı %11,46'lık oranla koca lakabı almaktadır. Sonrasında %8,42 oranıyla deli, %4,91 oranıyla köse, %3,63 oranıyla kel, %3,27 oranıyla kör, %2,46 oranıyla total ve %2,34 oranıyla küçük lakapları gelmektedir

3.2. Meslek Bildiren Lakaplar

Mesleğe bağlı olarak tespit edilen lakaplar, bizlere bölgedeki zanaat ve meslek grupları, fertlerin sosyal statüleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Defterlerde her bir hane numarasının üzerinde genellikle hane reisinin hangi meslekten olduğu belirtilmiştir. Tespit edilen 2133 lakap içerisinde, mesleğe dair olan 275 lakap vardır, yani %12,89'luk bir orana sahiptir. Defterlerde bu lakaplarla anılan kişilerin çoğunluğunun babasının mesleği ile anıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo.11. Meslek Bildiren Lakaplar

Lakap	Sayısı	%	Lakap	Sayısı	%
Arabacı	3	1,09	Katırcı	4	1,45
Alemdar	1	0,36	Kavvâs	2	0,73
Avcı	3	1,09	Kazcı	1	0,36
Bakırcı	2	0,73	Kebabcı	1	0,36
Bakkal	1	0,36	Keçici	1	0,36
Balacı	3	1,09	Kelamcı	3	1,09
Berber	26	9,45	Kelemci	3	1,09
Boyacı	4	1,45	Kelleci	4	1,45
Bozacı	3	1,09	Kethüdâ	35	12,73
Câbi	4	1,45	Kiçeci(Keçeci)	4	1,45
Çırak	9	3,27	Korucu	3	1,09
Çoban	32	11,64	Koyuncu	1	0,36
Danacı	4	1,45	Kuzucu	2	0,73
Darıcı	3	1,09	Mağazacı	2	0,73
Değirmenci	4	1,45	Mesci	1	0,36
Deveci	1	0,36	Muameleci	2	0,73

Devegüden	1	0,36	Müezzin	2	0,73
Eskici	4	1,45	Na'alçacı	1	0,36
Etmekci	3	1,09	Odabaşı	3	1,09
Fetvacı	1	0,36	Pehlivan	5	1,82
Göceci	2	0,73	Saka	1	0,36
Hâkim	3	1,09	Sandıkçı	1	0,36
Hamal	1	0,36	Sarrac	9	3,27
Hazinedar	3	1,09	Simidci	1	0,36
Helvacı	4	1,45	Subaşı	1	0,36
İnekci	1	0,36	Taycı	2	0,73
İşçibaşı	1	0,36	Terzi	6	2,18
Kabakçı	2	0,73	Teymurcu	4	1,45
Kadı	3	1,09	Tüfenkci	6	2,18
Kahveci	6	2,18	Usta	6	2,18
Kalaycı	3	1,09	Yaycı	1	0,36
Kalyoncu	6	2,18	Yoncacı	2	0,73
Kamışcı	2	0,73	Zurnacı	1	0,36
Kantarçı	1	0,36			
Kasab	4	1,45	Toplam	275	100,00

Tabloda görüldüğü üzere meslek bildiren lakaplar içerisinde kethüdâ¹⁰⁵, çoban, berber lakaplarının ön plana çıktığı görülmektedir. Kethüdâ, %12,73'lük oranıyla ilk sırada yer almakta olup, bunu %11,64 oranıyla çoban, %9,45 oranıyla berber takip etmektedir. 35 tane olan kethüdâ lakabının 12 tanesi mahallelerde, 23 tanesi köylerde, 32 tane olan çoban lakabının 20 tanesi mahallelerde, 12 tanesi köylerde ve 26 tane olan berber lakabının 11 tanesi mahallelerde, 15 tanesi ise köylerde geçmektedir.

3.3. Yer Bildiren Lakaplar

Yöreye çeşitli bölgelerden gelen ailelerin varlığı defterlerde yer alan lakaplardan anlaşılmaktadır. Balıkesirli, Bolulu, Bozanlı, Konyalı, Aladağlı, Erzurumlu vb. lakapları yöreye belirtilen bölgelerden gelen ailelerinin varlığına

¹⁰⁵ Kethüda: Aslı farsça bir kelimedir. İtimat olunur, bir yeri idareye memur kimse manâsındadır. Türkçede kâhya şeklinde de kullanılır. Osmanlı teşkilat tarihinde bu isimle anılan pek çok memuriyet vardır. Saray, ordu, devlet hizmetlerinin bir kısmı bu isimle anıldığı gibi devlet ricalinin maiyetinde işleri tedvire memur kethüdalar bulunurdu. Bkz. Midhat Sertoğlu, **Osmanlı Tarih Lûgati**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986, s. 183.

işaret etmekte ve bu şahısların tanınması amacı ile yöre halkı tarafından bu lakapların verildiği anlaşılmaktadır. Eskişehir Temettuât defterlerinde tespit edilen 2133 lakabın 149 tanesi yer bildiren lakaplar içerisine girmektedir. Yani bu lakaplar toplam lakap içerisinde %6,99 oranına sahiptir.

Tablo.12. Yer Bildiren Lakaplar

Lakap	Sayısı	%	Lakap	Sayısı	%
Ağcahisarlı	2	1,34	Karacaviranlı	1	0,67
Ahurlu	2	1,34	Karahisarlı	4	3,35
Akköylü	1	0,67	Karaşehirli	2	1,34
Aladağlı	3	2,01	Kasabalı	2	1,34
Alâiyeli	4	2,68	Kavacıklı	2	1,34
Ankaravî	5	3,36	Kavaklı	1	0,67
Arabviranlı	6	4,03	Kayserili	3	2,01
Armutdilli	1	0,67	Keskinli	3	2,01
Ayvarlarlı	2	1,34	Kırşehirli	1	0,67
Balıkesirli	7	4,70	Konyalı	2	1,34
Beğbazarlı	6	4,03	Kütahyalı	5	3,36
Bolulu	6	4,03	Manyeli	1	0,67
Bozanlı	4	2,68	Mayeli	1	0,67
Cezayirli	1	0,67	Mısırlı	2	1,34
Çorumlu	6	4,03	Mihalıçlı	10	6,71
Devazlı	1	0,67	Muttalibli	3	2,01
Dörtdivanlı	2	1,34	Parpatlı	4	2,68
Dudaşlı	4	2,68	Rumilli	1	0,67
Düzceli	2	1,34	Seferihisarlı	2	1,34
Eğdirli	1	0,67	Seyidgazili	4	2,68
Eğriözlü	5	3,36	Sorkunlu	1	0,67
Erzurumlu	2	1,34	Sükkerceci	1	0,67
Giridli	3	2,01	Tekeli	3	2,01
Hanlı	1	0,67	Trabzanlı	1	0,67
Harputlu	1	0,67	Yabanabadlı	1	0,67
Herbetli	2	1,34	Yakalı	1	0,67
Ilıcalı	2	1,34	Yılanlı	1	0,67
İnönülü	3	2,01	Toplam	149	100,00

Yer bildiren lakaplar içerisinde %6,71 oranıyla Mihaliçli lakabının ilk sırada geldiği, hemen arkasından %4,70 oranıyla Balıkesirli ve %4,03 oranıyla Beybazarlı, Arabviranlı, Bolulu, Çorumlu lakaplarının geldiği görülmektedir.

Bu lakaplardan hareketle göçlerle ilgili bilgiler de elde edilmektedir. Dış göçlerle ilgili olarak *Rumilli*¹⁰⁶ (1 adet), 2 *Mısırlı*¹⁰⁷ (2 adet), *Cezayirli*¹⁰⁸ (1 adet) lakapları örnek verilebilir. Ayrıca defterlerde iç göçlerin de yaşandığına dair bilgiler vardır. Örneğin; “*Merkum fi'l-asl haric-i sancak bulunan Ankara Eyaletinin havî olduğu kazalardan Yabanâbad Kazası'na tabî' Sorkun Karyesinden olub elli beş senesi Tanzimat'tan akdem gelüb işbu Alpu Karyesi defter-i nüfusuna mukim kayd olub ve tekâlifini vermekle olduğundan işbu temettu yalnız Alpu Karyesi defterine yazılmış olduğu*”¹⁰⁹ belirtilmiştir. Yine aynı eyalette bulunan kazalar arasında yaşanan göçlere dair bilgiler de verilmektedir. Buna örnek ise: “*Merkum fi'l-asl dâhil-i sancak bulunan Seyidgazi Kazasına tabî' Arabviran Karyesi'nden olub elli altı senesi Tanzimat'tan akdem gelüb işbu Bozan Karyesi defter-i nüfusuna kayd olmuş olduğu*”¹¹⁰ ibaresi verilebilir.

3.4. Hayvan İsimli Lakaplar

Hayvan adlarının da insanlara lakap olarak verildiği görülmektedir. Bu lakaplar verilirken kişinin beden yapısı, hal ve hareketleri etkili olmaktadır. Toplam 2133 lakabın 38 tanesi bu gruba girmektedir, yani %1,78'lik bir orana sahiptir. Hayvan adlarına ait lakaplar ve sayıları şu şekildedir:

Tablo.13. Hayvan İsimli Lakaplar

Lakap	Sayısı	%
Arıcık	1	2,63
Camuş	3	7,89
Çakal	6	15,79
Fare	1	2,63

¹⁰⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7852, s. 41, Hane: 141.

¹⁰⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7845, s. 7, Hane: 20.; BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 28, Hane: 85.

¹⁰⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7852, s. 39, Hane: 131.

¹⁰⁹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7852, s. 32, Hane: 106.

¹¹⁰ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7848, s. 42, Hane: 146.

Göcen	3	7,89
Hindi	4	10,53
Kartal	2	5,26
Katır	2	5,26
Keme	1	2,63
Köpek	1	2,63
Kurt	6	15,79
Malak	1	2,63
Manda	1	2,63
Oğlak	1	2,63
Panter	3	7,89
Taygeldi	1	2,63
Tilki	1	2,63
Toplam	38	100,00

3.5. Etnik İsimli Lakaplar

XIX. yüzyıl ortalarında Eskişehir Kazası halkının etnik yapısı hakkında bize ipucu veren lakaplar da bulunmaktadır. Toplam 2133 lakap içerisinde etnik isimli lakaplar 52 tanedir, yani %2,44’lik bir orana sahiptir. Özellikle Arab lakabı 23 adet olup, etnik isimli lakaplar içerisinde %44,23’lük oranıyla diğerlerine göre daha ön plana çıkmaktadır.

Arab lakabının etnik kökene göre mi yoksa ten rengine göre mi verildiği konusunda kesin bir hüküm vermek mümkün değildir. 23 tane Arab ibaresinin geçtiği yerler; Kayı köyü (3 tane), Akçağlan Mahallesi (2 tane), Paşa Mahallesi (5 tane), Ilıca köyü (1 tane), Küplü Köyü (2 tane), Bozan köyü (3 tane), Bozaniç köyü (1 tane), Gündüzler köyü (4 tane), Sepedçi köyü (1 tane), Karapınar Mahallesi (1 tane)’dir. Bozan köyü defterinde: “*Arab Abdullah’ın zenci asıllı olup, Arab Gulamı’ndan olduğu*”¹¹¹ belirtilmiştir. Burada verilen Arab lakabının zenci kökeninden ileri geldiği kesin olarak söylenebilir. Kaza’da yer alan etnik isimli lakaplar ve sayıları şu şekildedir:

¹¹¹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7848, s. 44, Hane: 155.

**Tablo.14. Etnik İsimli
Lakaplar**

Lakap	Sayısı	%
Arab	23	44,23
Boşnak	2	3,85
Gürcü	2	3,85
Kazak	2	3,85
Tatar	7	13,46
Türkmân	9	17,31
Urum	2	3,85
Yörük	5	9,62
Toplam	52	100,00

Etnik isimli lakaplar içerisinde %17,31 oranıyla Türkmân, %13,46 oranıyla Tatar ve %9,62 oranıyla Yörük etnik isimli lakapları da dikkat çekmektedir. Burada Türkmân ve Yörük etnik isimlerinin aynı anlama geldiği bilinmekle birlikte defterlerde verildiği şekliyle ele alınmış ve ayrı gösterilmiştir.

3.6. Askeri Terimli ve Unvanlı Lakaplar

Askeri terimleri ve askeri sınıfa mensup olanların sahip oldukları unvanları içeren lakaplar, tespit edilen 2133 lakap içerisinde, 108 tane olup %5,06 oranına sahiptir. Bu grup içerisinde yer alan lakaplar tabloda görüldüğü gibidir.

**Tablo.15. Askeri Terimli ve Unvanlı
Lakaplar**

Lakap	Sayısı	%
Âyân	13	12,04
Beşe	65	60,19
Beşezâde	4	3,70
Bölük	1	0,93
Bölükbaşı	2	1,85
Çavuş	12	11,11
Topçu	6	5,56
Voyvoda	4	3,70
Yüzbaşı	1	0,93
Toplam	108	100,00

Tabloda görüldüğü üzere askeri terimli ve unvanlı lakaplardan özellikle Beşe, Âyân ve Çavuş lakaplarının ön plana çıktığı görülmektedir. Paşa kelimesinin hafifletilmiş söylenişi olan ve daha çok yeniçeriler için kullanılan Beşe¹¹² unvanı, 65 tane olup %60,19 oranıyla ilk sırada yer almaktadır ve diğerlerine göre oldukça fazladır. Beşezâde unvanı ise 4 tane olup %3,70 oranına sahiptir.

Türk devletlerinde bazı saray hizmetlerini ifade eden ve askerî bir rütbe olarak kullanılan Çavuş¹¹³ unvanı 12 tane olup %11,11 oranına sahiptir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan yıkılışına dek geçen uzun sürede taşra yönetiminde yerel güçlü ailelerin etkin biçimde söz sahibi oldukları bilinmektedir. Âyân ve eşraf, hanedan mensubu, kişizâde gibi adlarla resmen anılan bu kitle genellikle memleketin ileri gelenleri olarak adlandırılmaktadır¹¹⁴. Bu unvan Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde ise 13 tane olup diğer unvanlar içerisinde %12,04 oranına sahiptir. Yine askerlikle ilgili bir terim olan topçu unvanı ise 6 tanedir ve %5,56 oranına sahiptir.

Eflak ve Boğdan prenslerine Osmanlı Devleti tarafından verilen unvan olmasının yanı sıra devlet tarafından iltizama verilen bir yerin vergilerini toplamaya memur olan kimselerle vezirlerin kendi haslarının yıllık gelirini tahsil için gönderdikleri kimselere Voyvoda denilirdi¹¹⁵. Bu unvana Eskişehir Temettuat defterlerinde 4 hanede rastlanmaktadır. Yüzbaşı unvanı ise Paşa Mahallesi'nde geçmekte olup bu hanenin *süvari zabıtasından*¹¹⁶ olduğu belirtilmiştir. 1 tane de bölük askeri terimli lakap bulunmaktadır.

3.7. Eşya'ya Bağlı Lakaplar

Eşya ile ilgili lakaplar fazla olmamakla birlikte, bazı eşyalar, kişilerin sahip oldukları özelliklere uygun bir şekilde kişilere lakap olarak verilmiştir. Eşyaya bağlı lakaplar ve sayıları şu şekildedir:

¹¹² Midhat Sertoğlu, **Osmanlı Tarih Lûgatı**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986, s. 89.

¹¹³ Faut Köprülü, "Çavuş", **DİA., Cilt VIII**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 236.

¹¹⁴ Âyânlık konusunda detaylı bilgi için bkz. Yücel Özkaya, **Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık**, Ankara 1977.

¹¹⁵ M. Sertoğlu, **a.g.e.**, s. 359.

¹¹⁶ **BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838**, s. 106, Hane: 386.

Tablo.16. Eşya'ya Bağlı Lakaplar

Lakap	Sayısı	%
Cengel	2	10,00
Dirhem	3	15,00
Harar	3	15,00
Kaşık	1	5,00
Külahlı	1	5,00
Kürdan	1	5,00
Mızrak	1	5,00
Palta	2	10,00
Satır	1	5,00
Silgi	2	10,00
Tahtakülâh	1	5,00
Tahtalı	1	5,00
Tekerlek	1	5,00
Toplam	20	100,00

3.8. Dini Motifli ve Sosyal Durum Bildiren Unvan ve Lakaplar

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde geçen dinî motifli ve sosyal durum bildiren unvan ve lakaplar, dokuz lakap grubu içerisinde ikinci sırada gelmektedir. Tespit edilen toplam 2133 lakap içerisinde, dinî motifli ve sosyal durum bildiren unvan ve lakaplar 498 tanedir, yani %23,35'lik bir orana sahiptir. Bu grup içerisinde dinî motifli unvan ve lakaplardan; molla, imam, dede, hafız, elhac ve hatip gibi unvan ve lakaplar ön plana çıkmaktadır. Sosyal durum bildiren unvan ve lakaplardan ise ağa, bey, efendi, yetim, köle ön plana çıkmaktadır.

Tablo.17. Dini Motifli ve Sosyal Durum Bildiren Unvan ve Lakaplar

Lakap	Sayısı	%	Lakap	Sayısı	%
Abdâl	1	0,20	İmam	50	10,04
Ağa	76	15,26	İslam	3	0,60
Ağazâde	2	0,40	Köle	9	1,81
Allâme	5	1,00	Kul	5	1,00
Aşkarzâde	3	0,60	Lütfullahzâde	2	0,40
Bey	15	3,01	Molla	138	27,71
Beyzâde	3	0,60	Müderriş	5	1,00
Çalab	3	0,60	Müftü	5	1,00

Dede	11	2,21	Nâkibzâde	2	0,40
Dedelik	2	0,40	Öksüz	8	1,61
Derviş	7	1,41	Reis	1	0,20
Dürzi	2	0,40	Sûfî	2	0,40
Efendi	44	8,84	Şeyh	4	0,80
Elhac	17	3,41	Tekyeniş	1	0,20
Esseyyid	5	1,00	Ulu	2	0,40
Garib	2	0,40	Yetim	10	2,01
Hafız	33	6,63			
Hatib	20	4,02	Toplam	498	100,00

Önceden büyük kadı, büyük âlim demek olan, sonradan medrese talebesi yerine kullanılan molla (monla)¹¹⁷ unvanı, Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde dini motifli unvanlar içinde ilk sırada gelmektedir. Molla unvanı, 138 adet olup %27,71 oranına sahiptir.

Önde bulunan ve kendisine bağlı olunan manasına gelen imam tabiri, terim olarak Hazret-i Peygamber'e niyabeten âmmenin reisliğini haiz olan zat demektir¹¹⁸. İmam unvanı, diğer dinî motifli unvanlar içerisinde ikinci sırada gelmekte olup, 50 adet ile %10,04'lük bir orana sahiptir. Bu unvanın da a yaygın olduğu görülmektedir. Kuran-ı Kerim'i ezberlemiş olanlar için kullanılan bir tabir olan hafız¹¹⁹, 33 adet olup %6,63 oranına sahiptir. Sonrasında 20 adet olan ve %4,02 oranına sahip hatip dinî unvanı gelmektedir.

Kutsal kabul edilen mekânları dinî maksatla ziyaret etme demek olan hac, islamın beş şartından biridir¹²⁰. Hac farîzâsını yerine getiren veya bu farîzâyı yerine getirebilecek ekonomik güce sahip olan hane reislerine verilen bir isim olan hacı, defterlerde "el-hac" olarak belirtilmiştir. El-hac, 17 tane olup, %3,41'lik bir oranla sahiptir. Özellikle dinî bir emir olan hac görevinin yerine getirilmesinde gösterilen

¹¹⁷ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara 2007, s. 655. Ayrıca bkz. Mehmet Zeki Pakalın, "Molla", **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt II**, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 549; Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul 2011, s. 481.

¹¹⁸ Mehmet Zeki Pakalın, "İmam", **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt II**, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 59.

¹¹⁹ Mehmet Zeki Pakalın, "Hafız", **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt I**, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 704.

¹²⁰ Ömer Faruk Harman, "Hac", **DİA, Cilt XIV**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 382.

hassasiyetin varlığı dikkati çekmektedir. Bu kişilerin dinin farizalarını yerine getirmeleri yanında, bu farizayı yerine getirebilecek mali güçlerinin de bulunduğu görülmektedir. Örneğin, ortalama gelirin 1280,20 guruş olduğu Akçağlan Mahallesi'nde El-hac Esseyid Veli Efendi'nin 3000 guruş¹²¹ geliri, ortalama gelirin 1114,87 guruş olduğu Muttalib köyünde ise Ali Beşeoğlu El-hac Mehmed Ali'nin 2000 guruş¹²² geliri bulunmaktadır. Dolayısıyla el-hac unvanına sahip hanelerin gelirlerinin yüksek olduğu görülmektedir.

İtibarlı, sözü geçen kimselere verilen bir unvan olan ağa¹²³, 76 tane olup %15,26 oranıyla sosyal durum bildiren unvanlar içerisinde en yaygın olanıdır. Eskişehir Kazası'nda ağanın kırsal kesimde büyük toprakları olan ve halk üzerinde sözü geçen bir kimse olarak yer aldığı görülmektedir. Ayrıca ağa unvanına sahip kişilerin diğer hanelere oranla topraklarının daha geniş, gelirinin daha fazla olduğu söylenebilir. Buna Bozan köyünden Muhtar Halil Ağa ve Bozaniç köyünden Hacı Bekir Ağa örnek gösterilebilir. Ortalama gelirin 1060,4 guruş olduğu Bozan köyünde Muhtar Halil Ağa'nın geliri 5230 guruştur¹²⁴. Ortalama gelirin 1161,5 guruş olduğu Bozaniç köyünde ise Hacı Bekir Ağa'nın geliri 3952,5 guruştur¹²⁵. Buna mahallelerden, Orta Mahallesi'nde kayıtlı olan Ahmed Beşezâde El-hac Hacı Hasan Ağa örnek verilebilir. Ortalama gelirin 1322,5 guruş olduğu Orta Mahallesi'nde bu şahsın bir senede kazanmış olduğu gelir 25000 guruştur¹²⁶. Dolayısıyla diğer hanelerin elde ettikleri gelirin oldukça üstündedir.

Sosyal durum bildiren unvanlardan ağa unvanından sonra efendi, bey unvanlarının yaygın olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde çeşitli mevkilerdeki kişilere verilen bir unvan olan efendi¹²⁷, Eskişehir Kazası'nda 44 tane olup, %8,84 oranına sahiptir. Sonrasında %3,01 oranıyla bey unvanı gelmektedir.

Sosyal durum bildiren lakaplar içerisinde, çok olmamakla birlikte, yetim ve köle ibarelerinin de yer aldığı görülmektedir. Köle ibaresi %1,81 oranına sahip olup, bu şahısların gerçekten kölelik yapıp yapmadıklarına dair kesin bir bilgiye ulaşmak

¹²¹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7836, s. 2, Hane: 3.

¹²² BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7851, s. 5, Hane: 12.

¹²³ Faruk Sümer, "Ağa", DİA., Cilt I, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 451.

¹²⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7848, s. 2, Hane: 2.

¹²⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7849, s. 3, Hane: 4.

¹²⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7840, s. 5, Hane: 9.

¹²⁷ Orhan F. Köprülü, "Efendi", DİA., Cilt X, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 455.

mümkün değildir. Genel olarak ziraat erbabı olarak kaydedilmişlerdir. Yetim ibaresi ise 10 tane olup, %2,01 oranına sahiptir. Yetimlerin genelde iâne ile geçindikleri görülmektedir.

3.9. Diğer Lakaplar

Buraya kadar ele alınan lakap türleri içerisinde ne anlama geldiğinden emin olunamayıp, üstteki başlıklar içerisinde yer verilmeyen lakaplar diğer lakaplar başlığı altında verilmiştir.

Tablo.18. Diğer Lakaplar

Lakap	Sayısı	%	Lakap	Sayısı	%
Arka	1	0,73	Gülce	1	0,73
Arzî	1	0,73	Güllâb	1	0,73
Âzalı	1	0,73	Güvendür	3	2,19
Bakac	1	0,73	Halkalı	1	0,73
Bedel	1	0,73	Harpur	1	0,73
Bigân	1	0,73	Hartim	2	1,46
Bozgedik	1	0,73	Hopacı	1	0,73
Böcüd	3	2,19	Işk	1	0,73
Buruk	2	1,46	Kakcık	1	0,73
Canbar	1	0,73	Kakıcık	2	1,46
Cankır	4	2,92	Kalim	2	1,46
Cemalci	1	0,73	Kallaş	1	0,73
Cenaze	1	0,73	Kalyaş	1	0,73
Cengil	1	0,73	Kanlıcı	2	1,46
Cerid	2	1,46	Karabazık	1	0,73
Cilâsın	1	0,73	Kavkim	2	1,46
Cime	3	2,19	Kaynar	2	1,46
Cimeter	1	0,73	Kızgan	2	1,46
Cure	3	2,19	Kocan	1	0,73
Çabakcı	1	0,73	Mihâ	2	1,46
Çakmaklı	2	1,46	Mizân	3	2,19
Çakmar	1	0,73	Müddevi	1	0,73
Çarpan	2	1,46	Ödlü	1	0,73
Çelek	3	2,19	Öte	2	1,46
Çomcak	1	0,73	Paltalet	3	2,19
Çönez	4	2,92	Sis	1	0,73
Dankaban	2	1,46	Tahmis	2	1,46

Dellük	1	0,73	Takır	1	0,73
Dibci	1	0,73	Tankır	3	2,19
Dinkaç	5	3,65	Tıranka	3	2,19
Dino	1	0,73	Tiken	2	1,46
Ebil	3	2,19	Umdeli	1	0,73
Ertabut	1	0,73	Yallı	2	1,46
Esef	2	1,46	Yallı	6	4,38
Eşme	1	0,73	Yavan	2	1,46
Evvelden	1	0,73	Yekfesir	1	0,73
Fati	1	0,73	Yelkıdan	1	0,73
Gaib	2	1,46	Yılık	1	0,73
Gebiş	1	0,73	Zevrak	2	1,46
Göde	3	2,19	Toplam	137	100,00

Dokuz lakap grubu altında incelenen lakapların sayı ve yüzdelerine genel olarak bakıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablo.19. Lakap Türleri	Sayısı	Yüzdesi
Kişilerin Fiziksel Özelliklerini, Davranışlarını ve Huylarını Yansıtan Lakaplar	855	40,08
Meslek Bildiren Lakaplar	275	12,89
Yer Bildiren Lakaplar	149	6,99
Hayvan İsimli Lakaplar	38	1,78
Etnik İsimli Lakaplar	52	2,44
Askeri Terimli ve Unvanlı Lakaplar	108	5,06
Dini Motifli ve Sosyal Durum Bildiren Unvan ve Lakaplar	498	23,35
Eşya'ya Bağlı Lakaplar	20	0,94
Diğer Lakaplar	137	6,42
Toplam	2133	100,00

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde toplam 2776 hane bulunmaktadır. 2776 hanede toplam 2133 lakap tespit edilmiştir. Yani 2776 hanenin %76'sı lakabıyla defterlere kaydedilmiştir. Bu lakaplar yanında *eniştesi*, *damadı*, *biraderi*, *dayısı*, *kayını*, *zevcesi* gibi isim yerine kullanılan ibareler de vardır. Aynı zamanda

kâtip yazımından dolayı okunamayan lakaplar da bulunmaktadır. Soyadın henüz bulunmadığı bir dönemde, Eskişehir Kazası'nda bu kadar sayıda lakabın olması, şüphesiz kişileri birbirinden ayırt etmede büyük öneme sahipti. Bu lakaplar içerisinde kişinin fiziksel özelliklerini, davranışlarını ve huylarını yansıtan lakapların ilk sırayı aldığı ve %40,08'lik bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bunu %23,35 oranıyla dini motifli ve sosyal durum bildiren lakaplar ve %12,89 oranıyla da meslek bildiren lakaplar takip etmektedir.

4. Sosyal Statü Açısından Meslekler

4.1. Meslekler ve Genel Dağılımları

Kırsal veya kentsel yerleşim birimlerinin sosyo-ekonomik dokusunu en iyi gösteren unsurların başında meslekler gelmektedir¹²⁸. Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde fertlerin sosyal statülerinin ve geçim vasıtalarının belirlenmesinde Temettuat defterleri önemli bilgiler sunmaktadır. Defterlerde her bir hane numarasının üzerinde genellikle hane reisinin hangi meslekten olduğu belirtilmektedir. Böylelikle her hane reisinin geçim vasıtaları ve dolayısıyla sosyal statüleri hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Eskişehir Kazası'nda genel meslek dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo.20. Mesleklerin Genel Dağılımı

Meslek	Adet	Meslek	Adet
Amele	143	Kethüdâ	1
Arabacı	1	Kıracı	7
Asayış Erbabı	1	Lüleci	90
Asker	5	Lüleci Kalfası	3
Atar	4	Lüleci Şakirdi	3
Ayak Ticareti	11	Lüleci-Ziraat Erbabı Birlikte Yazılanlar	11
Bakkal	28	Mağazacı	3
Bargirci	2	Mancınık Ustası	2
Berber	13	Mektep Hocası	1
Berber Çırağı	2	Muhtar	18
Bostancı	14	Muhzır	1

¹²⁸ Selahittin Özçelik, XIX. Yüzyıl Ortalarında Acıpayam ve Çevresi(Temettuat Defteri İncelemesi), Fakülte Kitabevi, Isparta 2005, s. 14.

Boyacı	8	Mukayyid	1
Boyacı Şakirdi	2	Mumcu	2
Börekçi	1	Müezzin	1
Çıkrıkçı	1	Nâib	3
Çoban	60	Nalband	1
Çörekçi	2	Pabuççu	4
Debbağ	29	Pazvant	1
Değirmenci	4	Reñber	328
Dellal	1	Sakî	1
Dikici	6	Serrâc	4
Duhancı	17	Semerci	1
Eskici	6	Sepetçi	12
Hakkâk	1	Sürücü	1
Hamamcı Katırı	2	Şerbetçi	2
Hatip	3	Taşçı	25
Helvacı	2	Taşçı Amelesi	35
Helvacı Hizmetkârı	1	Tellak	1
Hizmetkâr	136	Temettuat Erbabı	2
Irgat	2	Terzi	2
İmam	33	Demirci	8
İmam Vekili	3	Demirci Kalfası	1
İmam-Hatib	3	Demirci Şakirdi	1
Kahveci	10	Tüccar	5
Kalaycı	1	Tüfekçi	2
Kaldırımçı	1	Ulema	7
Kantarçı	2	Yağcı	1
Kapıcı	1	Yoncacı	1
Kasap	7	Zabita	1
Kâtip	3	Ziraat Erbabı/Ashâbı	1113
Keçeci(Kiçeci)	5	TOPLAM	2284

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinden tespit edilebildiği kadarıyla Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde oturan 2776 hane sahibinden 2284'ünün (%82) belirli bir mesleğinin olduğu görülmektedir. Buna mukâbil 492 kişinin mesleği yazılmamıştır, yani hane numarası üzerinde mesleği belirtilmemiştir. Eskişehir Kazası'nda farklı meslek gruplarından 80¹²⁹ adet meslek görülmektedir. Mesleklerin bu kadar çeşitli olması Eskişehir Kazası'nın ekonomik durumu hakkında önemli bilgiler vermektedir.

¹²⁹ Tabloda 82 meslek çeşidi görülmektedir, ancak hanesine hem lüleci hem de ziraat erbabı olarak yazılan 11 hane vardır. Bunlar zaten ayrı ayrı ele alındığı için başka bir meslek çeşidi olarak gösterilmemiştir. Aynı şekilde İmam-Hatip, 3 hanede aynı anda yazılmıştır. Dolayısıyla başka bir meslek çeşidi olarak gösterilmemiştir.

Tablo.21. Meslek Grupları

Meslek Grupları	Sayı	Oran(%)
Ziraat	1468	65,95
Görevliler	89	4,00
Zanaat Sahipleri	181	8,13
Diğer Meslekler	50	2,25
Esnaf Grupları	75	3,37
Emek-Yoğun Meslekleri	342	15,36
Tüccar ve Nakliyeciler	21	0,94
Toplam	2226	100,00

Eskişehir Kazası'nda 80 adet farklı meslek kolu olmakla birlikte bu meslekleri önce genel bazı gruplar altında toplamak mümkündür. Meslekler, bu şekilde genel bir grup halinde toplandığında ilk sırayı 1468 (%65,95) hane ile ziraat alanında çalışanların aldığı görülmektedir. Sonrasında 342 (%15,36) hane emek-yoğun meslekleri, 181 (%8,13) hane ile zanaat sahipleri, 89 (%4,00) kişi ile görevliler, 75 (%3,37) kişi ile esnaf grupları, 50 (%2,25) kişi ilr diğer meslek grubuna girenler ve 21 (%0,94) kişi ile de tüccar ve nakliyeciler gelmektedir.

4.2. Ziraatla İlgili Meslekler

Eskişehir Kazası'nda 1468 hane reisinin ziraat alanında çalıştıkları tespit edilmiştir. Toplam hane sayısının 2776 olduğu göz önüne alınarak toplam nüfusun %52'sinin ziraat alanında çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ziraat alanında geçim sağlamanın Eskişehir Kazası'nda yaygın olduğu görülmektedir. Bunların mahalle ve köylere dağılımı ise aşağıda tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo.22. Ziraatla İlgili Meslekler

KÖYLER	Ziraat Erbabı/Ashâbı	Lülec-/Ziraat Erbabı Birliğe Yazılanlar	Rençber	Bostancı	Yoncacı	Şirüçü	Toplam	%
Kıraçlık	3	0	0	0	0	0	3	0,20
Büğdüz	45	0	0	0	0	0	45	3,07
Kayı	89	0	0	0	0	0	89	6,06
İlica	52	0	0	0	0	0	52	3,54

Danişmend	12	0	0	0	0	0	12	0,82
Cimroz	3	0	0	0	0	0	3	0,20
Virancık	2	0	0	0	0	0	2	0,14
Karayük	59	0	0	0	0	0	59	4,02
Dereköy	35	0	2	0	0	0	37	2,52
Küplü	88	0	0	0	0	0	88	5,99
Kapukaya	26	0	0	0	0	0	26	1,77
Ağcahisar	6	0	27	0	0	0	33	2,25
Bozan	0	0	132	0	0	0	132	8,99
Bozaniç	16	0	0	0	0	0	16	1,09
Laçın	58	0	0	0	0	0	58	3,95
Muttalib	69	0	0	0	0	0	69	4,70
Alpu	15	0	140	0	0	0	155	10,56
Gündüzler	95	0	0	0	0	0	95	6,47
Sepedçi	18	0	0	0	0	0	18	1,23
Kızılcaviran	37	0	0	0	0	0	37	2,52
Düz	25	0	0	0	0	0	25	1,70
Sekiviran	47	0	0	0	0	0	47	3,20
Bey	2	0	0	0	0	0	2	0,14
Taycılar	25	0	6	0	0	0	31	2,11
Malıslar	38	0	0	0	0	0	38	2,59
Karacaviran	1	0	0	0	0	0	1	0,07
MAHALLELER								
Akçağlan	29	0	0	1	0	0	30	2,04
Paşa	81	7	4	11	0	0	103	7,02
Orta	66	4	1	1	0	0	72	4,90
Karapınar	42	0	8	0	0	0	50	3,41
Dede	29	0	8	1	1	1	40	2,72
TOPLAM	1113	11	328	14	1	1	1468	100,00
%	75,82	0,75	22,34	0,95	0,07	0,07	100,00	

Ziraat alanında; ziraat erbabı/ashâbı¹³⁰, rençber, bostancı, yoncacı ve sürücü bulunmaktadır. Aynı zamanda 11 hanenin hem ziraat erbabı hem de lülecî olarak kaydedildiği görülmektedir. Bu ikili yazım her iki gruba da dâhil edilmiştir, ancak genel toplama sadece bir kez alınmıştır.

Eskişehir Kazası'nda ziraatla uğraşanların genel tablosuna bakıldığında ziraat alanında çalışanlardan 295 (%20,10) hane mahallelerde, 1173(%79,90) hane ise köylerde bulunmaktadır. Mahalleler içerisinde 103 (%7,02) hane ile Paşa Mahallesi ilk sırayı almaktadır. Bunu 72 (%4,90) hane ile Orta Mahallesi takip etmektedir. Köyler içerisinde ise 155 (%10,56) kişi ile Alpu köyü ilk sırada gelmektedir. Alpu köyünü 132 (%8,99) hane ile Bozan köyü, 95 (%6,47) hane ile Gündüzler köyü, 89 (%6,06) hane ile Kayı köyü ve 88 (%5,99) hane ile Küplü köyü takip etmektedir.

¹³⁰ Bazı defterlerde “ziraat erbabı” olarak kaydedilirken bazı defterlerde de ise “ziraat ashâbı” olarak kaydedilmiştir.

Ziraat alanı içerisinde özellikle ziraat erbabı ve rençber ön palana çıkmaktadır. Ziraat erbabı, 11 hanede dahil edildiğinde 1124 (%76,57) hane ile diğer meslekler içerisinde oldukça öndedir. Gündüzler köyü 95 hane ile en çok ziraat erbabına sahip köy olup mahallelerden ise 81 ziraat erbabı ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir. Rençber ise 328 (%22,34) hane ile ikinci sırada yer almaktadır. Bu meslekte ise ilk sırayı 140 hane ile Alpu köyü almaktadır.

Tablo.23. Köylerde Ziraatla İlgili Meslekler

KÖYLER	Ziraat Erbabı/Ashâbı	Rençber	Toplam	%
Kıraçlık	3	0	3	0,26
Büğdüz	45	0	45	3,84
Kayı	89	0	89	7,59
Ilıca	52	0	52	4,43
Danişmend	12	0	12	1,02
Cimroz	3	0	3	0,26
Virancık	2	0	2	0,17
Karaöyük	59	0	59	5,03
Dere	35	2	37	3,15
Küplü	88	0	88	7,50
Kapukaya	26	0	26	2,22
Ağcahisar	6	27	33	2,81
Bozan	0	132	132	11,25
Bozaniç	16	0	16	1,36
Laçın	58	0	58	4,94
Muttalib	69	0	69	5,88
Alpu	15	140	155	13,21
Gündüzler	95	0	95	8,10
Sepedçi	18	0	18	1,53
Kızılcaviran	37	0	37	3,15
Düz	25	0	25	2,13
Sekiviran	47	0	47	4,01
Bey	2	0	2	0,17
Taycılar	25	6	31	2,64
Malıslar	38	0	38	3,24
Karacaviran	1	0	1	0,09
TOPLAM	866	307	1173	100,00
%	73,83	26,17	100,00	

Köyler kendi içinde değerlendirildiğinde, toplam 1843 hane olup, bu 1843 hanenin 1173 (%63,64)'sı ziraatla uğraşmaktadır. Köyler içinde 155 (%13,21) hane ile Alpu köyü ön plana çıkmaktadır.

Tablo.24. Mahallelerde Ziraatla İlgili Meslekler

MAHALLELER	Ziraat Erbabı/Ashâbı	Lülecî/Ziraat Erbabı Birliğe Yazınlar	Rençber	Bostancı	Sürücü	Toplam	%
Akçağlan	29	0	0	1	0	30	10,20
Paşa	81	7	4	11	0	103	35,03
Orta	66	4	1	1	0	72	24,49
Karapınar	42	0	8	0	0	50	17,01
Dede	29	0	8	1	1	39	13,27
TOPLAM	247	11	21	14	1	294	100,00
%	84,01	3,74	7,14	4,76	0,34	100,00	

Mahalleler kendi içinde değerlendirildiğinde ise, 933 hane olup, 933 hanede 247(%26,47) hane ziraat alanında çalışmaktadır. Mahalleler içinde de 103(%35,03) hane ile Paşa Mahallesi ön plana çıkmaktadır.

4.3. Görevlilerin Meslekleri

4.3.1 İdarî ve Güvenlik İle İlgili Meslekler

Her Osmanlı şehir veya kasabasında genellikle idarî alanda ve güvenlikten sorumlu görevliler bulunmuştur. XIX. yüzyıl ortalarında Eskişehir Kazası'nda da bu alanda tespit edilen meslekler bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo.25. İdarî ve Güvenlik İle İlgili Meslekler

KÖYLER	Muhtar	Nâib	Asayiş Erbabı	Kethüdâ	Zabta	Pazvant	Asker	Delal	Toplam	%
Kıraçlık	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Bügdüz	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Kayı	0	0	0	0	0	0	3	0	3	9,68
Ilıca	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Danişmend	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Cimroz	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Virancık	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Karayük	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Dereköy	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Küplü	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Kapukaya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ağcahisar	1	0	1	0	0	0	0	0	2	6,45
Bozan	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Bozaniç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00
Laçın	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Muttalib	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alpu	1	0	0	1	0	0	0	0	2	6,45
Gündüzler	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Sepedçi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00
Kızılcaviran	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00
Düz	0	0	0	0	0	0	1	0	1	3,23
Sekiviran	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Bey	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Taycılar	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Malıslar	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3,23
Karacaviran	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
MAHALLELER										
Akçağlan	1	1	0	0	0	0	0	0	2	6,45
Paşa	0	2	0	0	1	0	0	1	4	12,90
Orta	0	0	0	0	0	1	0	0	1	3,23
Karapınar	0	0	0	0	0	0	1	0	1	3,23
Dede	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	18	3	1	1	1	1	5	1	31	100,00

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde idarî ve güvenlik alanında görevliler 31 hanede görülmektedir. Bu görevliler içerisinde muhtar, nâib, asayiş erbabı, kethüdâ, zabıta, pazvant¹³¹, asker ve dellâl¹³² bulunmaktadır.

II. Mahmut dönemi ülke yönetiminde yapılan yeniliklerden birisi olan ve günümüzde ufak tefek değişikliklerle varlığını sürdüren muhtarlık kurumu, esas olarak mahalle ve köylerde güvenliğin sağlanması amacıyla oluşturulmuş bir kurumdur. Muhtarlara gittikleri yerlerde imamlar kefil olmuştur¹³³. Eskişehir Kazası'nda 5 mahallenin 1'inde ve 26 köyün 17'sinde olmak üzere toplam 18 tane muhtar mesleği ile kayıtlı hane bulunmaktadır. Dolayısıyla 4 mahalle ve 9 köyde muhtar olarak kayıtlı hane görülmemektedir. Ancak bu mahalle ve köylere ait defterlerin sonunda bulunan mühürlerde muhtara ait mühür de bulunmaktadır. Dolayısıyla defterlerin sonunda yer alan muhtar mühründen buralarda muhtar olduğu anlaşılmaktadır.

Eskişehir Kazası'nda Akçağlan'da 1, Paşa'da 2 tane olmak üzere 3 tane nâib olmasının yanı sıra birer tane de asayiş erbabı, kethüdâ, zabıta, pazvant ve dellâl bulunmaktadır. Ayrıca 5 tane de asker vardır. Bunlar sayımlar esnasında askerlik görevini devam ettirmekte olup, hane numaralarının üzerine *Asâkir-i Nizâmiye'den*, *Asâkir-i Mensure-i Şahâne'den*, *Eşkinçi Sipahi* gibi durumlarını belirten ibareler yazılmıştır. Buna, Kayı köyünde *Asâkir-i Mensure-i Şahâne'den* olduğu belirtilen Kara Halil oğlu Ali¹³⁴ ve Malıslar köyünde *Asâkir-i Redif'ten* olduğu belirtilen Hacı İbrahim oğlu İsmail'in oğlu Mustafa¹³⁵ örnek gösterilebilir. Bunların dışında daha önce askerlik yapıp emekli olanlar veya askerlikten ihraç edildiği için başka meslekle uğraşanlar da vardır. Örneğin Büğdüz köyünden *İvâzoğlu Osman'ın Asâkir-i Nizâmiyeden tekâüd olduğu*¹³⁶ belirtilmiştir. Yine Laçın köyünden *Eskicioğlu Durmuş'un Asâkir-i Redif'ten üç sene akdem ihraç edilmiş olduğu*¹³⁷ belirtilmiştir.

¹³¹ Pazvant; farsça bir kelime olup bekçi veya gözcü manasına gelmektedir. Bkz. Sert, **a.g.e.**, s. 276; Rumeli'de mahalle bekçilerine verilen isim. Bkz. Ünal, **a.g.s.**, s. 543.

¹³² Dellâl; bir haberi, fermanı vs. duyurmak veya ticari sahada satıcı ile alıcı arasında uzlaşma sağlamakla görevli kimsedir. Bkz. M. Ünal, **a.g.s.**, s. 190.

¹³³ Musa Çadırcı, **Tanzimat Sürecinde Türkiye: Ülke Yönetimi**, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 13-27.

¹³⁴ **BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7835**, s. 12, Hane: 33.

¹³⁵ **BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7861**, s. 17, Hane: 62.

¹³⁶ **BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7834**, s. 12, Hane: 35.

¹³⁷ **BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7850**, s. 14, Hane: 54.

4.3.2 Hizmet Meslekleri

Eskişehir Kazası'nda hizmet alanında çalışan görevlilere ve memurlara defterlerde rastlamıştır ve 15 tane olarak tespit edilmiştir. Bunlar aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo.26. Hizmet Meslekleri

KÖYLER	Ulema	Mektep Hocası	Temettuat Erbabı	Kâtip	Mukayyid	Muhzır	Toplam	%
Ilıca	0	1	1	0	0	0	2	13,33
Ağcahisar	1	0	0	0	0	0	1	6,67
Laçın	0	0	0	1	0	0	1	6,67
Malıslar	0	0	1	0	0	0	1	6,67
MAHALLELER								0,00
Akçağlan	1	0	0	0	0	1	2	13,33
Paşa	2	0	0	0	1	0	3	20,00
Orta	2	0	0	0	0	0	2	13,33
Dede	1	0	0	2	0	0	3	20,00
TOPLAM	7	1	2	3	1	1	15	100,00

Bu grup içerisinde ulema olarak kaydedilenler dikkat çekmektedir. Ulema olarak kayıtlı köylerden Ağcahisar köyünde 1 hane bulunmaktadır. Mahallelerden Akçağlan Mahallesi'nde 1, Paşa Mahallesi'nde 2, Orta Mahallesi'nde 2 ve Dede Mahallesi'nde 1 hane olmak üzere 7 hanede görülmektedir. 6 tanesinde herhangi bir açıklama bulunmamaktadır, sadece ulemadan oldukları belirtilmiştir. Ancak Paşa Mahallesi'nde ulema olarak kaydedilen El-hac Es-seyyid Mehmed Efendi için: *“Efendi mumaileyh maaş-ı mezkûre ile hizmet-i memuriyeti ifâ ederek dua-yı devam ömr-ü devlet-i padişahiye'ye müdâvim olduğu mukayitlik ve tezkire hâsılatı 1450”*¹³⁸ şeklinde bir açıklama eklenmiştir.

Ulemadan başka 1 mektep hocası, 2 temettuat erbabı, 3 kâtip ve 1 muhzır bulunmaktadır. Dede Mahallesinde bulunan 2 kâtipten birinin mahkeme kâtibi, diğerinin ise meclis kâtibi olduğu belirtilmiştir. Klasik Osmanlı yargı örgütünün

¹³⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 75, Hane: 260.

önemli bir parçasını oluşturan ve Tanzimat'ın ilânına kadar niteliğini koruyarak süregelen muhızrlık¹³⁹, sadece Akçağlan Mahallesi'nde ve 1 hanede tespit edilmiştir.

4.3.3 Dinî Görevde Bulunanların Meslekleri

Eskişehir Kazası'nda dinî görevde bulunanlar 43 tane tespit edilmiştir. Bunlar 33 tane imam, 3 tane imam ve hatip birlikte yazılan, 3 tane imam vekili, 1 tane müezzin ve 3 tane hatiptir.

Tablo.27. Dinî Görevde Bulunanların Meslekleri

KÖYLER	İmam	İmam-Hatip	İmam Vekili	Müezzin	Hatip	Toplam	%
Kıraçlık	0	0	0	0	0	0	0,00
Büğdüz	1	0	0	0	0	1	2,33
Kayı	0	0	0	0	0	0	
Ilıca	1	0	0	0	0	1	2,33
Danişmend	1	0	0	0	0	1	2,33
Cimroz	0	0	0	0	0	0	
Virancık	1	0	0	0	0	1	2,33
Karayük	1	0	0	0	0	1	2,33
Dereköy	1	0	0	0	0	1	2,33
Küplü	1	0	0	0	0	1	2,33
Kapukaya	1	0	0	0	0	1	2,33
Ağcahisar	1	0	0	0	0	1	2,33
Bozan	1	0	0	0	1	2	4,65
Bozaniç	1	0	0	0	0	1	2,33
Laçın	1	0	0	0	0	1	2,33
Muttalib	2	0	0	0	0	2	4,65
Alpu	1	0	0	0	0	1	2,33
Gündüzler	1	0	0	0	0	1	2,33
Sepedçi	1	0	0	0	0	1	2,33
Kızılcaviran	0	0	0	0	0	0	
Düz	0	0	0	0	1	1	2,33
Sekiviran	1	0	0	0	0	1	2,33
Bey	1	0	0	0	0	1	2,33

¹³⁹ M. Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin...**, s. 89.

Taycılar	2	0	0	0	0	2	4,65
Malıslar	1	0	0	0	0	1	2,33
Karacavıran	0	0	0	0	0	0	
MAHALLELER							
Akçağlan	4	0	1	1	0	6	13,95
Paşa	3	3	1	0	0	7	16,28
Orta	2	0	1	0	0	3	6,98
Karapınar	0	0	0	0	1	1	2,33
Dede	2	0	0	0	0	2	4,65
TOPLAM	33	3	3	1	3	43	100,00

İmam, padişah beratı ile tayin edilen ve beldenin mülkî ve beledî amiri olan Kadı'nın temsilciliğini üstlenen memurdur. İmam'ın en önemli görevi; mahalle sakinlerine salınan vergilerin paylaşılması ve toplanması işini yürütmektir. Ancak II. Mahmut döneminde yapılan reformlar neticesinde mahalle ve köylerde muhtarlıklar kurulmuş, imama göre muhtar daha yetkili bir yönetici olmuştur¹⁴⁰. Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde kaydedilen 33 imam bulunmaktadır. 4 mahalle ve 20 köyde imam mesleği ile kayıtlı hane bulunmaktadır. Muttalib'te 2 ve Taycılar'da 2 tane imam bulunmakta olup, diğer 18 köyde birer imam bulunmaktadır. Mahallelerden ise Akçağlan'da 4, Paşa'da 3, Orta'da 2, Dede'de 2 imam bulunurken Karapınar Mahallesi'nde imam olarak kayıtlı hane yoktur.

İmamlık mesleğini dair kaydın bulunmadığı mahalle 1 tane olup, köyler ise 6 tanedir. Bu mahalle ve köylerde imam olarak kayıtlı hane bulunmamasına rağmen muhtarlıkta olduğu gibi defter sonunda imam mührü bulunmaktadır. Dolayısıyla buralarda imamın görevli olduğu anlaşılmaktadır. Bununla ilgili İki tahmin yürütülebilir; birincisi yakın köylerde tek imam görev almış olabilir, ikincisi ise hane kaydı sırasında kâtib imam olan şahsın mesleğini belirtmemiş veya unutmuş olabilir. Ayrıca başka köyde kayıtlı olup, kayıtlı olmadığı çevre köyde imam olarak görev yapana da rastlanmaktadır. Malıslar köyünde kayıtlı olan Şüküroğlu Ahmed Efendi için; “*merkum Eskişehir Kazası'na tabi' Küplü karyesinde imam olub bu tarafta olan emlak ve arazisi için tarh olunmuş olan vergüsü*”¹⁴¹ şeklinde bir açıklama eklenmiştir. Buradan şahsın Malıslar köyünde kayıtlı olduğu, ama Küplü köyünde

¹⁴⁰ İ. Ortaylı, a.g.e., s. 107-108.

¹⁴¹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7861, s. 19, Hane: 68.

imamlık yaptığı anlaşılmaktadır. Küplü köyünde ise İmam olarak kayıtlı başka hane görülmemektedir. Ayrıca Malıslar köyünde bir imam zaten vardır.

Mahallelerde bulunan imamlardan veya hatiplerden bazılarının hangi camide görev yaptıkları belirtilmiştir. Örneğin Paşa Mahallesi'nde 280 numaralı hanede bulunan *Kasım Efendizâde El-hac Hafız Ahmed Şakir Efendi'nin Alaeddin Cami-i Şerifi imam ve hatibi olduğu*¹⁴² belirtilmiştir. Yine Paşa Mahallesi'nde 287 numaralı hanede bulunan *Hacı Mehmed Efendi'nin Hatibbazarî Camiisi'nde Ba-berât-ı imam ve hatip*¹⁴³ olduğu belirtilmiştir. Akçağlan Mahallesi'nde ise 1 numaralı hanede bulunan *Girdav Ahmed Efendi'nin Sultan Alaeddin Cami-i Şerifi'nde imam*¹⁴⁴ olduğu, aynı zamanda 117 numaralı hanede kayıtlı olan *Değirmencizâde Hasan Efendi'nin de Çarşı Cami-i Şerifi'nde*¹⁴⁵ imam olduğu belirtilmiştir.

İmam vekili Akçağlan, Paşa ve Orta mahallelerinde birer tane olmak üzere 3 tanedir. Paşa Mahallesi'nde 288 numaralı hanede imam vekili olan *Beğbazarî Mehmed Efendizâde Abdullah Efendi, Kurşunlu Cami-i Şerifi'nde*¹⁴⁶ görev yapmaktadır.

Müezzin Akçağlan'da olup, 1 tanedir. Bu müezzin, 72 numaralı hanede bulunan *Esseyyidoğlu Hafız Mehmed* olup, *Çarşı Cami-i Şerifi'nde*¹⁴⁷ Müezzinlik yaptığı görülmektedir. Hatip ise Bozan köyünde 1, Düz köyünde 1 ve Akçağlan Mahallesi'nde 1 tane olmak üzere toplam 3 tanedir.

4.4. Zanaat Sahiplerinin Meslekleri

XIX. yüzyıl ortalarında zanaat sahiplerinin şehiriçi sosyal ve iktisadî hayatta önemli bir yer tuttıkları Temettuat defterlerinden anlaşılmaktadır. Nitekim Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde tespit edilen 277 zanaat sahibi hane bulunmaktadır. Bu zanaat sahipleri meslek grupları içerisinde %12,13 oranına sahiptir.

¹⁴² BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 81, Hane: 280.

¹⁴³ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 83, Hane: 287.

¹⁴⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7836, s. 2, Hane: 1.

¹⁴⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7836, s. 29, Hane: 117.

¹⁴⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 83, Hane: 288.

¹⁴⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7836, s. 19, Hane: 72.

4.4.1. Dokumacılık Meslekleri

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde dokumacılık alanında 27 hane tespit edilmiştir. Bu 15 hanenin hepsi de mahallelerde bulunmaktadır. Köylerde bu meslek grubuna rastlanmamıştır.

Tablo.28. Dokumacılık Meslekleri

MAHALLELER	Mağazacı	Boyacı	Boyacı Şakirdi	Eskici	Dikici	Terzi	Toplam	%
Akçağlan	1	1	1	0	0	0	3	11,11
Paşa	1	1	0	5	4	0	11	40,74
Orta	1	4	0	0	0	2	7	25,93
Dede	0	2	1	1	2		6	22,22
TOPLAM	3	8	2	6	6	2	27	100,00
%	11,11	29,63	7,41	22,22	22,22	7,41	100,00	

Bu alandaki mesleklere bakıldığında mağazacı, dikici, boyacı, boyacı şakirdi, eskici ve terzi olduğu görülmektedir. Dokumacılar içerisinde %29,63 oranıyla ilk sırada gelen boyacılar toplam 8 tanedir. %22 oranına sahip Eskiciler ve Dikiciler 6'şar hanede görülmektedir. Mağazacı 3 hanede görülüp, boyacı şakirdi ve terzi 2'şer tanedir.

4.4.2. Dericilik Meslekleri

Eskişehir Kazası'nda dericilik alanında 42 hanenin olduğu görülmektedir. Bu 42 hane mahallelerde yer alıp, köylerde ise bu meslek grubundan kimse bulunmamaktadır.

Tablo.29. Dericilik Meslekleri

MAHALLELER	Pabuççu	Debbağ	Keçeci	Serrâc	Toplam	%
Akçağlan	1	10	1	1	13	30,95
Paşa	1	10	2	3	16	38,10
Orta	0	8	0	0	8	19,05
Karapınar	0	0	0	0	0	0,00
Dede	2	1	2	0	5	11,90
TOPLAM	4	29	5	4	42	100,00
%	9,52	69,05	11,90	9,52	100,00	

Hayvanların kurutulmuş olan derilerinin sanayide kullanmadan önce tabaklanması ve terbiye olunması işlemini yapan zanaatkâra debbağ adı verilmektedir¹⁴⁸. Debbağ mesleğine ilişkin Eskişehir Kazası'nda 29 hanenin olduğu görülmektedir. Diğer dericilik mesleklerine göre daha ön plana çıkmaktadır.

Keçi kılından veya küçükbaş hayvanların yününden yapılan ve insanları sıcak tutması için bir çeşit sıkıştırılmış yün olan keçe işi ile uğraşan keçeciler, Eskişehir Kazası mahallelerinde 5 hanede görülmektedir.

Koşum ve eyer takımları yapan ya da satan kimse olan serrâcın 4 hanede olduğu görülmektedir. Pabuççuya ise Akçağlan ve Paşa mahallelerinde 1'er hanede, Dede mahallesinde 2 hanede olmak üzere toplam 4 hanede rastlanmaktadır.

4.4.3. Madenciler/Madeni Eşya Üretenlerin Meslekleri

Bu meslek grubuna mensup olanların Eskişehir Kazası'nda toplam 181 kişi olduğu görülmektedir. Bu 181 kişinin büyük çoğunluğunu 101 kişi ile lüleci (Lüleci-ziraat erbabı birlikte yazılanlar da dâhil), 35 kişi ile taşçı amelesi ve 25 kişi ile de taşçı oluşturmaktadır. Bunların dışında 8 tane demirci, 1 tane demirci şakirdi, 1 tane demirci kalfası, 1 tane nalband, 2 tane tüfekçi, 1 tane kalaycı, 3 tane lüleci kalfası, 3 tane lüleci şakirdi bulunmaktadır.

¹⁴⁸ Erdoğan Merçil, **Türkiye Selçukluları'nda Meslekler**, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 33.

Tablo.30. Madenciler/Madeni Eşya Üretenlerin Meslekleri

KÖYLER	Demirci	Nalband	Demirci Şakirdi	Demirci Kalfası	Tüfekçi	Taşçı	Taşçı Amelesi	Kalaycı	Lüleci	Lüleci Kalfası	Lüleci Şakirdi	Lüleci-Ziraat Erbabı	Toplam	%
Bügdüz	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	3	1,66
Dere	0	0	0	0	0	1	6	0	0	0	0	0	7	3,87
Bozan	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	4	2,21
Gündüzler	0	0	0	0	0	0	12	0	0	0	0	0	12	6,63
Sepedçi	0	0	0	0	0	22	0	0	0	0	0	0	22	12,15
Kızılcaviran	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0,55
MAHALLELER														
Akçağlan	3	1	0	0	0	0	1	0	17	2	3	0	27	14,92
Paşa	2	0	0	0	2	0	6	1	33	0	0	7	51	28,18
Orta	3	0	0	0	0	0	0	0	30	0	0	4	37	20,44
Karapınar	0	0	1	1	0	0	0	0	3	0	0	0	5	2,76
Dede	0	0	0	0	0	0	4	0	7	1	0	0	12	6,63
TOPLAM	8	1	1	1	2	25	35	1	90	3	3	11	181	100,00
%	4,42	0,55	0,55	0,55	1,10	13,81	19,34	0,55	49,72	1,66	1,66	6,08	100,00	

Madenciler ve madeni eşya üretkenler meslek grubunun mahalle ve köylerde genel dağılımına bakıldığında 51 (%28,18) hane ile Paşa Mahallesi'nin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Sonrasında 37 (%20,44) hane ile Orta ve 27 (%14,92) hane ile Akçağlan mahalleleri gelmektedir.

Tablo.31. Mahallelerde Madenciler/Madeni Eşya Üretenlerin Meslekleri

MAHALLELER	Teymürcü	Nalband	Teymürcü Şakirdi	Teymürcü Kalfası	Tüfenkçi	Taşçı Amelesi	Kalaycı	Lüleci	Lüleci Kalfası	Lüleci Şakirdi	Lüleci-Ziraat Erbabı	Toplam	%
Akçağlan	3	1	0	0	0	1		17	2	3	0	27	20,45
Paşa	2	0	0	0	2	6	1	33	0	0	7	51	38,64
Orta	3	0	0	0	0	0	0	30	0	0	4	37	28,03
Karapınar	0	0	1	1	0	0	0	3	0	0	0	5	3,79
Dede	0	0	0	0	0	4	0	7	1	0	0	12	9,09
TOPLAM	8	1	1	1	2	11	1	90	3	3	11	132	100,00
%	6,06	0,76	0,76	0,76	1,52	8,33	0,76	68,18	2,27	2,27	8,33	100,00	

Bu meslek grubundan mahallelerde toplam 132 hane bulunmaktadır. Özellikle Meslekler içerisinde 90 (%68,18) hane ile Lüleci ön plana çıkmaktadır.

Lüleci-Ziraat erbabı birlikte yazılanları da eklersek 101 (%76,51) hane olmaktadır. Lüleçiler, lületaşı işlemekle meşguldürler. Eskişehir'in simgesi olarak bilinen lületaşı, “Deniz Köpüğü” olarak da adlandırılmakta ve 25-30 m. derinlikteki toprak katmanları arasında damarlar halinde bulunmaktadır¹⁴⁹. Lületaşının sigara ağızlığı, pipo, biblo ve tespih gibi küçük eşyalara dönüştürülmesi özel imalathanelerde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda lületaşı işletmeciliği önemli bir sektör haline dönüştürülmüştür¹⁵⁰. Nitekim Eskişehir Kazası mahallelerinde bu işle uğraşanların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

11 tane taşçı amelesi ise ikinci sırada gelmektedir. Bunlar taş ocağında amelelik yapmaktadırlar. Demircilikle uğraşan 8 demirci, 1 demirci kalfası ve 1 demirci şakirdi olmak üzere 10 hane vardır. Bunların dışında 2 tane tüfekçi, 1 kalaycı ve 1 nalband bulunmaktadır.

¹⁴⁹ Lületaşı hakkında bilgi veren en eski kaynaklardan biri 1173'de Anadolu'nun belli bölgelerini gezen Ali bin Ebu Bekir El-Herevi'ye aittir. El-Herevi, “İslam ülkelerinin bir köşesinde küffar sınırında bir acayip şehir” diye tanımladığı Eskişehir'in lületaşından ve ılıcası hakkında bilgi verir. Bkz. Cahit Bilim, “Deniz Köpüğü, Lületaşı”, **OTAM**, S. 8, Ankara 1999, s. 91; Lületaşı kuru ve sulu olmak üzere iki çeşittir. Kuyuların büyük bir bölümü, Gökdere, Kızılcaören, Gündüzler, Karahöyük, Sarısu, Sepetçi, Kemikli, Margı ve Yarmalar köylerinde bulunmaktadır. Bkz. Kenan Bey (Ser Mühendis), “Lületaşı Madenininin Tarz-ı İmalatı”, **Ticaret ve Ziraat Mecmuası**, Dersaadet 1329, s. 10.

¹⁵⁰ XIX. yüzyıl boyunca Almanya, Avusturya, Rusya, Fransa, İngiltere, Bulgaristan, Çek ve Slovakya devlet ve bölgelerde lületaşı işletme yerleri açılmıştır. Sektör canlanmıştır. XIX. yüzyıl ortalarında Eskişehir'i ziyaret eden Alman Edmund Naumann, 10 bin işçinin lületaşı alanında çalıştığından söz etmektedir. Sosyal ve ekonomik yaşamın canlanmasını sağlayan lületaşı madenininin işletilmesinde devlet tekeli vardır. Lületaşı mütesellimlik ve emanet usulü ile işletilmiştir. Lületaşından alınan vergi 83300 guruşa kadar çıkmıştır. Tanzimat fermanının ilanından sonra mali alanda yapılan düzenlemeler sonucunda, lületaşından alınacak vergi konusunda çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Lületaşı madeni işletmeciliği yapanlar, eskiden lületaşı çıkaranlardan kuruşta dörder para ve bunu işledikten sonra satanlardan kuruşta beşer para öşür alındığını belirtmişlerdir. 1842 yılında yaptıkları itiraz olumlu sonuç vermiş, Tanzimat'tan önce kalan borçların taksitle ödenmesini ve yürürlükte olan verginin de kuruşta üç parasının affedilmesi sağlanmıştır. Ancak Tanzimatla sürecinde lületaşı vergisi konusunda etkili çözümler üretilememiştir. Devlet tekeli devam etmiş ve yine iltizam usulü ile lületaşı vergisi toplanmıştır. Bkz. C. Bilim, **a.g.m.**, s. 89-98.

Tablo.32. Köylerde Madenciler/Madeni Eşya Üretenlerin Meslekleri

KÖYLER	Taşçı	Taşçı Amelesi	Toplam	%
Büğdüz	2	1	3	6,12
Dere	1	6	7	14,29
Bozan	0	4	4	8,16
Gündüzler	0	12	12	24,49
Sepedçi	22	0	22	44,90
Kızılcaviran	0	1	1	2,04
TOPLAM	25	24	49	100,00
%	51,02	48,98	100,00	

Köylerde özellikle taşçılık ön plana çıkmaktadır. Bu taşçılıktan kasıt lüle taşı olma ihtimali yüksektir. Taş ocağında taş hafriyatı ameleliğinde bulunanlar da bu grup içerisine girmektedir. Köyler içerisinde bu anlamda 22 (%44,90) hane ile Sepedçi köyü ön plana çıkmakta olup, bunu 12 hane ile Gündüzler köyü takip etmektedir.

4.5. Diğer Meslekler

Belli bir gruba dâhil edemediğimiz bu meslek grupları içerisinde 13 hane ile berberlik ilk sırada gelmektedir. Bunların 8 tanesi mahallelerde, 5 tanesi ise köylerde. Berberlikten sonra 12 tane sepetçi, 7 tane kiracı, 4 tane değirmenci, 2 tane mancınık ustası, 2 tane kantarcı, 2 tane boyacı şakirdi, 2 tane mumcu, 2 tane berber çırağı, 1 tane kapıcı, 1 tane çıkırıkçı, 1 tane hakkâk, 1 tane kaldırımcı ve 1 tane de sâkî bulunmaktadır. Paşa Mahallesi'nde bulunan hakkâk¹⁵¹, 249 numaralı hanede kayıtlı olan Himmetoğlu Ali Molla¹⁵² dır.

¹⁵¹ Hakkâk; hâk eden, oyan demektir. Taşın, madenin veya tahta ve sairenin üzerini oyarak süsler yapan veya yazılar yazan sanatkarlar hakkında ve bilhassa mühür kazıcıları için kullanılmıştır. Bkz. M. Ünal, a.g.s., s. 284.

¹⁵² BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 72, Hane: 249.

Tablo.33. Diğer Meslekler

KÖYLER	Berber Çırağı	Sepetçi	Mancınık Ustası	Berber	Kapıcı	Değirmenci	Kıracı	Kaldırıcı	Çıkrıkçı	Hakkâk	Semerci	Kantarçı	Sakı	Mumcu	Toplam	%
Bügdüz	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2,0
Ilıca	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	4,0
Küplü	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2,0
Kapukaya	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2,0
Ağcahisar	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	4,0
Bozan	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	4,0
Gündüzler	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2,0
Taycılar	0	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	20,0
MAHALLELER																
Akçağlan	2	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	6	12,0
Paşa	0	0	0	2	0	1	7	1	1	1	1	1	0	2	17	34,0
Karapınar	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2,0
Dede	0	0	0	2	1	2	0	0	0	0	0	0	1	0	6	12,0
TOPLAM	2	12	2	13	1	4	7	1	1	1	1	2	1	2	50	100,0
%	4,0	24,0	4,0	26,0	2,0	8,0	14,0	2,0	2,0	2,0	2,0	4,0	2,0	4,0	100,0	

Kıracı sadece Paşa mahallesinde görülmektedir. Bunların emlak, arazi, hayvanât gelirleri çok az olup, genellikle sahip oldukları beygirlerle kiracılık yapmaktadırlar. Örneğin kiracı olan Süleyman Beşeoğlu Ali'nin 40 dönüm gayr-i mezru tarlası vardır ama ziraat edememektedir. Bunun dışında bir sağman karasığırı ve üç adet beygiri vardır. Sahip olduğu bu üç adet beygir ile de kiracılık yaptığı¹⁵³ belirtilmiştir.

4.6. Esnaf Gruplarının Meslekleri

Osmanlı şehir ve kasabalarında sosyal ve ekonomik hayatın temelini teşkil eden Esnaf, her çeşit gıda, mal imâli ve hizmeti için ayrı birimler halinde

¹⁵³ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 89, Hane: 309.

teşkilatlanmıştır¹⁵⁴. Eskişehir Kazası'nda esnaf grubunun 75 hane ile %3,28'lik bir orana sahip olduğu görülmektedir. Diğer meslek gruplarına göre oranı düşüktür.

4.6.1. Gıda Maddesi Satanların Meslekleri

Eskişehir Kazası'nda gıda maddesi satanların 48 hane olduğu görülmektedir. Bunun içerisinde bakkal, kasap, çörekçi, börekçi, attar, şerbetçi, yağcı, helvacı girmektedir. Tablo halinde şu şekilde gösterilebilir:

Tablo.34. Gıda Maddesi Satanların Meslekleri

KÖYLER	Helvacı	Helvacı Hizmetkârı	Kasap	Bakkal	Çörekçi	Börekçi	Attar	Şerbetçi	Yağcı	Toplam	%
Bozan	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	2,08
MAHALLELER											0,00
Akçağlan	0	1	3	5	0	0	2	1	0	12	25,00
Paşa	2	0	1	12	0	0	2	1	0	18	37,50
Orta	0	0	2	8	0	0	0	0	1	11	22,92
Karapınar	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2	4,17
Dede	0	0	0	2	2	0	0	0	0	4	8,33
TOPLAM	2	1	7	28	2	1	4	2	1	48	100,00
%	4,17	2,08	14,58	58,33	4,17	2,08	8,33	4,17	2,08	100,00	

Gıda alanında mesleklere bakıldığında köylerden sadece Bozan köyünde görülmektedir ve o da kasaptır. Mahallelerde ise özellikle 28 (%58,33) hane ile bakkal esnafının ön plana çıktığı görülmektedir. Bakkalların dükkânları da defterlere kaydedilmiştir. Ardından 7 (%14,58) hane ile kasap esnafı gelmektedir. Bunların dışında 4 attar, 2 çörekçi, 2 helvacı, 2 şerbetçi, 1 helvacı hizmetkârı, 1 börekçi ve 1 de yağcı bulunmaktadır.

¹⁵⁴ İlhan Şahin-Feridun M. Emecen, "XV. Asrın İkinci Yarısında Tokat Esnafı", **Osmanlı Araştırmaları, VII-VII**, İstanbul 1988, s. 290-291.

4.6.2. Keyif Verici Maddeler Satanların Meslekleri

Bu gruba giren maddeler, tütün ve kahve çeşidinden olan maddelerdir. Toplam 27 hane, bu maddelerin satışından geçimini sağlamaktadır. Bunlardan 10 hane kahveci, 17 hane ise duhancıdır.

Tablo.35. Keyif Verici Maddeler Satanların Meslekleri

MAHALLELER	Kahveci	Duhancı	Toplam	%
Akçağlan	0	5	5	18,52
Paşa	7	6	13	48,15
Orta	2	3	5	18,52
Karapınar	0	0	0	0,00
Dede	1	3	4	14,81
TOPLAM	10	17	27	100,00
%	37,04	62,96	100,00	

Köylerde bu meslek grubuna dair bilgi yoktur. Mahallelerden ise Karapınar Mahallesi'nde bu meslekten kimse görülmemektedir. Duhancılar, yani tütün yetiştiren ve tütün satma işi ile uğraşanlar, Akçağlan Mahallesi'nde 5, Paşa Mahallesi'nde 6, Orta Mahallesi'nde 3 ve Dede Mahallesi'nde 3 hanede olmak üzere toplam 17 hanede görülmektedir. Kahveciler ise Paşa Mahallesi'nde 7, Orta Mahallesi'nde 2 ve Dede Mahallesi'nde 1 olmak üzere toplam 10 hanedir.

4.7. Emek-Yoğun Meslekleri

Emek-yoğun meslekleri içerisinde Eskişehir Kazası'nda tespit edilen 342 hane bulunmaktadır. Bu meslek grubu diğer meslek grupları içerisinde %14,97 oranına sahip olup, ikinci sırada gelmektedir. Bu meslek grubu içerisinde; hizmetkâr, çoban, amele, ırgat ve tellak yer almaktadır.

Tablo.36. Emek-Yoğun Meslekleri

KÖYLER	Amele	Irgat	Çoban	Hizmetkâr	Tellak	Toplam	%
Bügdüz	0	0	4	0	0	4	1,17
Kayı	11	0	1	0	0	12	3,51
Ilca	0	0	0	2	0	2	0,58
Danişmend	0	0	1	0	0	1	0,29
Virancık	0	0	1	0	0	1	0,29
Karayük	16	0	3	2	0	21	6,14
Dereköy	0	0	5	1	0	6	1,75
Küplü	9	0	1	1	0	11	3,22
Kapukaya	1	0	0	0	0	1	0,29
Ağcahisar	1	0	0	2	0	3	0,88
Bozan	15	0	9	29	0	53	15,50
Bozaniç	1	0	1	0	0	2	0,58
Laçın	3	0	0	3	0	6	1,75
Muttalib	0	0	0	5	0	5	1,46
Alpu	9	0	12	13	0	34	9,94
Gündüzler	0	0	0	1	0	1	0,29
Kızılcaviran	6	0	1	0	0	7	2,05
Sekiviran	0	0	2	6	0	8	2,34
Taycılar	2	0	1	1	0	4	1,17
Malıslar	0	0	1	2	0	3	0,88
Karacaviran	0	0	2	0	0	2	0,58
MAHALLELER							
Akçağlan	13	0	0	13	0	26	7,60
Paşa	26	2	4	26	0	58	16,96
Orta	16	0	8	16	1	41	11,99
Karapınar	6	0	3	4	0	13	3,80
Dede	8	0	0	9	0	17	4,97
TOPLAM	143	2	60	136	1	342	100,00

Genel olarak bakıldığında işçilerin ve hizmet erbabının mahalle ve köylere yayıldığı görülmektedir. Özellikle 143 hanede görülen olan amele ve 136 hanede görülen olan hizmetkâr ön plana çıkmaktadır. Hizmetkârlar için genel olarak “*şunun bunun işiyle meşgul olduğu*” ibaresi düşülmüştür. Hizmetkârlar içerisinde tarım

işlerinde çalışmak üzere sürekli veya mevsimlik işçilerin de yer aldığı söylenebilir. Çoban ise 60 hanedir. Eskişehir Kazası'nda küçükbaş hayvancılık yaygın olarak yapılmaktadır. Küçükbaş hayvanları otlatmak için de çobanlar bulunmaktadır. Bu anlamda kaza genelinde Alpu köyü, 12 hanede olmak üzere en çok çobana sahiptir.

Tablo.37. Mahallelerde Emek-Yoğun Meslekleri

MAHALLELER	Amele	İrgat	Çoban	Hizmetkâr	Tellak	Toplam	%
Akçağlan	13	0	0	13	0	26	16,77
Paşa	26	2	4	26	0	58	37,42
Orta	16	0	8	16	1	41	26,45
Karapınar	6	0	3	4	0	13	8,39
Dede	8	0	0	9	0	17	10,97
TOPLAM	69	2	15	68	1	155	100,00

Mahallelerde bu meslek grubundan amele ve hizmetkârın çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ameleler 69 hanede görülüp, %44,52 oranına sahiptir. Hizmetkârlar ise 68 hanede görülüp, %43,87 oranına sahiptir. Sonrasında 15 hane ile çoban, 2 hane ile ırgat ve 1 hane ile tellak gelmektedir.

Tablo.38. Köylerde Emek-Yoğun Meslekleri

KÖYLER	Amele	Çoban	Hizmetkâr	Toplam	%
Bügdüz	0	4	0	4	2,14
Kayı	11	1	0	12	6,42
Ilıca	0	0	2	2	1,07
Danişmend	0	1	0	1	0,53
Virancık	0	1	0	1	0,53
Karayük	16	3	2	21	11,23
Dereköy	0	5	1	6	3,21
Küplü	9	1	1	11	5,88
Kapukaya	1	0	0	1	0,53
Ağcahisar	1	0	2	3	1,60

Bozan	15	9	29	53	28,34
Bozaniç	1	1	0	2	1,07
Laçın	3	0	3	6	3,21
Muttalib	0	0	5	5	2,67
Alpu	9	12	13	34	18,18
Gündüzler	0	0	1	1	0,53
Kızılcaviran	6	1	0	7	3,74
Sekiviran	0	2	6	8	4,28
Taycılar	2	1	1	4	2,14
Malıslar	0	1	2	3	1,60
Karacaviran	0	2	0	2	1,07
TOPLAM	74	45	68	187	100,00

Köylerde ise yine amele ve hizmetkârın yanında, çoban sayısı da fazladır. Amele 74 hanede olup, %39,57 oranına sahiptir. Hizmetkâr sayısı ise mahallelerde olduğu gibi 68 hanede olup, %36,36 oranına sahiptir. Bu anlamda özellikle 29 hanede amelenin olduğu Bozan köyü dikkat çekmektedir. Çoban 45 hanede görülüp, %24,06 oranına sahiptir ve 12 tane amele ile en çok Alpu köyünde görülmektedir.

4.8. Ticaret ve Nakliye Meslekleri

Ticaret ve nakliyecilik alanında Eskişehir Kazası'nda tespit edilen toplam 29 hane bulunmaktadır. Diğer meslek grupları içerisinde %1,18 oranıyla son sırada yer almaktadır. Dolayısıyla ticaret alanında fazla ileri gidilmediği anlaşılmaktadır. Bu meslek grubu içerisinde arabacı, kiracı, hamamcı katırı, kaldırımcı, bargirci, tüccar ve ayak ticareti yer almaktadır.

Ticaret ve Nakliye Meslekleri

KÖYLER	Arabacı	Bargirci	Hamamcı Katırı	Tüccar	Ayak Ticareti	Toplam	%
Dere	0	0	0	0	3	3	14,29
Ağcahisar	0	0	0	1	0	1	4,76
Alpu	0	0	0	0	2	2	9,52
Taycılar	0	2	0	0	0	2	9,52
Malıslar	0	0	0	1	0	1	4,76

MAHALLELER							0,00
Paşa	0	0	2	3	3	8	38,10
Orta	1	0	0	0	3	4	19,05
TOPLAM	1	2	2	5	11	21	100,00
%	4,76	9,52	9,52	23,81	52,38	100,00	

Ticaret ve nakliyecilik alanındaki meslekler 2 mahalle ve 4 köyde görülmektedir. Mesleklerin oranları çok olmamakla birlikte 11 hane ayak ticareti yani bardak ticareti ile uğraşmakta, 5 hane tüccar, 2 hane bargirci, 1 hane hamam katırı ve 1 hane de arabacıdır.

Ayak ticareti ile uğraşanlar mahallelerde 6, köylerde 5 hane olmak üzere toplam 11 hanede görülmektedir. Toprağın hammaddesini teşkil ettiği bardak ticareti yapmaktadırlar. Bunların ziraat, hayvanât gelirleri yok denecek kadar az olup yapmış oldukları ticaretten gelirleri çoktur. Örneğin Orta mahallesinde ayak ticareti ile uğraşan Mihaliçli Molla Ahmed'in ticaretinden geliri 1200 guruş olarak kaydedilmiştir¹⁵⁵.

4.9. Mesleği Olmayanlar

Eskişehir Kazası'nda bazı hanelerde hane numarası üzerinde meslek yerine hane reisinin durumunu belirten ibarelere de yer verilmiştir. Bunlar içerisinde yetim, çocuk, talebe, ihtiyar, mecnun, alîl-i vücud, fukara, amâ, pepe bulunmaktadır. Bunlar toplam 123 hanede görülmektedir.

¹⁵⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7840, s. 33, Hane: 122.

Tablo.40. Mesleği Olmayanlar

KÖYLER	Talebe	İhtiyar	Yetim	Mecnun	Meczup	Alf-i vücud	İhtiyar ve Alf-i vücud	Fukara	Amâ ve Fukara	Çocuk	Pepe	Toplam
Kıraçlık	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Bügdüz	0	0	3	0	0	1	0	0	0	0	0	4
Kayı	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	0	3
Ilıca	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Karayük	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Dereköy	0	0	2	0	0	2	0	0	0	0	0	4
Küplü	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2
Kapukaya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Ağcahisar	1	0	2	0	0	0	0	2	0	0	0	4
Bozan	0	1	1	0	0	0	1	3	0	0	0	6
Bozaniç	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Laçın	2	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	5
Muttalib	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	3
Alpu	0	1	5	0	0	0	0	0	0	0	0	12
Sepedçi	0	0	3	0	0	0	0	1	0	0	0	4
Düz	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	0	3
Sekiviran	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Bey	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Taycılar	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	3
Malıslar	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	3
Karacaviran	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
MAHALLELER												
Akçağlan	0	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	4
Paşa	8	6	12	0	1	1	0	1	0	1	0	30
Orta	1	1	9	0	0	0	0	0	1	0	0	12
Karapınar	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Dede	2	0	3	0	1	0	0	1	0	0	0	7
TOPLAM	17	12	62	1	2	8	1	12	1	6	1	123

Eskişehir Kazasında yetim olarak kayıtlı 62 hane bulunmaktadır. Mahallelerde 25, köylerde 37 tane olan yetimler defterlere kaydedilirken yaşları ve vâsilerinin kim olduğuna dair bilgiler ile kaydedilmişlerdir. Bazı mahalle ve köylerde yer alan yetimlerden meslekleri yazılı olanlar bu gruba dâhil edilmemiştir. Örneğin Alpu köyünde 11 yetim kayıtlıyken, bunlardan 5 tanesinin mesleği yoktur. Yetim olarak Paşa Mahallesi'nden 8 yaşında olup vâsisi Hacı Halil olan Sakarlı Osman yetimi Ali¹⁵⁶ örnek verilebilir.

Yetimlerden başka 17 tane talebe, 12 tane ihtiyar, 12 tane fukara, 8 tane alîl-i vücud, 6 tane çocuk, 2 tane meczup, 1 tane mecnun, 1 tane ihtiyar ve alîl-i vücud, 1 tane amâ, 1 tane amâ ve fukara bulunmaktadır.

Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde ayrıca *şunun bunun îanesi ile geçinmekte olduğu* ibaresi ile kayıtlı haneler de bulunmaktadır. Bunların tablo şeklinde gösterilişi aşağıdaki gibidir.

Tablo.41. İâne İle Geçinenler

KÖYLER	İâne İle Geçinen
Büğdüz	1
Kayı	1
Küplü	1
Ağcahisar	1
Bozan	1
Bozaniç	1
Sepedçi	1
MAHALLELER	
Akçağlan	1
Paşa	13
Orta	6
Dede	2
TOPLAM	29

¹⁵⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 78, Hane: 267.

Mahallelerde 22, köylerde 7 tane olmak üzere toplam 29 hanenin iâne ile geçinmekte olduğu görülmektedir. İâne ile geçinenler içinde yetimler, ihtiyarlar, fukaralar da bulunmaktadır. Örneğin, Orta mahallesinde Hafız Ali yetimi İsmail'in iâne ile geçinmekte olduğu¹⁵⁷ belirtilmiştir. Köylerden örnek ise, Kayı köyünde Ahmet Efendi'nin iâne ile geçinmekte olduğu¹⁵⁸ belirtilmiştir.

¹⁵⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7840, s. 28, Hane: 103.

¹⁵⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7835, s. 32, Hane: 96.

II. BÖLÜM

XIX. YÜZYILIN ORTALARINDA ESKİŞEHİR KAZASI'NDA ZİRAAT VE HAYVANCILIK

A. ZİRAAT ALANLARI

Temettuat defterlerinde ziraat hayat ile ilgili bilgilere de ulaşmak mümkündür. Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde hane reislerinin arazileri ve bunları ne şekilde tasarruf ettikleri de tespit edilebilmektedir. Burada arazi miktarları ve oranları(%) gösterilirken virgülden sonraki rakamlar yuvarlanmıştır.

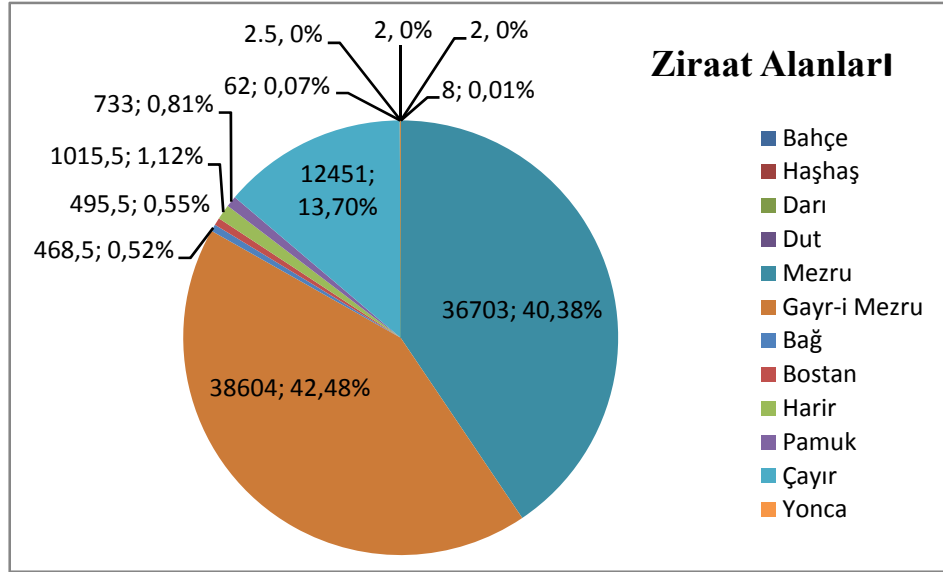
Eskişehir Kazası mahalle ve köylerde toplam 90885 dönüm ziraat alan bulunmaktadır. 90885¹⁵⁹ dönüm ziraat alan içerisinde; % 40,38'ine denk gelen 36703 dönümlük kısmı ekilebilir yani ziraat edilen "mezru tarla"dır. % 42,48'lik bölümü oluşturan 38604 dönümlük gayr-i mezru tarla mevcuttur. Gayr-ı mezru tarlayı o yıl için ekilmemiş veya ekilememiş arazi olarak ele almakta fayda vardır. Bir diğer deyişle bu araziler kullananlar tarafından nadasa bırakılmış tarlalardır. Bağ miktarı 468,5 (%0,52) dönümdür¹⁶⁰. Bostan miktarı 495,5 (%0,55) dönüm, hayvanların ot ihtiyacının karşılandığı çayır 12451 (%13,70) dönüm ve yonca bahçesi 62 (%0,07) dönümdür. İpek kozası yetiştirmek amacıyla ekilen dut bahçeleri yani harir miktarı 1015,5 (%1,12) dönümdür. 733 (%0,81) dönüm pamuk, 212 (%0,23) dönüm sebze bahçesi, 2,5 dönüm bahçe, 8 (%0,01) dönüm dut, 2 dönüm darı ve 2 dönüm haşhaş arazileri bulunmaktadır. Ayrıca bazı arazilerde üretilen ürünlerin aynı arazi üzerinde iki farklı ürün elde edildiği ya da iki farklı arazide ekilmiş olan ürünlerin tek kayıta

¹⁵⁹ Evlek; 1. Dönümün dörtte biri. 2. Bir çift öküz ile bir günde işlenebilen arazi. 3. 12829 kg tohum ekilebilen arazi; 400 arşın kare veya 254,8 metrekare dolayında. Bilgi için bkz. Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul 2011, s. 239. Eskişehir Kazası'nda toplam tarım arazi alanı 90865,5 dönüm ve 78 evlektir. Bu da 90885 dönüme karşılık gelmektedir.

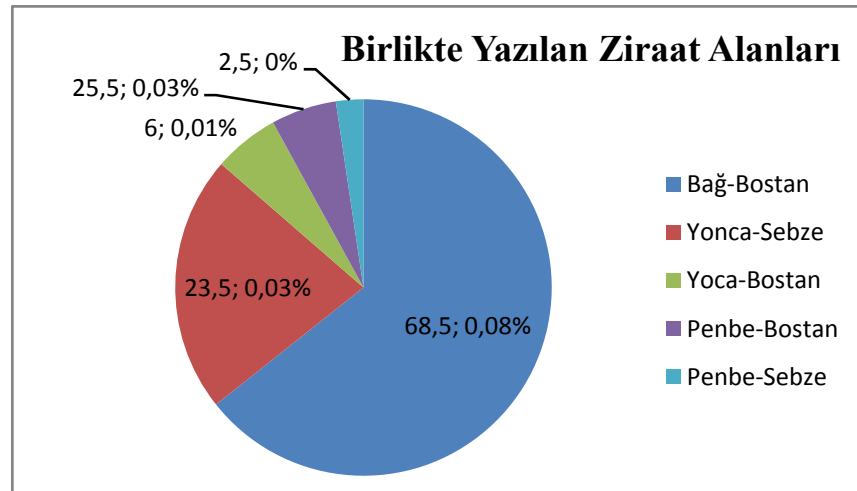
¹⁶⁰ 448 dönüm ve 78 evlek bağ bulunmaktadır. Bu da 468,5 dönüme karşılık gelmektedir.

tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu miktar 126 dönümle yüzdeler diliminde % 0,15 gibi çok az bir yer tutmaktadır. Bunlar; 68,5 (%0,08) dönüm bağ-bostan tarlası, 23,5 (%0,03) dönüm yonca-sebze bahçesi, 6 (%0,01) dönüm yonca-bostan tarlası, 25,5 (%0,03) dönüm pamuk-bostan tarlası, 2,5 dönüm pamuk-sebze bahçesi olmak üzere toplam 126 dönümdür.

Grafik.1. Ziraat Alanları

Grafik.2. Birlikte Yazılan Ziraat Alanları

Toplam ziraat alanları büyüklüklerine göre ele alındığında bunları küçük işletmeler(0<10), orta işletmeler(11<50) ve büyük işletmeler(51<) olarak üçe

ayırmak mümkündür. Bu işletmelerin miktarları ve oranları aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

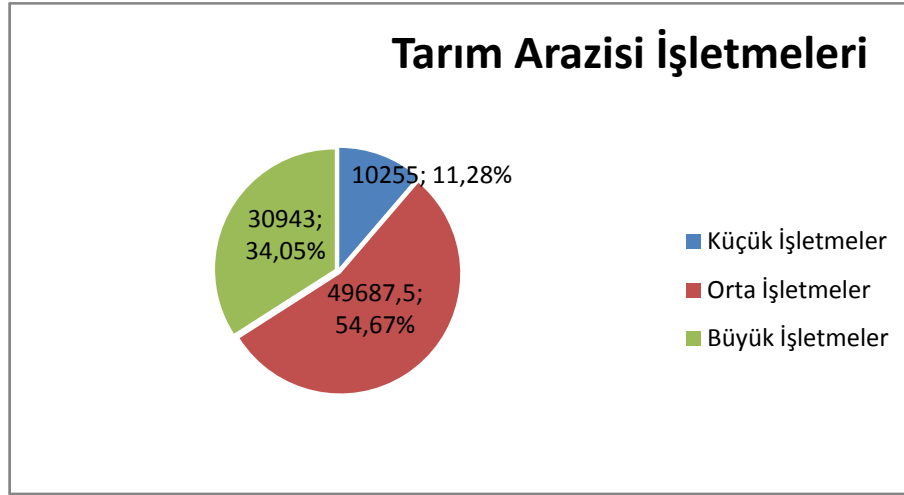
Tablo.42. Tarım Arazileri İşletmeleri

Tarım Arazileri	İşletmeler							
	Küçük İşletmeler (dönüm)	%	Orta İşletmeler (dönüm)	%	Büyük İşletmeler (Dönüm)	%	Toplam (dönüm)	%
	0<10		11<50		51<			
Mezru Tarla	4573	44,60	25178	50,67	6952	22,47	36703	40,38
Gayr-i Mezru Tarla	2604,5	25,40	24058,5	48,42	11941	38,59	38604	42,48
Pamuk Tarlası	583	5,69	60	0,12	90	0,29	733	0,81
Harir Bahçesi	1015,5	9,90	0	0,00	0	0,00	1015,5	1,12
Bağ	450,5	4,39	18	0,04	0	0,00	468,5	0,52
Bostan Tarlası	374,5	3,65	121	0,24	0	0,00	495,5	0,55
Yonca Bahçesi	42	0,41	20	0,04	0	0,00	62	0,07
Sebze Bahçesi	197	1,92	15	0,03	0	0,00	212	0,23
Çayır	286	2,79	205	0,41	11960	38,65	12451	13,70
Bağ-Bostan	68,5	0,67	0	0,00	0	0,00	68,5	0,08
Bahçe	2,5	0,02	0	0,00	0	0,00	2,5	0,00
Dut Bahçesi	8	0,08	0	0,00	0	0,00	8	0,01
Darı	2	0,02	0	0,00	0	0,00	2	0,00
Haşhaş	2	0,02	0	0,00	0	0,00	2	0,00
Yonca-Sebze	11,5	0,11	12	0,02	0	0,00	23,5	0,03
Yonca-Bostan	6	0,06	0	0,00	0	0,00	6	0,01
Penbe-Bostan	25,5	0,25	0	0,00	0	0,00	25,5	0,03
Penbe-Sebze	2,5	0,02	0	0,00	0	0,00	2,5	0,00
Toplam	10255	100,00	49687,5	100,00	30943	100,00	90885	100,00
%	11,28		54,67		34,05		100,00	

Eskişehir Kazası'nın mahalle ve köylerinde toplam 90885 dönüm tarım arazisinin 10255 (%11,28) dönümünü küçük işletmeler, 49687,5 (%54,67) dönümünü orta büyüklükte işletmeler ve 30943 (%34,05) dönümünü büyük işletmeler oluşturmaktadır. Bu verilere bakıldığında Eskişehir Kazası'nda orta büyüklükte işletmelerin daha çok olduğu görülmektedir. Yani tarım arazilerinin yarısından fazlasını kapsamaktadır. Orta işletmeler içerisinde özellikle ekili-dikili alan olan mezru tarla %50,67 oranıyla dikkat çekmektedir. Bir sene toprağın dinlenmesi için nadasa bırakılan gayr-i mezru tarlalarda ise orta işletmeler %48,42 oranıyla ikinci sırada gelmektedir.

Toplam tarım arazileri içerisinde 30943 dönüm olan büyük işletmeler ise %34,05 oranına sahiptir. Büyük işletmeler içerisinde özellikle 11960 dönüm olan çayır %38,65 oranıyla ön plana çıkmaktadır. Bunu %38,59 oranıyla 11941 dönüm olan gayr-i mezru tarla takip etmektedir. Küçük işletmelerin ise %11,28 oranıyla genel anlamda az olduğu dikkat çekmektedir. Küçük işletmeler içerisinde %44,60 oranıyla 4573 dönüm olan mezru tarla önemli bir paya sahiptir.

Grafik.3. Tarım Arazisi İşletmeleri

1. Mezru ve Gayr-i Mezru Tarlalar

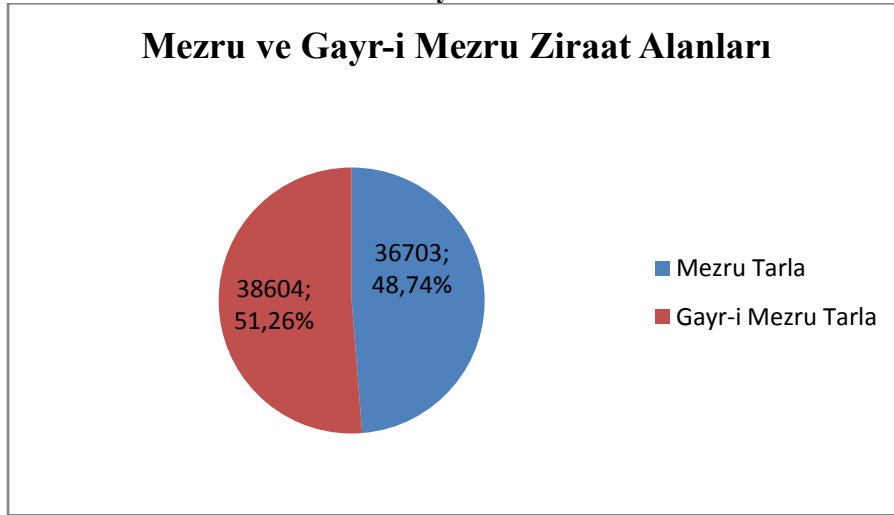
Eskişehir kazasının 1844-1845 yıllarında tutulan temettuat kayıtlarında hane reislerinin ekip biçtikleri mezru ve gayr-i mezru tarlaların dönümleri verilmiştir. Eskişehir mahalle ve köylerinde bulunan mezru ve gayr-i mezru tarlalar, yüzdeler oranları ve köy ve mahallelerde bulunan hane başına düşen arazi miktarı da ele alınacaktır.

Tablo.43. Mahalle ve Köylerin Mezru ve Gayr-i Mezru Tarla Dönümleri

KÖYLER	Hane	Mezru Tarla Olan Hane	Mezru Tarla Dönüm	%	Hane Başına Düşen Tarla Dönüm	Gayr-i Mezru Tarla Olan Hane	Gayr-i Mezru Tarla Dönüm	%	Hane Başına Düşen Dönüm
Kıraçlık	24	18	256	0,70	14,22	3	1016	2,63	338,67
Büğdüz	63	51	807,5	2,20	15,83	50	862,5	2,23	17,25
Kayı	108	98	2036	5,55	20,78	88	1900	4,92	21,59
Ilıca	100	67	536	1,46	8,00	8	93	0,24	11,63
Danişmend	16	12	340	0,93	28,33	11	330	0,85	30,00
Cimroz	22	18	281	0,77	15,61	1	3	0,01	3,00
Virancık	13	12	50	0,14	4,17	0	0	0,00	0,00
Karayük	84	59	1520	4,14	25,76	66	1680	4,35	25,45
Dere	60	43	820,5	2,24	19,08	39	514,5	1,33	13,19
Küplü	103	88	552,5	1,51	6,28	74	443	1,15	5,99
Kapukaya	33	19	30	0,08	1,58	0	0	0,00	0,00
Ağcahisar	48	35	579	1,58	16,54	37	648	1,68	17,51
Bozan	204	131	2930	7,98	22,37	132	2996	7,76	22,70
Bozaniç	61	24	226	0,62	9,42	0	0	0,00	0,00
Laçın	102	70	530,5	1,45	7,58	6	24	0,06	4,00
Muttalib	81	67	2124	5,79	31,70	68	2227	5,77	32,75
Alpu	199	150	3519	9,59	23,46	160	4222	10,94	26,39
Gündüzler	111	97	2292	6,24	23,63	95	2494	6,46	26,25
Sepedci	64	48	745	2,03	15,52	52	868	2,25	16,69
Kızılcaviran	46	37	975	2,66	26,35	40	1067	2,76	26,68
Düz	35	28	255,5	0,70	9,13	2	11	0,03	5,50
Sekiviran	60	52	903	2,46	17,37	49	896	2,32	18,29
Bey	25	18	121,5	0,33	6,75	2	6,5	0,02	3,25
Taycılar	52	33	346,5	0,94	10,50	31	339,5	0,88	10,95
Malıslar	75	58	490	1,34	8,45	0	0	0,00	0,00
Karacaviran	54	35	357	0,97	10,20	16	50	0,13	3,13
MAHALLELER									
Akçağlan	149	57	1735	4,73	30,44	34	1750	4,53	51,47
Paşa	386	154	5299	14,44	34,41	155	6910,5	17,90	44,58
Orta	202	86	3432,5	9,35	39,91	95	4394,5	11,38	46,26
Karapınar	80	50	1612	4,39	32,24	49	1789	4,63	36,51
Dede	116	44	1001	2,73	22,75	44	1069	2,77	24,30
TOPLAM	2776	1759	36703	100,00	20,87	1407	38604	100,00	27,44

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde mezru ve gayr-i mezru tarla dönüm miktarlarına genel olarak bakıldığında 36703 (%48,74) dönüm mezru tarla, 38604 (%51,26) gayr-i mezru tarla vardır. 2776 haneli Eskişehir Kazası'nda hane başına düşen tarla miktarını ikiye ayırmak gerekmektedir. Toplam arazi yani mezru tarla ve gayr-i mezru tarla kendi içinde ikiye ayrılıp değerlendirilmiştir. Toplam 36703 dönüm olan mezru tarlanın ortalaması alındığında hane başına düşen miktar 20,87 dönümdür. Aynı şekilde hane başına düşen ortalama gayrı mezru 27,44 dönümdür. Mezru tarla mahallelerde 13079,5 (%35,64) dönüm, köylerde 23623,5 (%64,36) dönümdür. Gayr-i mezru tarla ise mahallelerde 15913 (%41,22) dönüm, köylerde 22691 (%58,78) dönümdür. Verilerden anlaşıldığı üzere köylerde mahallelere göre mezru ve gayr-i mezru tarla miktarı daha çoktur.

Grafik.4. Mezru ve Gayr-i Mezru Ziraat Alanları

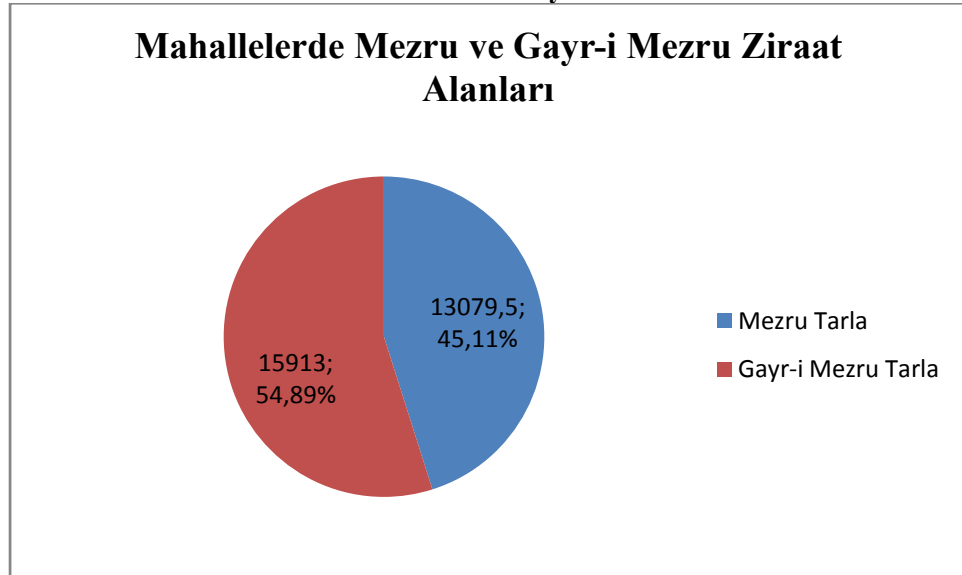

Tablo.44. Mahallelerin Mezru ve Gayr-i Mezru Tarla Dönümleri

MAHALLELER	Hane	Mezru Tarla Olan Hane	Mezru Tarla Dönüm	%	Hane Başına Düşen Tarla Dönüm	Gayr-i Mezru Tarla Olan Hane	Gayr-i Mezru Tarla Dönüm	%	Hane Başına Düşen Dönüm
Akçağlan	149	57	1735	13,27	30,44	34	1750	11,00	51,47
Paşa	386	154	5299	40,51	34,41	155	6910,5	43,43	44,58
Orta	202	86	3432,5	26,24	39,91	95	4394,5	27,62	46,26
Karapınar	80	50	1612	12,32	32,24	49	1789	11,24	36,51
Dede	116	44	1001	7,65	22,75	44	1069	6,72	24,30
TOPLAM	933	391	13079,5	100,00	33,45	377	15913	100,00	42,21

Eskişehir kasabası mahallelerinde toplam 933 hane mevcuttur. Ayrıca mahallelerde 13079,5 (%45,11) dönüm mezru tarla, 15913 (%54,89) dönüm gayr-i mezru tarla vardır. Ekili olmayan tarlaların ekili olanlara göre fazla olduğu görülmektedir. 933 haneli mahallelerde hane başına düşen mezru tarla miktarı 33,45 dönüm, gayr-i mezru tarla miktarı ise 42,21 dönümdür. İlginç bir şekilde Eskişehir kasabası mahallelerinin zirai alan bakımından hane başına düşen ortalama arazi miktarı Eskişehir kazası ortalamasının üzerindedir. Gayr-i mezru tarla ortalaması ise Eskişehir Kaza ortalamasından yaklaşık 15 dönüm daha fazladır. Mezru tarlada Paşa Mahallesi, 5299 (%40,51) dönüm ile ön plana çıkmaktadır. Paşa Mahallesi'nde hane başına düşen mezru tarla miktarı 34,41 dönüm ile kaza genelinin üstündedir.

Grafik.5. Mahallelerde Mezru ve Gayr-i Mezru Ziraat Alanları

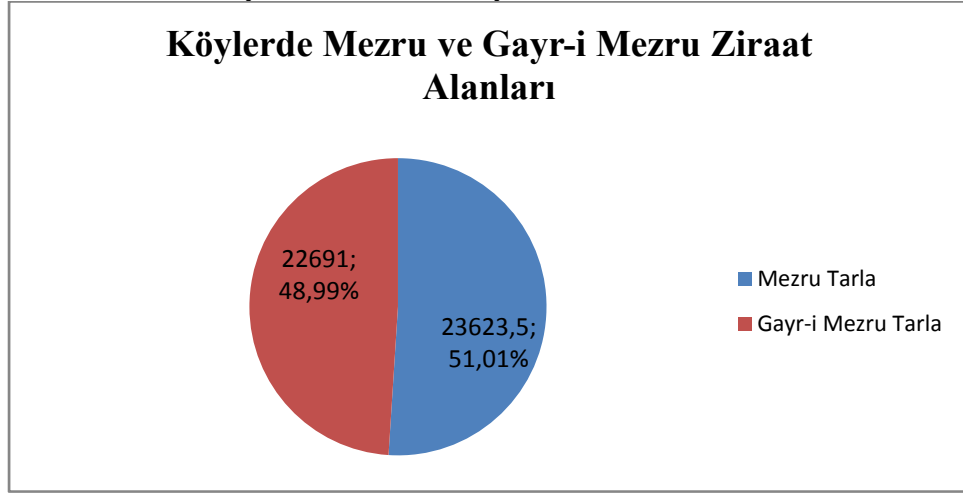
Gayr-i mezru tarlada yine Paşa Mahallesi 6910,5 (%43,43) dönüm ile ilk sırada yer almakta olup, hane başına düşen tarla miktarı 44,58 dönümdür. Eskişehir kasabasında Paşa Mahallesi 386 hane ile en çok nüfusu barındırmakta ve kasaba genelindeki zirai arazinin yaklaşık %40'undan fazlasını elinde bulundurmaktadır. Karapınar Mahallesi'ndeki haneler ise mezru ve gayr-i mezru arazilerde hane başına 20 dönümden fazla araziye sahip görülmektedirler.

Tablo.45. Köylerin Mezru ve Gayr-i Mezru Tarla Dönümleri

KÖYLER	Hane	Mezru Tarla Olan Hane	Mezru Tarla Dönüm	%	Hane Başına Düşen Tarla Dönüm	Gayr-i Mezru Tarla Olan Hane	Gayr-i Mezru Tarla Dönüm	%	Hane Başına Düşen Dönüm
Kıraçlık	24	18	256	1,08	14,22	3	1016	4,48	338,67
Büğdüz	63	51	807,5	3,42	15,83	50	862,5	3,80	17,25
Kayı	108	98	2036	8,62	20,78	88	1900	8,37	21,59
Ilıca	100	67	536	2,27	8,00	8	93	0,41	11,63
Danişmend	16	12	340	1,44	28,33	11	330	1,45	30,00
Cimroz	22	18	281	1,19	15,61	1	3	0,01	3,00
Virancık	13	12	50	0,21	4,17	0	0	0,00	0,00
Karayük	84	59	1520	6,43	25,76	66	1680	7,40	25,45
Dere	60	43	820,5	3,47	19,08	39	514,5	2,27	13,19
Küplü	103	88	552,5	2,34	6,28	74	443	1,95	5,99
Kapukaya	33	19	30	0,13	1,58	0	0	0,00	0,00
Ağcahisar	48	35	579	2,45	16,54	37	648	2,86	17,51
Bozan	204	131	2930	12,40	22,37	132	2996	13,20	22,70
Bozaniç	61	24	226	0,96	9,42	0	0	0,00	0,00
Laçın	102	70	530,5	2,25	7,58	6	24	0,11	4,00
Muttalib	81	67	2124	8,99	31,70	68	2227	9,81	32,75
Alpu	199	150	3519	14,90	23,46	160	4222	18,61	26,39
Gündüzler	111	97	2292	9,70	23,63	95	2494	10,99	26,25
Sepedci	64	48	745	3,15	15,52	52	868	3,83	16,69
Kızılcaviran	46	37	975	4,13	26,35	40	1067	4,70	26,68
Düz	35	28	255,5	1,08	9,13	2	11	0,05	5,50
Sekiviran	60	52	903	3,82	17,37	49	896	3,95	18,29
Bey	25	18	121,5	0,51	6,75	2	6,5	0,03	3,25
Taycılar	52	33	346,5	1,47	10,50	31	339,5	1,50	10,95
Malıslar	75	58	490	2,07	8,45	0	0	0,00	0,00
Karacaviran	54	35	357	1,51	10,20	16	50	0,22	3,13
TOPLAM	1843	1368	23623,5	100,00	17,27	1030	22691	100,00	22,03

Eskişehir kazasına dahil 26 köyde 1368 hane 23623,5 (%51,01) dönüm mezru tarla, 22691 (%48,99) dönüm gayr-i mezru tarlanın sahibi olarak görülmektedir. Köylerde mezru tarlaların gayr-i mezru tarlalara göre 934,5 dönüm daha fazla olduğu görülmektedir. Köylerde hane başına düşen tarla miktarı, mezru tarlada 17,27 dönüm, gayr-i mezru tarla da ise 22,03 dönümdür. Mezru tarlada özellikle 3519 (%14,90) dönüm ile Alpu ve 2930 (%14,36) dönüm ile Bozan köyleri dikkat çekmektedir. Alpu köyünde hane başına düşen ortalama mezru tarla miktarı 23,46 dönüm, Bozan köyünde ise 22,37 dönümdür.

Grafik.6. Köylerde Mezru ve Gayr-i Mezru Ziraat Alanları

Gayr-i mezru tarlada yine Alpu ve Bozan köyleri öne çıkmaktadır. Alpu köyünde 4222 dönüm gayr-i mezru tarla olup, hane başına düşen tarla miktarı ortalama 26,39 dönümdür. Bozan köyünde 2.996 dönüm gayr-i mezru tarla olup, hane başına tarla miktarı ortalama 22,70 dönümdür. Virancık, Kapukaya, Bozaniç ve Malıslar köylerinde gayr-i mezru tarla yoktur.

2. Bağ ve Bostan Tarlaları

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde bağ ve bostan tarlası ziraatının yapıldığı görülmektedir. Bağ dönümünün mahallelerde az, köylerde çok olduğu görülürken, bostan dönümünün ise tam aksine mahallelerde çok, köylerde az olduğu görülmektedir. Bağ ve bostan dönümleri ve hane başına düşen dönüm miktarı aşağıda tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo.46. Mahalle ve Köylerin Bağ ve Bostan Dönümleri

KÖYLER	Hane	Bağ Olan Hane	Bağ Dönüm	%	Hane Başına Düşen Bağ Dönüm	Bostan Olan Haneler	Bostan Dönüm	%	Hane Başına Düşen Bostan Dönüm	Bağ-Bostan Birlikte Yazılan Dönüm	%
Kıraçlık	24	8	5	0,95	0,63	1	1	0,20	1,00	6	8,76
Büğdüz	63	0	0	0,00	0,00	7	19	3,83	2,71	0	0,00
Kayı	108	70	88	16,70	1,26	34	34	6,86	1,00	6,5	9,49
Ilıca	100	57	62	11,76	1,09	13	11,5	2,32	0,88	0,5	0,73
Danişmend	16	0	0	0,00	0,00	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Cimroz	22	13	9,5	1,80	0,73	0	0	0,00	0,00	0,5	0,73
Virancık	13	10	8	1,52	0,80	0		0,00	0,00	0	0,00
Dereköy	60	0	0	0,00	0,00	16	38,5	7,77	2,41	0	0,00
Küplü	103	13	20,5	3,89	1,58	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Kapukaya	33	26	20	3,80	0,77	0	0	0,00	0,00	0,5	0,73
Bozan	204	0	0	0,00	0,00	35	85	17,15	2,43	0	0,00
Bozaniç	61	38	53	10,06	1,39	2	1	0,20	0,50	0,5	0,73
Laçın	102	67	75,5	14,33	1,13	2	1	0,20	0,50	36	52,55
Muttalib	81	4	5,5	1,04	1,38	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Alpu	199	0	0	0,00	0,00	2	6	1,21	3,00	0	0,00
Gündüzler	111	66	15,88	3,01	0,24	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Sepedçi	64	1	2	0,38	2,00	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Kızılcaviran	46	14	3,62	0,69	0,26	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Düz	35	29	24,5	4,65	0,84	2	3	0,61	1,50	1	1,46
Bey	25	5	3,5	0,66	0,70	0	0	0,00	0,00	11	16,06
Mahıslar	75	40	32,5	6,17	0,81	6	7,5	1,51	1,25	4	5,84
Karacaviran	54	41	31,5	5,98	0,77	1	1	0,20	1,00	2	2,92
MAHALLELER											
Akçağlan	149	149			0,00	2	15	3,03	7,50	0	0,00
Paşa	386	2	5	0,95	2,50	24	204	41,17	8,50	0	0,00
Orta	202	1	3	0,57	3,00	2	6	1,21	3,00	0	0,00
Karapınar	80	80	0	0	0,00	6	54	10,90	9,00	0	0,00
Dede	116	116	0	0	0,00	1	8	1,61	8,00	0	0,00
TOPLAM	2532	850	468,5	88,90	0,55	156	496	100,00	3,18	68,5	100,00

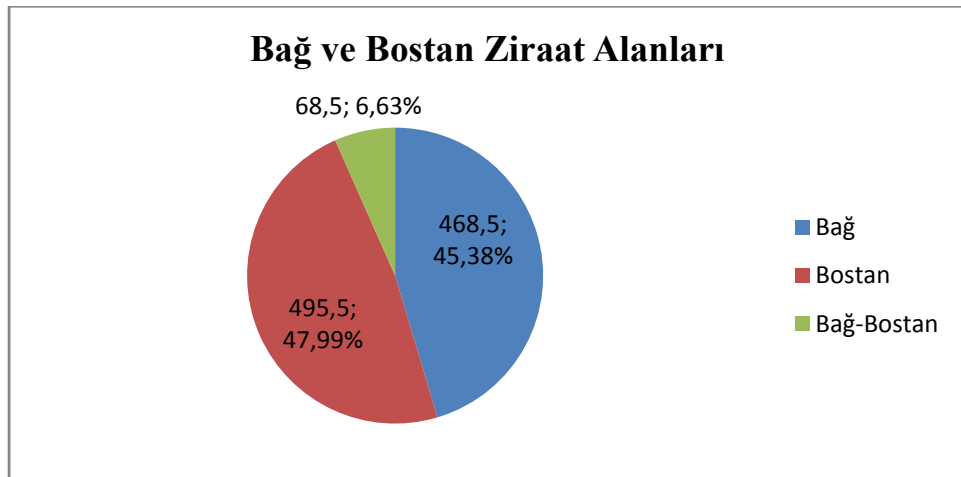
XIX. yüzyıl Eskişehir Kazası'nda bağ ve bostan ziraatına genel olarak bakıldığında, bağın 468,5¹⁶¹ dönüm, bostan tarlasının ise 495,5 dönüm olduğu görülmektedir. Eskişehir Kazası'nın toplam ziraî arazisi içinde bağ oranı %0,52, bostan oranı ise %0,55'tir. Sadece bağ ve bostan kendi arasında değerlendirildiğinde bağ %48,56, bostan %51,44 oranına sahiptir. Bağ mahallelerde 8 dönüm, köylerde ise 460,5 dönümdür. Köylerde bağ ziraatının mahallelere göre daha fazla olduğu

¹⁶¹ Defterlerdeki toplam bağ rakamı 448 dönüm, 78 evlektir. Bu da 468,5 dönüme karşılık gelmektedir.

görülmektedir. Bostan ise mahallelerde 287 dönüm, köylerde 208,5 dönümdür. Bostan tarlası bakımından mahalle ve köyler arasında fazla fark yoktur.

468,5 dönüm olan bağın, hane başına düşen toprak miktarı 0,55 dönümdür. Bağ ziraatında 88 (%16,70) dönüm ile Kayı, 75,5 (%14,33) dönüm ile Laçın, 63,5 (%12,05) dönüm ile Gündüzler köyleri dikkat çekmektedir. 495,5 dönüm olan Bostan tarlalarının hane başına düşen toprak miktarı 3,18 dönümdür. Bostan ziraatında özellikle mahalleler ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda Paşa Mahallesi 204 (%41,17) dönüm ile ilk sırada gelmektedir. Paşa Mahallesi'ni 85 (%17,15) dönüm bostan tarlasının ziraatinin yapıldığı Bozan köyü takip etmektedir.

Grafik.7. Bağ ve Bostan Ziraat Alanları

Bağ ve bostan dönümlerinin kayıtlarında farklı durumlar da vardır. Ilıca köyünde 9 hane için bağ dönümleri “*bir miktar*” olarak kaydedilmiştir. Ne kadar olduğu belli değildir fakat defterde ölçü birimi olarak evlek olduğuna göre bir evlektan az olduğu kesindir. Buna Ilıca köyünde kayıtlı olan Kırılıoğlu Ahmed örnek gösterilebilir. Kırılıoğlu Ahmed’in bağ dönümüne bir miktar yazılmış olup, bundan elde ettiği hâsılat ise 90 kuruş olarak yazılmıştır¹⁶². Yine Kayı köyünden Kethüdâ oğlu Süleyman’ın bir miktar olarak belirtilen bağından elde ettiği hâsılat 180 guruştur¹⁶³. Dolayısıyla bir miktar olarak belirtilen bağdan elde edilen hâsılat farklılık göstermektedir.

¹⁶² BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7837, s. 6, Hane: 11.

¹⁶³ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7837, s. 8, Hane: 19.

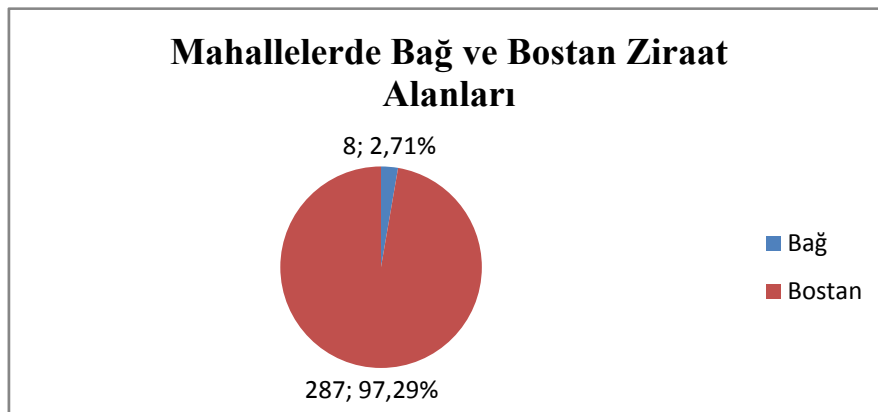
Bazı köylerde bağ ve bostan tarlaları birlikte yazılmıştır. Birlikte yazılan bu bağ ve bostan tarlalarının toplamı 68,5 dönümdür. Birlikte yazılan bağ ve bostan dönümlerinin içerisinde 36 (%52,55) dönüm ile Laçın köyü oldukça büyük bir paya sahiptir.

Tablo.47. Mahallelerin Bağ ve Bostan Dönümleri

KÖYLER	Hane	Bağ Olan Hane	Bağ Dönüm	%	Hane Başına Düşen Bağ Dönüm	Bostan Olan Haneler	Bostan Dönüm	%	Hane Başına Düşen Bostan Dönüm
Akçağlan	149	0	0	0,00	0	2	15	5,23	7,50
Paşa	386	2	5	62,50	2,5	24	204	71,08	8,50
Orta	202	1	3	37,50	3	2	6	2,09	3,00
Karapınar	80	0	0	0,00	0	6	54	18,82	9,00
Dede	116	0	0	0,00	0	1	8	2,79	8,00
TOPLAM	933	3	8	100,00	2,67	35	287	100,00	8,20

Toplam 933 hane bulunan mahallelerde 8 dönüm bağ, 287 dönüm bostan kaydedilmiştir. Genel olarak hane başına düşen toprak miktarı bağda 2,67 dönüm olup, bostanda ise 8,20 dönümdür. Bağ ziraatı sadece Paşa ve Orta mahallelerinde yapılmaktadır. Bostan tarlaları mahallelerin genelinde vardır. Paşa Mahallesi 204 (%71,08) dönüm ile ilk sırada gelip, onu 54 (%18,82) dönüm ile Karapınar, 15 (%5,23) dönüm ile Akçağlan, 8 (%2,79) dönüm ile Dede ve 6 (%2,09) dönüm ile Orta mahalleleri takip etmektedir.

Grafik.8. Mahallelerde Bağ ve Bostan Ziraat Alanları

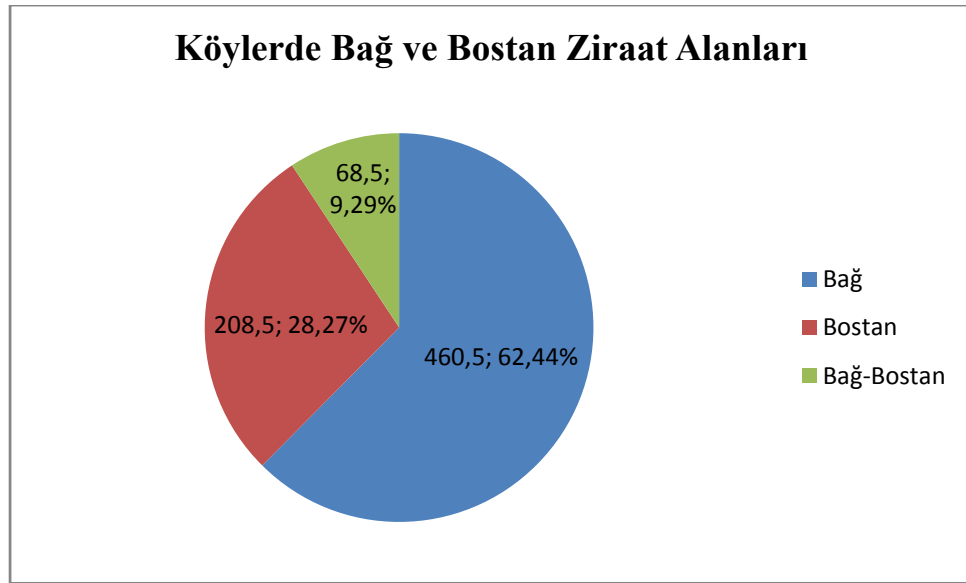
Tablo.48. Köylerin Bağ ve Bostan Dönümleri

KÖYLER	Hane	Bağ Olan Haneler	Bağ Dönüm	%	Hane Başına Düşen Bağ Dönüm	Bostan Olan Haneler	Bostan Dönüm	%	Hane Başına Düşen Bostan Dönüm	Bağ-Bostan Dönüm	(%)
Kıraçlık	24	8	5	0,96	0,63	1	1	0,48	1,00	6	8,76
Bügdüz	63	0	0	0,00	0,00	7	19	9,11	2,71	0	0,00
Kayı	108	70	88	16,96	1,26	34	34	16,31	1,00	6,5	9,49
Ilıca	100	57	62	11,95	1,09	13	11,5	5,52	0,88	0,5	0,73
Danişmend	16	0	0	0,00	0,00	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Cimroz	22	13	9,5	1,83	0,73	0	0	0,00	0,00	0,5	0,73
Virancık	13	10	8	1,54	0,80	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Dere	60	0	0	0,00	0,00	16	38,5	18,47	2,41	0	0,00
Küplü	103	13	20,5	3,95	1,58	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Kapukaya	33	26	20	3,85	0,77	0	0	0,00	0,00	0,5	0,73
Bozan	204	0	0	0,00	0,00	35	85	40,77	2,43	0	0,00
Bozaniç	61	38	53	10,21	1,39	2	1	0,48	0,50	0,5	0,73
Laçın	102	67	75,5	14,55	1,13	2	1	0,48	0,50	36	52,55
Muttalib	81	4	5,5	1,06	1,38	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Alpu	199	0	0	0,00	0,00	2	6	2,88	3,00	0	0,00
Gündüzler	111	66	15,88	3,06	0,24	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Sepedci	64	1	2	0,39	2,00	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Kızılcaviran	46	14	3,62	0,70	0,26	0	0	0,00	0,00	0	0,00
Düz	35	29	24,5	4,72	0,84	2	3	1,44	1,50	1	1,46
Bey	25	5	3,5	0,67	0,70	0	0	0,00	0,00	11	16,06
Malıslar	75	40	32,5	6,26	0,81	6	7,5	3,60	1,25	4	5,84
Karacaviran	54	41	31,5	6,07	0,77	1	1	0,48	1,00	2	2,92
TOPLAM	1599	502	460,5	88,73	0,92	121	208,5	100,00	1,72	68,5	100,00

Karayük, Ağcahisar, Sekiviran ve Taycılar köyleri dışında kalan toplam 22 köyde 460,5 dönüm bağ arazisi, 208,5 dönüm bostan arazisi bulunmaktadır. Bağ arazilerinde hane başına düşen toprak miktarı ortalama 0,92 dönüm, bostan tarlalarında ise hane başına düşen toprak miktarı ortalama 1,72 dönümdür.

Bağ ziraatında 88 (%16,96) dönüm ile Kayı köyü ilk sırayı almaktadır. Kayı köyünde hane başına düşen tarla miktarı ise ortalama 1,26 dönümdür. Kayı köyünü, 75,5 (%14,55) dönüm ile Laçın, 63,5 (%12,24) dönüm ile Gündüzler köyleri takip etmektedir. Dolayısıyla bu köylerde bağ ziraatı ile uğraşanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bostan ziraatında ise 85 (%40,77) dönüm ile Bozan köyü ilk sırada gözükmektedir. Bozan köyünde hane başına düşen bostan tarlası miktarı ortalama 2,43 dönümdür. Dereköy 38,5 (%18,47) Kayı köyü ise 34 (%16,31) dönüm bostan arazisine sahiptir.

Grafik.9. Köylerde Bağ ve Bostan Ziraat Alanları

3. Çayır ve Yonca

Eskişehir Kazası çok yağış alan bir yer değildir. Buna rağmen kazada çayır ve yonca tarlalarının bulunduğu temettuat defterlerinde tespit edilmiştir. Bu arazilerin var olmasında iklimin, yağışın ve sulama imkânlarının etkisinin yanı sıra bölgedeki insanların önemli bir kısmının geçimlerinin hayvancılıkla sağlamalarının ve çok sayıda küçükbaş ve büyükbaş hayvanın bulunmasının da etkisi büyüktür.

Tablo.49. Mahalle ve Köylerin Çayır ve Yonca Dönümleri

KÖYLER	Hane	Çayır Olan Hane	Çayır Dönüm	%	Hane Başına Düşen Çayır Dönüm	Yonca Olan Hane	Yonca Bahçesi Dönüm	%	Hane Başına Düşen Yonca Dönüm
Kayı	108	35	456	3,66	13,03	0,00	0	0	0
Dereköy	60	26	82	0,66	3,15	0,00	0	0	0
Bozan	204	4	820	6,59	205,00	0,00	0	0	0
Alpu	199	1	600	4,82	600,00	0,00	0	0	0
Kızılcaviran	46	4	25	0,20	6,25	0,00	0	0	0
MAHALLELER									
Akçağlan	149	2	1000	8,03	500,00	6	34	54,84	5,67
Paşa	386	7	4520	36,30	645,71	10	14,5	23,39	1,45
Orta	202	3	1600	12,85	533,33	2	4,5	7,26	2,25
Karapınar	80	10	3250	26,10	325,00	1	0	0,00	0,00
Dede	116	1	60	0,48	60,00	1	9	14,52	9,00
TOPLAM	1613	102	12451	100,00	122,07	20	62	100,00	3,10

Eskişehir Kazası'nda 1613 hanenin yaşadığı köy ve mahallelerde toplam 12451 dönüm çayır, 62 dönüm yonca bahçesi ve 6 dönüm de bostan ile yoncannın beraber yazıldığı tespit edilmiştir. Kaza genelinde bulunan toplam tarım arazisi içinde çayır %13,70, yonca ise %0,07 oranına sahiptir. Mahallelerde 10430 (%83,77) dönüm olan çayır, köylerde 2021 (%16,23) dönümdür. 62 dönüm ile yonca, sadece mahallelerde görülmektedir. Çayır, hem köylerde hem de mahallelerde görülürken, yonca sadece mahallelerde kaydedilmiştir. Kaza genelinde 12451 dönüm olan çayırdan hane başına düşen toprak miktarı 122,07 dönümdür. 62 dönüm olan yonca bahçesinden ise hane başına düşen toprak miktarı ortalama 3,10 dönümdür.

Yonca bahçesinin başka tarım arazisi ile birlikte yazıldığı kayıtlarda mevcuttur. Bunların yonca-sebze bahçesi ve yonca-bostan tarlası olmak üzere iki şekilde olduğu görülmektedir. Yonca-sebze bahçesi birlikte yazılanlar 23,5 dönüm olup Akçağlan, Paşa ve Orta mahallelerinde görülmektedir. Yonca-bostan tarlası birlikte yazılanlar ise 6 dönümdür ve sadece Orta Mahallesi'nde görülmektedir.

Tablo.50. Mahallelerin Çayır ve Yonca Dönümleri

MAHALLELER	Hane	Çayır Olan Hane	Çayır Dönüm	%	Hane Başına Düşen Çayır Dönüm	Yonca Olan Hane	Yonca Dönüm	%	Hane Başına Düşen Yonca Dönüm
Akçağlan	149	2	1000	9,59	500,00	6	34	54,84	5,67
Paşa	386	7	4520	43,34	645,71	10	14,5	23,39	1,45
Orta	202	3	1600	15,34	533,33	2	4,5	7,26	2,25
Karapınar	80	10	3250	31,16	325,00	1	0	0,00	0,00
Dede	116	1	60	0,58	60,00	1	9	14,52	9,00
TOPLAM	933	23	10430	100,00	453,48	20	62	100,00	3,10

Mahallelerde toplam 23 hanede 10430 dönüm çayır tespit edilmiştir. Hane başına düşen ortalama çayır miktarı ise mahallelerde 453,48 dönümdür. Burada dikkati çeken hususların başında ekilen mezru tarlaya yakın çayır dönümünün olmasıdır. Paşa Mahallesi 4520 (%43,34) dönüm çayıra sahiptir. Paşa Mahallesi'ni 3250 (%31,16) dönüm ile Karapınar, 1600 (%15,34) dönüm ile Orta, 1000 (%9,59) dönüm ile Akçağlan ve 60 (%0,58) dönüm ile Dede mahalleleri takip etmektedir.

Paşa Mahallesi'nde hane başına 645,71 dönüm ile mahallelerdeki hane başına düşen çayır miktarının oldukça üstündedir.

Tablo.51. Köylerin Çayır Dönümleri

KÖYLER	Hane	Çayır Olan Hane	Çayır Dönüm	%	Hane Başına Düşen Çayır Dönüm
Bügdüz	63	9	38	1,88	4,22
Kayı	108	35	456	22,56	13,03
Dere	60	26	82	4,06	3,15
Bozan	204	4	820	40,57	205,00
Alpu	199	1	600	29,69	600,00
Kızılcaviran	46	4	25	1,24	6,25
TOPLAM	680	79	2021	100,00	25,58

Yukarıda da belirtildiği üzere köylerde yonca bahçesi görülmemektedir. Çayır ise sadece 6 köyde görülmektedir. 680 hanenin olduğu bu 6 köyün sadece 79 hanesi çayır arazisine sahiptir. Çayır arazisine sahip olan bu hanelerde toplam 2021 dönüm çayır arazisi tespit edilmiştir. Hane başına düşen toprak miktarı ise 25,58 dönümdür. Çayır arazisi bakımından 820 (%40,57) dönüm ile Bozan köyü ilk sırada gelmektedir. Bozan köyünü 600 (%29,69) dönüm ile Alpu ve 456 (%22,56) dönüm ile de Kayı köyleri takip etmektedir.

4. Sebze Bahçesi

İnsanların hem kendi yiyecek ihtiyacını karşıladığı hem de pazarlarda satarak gelir sağladığı sebzeçilik, Eskişehir Kazası'nın bazı köy ve mahallelerinde görülmektedir. Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 212 dönüm sebze bahçesi ve 2,5 dönüm bahçe bulunmaktadır. Ziraat alanları içerisinde sebze bahçeleri %0,23 oranına sahiptir.

Tablo.52. Mahalle ve Köylerin Sebze Bahçesi ve Bahçe Dönümleri

KÖYLER	Hane	Sebze Bahçesi Olan Hane	Sebze Bahçesi Dönüm	%	Hane Başına Düşen Sebze Bahçesi Dönüm	Bahçe
Ilica	100	6	6	2,83	1,00	0
Bozaniç	61	6	3,5	1,65	0,58	0
Kızılcaviran	46	28	26,5	12,50	0,95	0
MAHALLELER						
Akçağlan	149	26	54	25,47	2,08	0
Paşa	386	25	68	32,08	2,72	0
Orta	202	24	36	16,98	1,50	2,5
Karapınar	80	1	1	0,47	1,00	0
Dede	116	14	17	8,02	1,21	0
TOPLAM	1140	130	212	100,00	1,63	2,5

Sebzeçiliğin Eskişehir Kazası genelinde çok yaygın olmadığı görülmektedir. Sebze üretimi mahallelerde mevcuttur. Köylerin ise sadece üçünde sebze üretimi yapılmaktadır. Sebze bahçeleri, kaza genelinde toplam 212 dönümdür. Mahallelerde 176 (%83,02) dönüm, köylerde ise 36 (%16,98) dönüm bulunmaktadır. Kaza genelinde sebze üretimi yapılan toprak miktarı hane başına 1,63 dönümdür. Ayrıca Orta Mahallesi'nde sadece bahçe olarak kayıtlı 2,5 dönüm bulunmaktadır. Bu bahçenin sebze bahçesi olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo.53. Mahallelerin Sebze Bahçesi ve Bahçe Dönümleri

MAHALLELER	Hane	Sebze Bahçesi Olan Hane	Sebze Bahçesi Dönüm	Toplam Dönüm içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Sebze Bahçesi Dönüm	Bahçe
Akçağlan	149	26	54	30,68	2,08	0
Paşa	386	25	68	38,64	2,72	0
Orta	202	24	36	20,45	1,50	2,5
Karapınar	80	1	1	0,57	1,00	0
Dede	116	14	17	9,66	1,21	0
TOPLAM	933	90	176	100,00	1,96	2,5

933 haneye sahip 5 mahallede 176 dönüm sebze bahçesi bulunmaktadır. Mahallelerde hane başına düşen tarla miktarı ise 1,96 dönümdür. Özellikle Paşa Mahallesi 68 (%38,64) dönüm ile en çok sebze yetiştirmek için tarla ayıran mahalle durumundadır. Bunu 54 (%30,68) dönüm ile Akçağlan, 36 (%20,45) dönüm ile Orta, 17 (%9,66) dönüm ile Dede ve 1 (%0,57) dönüm ile Karapınar mahalleleri takip etmektedir.

Tablo.54. Köylerin Sebze Bahçesi Dönümleri

KÖYLER	Hane	Sebze Bahçesi Olan Hane	Sebze Bahçesi Dönüm	Toplam Dönüm içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Sebze Bahçesi Dönüm
Ilıca	100	6	6	16,67	1,00
Bozaniç	61	6	3,5	9,72	0,58
Kızılcaviran	46	28	26,5	73,61	0,95
TOPLAM	207	40	36	100,00	0,90

Toplam 207 hanenin bulunduğu Ilıca, Bozaniç, Kızılcaviran köylerinde sebze bahçesi 36 dönümdür. Hane başına düşen ortalama toprak miktarı ise 0,90 dönümdür. Özellikle Kızılcaviran köyü, 26,5 (%73,61) dönüm ile diğer iki köye göre sebze bahçesinde öndedir. Ilıca köyünde 6 (%16,67) dönüm, Bozaniç köyünde 3,5 (%9,72) dönüm sebze bahçesi bulunmaktadır.

5. Harir Bahçesi

Sanayi ürünü olan haririn XIX. yüzyıl ortalarında Eskişehir Kazası'nda mevcut olduğu temettuat defterlerinden anlaşılmaktadır. Köylerde 1015,5 dönüm olan harir bahçelerine mahallelerde hiç rastlanmamaktadır.

Tablo.55. Köylerin Harir Bahçesi Dönümleri

KÖYLER	Hane	Harir Bahçesi Olan Hane	Harir Bahçesi Dönüm	Toplam Dönüm içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Harir Dönüm
Kıraçlık	24	13	19	1,87	1,46
Ilıca	100	86	124	12,21	1,44
Cimroz	22	18	32,5	3,20	1,81
Virancık	13	11	13	1,28	1,18
Küplü	103	69	160,5	15,81	2,33
Kapukaya	33	32	47,5	4,68	1,48
Bozaniç	61	49	98,5	9,70	2,01
Laçın	102	94	200	19,69	2,13
Düz	35	27	47	4,63	1,74
Bey	25	20	46	4,53	2,30
Malıslar	75	69	178	17,53	2,58
Karacaviran	54	49	49,5	4,87	1,01
TOPLAM	647	537	1015,5	100,00	1,89

Tabloda görüldüğü üzere toplam 647 hane bulunan oniki köyde, 1015,5 dönüm harir bahçesi bulunmaktadır. Oniki köydeki hanelar başına düşen harir bahçesi miktarı 1,89 dönümdür. Harir bahçesinin esasını oluşturan dut ağacıdır. Ilıca, Bozaniç, Malıslar köylerinde dut ağaçlarının olduğu kaydedilmiştir. Ancak diğer 9 köyde dut ağacı kaydına rastlanmamaktadır.

Harir bahçesi bakımından 200 (%19,69) dönüme sahip olan Laçın köyü ilk sırada gelmektedir. Laçın köyünü 178 (%17,53) dönüm ile Malıslar, 160,5 (%15,81) dönüm ile Küplü köyleri takip etmektedir. Dolayısıyla harir ihtiyacının %53,03'ü bu üç köyden karşılanmaktadır.

6. Pamuk Tarlası

XIX. yüzyıl ortalarında Eskişehir Kazası'nda yetiştirilen diğer bir sanayi ürünü penbe yani pamuktur. Osmanlı Devleti'nde özellikle yün ve pamuk önce iplik ve daha sonra hemen her köy evinde bulunan el tezgâhlarında kumaş haline getirilmiştir. XIX. yüzyıl boyunca ülke nüfusunun %80'inin kırsal alanlarda yaşadığı kabul edilirse, mesela dokuma üretiminin çok büyük bir bölümünün kırsal alanlarda gerçekleştirildiği buna karşılık şehirlerde esnaf tarafından yapılan üretimin çok düşük

hacimli olduğu ortaya çıkmaktadır¹⁶⁴. Eskişehir kazasında da nüfusun %66,04'ünün köylerde yaşadığı görülmektedir ve pamuk üretimi sadece köylerde yapılmaktadır. Kasaba dahilindeki mahallelerde üretim yoktur.

Tablo.56. Köylerin Pamuk Tarlası Dönümleri

KÖYLER	Hane	Pamuk Tarlası Olan Haneler	Pamuk Tarlası Dönüm	%	Hane Başına Düşen Pamuk Dönüm	Pamuk-Bostan Tarl. Birlikte Yazılan Dönüm	Pamuk-Sebze Birlikte Yazılan Dönüm
Kıraçlık	24	16	60	8,19	3,75	0	0
Ilıca	100	45	95,5	13,03	2,12	19,5	1,5
Cimroz	22	3	2	0,27	0,67	0	0
Virancık	13	9	15,5	2,11	1,72	0	0
Küplü	103	32	38	5,18	1,19	0	0
Kapukaya	33	19	20	2,73	1,05	0	0
Bozaniç	61	27	19,5	2,66	0,72	2,5	1
Laçın	102	77	152,5	20,80	1,98	0	0
Düz	35	28	82,5	11,26	2,95	0	0
Bey	25	22	126,5	17,26	5,75	0	0
Malıslar	75	47	78	10,64	1,66	3,5	0
Karacaviran	54	28	43	5,87	1,54	0	0
TOPLAM	647	353	733	100,00	2,08	25,5	2,5

Eskişehir Kazası'nın 647 haneye sahip 12 köyünde 353 hanenin toplam 733 dönüm pamuk tarlası bulunmaktadır. Hane başına düşen tarla miktarı 2,08 dönümdür. Bir önceki başlıkta ele alınan harir bahçesinin bulunduğu köyler, aynı şekilde pamuk tarlası içinde geçmektedir. Dolayısıyla harir ve pamuk aynı köylerde üretilmektedir.

Harir bahçesinde olduğu gibi pamuk tarlasında da 152,5 (%20,80) dönümle Laçın köyü ilk sırada gelmektedir. Laçın köyünü 126,5 (%17,26) dönüm ile Bey, 95,5 (%13,03) dönümle Ilıca köyleri takip etmektedir. Pamuk üretiminin %51,09'u bu üç köyden sağlanmaktadır.

Pamuk tarlasının da başka tarım arazileri ile birlikte yazıldığı görülmektedir. Bunlar, pamuk-bostan tarlası birlikte yazılanlar ve pamuk-sebze bahçesi birlikte

¹⁶⁴ Şevket Pamuk, **Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi(1500-1914)**, Gerçek Yayınları, İstanbul 1988, s. 224-225.

yazılanlar olmak üzere iki tanedir. Pamuk-bostan tarlası birlikte yazılanlar 25,5 dönüm, pamuk-sebze bahçesi birlikte yazılanlar ise 2,5 dönümdür.

7. Darı, Dut Bahçesi ve Haşhaş Arazi Alanları

Eskişehir Kazası'nda dut bahçesi yok denilecek kadar azdır ve sadece 3 köyde görülmektedir. Bu köyler; Ilıca, Bozaniç ve Malıslar'dır. Toplam 8 dönüm olup, hane başına düşen toprak miktarı ortalama 1,33 dönümdür.

Tablo.57. Köylerin Dut Dönümleri

KÖYLER	Hane	Dut Olan Hane	Tute(Dut) Dönüm	Toplam Dönüm içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Dut Bahçesi Dönüm
Ilıca	100	3	2,5	31,25	0,83
Bozaniç	61	1	2	25,00	2,00
Malıslar	75	2	3,5	43,75	1,75
TOPLAM	236	6	8	100,00	1,33

Eskişehir Kazası'nda darı yani mısır sadece Kıracılık köyünde 2 hanede görülmektedir. Hanenin birinde 2 dönüm olarak verilirken diğer hanede dönüm belirtilmemiş ve sadece hâsılat yazılmıştır.

Haşhaş üretimi Eskişehir kasabasında Karapınar Mahallesinde sadece 2 dönüm arazide gerçekleştirilmektedir. Karapınar mahallesinde sakin olan Mızrakoğlu Mehmed'in 2 dönüm haşhaş tarlası bulunmaktadır¹⁶⁵.

B. ZİRAÎ ÜRETİM VE VERİMLİLİK

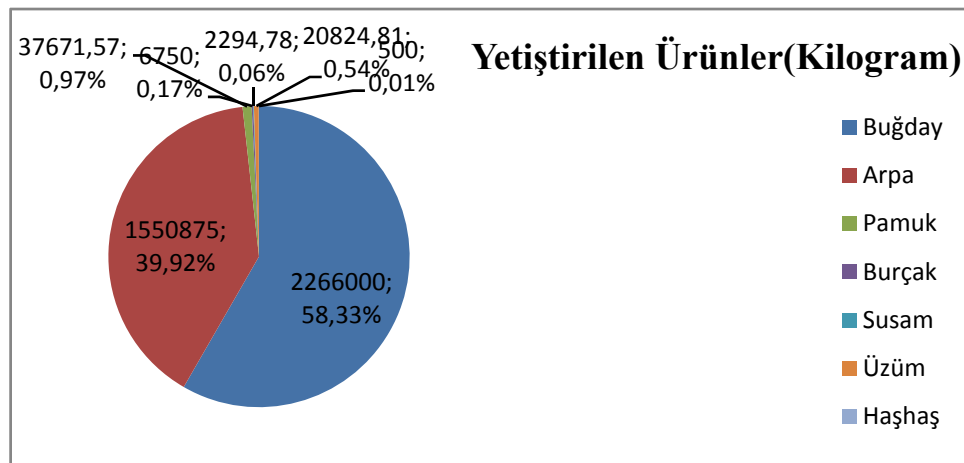
XIX. yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti'nde tarım alanlarının geniş olduğu, buna karşılık nüfus yoğunluğunun az olduğu görülmektedir. Pek çok bölgede iskâna elverişli bölgeler bulunmaktadır. Devletin geniş ve verimli topraklarının çok sınırlı bir bölümünde tarım yapılabilmektedir. Bu durum hem üretim kalıplarını hem de üretim tekniklerini etkilemiştir¹⁶⁶.

¹⁶⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7858, s. 10, Hane: 29.

¹⁶⁶ T. Güran, a.g.e., s. 54.

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde tarım alanlarının geniş yer tuttuğu görülmektedir. İnsanların daha çok tarım alanında çalıştıkları, geçimlerini bu alandan sağladıkları görülmektedir. Bu anlamda çeşitli ürünler yetiştirilmiştir. Bu ürünler ele alınırken miktarlarının belirtildiği ölçü birimlerine göre bir sınıflandırılma yapılmıştır. Üretimde önemli bir paya sahip olan hububat üretimi kile¹⁶⁷ olarak verilmiş ve hububat adı altında ölçüsü kile olarak verilen buğday, arpa, burçak ve haşhaş incelenmiştir. Diğer ürünlerden pamuk, susam ve üzüm ise ölçü birimi kıyye¹⁶⁸ olarak verilmiştir. Bu ürünler hububat dışında ayrı olarak ele alınmıştır. Bu ürünlerin miktarlarının ortak bir grafikte gösterilmesi kilograma çevrilmiş hali ile mümkün olabilmektedir. Bu da aşağıdaki grafikte görüldüğü gibidir.

Grafik.10. Yetiştirilen Ürünler(Kilogram)

¹⁶⁷ Osmanlı Devleti'nde İstanbul'da, buğdayda kile 20 okka, yani 25,656 kg olarak hesaplanmıştır. Kile, arpa ticaretinde de muhtemelen yaklaşık 22,25 kg üzerinden işlem görmüştür. Un ticaretinde de İstanbul kilesi 20 okka=25,656 kg olarak geçerli olmuştur. 1841 yılından itibaren Türkiye'de kile her yerde 35,27 litredir, yani 20 okkalık eski buğday ağırlığına eşittir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Walther Hinz, **İslam'da Ölçü Sistemleri**, (Çev.: Acar Sevim), Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990, s. 51. Bu konuda Halil İnalçık ise şunları aktarmıştır: “Kile kelimesi Osmanlılar tarafından çoğu kez gerçek boyutları ve ağırlığı nazarı itibaren alınmaksızın bütün mahallî hububat ölçüleri için kullanılmıştır. Halbuki pirinç kilesi buğday kilesinin yarısı kadardır. Böylece bir birim bir bölgede ölçülen emtianın cinsine göre değişiklik göstermiştir.” Bkz. Halil İnalçık, “Osmanlı Metrolojisine Giriş”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı: 73, (Ağustos) 1991, s. 21-50.

¹⁶⁸ 1 kıyye, bir okkaya karşılık gelmektedir. 1 okka ise 1, 282 kilogramdır. Bilgi için bkz. W. Hinz, **a.g.e.**, s. 30.

1. Hububat Üretimi

Hububat, diğer adıyla tahıl; buğday, arpa, pirinç, mısır, çavdar, yulaf vb. taneli ve besleyici bitkiler için kullanılan bir tabirdir. Eskişehir Kazası'nda hububat üretimi içine buğday, arpa, burçak ve haşhaş üretimi dahil edilmiştir. Bu ürünlerden aynî olarak öşür alınmıştır. Hububat ürünlerinin değerleri kile olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla ürünlerin ağırlık veya hacim olarak ne kadar üretildiklerini bulmak mümkündür.

Tablo.58. Hububat Üretimi(Kile)

KÖYLER	Toplam Hane	Buğday Üreten Haneler	Buğday Üretimi(Kile)	Arpa Üreten Haneler	Arpa Üretimi(Kile)	Burçak Üreten Haneler	Burçak Üretimi(Kile)	Haşhaş Üreten Haneler	Haşhaş Üretimi(Kile)	Toplam Hububat Üretim	%
Kıraçlık	24	12	340	7	155	0	0	0	0	495	0,32
Büğdüz	63	47	2700	21	435	0	0	0	0	3135	2,05
Kayı	108	89	5150	87	4205	0	0	0	0	9355	6,12
Ilıca	100	60	2210	14	385	2	30	0	0	2625	1,72
Danişmend	16	13	1010	12	415	0	0	0	0	1425	0,93
Cimroz	22	17	375	9	200	3	30	0	0	605	0,40
Virancık	13	11	315	5	80	0	0	0	0	395	0,26
Karayük	84	59	4510	59	4510	0	0	0	0	9020	5,90
Dereköy	60	39	1370	22	475	1	10	0	0	1855	1,21
Küplü	103	87	3970	17	560	0	0	0	0	4530	2,96
Kapukaya	33	10	110	16	280	0	0	0	0	390	0,25
Ağcahisar	48	34	1070	23	520	0	0	0	0	1590	1,04
Bozan	204	131	9320	90	3745	0	0	0	0	13065	8,54
Bozaniç	61	20	520	3	100	5	105	0	0	725	0,47
Laçın	102	59	1605	62	2070	0	0	00	0	3675	2,40
Muttalib	81	71	3340	69	6800	0	0	0	0	10140	6,63
Alpu	199	147	8605	146	4370	0	0	0	0	12975	8,48
Gündüzler	111	97	3925	89	3860	0	0	0	0	7785	5,09
Sepedci	64	49	2370	34	1770	0	0	0	0	4140	2,71
Kızılcaviran	46	37	2150	15	2015	0	0	0	0	4165	2,72
Düz	35	24	675	19	265	0	0	0	0	940	0,61
Sekiviran	60	52	3890	48	5090	0	0	0	0	8980	5,87
Bey	25	20	505	9	120	0	0	0	0	625	0,41
Taycılar	52	30	545	19	370	0	0	0	0	915	0,60
Malıslar	75	49	1370	43	1570	0	0	0	0	2940	1,92
Karacaviran	54	26	465	28	555	0	0	0	0	1020	0,67

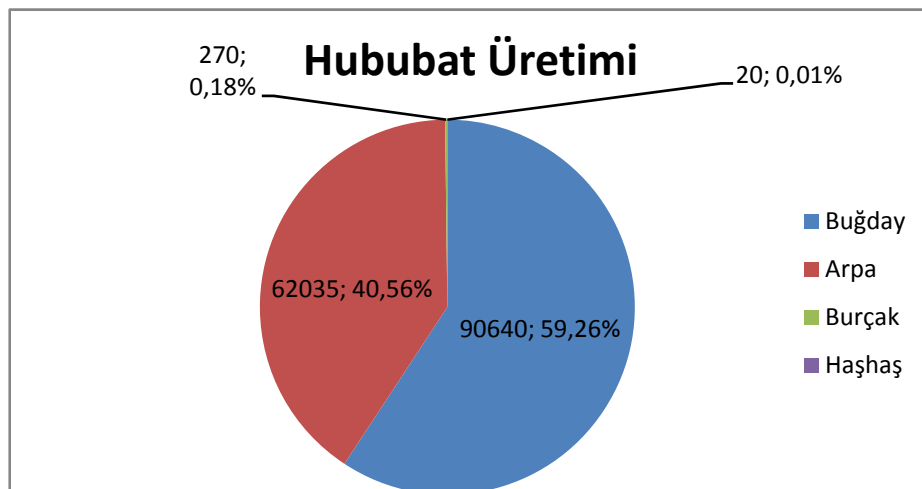
MAHALLELER											0,00
Akçağlan	149	43	3050	30	1620	0	0	0	0	4670	3,05
Paşa	386	153	10075	119	8335	3	70	0	0	18480	12,08
Orta	202	86	9985	63	3750	2	25	2	20	13780	9,01
Karapınar	80	49	3255	36	2025	0	0	1	0	5280	3,45
Dede	116	45	1860	34	1385	0	0	0	0	3245	2,12
TOPLAM	2776	1666	90640	1248	62035	16	270	3	20	152965	100,00
%			59,26		40,56		0,18		0,01	100,00	

Toplam hububat üretimi, aynı öşür miktarının 10 katı olmuştur. Eskişehir Kazası genelinde toplam 15296,5 kile hububat öşrü toplandığına göre, hububat üretimi de 152965 kiledir. Burada kabul edilen kile asitane kilesi olup bunu yaklaşık 25 kg olarak kabul edersek toplam üretim 3824125 kg olarak gerçekleşmektedir.

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 152965 kile hububat üretiminin 90640 (%59,26) kilesi buğday üretimine, 62035 (%40,56) kilesi arpa üretimine, 270 (%0,18) kilesi burçak üretimine ve 20 (%0,01) kilesi haşhaş üretimine aittir. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere buğday üretiminin Eskişehir Kazası'nda hububat üretiminin %50'den fazla olduğu görülmektedir.

Hububat üretiminin 45455 (%29,72) kilesi mahallelerden, 107510 (%70,28) kilesi köylerden sağlanmıştır. Hububat üretiminde mahalleler içerisinde Paşa Mahallesi 18480 (%12,08) kile ilk sırada gelirken, köylerden ise 13065(%8,54) kile ile Bozan köyü ilk sırada gelmektedir.

Grafik.11. Hububat Üretimi

Ziraat verimlilik ise dönüm-ürün ilişkisi çerçevesinde bir dönümden elde edilen ürün miktarıdır. Hububat ürünlerinden elde edilen verimlilik aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo.59. Hububatta Dönüm Başına Elde Edilen Verimlilik(Kile/Dönüm)

KÖYLER	Dönüm	Toplam Hububat Üretim	Elde Edilen Verimlilik (Kile-dönüm)	Fark
Kıraçlık	256	495	1,93	-2,23
Bügdüz	807,5	3135	3,88	-0,29
Kayı	2036	9355	4,59	0,42
Ilıca	536	2625	4,90	0,73
Danişmend	340	1425	4,19	0,02
Cimroz	281	605	2,15	-2,02
Virancık	50	395	7,90	3,73
Karayük	1520	9020	5,93	1,76
Dereköy	820,5	1855	2,26	-1,91
Küplü	552,5	4530	8,20	4,03
Kapukaya	30	390	13,00	8,83
Ağcahisar	579	1590	2,75	-1,42
Bozan	2930	13065	4,46	0,29
Bozaniç	226	725	3,21	-0,96
Laçın	530,5	3675	6,93	2,76
Muttalib	2124	10140	4,77	0,60
Alpu	3519	12975	3,69	-0,48
Gündüzler	2292	7785	3,40	-0,77
Sepedci	745	4140	5,56	1,39
Kızılcaviran	975	4165	4,27	0,10
Düz	255,5	940	3,68	-0,49
Sekiviran	903	8980	9,94	5,77
Bey	121,5	625	5,14	0,97
Taycılar	346,5	915	2,64	-1,53
Malıslar	490	2940	6,00	1,83
Karacaviran	357	1020	2,86	-1,31
MAHALLELER				
Akçağlan	1735	4670	2,69	-1,48
Paşa	5299	18480	3,49	-0,68
Orta	3432,5	13780	4,01	-0,16
Karapınar	1612	5280	3,28	-0,89
Dede	1001	3245	3,24	-0,93
TOPLAM	36703	152965	4,17	0,00

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde verimlilik bakımından farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Genel anlamda kazada elde edilen verimlilik 4,17'dir. Bu verimliliğin altında kalanlar (-)'ye düşmektedir. Üstünde kalanlar ise verimliliğin iyi oldu yerlerdir. Bu anlamda verimliliğin en yüksek olduğu yer Kapukaya köyüdür. Bunu Sekiviran, Küplü ve Virancık köyleri takip etmektedir. En düşük dönüm başı ziraat verimlilik ise Kıracılık, Cimroz köylerinde gerçekleşmektedir.

Hububat ve benzeri ürünlerin toplam üretimleri ve dağılımları daha önce de belirtildiği gibi aynı öşür dağılımı ile aynı olmalıdır. Sadece miktarların değişmesi söz konusudur. Eskişehir Kazası'nda hububat ve benzeri ürünlerin kile ve kilogram olarak miktarları ve oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo.60. Hububat Üretimi(kile/kilogram)

	Buğday	Arpa	Burçak	Haşhaş	Toplam
Kile	90640	62035	270	20	152965
Kg	2266000	1550875	6750	500	3824125
%	59,26	40,56	0,18	0,01	100,00

Hububat ve benzeri ürünlerin toplam üretimleri 152965 kile veya 3824125 kilogram olarak hesaplanmaktadır. Bu ürünlerde en yüksek payı buğday almakta olup bunu arpa üretimi izlemektedir. Diğer ürünlerden burçak ve haşhaşın ise üretim paylarının az olduğu görülmektedir.

1.1. Buğday Üretimi

Hububat ürünleri içerisinde en çok üretimi yapılan ürün olan buğday, 90640 kile veya 2266000 kilogram üretimi ile %59,26 oranına sahiptir. Kaza genelindeki toplam buğday üretiminin 28225 (%31,14) kilesi veya 705625 kilogramı mahallelerde, 62415 (%68,86) kilesi veya 1560375 kilogramı köylerde gerçekleşmiştir. Köylerin buğday üretiminde büyük bir orana sahip olduğu görülmektedir. Kaza genelinde hane başına düşen ortalama buğday üretimi 54,41 kile veya 1360,14 kilogramdır.

Tablo.61. Buğday Üretimi(Kile-Kilogram)

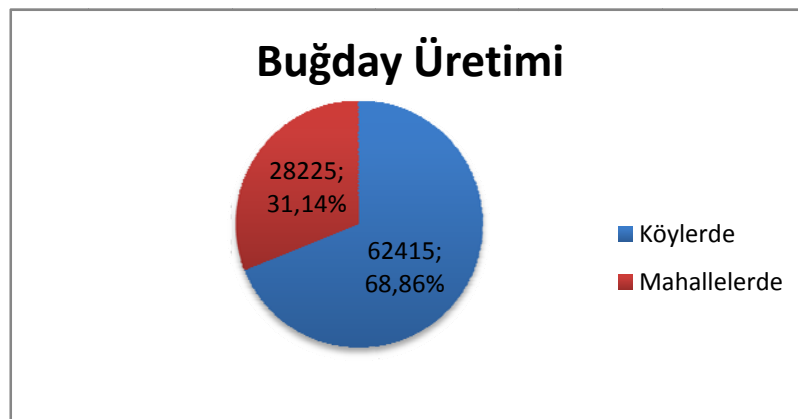
KÖYLER	Toplam Hane	Buğday Üreten Haneler	Buğday Öşür Kilesi	Buğday Üretimi(Kile)	%	Buğday Üretimi(Kilogram)	Buğday Üreten Hane Başına Düşen Buğday (Kile)	Buğday Üreten Hane Başına Düşen Buğday (Kilogram)
Kıraçlık	24	12	34	340	0,38	8500	28,33	708,33
Büğdüz	63	47	270	2700	2,98	67500	57,45	1436,17
Kayı	108	89	515	5150	5,68	128750	57,87	1446,63
Ilıca	100	60	221	2210	2,44	55250	36,83	920,83
Danişmend	16	13	101	1010	1,11	25250	77,69	1942,31
Cimroz	22	17	37,5	375	0,41	9375	22,06	551,47
Virancık	13	11	31,5	315	0,35	7875	28,64	715,91
Karayük	84	59	451	4510	4,98	112750	76,44	1911,02
Dereköy	60	39	137	1370	1,51	34250	35,13	878,21
Küplü	103	87	397	3970	4,38	99250	45,63	1140,80
Kapukaya	33	10	11	110	0,12	2750	11,00	275,00
Ağcahisar	48	34	107	1070	1,18	26750	31,47	786,76
Bozan	204	131	932	9320	10,28	233000	71,15	1778,63
Bozaniç	61	20	52	520	0,57	13000	26,00	650,00
Laçın	102	59	160,5	1605	1,77	40125	27,20	680,08
Muttalib	81	71	334	3340	3,68	83500	47,04	1176,06
Alpu	199	147	860,5	8605	9,49	215125	58,54	1463,44
Gündüzler	111	97	392,5	3925	4,33	98125	40,46	1011,60
Sepedci	64	49	237	2370	2,61	59250	48,37	1209,18
Kızılcaviran	46	37	215	2150	2,37	53750	58,11	1452,70
Düz	35	24	67,5	675	0,74	16875	28,13	703,13
Sekiviran	60	52	389	3890	4,29	97250	74,81	1870,19
Bey	25	20	50,5	505	0,56	12625	25,25	631,25
Taycılar	52	30	54,5	545	0,60	13625	18,17	454,17
Malıslar	75	49	137	1370	1,51	34250	27,96	698,98
Karacaviran	54	26	46,5	465	0,51	11625	17,88	447,12
MAHALLELER								
Akçağlan	149	43	305	3050	3,36	76250	70,93	1773,26
Paşa	386	153	1007,5	10075	11,12	251875	65,85	1646,24
Orta	202	86	998,5	9985	11,02	249625	116,10	2902,62
Karapınar	80	49	325,5	3255	3,59	81375	66,43	1660,71
Dede	116	45	186	1860	2,05	46500	41,33	1033,33
TOPLAM	2776	1666	9064	90640	100,00	2266000	54,41	1360,14

Eskişehir Kazası mahallelerinde buğday üretiminde Paşa ve Orta mahalleleri ön plana çıkmaktadır. Paşa Mahallesi'nde buğday üretimi 10075 (%11,12) kile veya

251875 kilogram olup hane başına düşen ortalama üretim ise 65,85 kile veya 1646,24 kilogramdır. Orta Mahallesi'nde ise buğday üretimi 9985 kile veya 249625 kilogram olup hane başına düşen ortalama üretim miktarı 116,10 kile veya 2902,62 kilogramdır. Hane başına düşen en yüksek üretim miktarı bu mahallede görülmektedir.

Eskişehir Kazası köylerinde buğday üretiminde Bozan ve Alpu köyleri ön plana çıkmaktadır. 9320 (%10,28) kile veya 233000 kilogram buğday üretiminin olduğu Bozan köyünde, hane başına düşen ortalama buğday üretimi ise 7115 kile veya 1778,63 kilogramdır. 8605 (%9,49) kile veya 215125 kilogram buğday üretiminin olduğu Alpu köyünde, hane başına düşen ortalama üretim miktarı 58,54 kile veya 1463,44 kilogramdır. Köyler içerisinde hane başına düşen ortalama üretim miktarının yüksek olduğu köyler Danişmend, Karayük, Sekiviran köyleridir. Hane başına düşen üretim miktarının az olduğu köyler ise Kapukaya, Karacaviran ve Taycılar köyleridir.

Grafik.12. Mahalle ve Köylerde Buğday Üretimi

1.2. Arpa Üretimi

Hububat ürünleri içerisinde üretim miktarı açısından ikinci sırada gelen arpa, 62035 kile veya 1550875 kilogram üretimi ile %40,56 oranına sahiptir. Kaza genelindeki toplam arpa üretiminin 17115 (%27,59) kilesi veya 427875 kilogramı mahallelerde, 44920 (%72,41) kilesi veya 1123000 kilogramı köylerde gerçekleşmiştir. Köylerin arpa üretiminde büyük bir orana sahip olduğu

görülmektedir. Kaza genelinde hane başına düşen ortalama arpa üretimi 49,71 kile veya 1242,69 kilogramdır.

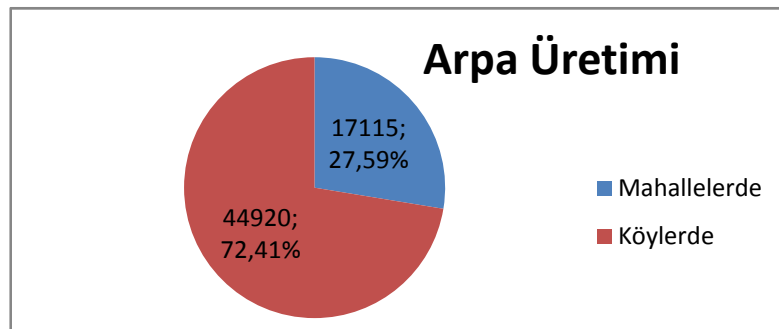
Tablo.62. Arpa Üretimi(Kile-Kilogram)

KÖYLER	Toplam Hane	Arpa Üreten Haneler	Arpa Öşür Kilesi	Arpa Üretimi(Kile)	%	Arpa Üretimi(Kilogram)	Arpa Üreten Hane Başına Düşen Arpa (Kile)	Arpa Üreten Hane Başına Düşen Arpa (Kilogram)
Kıraçlık	24	7	15,5	155	0,25	3875	22,14	553,57
Bügdüz	63	21	43,5	435	0,70	10875	20,71	517,86
Kayı	108	87	420,5	4205	6,78	105125	48,33	1208,33
Ilıca	100	14	38,5	385	0,62	9625	27,50	687,50
Danişmend	16	12	41,5	415	0,67	10375	34,58	864,58
Cimroz	22	9	20	200	0,32	5000	22,22	555,56
Virancık	13	5	8	80	0,13	2000	16,00	400,00
Karayük	84	59	451	4510	7,27	112750	76,44	1911,02
Dereköy	60	22	47,5	475	0,77	11875	21,59	539,77
Küplü	103	17	56	560	0,90	14000	32,94	823,53
Kapukaya	33	16	28	280	0,45	7000	17,50	437,50
Ağcahisar	48	23	52	520	0,84	13000	22,61	565,22
Bozan	204	90	374,5	3745	6,04	93625	41,61	1040,28
Bozaniç	61	3	10	100	0,16	2500	33,33	833,33
Laçın	102	62	207	2070	3,34	51750	33,39	834,68
Muttalib	81	69	680	6800	10,96	170000	98,55	2463,77
Alpu	199	146	437	4370	7,04	109250	29,93	748,29
Gündüzler	111	89	386	3860	6,22	96500	43,37	1084,27
Sepedci	64	34	177	1770	2,85	44250	52,06	1301,47
Kızılcaviran	46	15	201,5	2015	3,25	50375	134,33	3358,33
Düz	35	19	26,5	265	0,43	6625	13,95	348,68
Sekiviran	60	48	509	5090	8,21	127250	106,04	2651,04
Bey	25	9	12	120	0,19	3000	13,33	333,33
Taycılar	52	19	37	370	0,60	9250	19,47	486,84
Malıslar	75	43	157	1570	2,53	39250	36,51	912,79
Karacaviran	54	28	55,5	555	0,89	13875	19,82	495,54
MAHALLELER								
Akçağlan	149	30	162	1620	2,61	40500	54,00	1350,00
Paşa	386	119	833,5	8335	13,44	208375	70,04	1751,05
Orta	202	63	375	3750	6,04	93750	59,52	1488,10
Karapınar	80	36	202,5	2025	3,26	50625	56,25	1406,25
Dede	116	34	138,5	1385	2,23	34625	40,74	1018,38
TOPLAM	2776	1248	6204	62035	100,00	1550875	49,71	1242,69

Eskişehir Kazası mahallelerinde arpa üretiminde Paşa ve Orta mahalleleri ön plana çıkmaktadır. Paşa Mahallesi'nde arpa üretimi 8335 (%13,44) kile veya 208375 kilogram olup hane başına düşen ortalama arpa üretimi ise 70,04 kile veya 1751,05 kilogramdır. Orta Mahallesi'nde ise arpa üretimi 3750 (%6,04) kile veya 93750 kilogram olup hane başına düşen ortalama arpa üretimi miktarı 59,52 kile veya 1488,10 kilogramdır. Hane başına düşen en yüksek üretim miktarı Paşa Mahallesi'nde görülmektedir. Hane başına düşen en az üretim miktarı ise Dede Mahallesi'nde görülmektedir.

Eskişehir Kazası köylerinde arpa üretiminde Muttalib, Sekiviran köyleri ön plana çıkmaktadır. 6800 (%10,96) kile veya 170000 kilogram arpa üretiminin olduğu Muttalib köyünde, hane başına düşen ortalama arpa üretimi ise 98,55 kile veya 2463,77 kilogramdır. 5090 (%8,21) kile veya 127250 kilogram arpa üretiminin olduğu Sekiviran köyünde, hane başına düşen ortalama üretim miktarı 106,04 kile veya 2651,04 kilogramdır. Köyler içerisinde hane başına düşen ortalama üretim miktarının yüksek olduğu köyler Kızılcaviran, Sekiviran ve Muttalib köyleridir. Hane başına düşen üretim miktarının az olduğu köyler ise Bey, Düz, Virancık köyleridir.

Grafik.13. Mahalle ve Köylerde Arpa Üretimi

1.3. Burçak Üretimi

Hububat ürünleri içerisinde üretim miktarı açısından üçüncü sırada gelen burçak, 270 kile veya 6750 kilogram üretimi ile %0,18 oranına sahiptir. Kaza genelindeki toplam burçak üretiminin 95 (%35,19) kilesi veya 2375 kilogramı mahallelerde, 175 (%64,81) kilesi veya 4375 kilogramı köylerde gerçekleşmiştir. Köylerin burçak üretiminde de büyük bir orana sahip olduğu görülmektedir. Kaza

genelinde hane başına düşen ortalama burçak üretimi 16,88 kile veya 421,88 kilogramdır. Hane başına düşen burçak üretimi hesaplanırken burçak üretiminin yapıldığı haneler esas alınmıştır.

Tablo.63. Burçak Üretimi(Kile-Kilogram)

KÖYLER	Toplam Hane	Burçak Üreten Haneler	Burçak Öşür Kilesi	Burçak Üretimi(Kile)	%	Burçak Üretimi(Kilogram)	Hane Başına Düşen Burçak(Kile)	Hane Başına Düşen Burçak (Kilogram)
Ilıca	100	2	3	30	11,11	750	15,00	375,00
Cimroz	22	3	3	30	11,11	750	10,00	250,00
Dereköy	60	1	1	10	3,70	250	10,00	250,00
Bozaniç	61	5	10,5	105	38,89	2625	21,00	525,00
MAHALLELER								
Paşa	386	3	7	70	25,93	1750	23,33	583,33
Orta	202	2	2,5	25	9,26	625	12,50	312,50
TOPLAM	831	16	27	270	100,00	6750	16,88	421,88

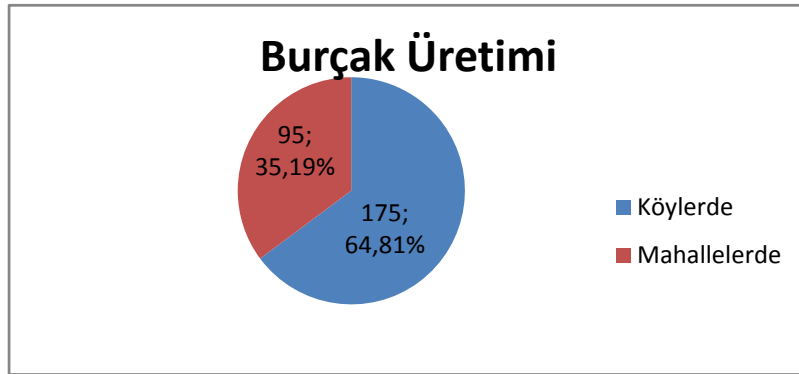
Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde burçak üretiminin çok az olduğu görülmektedir. Burçak üretiminin olduğu mahalle ve köylerde toplam 831 hane bulunmaktadır. 831 hanenin sadece 16 hanesi burçak üretimi gerçekleştirmektedir. Bu da çok az bir orandır.

Mahallelerden sadece Paşa ve Orta mahallelerinde görülen burçak üretimi, toplam 95 (%35,19) kile veya 2375 kilogramdır. Bunun 70 kilesi veya 1750 kilogramı Paşa Mahallesi'nde, 25 kilesi veya 625 kilogramı Orta Mahallesi'nde gerçekleşmektedir. Hane başına düşen ortalama burçak kilesi ise Paşa Mahallesi'nde 23,33 kile veya 583,33 kilogram, Orta Mahallesi'nde 12,50 kilo veya 312,50 kilogramdır.

Köylerden Ilıca, Cimroz, Dereköy, Bozaniç köylerinde görülen burçak üretimi, toplam 175 (%64,81) kile veya 4375 kilogramdır. Özellikle Bozaniç köyü burçak üretiminde ilk sırada gelmektedir. Burada burçak üretimi 105 kile veya 2625 kilogram olup hane başına düşen ortalama burçak kilesi 21,00 kile veya 525,00 kilogramdır. Ilıca ve Cimroz köylerinde elde edilen üretim 30'ar kile olmak üzere 60

kile veya 1500 kilogramdır. En az burçak üretiminin olduğu Dereköy köyünde ise üretim 10 kile veya 250 kilogram olup hane başına düşen ortalama burçak kilesi 10 kile veya 250 kilogramdır.

Grafik.14. Mahalle ve Köylerde Burçak Üretimi

1.4. Haşhaş Üretimi

Eskişehir Kazası'nda çok az miktarda görülen haşhaş üretimi, sadece Orta ve Karapınar mahallelerinde görülmektedir. Diğer ürünler içerisinde %0,01 oranına sahiptir. Orta Mahallesi'nde 2 hanede görülmekte olup toplam haşhaş üretimi 20 kile veya 500 kilogramdır. Karapınar Mahallesi'nde ise sadece 1 hanede görülmektedir. Burada haşhaş miktarı belirtilmemiştir, sadece öşrü yazılmıştır.

2. Pamuk Üretimi

Koza şeklinde olan meyvesinden yatak, yorgan vb. doldurmakta ve iplik yapımında kullanılan bir bitki olan pamuk, Eskişehir Kazası'nın 12 köyünde görülmektedir. Bu köylerde pamuk miktarları kıyye olarak belirtilmiştir. Kıyye, okka ile aynı miktarı ifade etmektedir ve kilogram olarak 1,282 kiloya karşılık gelmektedir. Pamuk üretilen 12 köyde toplam üretim miktarı 29385 kıyye veya 37671,57 kilogramdır.

Tablo.64. Pamuk Üretimi(Kıyye-Kilogram)

KÖYLER	Toplam Hane	Pamuk Üreten Haneler	Pamuk Öşür Kıyyesi	Pamuk Üretimi(Kıyye)	%	Pamuk Üretimi(Kilogram)	Pamuk Üreten Hane Başına Düşen Pamuk(Kıyye)	Pamuk Üreten Hane Başına Düşen Pamuk(Kilogram)
Kıraçlık	24	18	232	2320	7,90	2974,24	128,89	165,24
Ilıca	100	65	361	3610	12,29	4628,02	55,54	71,20
Cimroz	22	5	5,5	55	0,19	70,51	11,00	14,10
Virancık	13	10	139	1390	4,73	1781,98	139,00	178,20
Küplü	103	36	103,5	1035	3,52	1326,87	28,75	36,86
Kapukaya	33	20	163,5	1635	5,56	2096,07	81,75	104,80
Bozaniç	61	26	51,5	515	1,75	660,23	19,81	25,39
Laçın	102	77	710,5	7105	24,18	9108,61	92,27	118,29
Düz	35	29	362	3620	12,32	4640,84	124,83	160,03
Bey	25	20	312	3120	10,62	3999,84	156,00	199,99
Malıslar	75	49	436,5	4365	14,85	5595,93	89,08	114,20
Karacaviran	54	28	61,5	615	2,09	788,43	21,96	28,16
TOPLAM	647	383	2938,5	29385	100,00	37671,57	76,72	98,36

Pamuk üretiminin gerçekleştiği 12 köyde toplam 647 hane bulunmaktadır. Bu toplam hanenin sadece 383 hanesi pamuk üretimi yapmaktadır. Yani bu köylerde pamuk üretimi yapan hanelerin oranı %59,19 olarak görülmektedir. Pamuk üretimi yapan bu hanelerde hane başına düşen ortalama pamuk kıyyesi 76,72 kıyye veya 98,36 kilogramdır.

Pamuk üretimi yapan köyler içerisinde Laçın köyü 7105 (%24,18) kıyye veya 9108,61 kilogram pamuk üretimi ile ilk sırada gelmektedir. Laçın köyünü 4365 (%14,85) kıyye veya 5595,93 kilogram ile Malıslar köyü takip etmektedir. Hane başına düşen ortalama pamuk kıyyesinin en yüksek olduğu köy 156 kıyye veya 199,99 kilogram ile Bey köyüdür. Hane başına düşen ortalama pamuk kıyyesinin en az olduğu köy ise 11,00 kıyye veya 14,10 kilogram ile Cimroz köyüdür.

Pamuktan elde edilen verimliliğe bakıldığında, dönüm-ürün ilişkisi açısından ortaya çıkmaktadır. Eskişehir Kazası'nın pamuk üretimi yapılan 12 köyünde 733 dönüm pamuk tarlası bulunmaktadır. 733 dönüm pamuk tarlasından 29385 kıyye

veya 37671,57 kilogram pamuk üretimi gerçekleşmiştir. Dolayısıyla genel olarak pamuk üretiminden elde edilen verimlilik 40,09 kıyyedir.

Tablo.65. Pamukta Dönüm Başına Elde Edilen Verimlilik(Kile/Dönüm)

KÖYLER	Dönüm	Toplam Pamuk Üretimi(Kıyye)	Elde Edilen Verimlilik	Fark
Kıraçlık	60	2320	38,67	-1,42
Ilıca	95,5	3610	37,80	-2,29
Cimroz	2	55	27,50	-12,59
Virancık	15,5	1390	89,68	49,59
Küplü	38	1035	27,24	-12,85
Kapukaya	20	1635	81,75	41,66
Bozaniç	19,5	515	26,41	-13,68
Laçın	152,5	7105	46,59	6,50
Düz	82,5	3620	43,88	3,79
Bey	126,5	3120	24,66	-15,43
Malıslar	78	4365	55,96	15,87
Karacaviran	43	615	14,30	-25,79
TOPLAM	733	29385	40,09	0,00

Eskişehir Kazası köylerinde verimlilik bakımından farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak elde edilen verimlilik 40,09'dur. Bunun altında kalanlar (-)'ye düşmektedir, bu da verimliliğin az olduğunu göstermektedir. Kazada pamuk üretiminde verimliliğin en yüksek olduğu yer Virancık köyüdür. Bunu Kapukaya, Malıslar ve Laçın köyleri takip etmektedir. En düşük dönüm başı ziraî verimlilik ise Karacaviran ve Bey köylerinde gerçekleşmiştir.

3. Susam Üretimi

Beyaz çiçekli, otsu bitki ve küçük, yağlı tohum olan susam, Eskişehir Kazası'nda 5 köyde görülmektedir. Susamın, pamukta olduğu gibi ürün miktarı kıyye olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla 1 kıyye susam 1,282 kilogram susama karşılık gelmektedir.

Tablo.66. Susam Üretimi(Kıyye-Kilogram)

KÖYLER	Toplam Hane	Susam Üreten Haneler	Susam Öşrü Kıyyesi	Susam Üretimi(Kıyye)	%	Susam Üretimi(Kilogram)	Hane Başına Düşen Susam(Kıyye)	Hane Başına Düşen Susam(Kilogram)
Kıraçlık	24	7	23	230	12,85	294,86	32,86	42,12
Virancık	13	8	24	240	13,41	307,68	30,00	38,46
Düz	35	16	89	890	49,72	1140,98	55,63	71,31
Bey	25	10	28	280	15,64	358,96	28,00	35,90
Karacaviran	54	3	15	150	8,38	192,30	50,00	64,10
TOPLAM	151	44	179	1790	100,00	2294,78	40,68	52,15

Susam üretiminin yapıldığı köylerde toplam 151 hane bulunmaktadır. Toplam hanede susam üretimi yapan hane sayısı ise 44'dür. Yani 5 köydeki hanelerin %29,13'ü susam üretimi yapmaktadır. Susam üretiminin bu 5 köyde 1790 kıyye veya 2294,78 kilogram olduğu görülmektedir. Genel anlamda hane başına düşen ortalama susam kıyyesi ise 40,68 kıyye veya 52,15 kilodur. Susam üretiminin en yüksek olduğu köy Düz köyüdür. Toplam üretim 890 kıyye veya 1140,98 kilogramdır. En düşük üretim ise 150 kıyye veya 192,30 kilogram ile Karacaviran köyünde gerçekleşmiştir.

4. Üzüm Üretimi

Üzüm üretim miktarı ile ilgili bilgi yok denilecek kadar azdır. Sadece Küplü köyünde üzüm üretim miktarı iki hanede belirtilmiştir. Genel olarak öşür miktarları verilmiştir. Küplü köyünde üzüm miktarı belirtilen iki hanede toplam 8 kıyye üzümünden 2 guruş öşür vergisi alınmıştır. Bu hanelere bakıldığında, 24 numaralı hanede Damadı Ali olarak kayıtlı şahıstan 4 kıyye üzüm için 1 guruş öşür alınmıştır. Yine 28 numaralı hanede Koca Karındaş Zevcesi olarak kayıtlı olan şahıstan 4 kıyye üzüm için 1 guruş öşür alınmıştır¹⁶⁹. Dolayısıyla 4 kıyye üzüm için 1 guruş öşür alınmıştır. Diğer köylerde üzüm öşrü miktarlarından yola çıkarak kıyyelerine ulaşmak mümkündür. Yani öşür miktarının 4 ile çarpılması ürün miktarına ulaştıracaktır.

¹⁶⁹ BOA. ML. VRD. TMT. d., no: 7845, s. 8, Hane:24 ve s. 9, Hane: 28.

Tablo. 67. Üzüm Üretimi(Kile-Kilogram)

KÖYLER	Toplam Hane	Üzüm Üreten Haneler	Üzüm Öşrü(grş)	Üzüm Üretimi(Kıyye)	%	Üzüm Üretimi(Kilogram)	Üzüm Üreten Hane Başına Düşen Üzüm(Kıyye)	Üzüm Üreten Hane Başına Düşen Üzüm(Kilogram)
Kıraçlık	24	1	40	160	0,98	205,12	160,00	205,12
Ilıca	100	34	513	2052	12,63	2630,66	60,35	77,37
Cimroz	22	5	49	196	1,21	251,27	39,20	50,25
Küplü	103	2	2	8	0,05	10,26	4,00	5,13
Kapukaya	33	11	263	1052	6,48	1348,66	95,64	122,61
Bozaniç	61	2	30	120	0,74	153,84	60,00	76,92
Laçın	102	75	2453	9812	60,40	12578,98	130,83	167,72
Düz	35	26	291	1164	7,17	1492,25	44,77	57,39
Bey	25	5	60	240	1,48	307,68	48,00	61,54
Malıslar	75	18	340	1360	8,37	1743,52	75,56	96,86
Karacaviran	54	2	20	80	0,49	102,56	40,00	51,28
TOPLAM	634	181	4061	16244	100,00	20824,81	89,75	115,05

Üzüm miktarının da kıyye olarak belirtildiği görülmektedir. Eskişehir Kazası'nın 11 köyünde toplam üzüm üretimi 16244 kıyye veya 20824,81 kilogramdır. Üzüm üretiminin olduğu köylerde toplam 634 hane bulunmaktadır. Bu 634 hanenin 181 hanesi üzüm üretimi gerçekleştirmektedir. Yani toplam hanenin %28,54'ü üzüm üretimi ile uğraşmaktadır.

Üzüm üretiminde 9812 (%60,40) kıyye veya 12578,98 kilogram ile Laçın köyü çok büyük bir paya sahiptir. Laçın köyünü 2052 (%12,63) kıyye veya 2630,66 kilogram ile Ilıca köyü takip etmektedir. Üzüm üretiminin az olduğu köyler ise Küplü, Karacaviran, Bozaniç ve Kıraçlık köyleridir.

C. FİYATLAR

1844-1845 yıllarında Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde tarım ürünlerinin fiyatları konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Sadece aynî olarak öşür kaydı olan ürünlerin fiyatlarını tespit etmek mümkündür. Aynî olarak öşür kaydı tutulan ürünlerden buğday, arpa, burçak ve haşhaş ürünleri kile

olarak yazılmıştır. Pamuk, susam ve üzüm ürünleri ise kıyye olarak yazılmıştır. 1 kile 25 kilogram, 1 kıyye yani 1 okka ise 1,282 kilogram olarak kabul edilmektedir.

Tablo.68. Bazı Ürünlerin Ortalama Kile Fiyatları(guruş)

KÖYLER	Buğday	Arpa	Burçak	Haşhaş
Kıraçlık	12	6	0	0
Bügdüz	15	8	0	0
Kayı	16	8	0	0
Ilıca	12	6	8	0
Danişmend	16	8	0	0
Cimroz	12	6	10	0
Virancık	12	6	0	0
Karayük	16	8	0	0
Dereköy	12	7	7	0
Küplü	8	4	0	0
Kapukaya	12	6	0	0
Ağcahisar	12	7	0	0
Bozan	16	8	0	0
Bozaniç	12	4	6	0
Laçin	12	6	0	0
Muttalib	12	6	0	0
Alpu	16	8	0	0
Gündüzler	15	7	0	0
Sepedçi	11	7	0	0
Kızılcaviran	15	7	0	0
Düz	12	6	0	0
Sekiviran	16	8	0	0
Bey	12	6	0	0
Taycılar	12	7	0	0
Malıslar	12	6	0	0
Karacaviran	12	6	0	0
MAHALLELER				
Akçağlan	16	8	0	0
Paşa	16	8	8	0
Orta	16	8	7	15
Karapınar	16	8	0	0
Dede	16	8	0	0
Ortalama Fiyat	14	7	7	15

Ürünlerin fiyatları köyler ve mahalleler arasında değişebilmektedir. Hatta aynı köy veya mahallenin haneleri arasında da ürün fiyatlarının değişebildiği görülebilmektedir. Örneğin Sepedçi köyünün bazı hanelerinde 12 guruş olan buğday fiyatı, bazı hanelerde 16 guruş olarak hesaplanmaktadır. Aynı şekilde arpa ve burçak ürünlerinin fiyatlarında da farklılıklar görülmektedir. Dolayısıyla ürün fiyatlarının ortalaması ele alınmıştır. Haşhaş ürününe Orta ve Karapınar mahallelerinde

rastlanmaktadır. Karapınar mahallesinde kile verilmemiştir. Orta Mahallesi'nde kile belirtildiği için, alınan öşür ile birlikte hesaplandığında fiyatının 15 guruş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo.69. Ürünlerin Kile Fiyatları(Guruş)

	Buğday	Arpa	Burçak	Haşhaş
Kuruş	125693,5	46227	197,5	30
Kile	9064	6203,5	27	2
Fiyat(kuruş)	14	7	7	15
Fiyat(para)	560	280	280	600

Yukarıda verilen fiyatlar kesin olmamakla birlikte ortalama buğday fiyatının 14 guruş, arpa fiyatının ve burçak fiyatının 7 guruş, haşhaşın ise 15 guruş olduğu hesaplanmaktadır. Haşhaş ürününde kilesi yazılmış olan hane esas alınmıştır.

Tablo.70. Ürünlerin Kilogram Fiyatları(Guruş)

	Buğday	Arpa	Burçak	Haşhaş
Kuruş	125693,5	46227	197,5	30
Kilogram	226600	155088	675	50
Fiyat(kuruş)	0,6	0,3	0,3	0,6
Fiyat(para)	22	12	12	24

Burada da ürün fiyatları sıralaması aynıdır. Sadece fiyatlar birim kilogramın kaç guruş veya para olduğu şeklindedir.

Kıyye olarak kaydedilen ürünlerde ise hesaplama değişmektedir. Bu ürünler ve fiyatları aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo.71. Bazı Ürünlerin Ortalama Kıyye Fiyatları(guruş)

KÖYLER	Susam	Pamuk	Üzüm
Kıraçlık	3	6	0
Ilıca	0	6	0
Cimroz	0	6	0
Virancık	2	6	0
Küplü	0	5	0,25
Kapukaya	0	6	0
Bozaniç	0	6	0
Laçın	0	6	0

Düz	3	6	0
Bey	2	6	0
Malıslar	0	6	0
Karacaviran	2	6	0
Ortalama Fiyat	2,5	6,0	0,3

Susam, pamuk ve üzüm ürünlerinin bulunduğu köylerde ortalama fiyatları tabloda görüldüğü gibidir. Sadece Küplü köyünde miktarı belirtilen üzüm, burada 8 kile olarak kaydedilmiş ve 2 guruş öşür alınmıştır. Dolayısıyla fiyatı 0,25 guruşa denk gelmektedir.

Tablo.72. Ürünlerin Kıyye Fiyatları(Guruş)

	Susam	Pamuk	Üzüm
Kuruş	441,5	17590,5	2
Kıyye	179	2938,5	8
Fiyat(kuruş)	2,5	6,0	0,3
Fiyat(para)	99	239	10

Yukarda verilen ürün fiyatları kesin olmamakla birlikte susam fiyatının 2,5 guruş, pamuk fiyatının 6 guruş ve üzüm fiyatının 0,3 guruş olduğu görülmektedir. Üzüm fiyatının hesaplanmasında sadece miktarı belirtilen haneler esas alınmıştır.

Tablo.73. Ürünlerin Kilogram Fiyatları(Guruş)

	Susam	Pamuk	Üzüm
Kuruş	441,5	17590,5	2
Kilogram	229	3767	10
Fiyat(kuruş)	1,9	4,7	0,2
Fiyat(para)	77	187	8

Kilogram olarak da ürünlerin fiyat sıraları değişmemekle birlikte susamın kilogram fiyatı 1,9 guruş, pamuğun 4,7 guruş ve üzümün 0,2 guruştur.

D. HAYVANCILIK

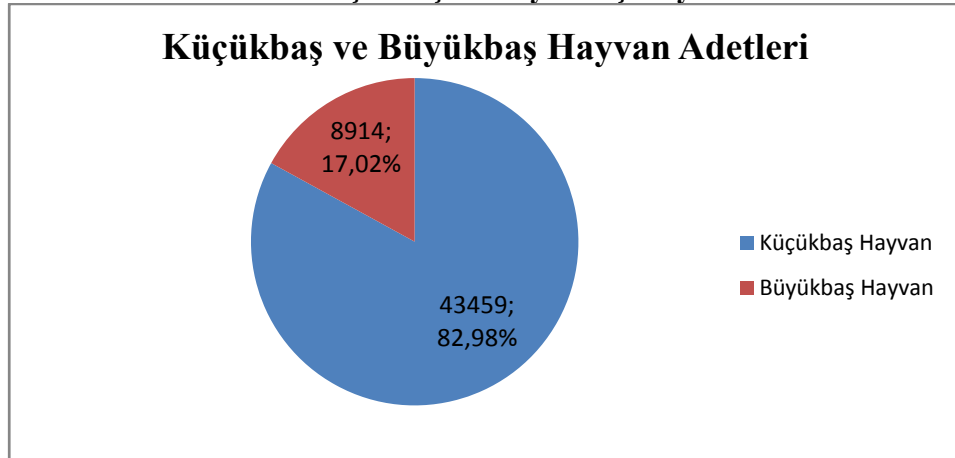
Toplumlarda özellikle tarıma dayalı toplumlarda en önemli ekonomik gelir getiren faaliyetlerden birisi de hayvancılıktır. Hayvancılık, çekim ve yük taşımada güçlerinden yararlanmak, gübre sağlamak, çiftçinin peynir, yağ, süt, et, deri ve yapağı ihtiyacını karşılamak ve bu ürünleri piyasa için üretmek amacıyla yapılmaktadır¹⁷⁰. Osmanlı çiftçisi çift sürme işlerinde genellikle hayvanlardan faydalanmıştır. XIX. yüzyılda gelişmiş ülkelerde tarımda makinalar yaygın olarak kullanılırken, bu alet ve makinaların Osmanlı topraklarına girmemiş olması, girmiş olsa bile bunların çok pahalı olmaları, tarıma ayrılan toprakların çok parçalanmış ve küçük işletmeler şeklinde olması, uzun yıllar çiftçinin hayvan gücünden faydalanmasını zaruri kılmıştır. Türk köylüsünün hayatını kolaylaştıracak makinalarla tanışması için uzun yıllar beklemesi gerekecek ve ancak 1950'den sonra bu gerçekleşecektir¹⁷¹.

Eskişehir kazasında bulunan ve yapılan hayvancılık hakkında temettuat defterlerinde de bilgi bulmak mümkündür. Yetiştirilen hayvanların cinsleri ve bu hayvanlardan elde edilen gelirler temettuat defterlerinde kaydedilmiştir. Eskişehir Kazası'nda ziraatin yanında hayvancılığında yapıldığı buradaki büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısının fazla olması ve bunlardan elde edilen gelirin önemli bir yekün tutmasından anlaşılmaktadır.

Eskişehir Kazası'nın her mahalle ve köyünde hayvancılıkla uğraşıldığı görülmektedir. Bu anlamda Eskişehir Kazası'nda tespit edilen hayvan sayısı toplam 52373 adettir. Bunlardan 43459 (%82,98) adedi koyun, kuzu, keçi, oğlak gibi küçükbaş hayvanlar, 8914 (%17,02) adedi ise karasığır inek, öküz, camuş, manda, tosun, buzağı gibi büyükbaş hayvanlar ile kısarak, katır, merkep gibi yük ve binek hayvanları oluşturmaktadır. Dolayısıyla oranlardan Eskişehir Kazası iklimi ve coğrafyasının küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine daha uygun olduğu görülmektedir.

¹⁷⁰ Tevfik Güran, **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, Eren Yayınları, İstanbul 1998, s. 100.

¹⁷¹ Selahittin Özçelik, **XIX. Yüzyılda Honaz Kazası'nda Sosyal ve Ekonomik Hayat(Temettuat Defterlerine Göre)**, Fakülte Kitabevi, Isparta 2005, s. 213.

Grafik.15. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvan Adetleri

1.Küçükbaş Hayvancılık

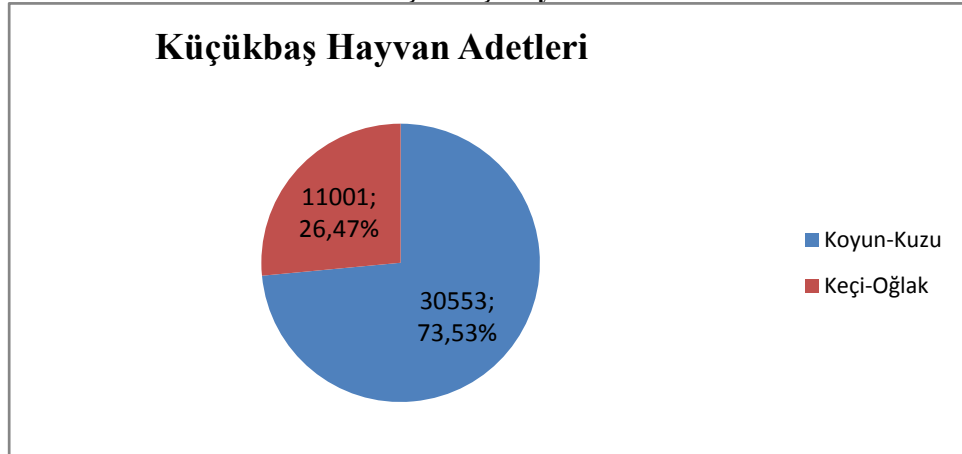
Koyun ve keçi olarak kaydedilen ve belli miktarda “resm-i ağnam” tarh edilen bu tür hayvanlar, genellikle sürüler halinde beslenmekte ve Türk hayvancılık tarihinde önemli bir yer tutmaktadır¹⁷². Eskişehir Kazası’nda 43459 adet küçükbaş hayvan olup, bunların 18297 (%42,10) adedi mahallelerde, 25162 (%57,90) adedi köylerde bulunmaktadır. Koyun ve keçi küçükbaş hayvan olarak Eskişehir kazasında en çok tercih edilen hayvanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Eskişehir Kazası’nda 22120 adet koyun 8152 adet keçi, defterlerde yapılan çalışma ile tespit edilmiştir. Esasında diğer küçükbaş hayvanlarda yine keçi ve koyunlardır. Defterlerin yazımları esnasında sağmal koyun ve keçi 70 adet olarak beraber yazılmıştır. Bu tür yazımlarda ne kadarının koyun veya keçi olduğunu tespit etmek mümkün olmadığından net rakamın dışında beraber verilmesi daha uygun bulunmuştur. Yine birlikte yazılan kısır koyun ve keçi sayısı ise 110 adettir. Yoz diye kaydedilen büyük ihtimalle kısır olan koyun ve keçi 90 adet olarak birlikte yazılmıştır. Diğer küçükbaş hayvanlar koyunların yavrusu olan kuzu sayısı 8433 adet, keçilerin yavrusu olan oğlak sayısı ise 2849 adettir. Oğlak ve kuzu birlikte yazılan rakam ise 1631 adettir. Ayrıca temettu kayıtlarında 2 adet yoz hayvan, 2 adet de erkek hayvan yazılmıştır.

¹⁷² Selahittin Özçelik, XIX. Yüzyıl Ortalarında Acıpayam ve Çevresi(Temettuât Defterleri İncelemesi), Fakülte Kitabevi, Isparta 2005, s. 70.

Tablo.74. Koyun ve Kuzu Adetleri

KÖYLER	Sağmal(n) Koyun	Erkek Yoz Koyun	Dişi Yoz Koyun	Yoz Koyun	Kısır Koyun	Dişi Kısır Koyun	Yoz Kısır Koyun	Erkek Koyun	Kuzu	Toplam	%
Büğdüz	339	16	57	0	0	40	7	0	251	710	2,32
Kayı	164	27	0	0	0	0	0	75	138	404	1,32
Ilıca	75	0	0	0	30	0	0	0	0	105	0,34
Cimroz	85	0	0	47	0	0	0	0	22	154	0,50
Karayük	454	5	90	0	10	0		151	352	1062	3,48
Dereköy	95	0	0	0	0	5	0	0	58	158	0,52
Küplü	100	0	0	0	0	0	0	0	83	183	0,60
Kapukaya	50	0	0	0	60	0	0	0	0	110	0,36
Ağcahisar	530	0	26	0	0	22	0	4	347	929	3,04
Bozan	1448	26	468	0	40	236	10	263	1094	3585	11,73
Bozaniç	20	0	0	0	40	0	0	0	0	60	0,20
Muttalib	330	0	0	120	0	0	0	0	64	514	1,68
Alpu	2093	984	536	0	0	8	0	0	1767	5388	17,63
Gündüzler	389	107	10	0	0	0	0	0	306	812	2,66
Sepedci	813	0	0	13	0	0	0	0	268	1094	3,58
Kızılcaviran	113	13	0	0	0	0	0	13	54	193	0,63
Sekiviran	148	0	0	0	0	0	0	0	0	148	0,48
Bey	40	0	0	0	240	0	0	0	0	280	0,92
Taycılar	149	0	18	0	0	0	0	15	131	313	1,02
Malıslar	2	0	0	0	50	0	0	0	0	52	0,17
Karacaviran	145	0	0	98	20	0	0	0	91	354	1,16
MAHALLELER											0,00
Akçağlan	796	180	0	0	0	0	0	634	529	2139	7,00
Paşa	2699	1192	127	47	0	0	0	734	1397	6196	20,28
Orta	1517	484	0	21	0	0	0	341	1003	3366	11,02
Karapınar	708	30	00	0	0	0	0	642	433	1813	5,93
Dede	226	0	0	40	25	0	0	95	45	431	1,41
TOPLAM	13528	3064	1332	386	515	311	17	2967	8433	30553	100,00

Grafik. 16. Küçükbaş Hayvan Adetleri

Tablo.75. Keçi ve Oğlak Adetleri

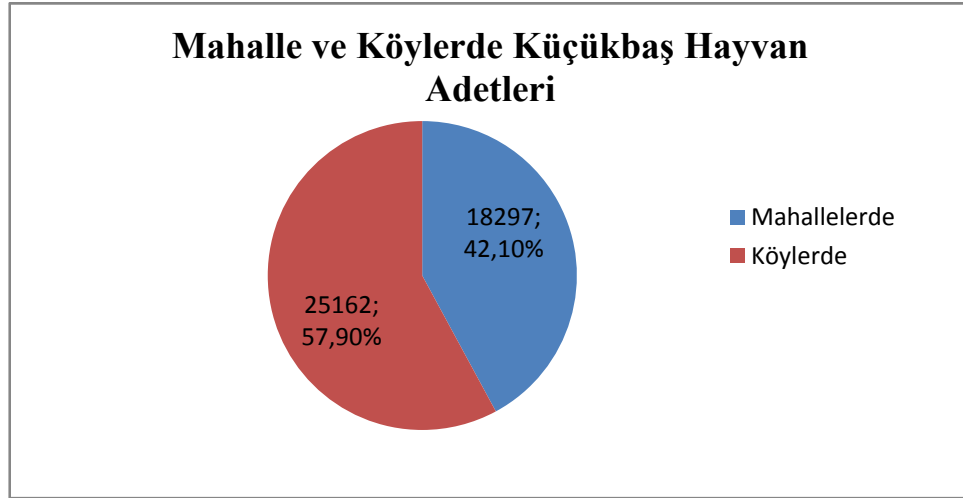
KÖYLER	Sağmal(n) Keçi	Yoz Keçi	Yoz Erkek Keçi	Erkek Keçi	Dişi Yoz Keçi	Kısır Keçi	Dişi Kısır Keçi	Oğlak	Toplam	%
Büğdüz	238	8	49	0	45	0	0	177	517	4,70
Kayı	86	0	0	0	0	0	0	77	163	1,48
Ilıca	124	0	0	0	0	5	0	0	129	1,17
Cimroz	113	30	0	0	0	0	0	0	143	1,30
Karayük	104	0	0	35	0	0	0	77	216	1,96
Dereköy	155	0	40	0	10	0	10	95	310	2,82
Küplü	259	0	0	0	0	0	0	197	456	4,15
Kapukaya	40	0	0	0	0	60	0	0	100	0,91
Ağcahisar	396	0	0	83	35	0	10	347	871	7,92
Bozan	416	0	43	384	40	0	0	322	1205	10,95
Bozaniç	32	0	0	0	0	0	0	0	32	0,29
Laçın	215	25	0	0	0	80	0	0	320	2,91
Muttalib	81	0	10	0	0	0	0	0	91	0,83
Alpu	280	0	390	0	69	0	0	245	984	8,94
Gündüzler	146	0	41	0	0	0	0	94	281	2,55
Sepedci	185	0	0	60	0	0	0	0	245	2,23
Kızılcaviran	179	0	22	0	0	0	0	118	319	2,90
Sekiviran	300	0	0	0	0	0	0	0	300	2,73
Bey	70	0	0	0	0	0	0	0	70	0,64
Taycılar	314	0	35	72	34	0	0	257	712	6,47
Malıslar	98	0	0	0	0	6	0	20	124	1,13

Karacaviran	51	0	0	0	0	0	0	14	65	0,59
MAHALLELER										0,00
Akçağlan	122	0	0	85	0	0	0	69	276	2,51
Paşa	791	86	0	371	0	0	0	413	1661	15,10
Orta	451	0	140	173	0	0	0	257	1021	9,28
Karapınar	150	0	0	100	0	0	0	63	313	2,85
Dede	55	0	0	0	0	15	0	7	77	0,70
TOPLAM	5451	149	770	1363	233	166	20	2849	11001	100,00

Eskişehir kazası genelinde 18297 adet küçükbaş hayvan bulunduğu tespit edilmiştir. Sağmal koyunlara bakıldığında Eskişehir Kazası mahallelerinde 5946 (%32,50) adet ile oldukça yüksek seviyede beslendiği tespit edilmiştir. Süt, peynir, yağ gibi ürünler açısından önemli olan sağmal koyun, mahallelerde önemli bir yer tutmaktadır. Erkek koyun adedinin kaza genelinde 2446 (%13,37) olduğu tespit edilmiştir. Bunlara ilave olarak 1886 (%10,31) adet erkek yoz koyun kaydedilmiştir. Temettuat defterlerinde kaydı yapılan koyunların yaklaşık $\frac{1}{4}$ erkek koyundur. Bunların ne kadarının damızlık yani koç olduğu belirtilmemiştir. Fakat kesim için ayrıldığı tahmin edilen erkek koyunların 1886 olduğu tahmin edilmektedir. Köylerde toplamda bu kadar erkek koyun kaydedilmemesinin sebeplerinden birisi de kasabada bu işin kesim amaçlı yapıldığı veya toplandığı kanaatinin uyanmasına sebep olmuştur. Aynı olma ihtimali yüksek olan fakat kayıtlarda ayrı başlıklarla yazılmış olan 127 (%0,69) adet dişi yoz koyun, 108 (0,59) adet yoz koyun ve 25 (%0,14) adet kısır koyun bulunmaktadır.

Küçükbaş hayvanlar içinde 1569 (%8,58) adet olan sağmal keçi ise koyundan sonra önemli bir yere sahiptir. Keçi türünde diğer hayvanlardan ise, 729 (%3,98) adet erkek keçi, 140 (%0,77) adet yoz erkek keçi, 86 (%0,47) adet yoz keçi ve 15 (%0,08) adet kısır keçi bulunmaktadır.

Sağmal koyunun yavrusu olan kuzu, 3407 (%18,62) adettir. Keçinin yavrusu olan oğlak ise 809 (%4,42) adettir. Kuzu ve oğlak bir arada yazılanlar ise 1004 (%5,49) adettir.

Grafik.17. Mahalle ve Köylerde Küçükbaş Hayvan Adetleri

Eskişehir Kazası köylerinde küçükbaş hayvancılıkta sayının daha fazla olduğu görülmektedir. Toplam 25162 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu küçükbaş hayvanlar içerisinde mahallelerde olduğu gibi yine koyun ve keçidir. Bu anlamda köylerde toplam 7582 (%30,13) adet sağmal koyun bulunmaktadır. Bunu koyun türünde hayvanlardan 1205 (%4,79) adet ile dişi yoz koyun, 1178 (%4,68) adet ile erkek yoz koyun, 521 (%2,07) adet ile erkek koyun, 490 (%1,95) adet ile Kısır koyun, 311 (%1,24) adet ile dişi kısır koyun, 278 (%1,10) adet ile yoz koyun ve 17 (%0,07) adet ile yoz kısır koyun takip etmektedir.

Köylerde koyundan sonra önemli bir küçükbaş hayvan olan sağmal keçi, 3882 (%15,43) adettir. Sağmal keçi'den başka keçi türünde hayvanlardan 634 (%2,52) adet erkek keçi, 630 (%2,50) adet yoz erkek keçi, 233 (%0,93) adet dişi yoz keçi, 151 (%0,60) adet kısır keçi ve 63 (%0,25) adet yoz keçi bulunmaktadır.

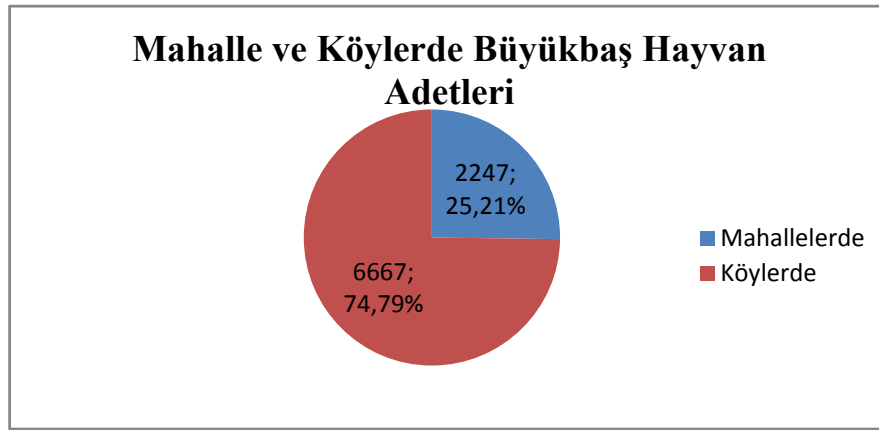
Koyun ve keçi kayıtlarının birlikte yapıldığı defterler de vardır. Bunlar; 70 (%0,28) adet sağmal koyun ve keçi, 110 (%0,44) adet koyun ve keçi, 90 (%0,36) adet yoz koyun ve keçidir.

Eskişehir Kazası köylerinde kuzu ve oğlak sayılarının da mahallelere göre fazla olduğu görülmektedir. Kuzu, 5026 (%19,97) adet olup, oğlak ise 2040 (%8,11) adettir. Kuzu ve oğlak bir arada yazılanlar ise 627 (%2,49) adettir.

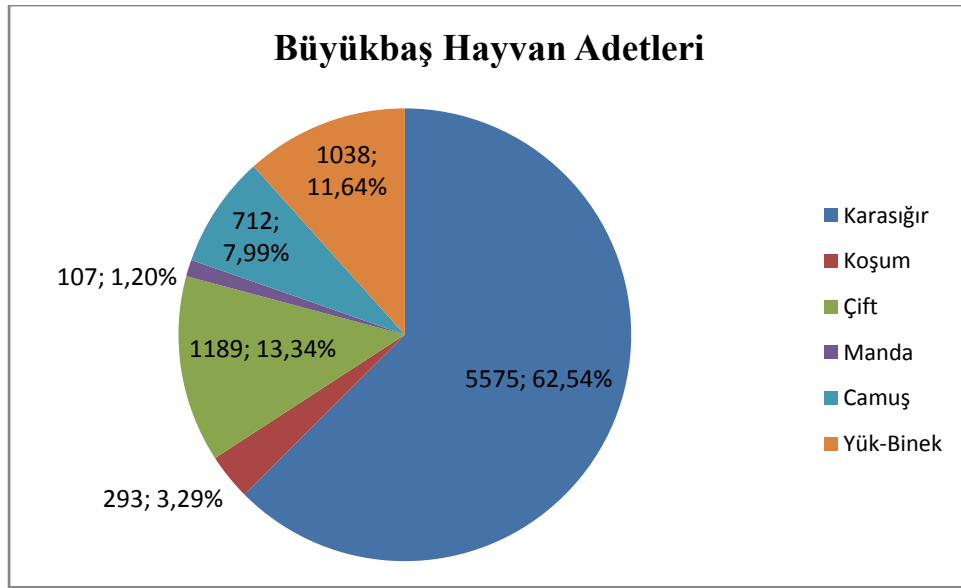
1. Büyükbaş Hayvancılık

Eskişehir Kazası'nda, gerek ziraî üretimde tarla sürmek için kullanılan gerekse etinden, sütünden faydalanılan ve taşımacılıkta kullanılan büyükbaş hayvan 8914 adettir. 8914 adet büyükbaş hayvanın 2247 (%25,21) adedi mahallelerde, 6667 (%74,79) adedi ise köylerde bulunmaktadır. Dolayısıyla köyler büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde önde gelmektedir.

Grafik.18. Mahalle ve Köylerde Büyükbaş Hayvan Adetleri

Eskişehir Kazası'nın sadece mahalleleri esas alındığında toplam 2247 büyükbaş hayvan içerisinde özellikle 318 (%14,15) adet olan sağmal karasığır dikkat çekmektedir. Bunu 300 (%13,35) adet ile karasığır çifti, 208 (%9,26) adet ile karasığır öküzü, 163 (%7,25) adet ile erkek karasığır ve 155 (%6,90) adet ile camuş çifti takip etmektedir. Çift hayvanlarının sayısının fazla oluşu dikkat çekmektedir.

Grafik.19. Büyükbaş Hayvan Adetleri

Eskişehir Kazası'nın sadece köyleri esas alındığında toplam 6667 büyükbaş hayvan içerisinde 1358 (%20,37) adet olan karasığır öküzü dikkat çekmektedir. Bunu 595 (%8,92) adet ile karasığır çifti, 507 (%7,60) adet ile sağmal karasığır, 424 (%6,36) adet ile sağmal karasığır inek ve 405 (%6,07) adet ile öküz takip etmektedir.

2.1. Karasığır (Yoz-Kısır-Sağmal)

Eskişehir Kazası genelinde büyükbaş hayvancılıkta özellikle karasığır hayvanının çok olduğu görülmektedir. Bu hayvanlar arasında benzerlik olduğu düşünülmekle birlikte defterlerde yazılmış hali ile ele alınmıştır. Bu hayvanlar Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 5575 adettir. Karasığır hayvanları içerisinde; 1568 (%28,13) adet karasığır öküzü, 1476 (%26,48) adet sağmal karasığır ve 965 (%17,31) adet olan yoz-kısır karasığır hayvanları dikkat çekmektedir. Karasığır öküzü yanında bir de öküzü olarak kaydedilen hayvanlar vardır. Bunların karasığır öküzü ile aynı hayvan olduğu düşünülmekle birlikte 405 (%7,26) adettir.

Tablo.76. Karasığır Hayvanları

KÖYLER	Sağma(n) Karasığır	Yoz/Kısır Karasığır	Erkek Karasığır	Dişi Karasığır	Karasığır Diyesi	Karasığır Öküzü	Öküzü	Karasığır Tosunu	Karasığır Danası	Dişi Buzağı	Erkek Buzağı	Taze Buzağı	Toplam	%
Kıraçlık	17	0	0	0	0	15	12	2	0	0	0	0	46	0,83
Bügdüz	38	25	0	0	24	85	0	27	17	3	1	0	220	3,95
Kayı	69	112	7	3	0	2	0	0	0	0	0	0	193	3,46
Ilca	35	6	0	0	0	0	55	1	0	0	0	0	97	1,74
Danişmend	31	6	1	0	0	36		3	0	0	0	0	77	1,38
Cimroz	51	25	0	0	0	32	2	3	1	0	0	0	114	2,04
Virancık	15	0	0	0	0	10	10	2	0	0	0	0	37	0,66
Karayük	39	47	42	41	1	0	0	2	0	0	0	0	172	3,09
Dereköy	47	19	0	0	27	75	0	41	10	0	0	0	219	3,93
Küplü	58	17	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	79	1,42
Kapukaya	27	0	0	0	0	0	27	0	0	0	0	0	54	0,97
Ağcahisar	18	20	22	4	10	63	0	2	0	0	0	0	139	2,49
Bozan	50	95	62	27	44	214	0	15	2	0	0	0	509	9,13
Bozaniç	16	0	0	0	0	12	16	0	0	0	0	0	44	0,79
Laçın	77	0	0	0	0	0	142	7	0	0	0	0	226	4,05
Muttalib	26	15	0	0	0	129	0	12	0	0	0	0	182	3,26
Alpu	32	101	91	42	22	175	0	1	1	0	0	0	465	8,34
Gündüzler	79	167	4	0	51	209	0	9	39	0	0	0	558	10,01
Sepedci	84	4	0	0	5	67	0	55	0	0	0	0	215	3,86
Kızılcaviran	26	37	23	14	0	16	0	0	0	0	0	0	116	2,08
Düz	50	0	0	0	0	0	60	0	0	0	0	0	110	1,97
Sekiviran	73	28	0	0	0	104	6	17	0	0	0	0	228	4,09
Bey	27	0	0	0	0	31	4	0	0	0	0	0	62	1,11
Taycılar	29	5	23	15	3	13	0	0	0	0	0	0	88	1,58
Malıslar	32	4	0	0	0	0	71	4	0	0	0	0	111	1,99
Karacaviran	55	0	0	0	0	68	0	3	4	0	0	0	130	2,33
MAHALLELER														
Akçağlan	45	20	20	1		45	0	0	0	0	0	0	131	2,35
Paşa	214	96	105	53	16	63	0	10		2		15	574	10,30
Orta	56	52	27	7	1	31	0	0	0	0	0	0	174	3,12
Karapınar	46	53	6	0	0	16	0	0	0	0	0	0	121	2,17
Dede	14	11	5	1	0	53	0	0	0	0	0	0	84	1,51
Toplam	1476	965	438	208	204	1568	405	216	74	5	1	15	5575	100,0

Karasığır hayvanlarının 1084 (%19,44) adedi mahallelerde bulunmaktadır. Mahalleler içerisinde özellikle 574 (%10,30) adet karasığır hayvanı ile Paşa Mahallesi ön plana çıkmaktadır. Paşa Mahallesi'ni 174 (%3,12) adet karasığır hayvanı ile Orta Mahallesi takip etmektedir.

Karasığır hayvanlarının 4491 (%80,56) adedi köylerde bulunmaktadır. Köyler içerisinde özellikle 558 (%10,01) adet karasığır hayvanına sahip olan Gündüzler köyü ilk sırada gelmektedir. Gündüzler köyünü 509 (%9,13) adet karasığır hayvanı ile Bozan ve 465 (%8,34) adet karasığır hayvanı ile Alpu köyleri takip etmektedir.

2.2. Çift ve Koşum Hayvanları

Aynı amaçla kullanılmakta olan çift ve koşum hayvanları, Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde mahalle ve köylerde, hatta aynı hanede, ayrı adlarla yazıldıkları için burada da ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. 1189 adet çift hayvanı, 293 adet koşum hayvanı bulunmaktadır.

2.2.1. Çift Hayvanları

Çift hayvanları, tarım alanında faydalanılan hayvanlardandır. Bu anlamda Eskişehir Kazası'nda toplam 1189 adet çift hayvanı bulunmaktadır. 1189 adet çift hayvanının 455 (%38,27) adedi mahallelerde, 734 (%61,73) adedi köylerde bulunmaktadır. Çift hayvanlarının bulunduğu mahalle ve köyler aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo.77. Çift Hayvanları

KÖYLER	Çift Öküzü	Kara Sığır Çifti	Camuş Çifti	Toplam	%
Kayı	0	155	12	167	14,05
Ilıca	28	0	0	28	2,35
Karayük	0	100	12	112	9,42
Küplü	0	162		162	13,62
Bozan	0	18	20	38	3,20
Alpu	0	44	33	77	6,48
Gündüzler	0	0	4	4	0,34

Sepedci	0	0	2	2	0,17
Kızılcaviran	0	60	16	76	6,39
Taycılar	0	56	0	56	4,71
Malıslar	10	0	2	12	1,01
MAHALLELER					0,00
Akçağlan	0	25	26	51	4,29
Paşa	0	38	35	73	6,14
Orta	0	125	66	191	16,06
Karapınar	0	85	28	113	9,50
Dede	0	27	0	27	2,27
TOPLAM	38	895	256	1189	100,00

Mahallelerde büyük baş hayvan olarak genellikle çift hayvanı vardır. Mahalleler içerisinde özellikle 191 (%16,06) adet çift hayvanının bulunduğu Orta Mahalle ilk sırada gelmektedir. Bunu 113 (%9,50) adet çift hayvanı ile Karapınar Mahallesi takip etmektedir.

Çift hayvanları sadece 11 köyde görülmektedir. Bunlar içerisinde 167 (%14,05) adet çift hayvanı ile Kayı ilk sırada gelmektedir. Kayı köyünü 162 (%13,62) adet çift hayvanı ile Küplü ve 112 (%9,42) adet çift hayvanı ile Karayük köyleri takip etmektedir.

2.2.2. Koşum Hayvanları

Tarla sürme işlemi koşum hayvanları ile yapılmaktadır. Eskişehir Kazası'nda koşum hayvanlarının çeşitli olduğu görülmektedir. Koşum manda, koşum karasığır, koşum karasığır öküzü, koşum camuş ve koşum öküzü tarla sürmede yararlanılan hayvanlardır. Tarla sürme tekniklerinden biri olan kara sabanı kullanan Osmanlı çiftçisi, bir iş gününde kara sabanla 3, pullukla 12 dönüm yer sürebilmektedir. Kara sabanla sürülen tarlanın pullukla sürülen toprağın kalitesine ulaşabilmesi için aynı toprağı 3-4 kez sürmek gerekmektedir ki bu halde dahi toprak yeterince karışmamakta ve yabancı otlardan temizlenmemektedir¹⁷³. Bu nedenle koşum hayvanları ile tarla sürme işlemi uzun sürmektedir.

¹⁷³ T. Güran, a.g.e., s. 85.

Tablo.78. Koşum Hayvanları

KÖYLER	Koşum Manda	Koşum Kara Sığır	Koşum Kara Sığır Öküzü	Koşum Camuş	Koşum Öküzü	Toplam	%
Kayı	24	20	0	2	0	46	15,70
Karayük	24	6	0	0	0	30	10,24
Kızılcaviran	2	5	0	0	0	7	2,39
MAHALLELER							0,00
Akçağlan	0	2	0	1	0	3	1,02
Paşa	0	65	59	63	20	207	70,65
TOPLAM	50	98	59	66	20	293	100,00

Tabloda görüldüğü üzere koşum hayvanları toplamı 293 adettir. Mahalle ve köylerin hepsinde tarımla uğraşılmasına rağmen koşum hayvanına hepsinde rastlanmamaktadır. Sadece Kayı, Karayük ve Kızılcaviran köyleri ve Akçağlan ve Paşa mahallelerinde rastlanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde henüz bu dönemde makinalaşma ile ilgili somut bir ilerleme olmadığı bilinen bir gerçektir. Arazinin işlenmesinde makine kullanılmadığına göre hayvan gücünden yararlanılmaktadır. Defterlerin tutulması esnasında ayrıntılı kaydedilmemiş olmalıdır.

Mahallelerden özellikle 207 (%70,65) adet koşum hayvanı ile Paşa Mahallesi dikkat çekmektedir. Paşa Mahallesi'nde 5299 dönüm mezru tarla bulunmaktadır. Dolayısıyla her 25 dönüm için bir koşum hayvanı düşmektedir.

Köylerden 46 (%15,70) adet koşum hayvanı ile Kayı köyü ön plana çıkmaktadır. Kayı köyünde 2036 dönüm mezru tarla bulunmaktadır. Her 44 dönüm için bir koşum hayvanı düşmektedir.

2.3. Manda/Camuş Hayvanları

Eskişehir Kazası'nda camuş ve manda hayvanları bulunmaktadır. Toplam 107 adet manda ve 692 adet camuş tespit edilmiştir. Manda ve camuşun kendi içinde çeşitlere ayrıldığı görülmektedir.

Tablo.79. Manda Hayvanları

KÖYLER	Sağmal(n) Manda	Kısır Manda	Yoz Manda	Erkek Manda	Dişi Manda	Dölsüz Manda	Toplam	%
Kayı	22	1	0	1	0	0	24	22,43
Karayük	10	5	0	7	1	3	26	24,30
Muttalib	0	0	2	7	0	0	9	8,41
Alpu	1	0	0	0	0	0	1	0,93
Kızılcaviran	6	0	0	1	0	0	7	6,54
MAHALLELER								0,00
Akçağlan	1	0	0	0	0	0	1	0,93
Orta	0	2	0	2	4	0	8	7,48
Karapınar	4	0	0	3	0	0	7	6,54
Dede	0	0	0	24	0	0	24	22,43
TOPLAM	44	8	2	45	5	3	107	100,00

107 adet manda içerisinde 45 adet erkek manda ve 44 adet sağmal manda dikkat çekmektedir. Sağmal manda köylerde daha çok görülürken, erkek manda daha çok mahallelerde görülmektedir.

Tablo.80. Camuş Hayvanları

KÖYLER	Camuş	Sağmal(n) Camuş	Kısır/Yoz Camuş İnek	Camuş Öktüzü	Erkek Camuş	Dişi Camuş	Camuş Düğe	Dişi Camuş Düve	Camuş Malığı	Erkek Camuş Malak	Dişi Camuş Malak	Erkek Camuş Danası	Toplam	%
Bügdüz	0	1	0	21	0	0	0	0	0	2	2	0	26	3,76
Kayı	0	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0,58
Karayük	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0,14

Dereköy	0	0	1	4	0	0	0	0	0	1	0	0	6	0,87
Ağcahisar	0		2	10	0	0	0	0	0	0	1	1	14	2,02
Bozan	0	20	24	62	12	1	0	7	0	9	12	0	147	21,24
Muttalib	6	8	8	14	7	0	0	0	0	0	0	0	43	6,21
Alpu	0	11	16	56	6	0	0	1	0	5	7	4	106	15,32
Gündüzler	0	14	0	28	0	0	0	0	0	2	0	0	44	6,36
Sepedci	0	26	0	15	7	0	0	0	2	0	0	0	50	7,23
Kızılcaviran	0	3	0		0	0	0	0	0	0	0	0	3	0,43
Sekiviran	8	3	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	13	1,88
MAHALLELER	0													0,00
Akçağlan	0	33	0	4	2	0	0	0	0	0	0	0	39	5,64
Paşa	0	51	36	10	9	5	15	0	0	2	4	0	132	19,08
Orta	0	26	10	2	7	0	0	2	0	0	0	0	47	6,79
Karapınar	0	6	0		0	0	0	0	0	0	0	0	6	0,87
Dede	0	8	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	11	1,59
TOPLAM	14	211	102	229	50	6	16	10	2	21	26	5	692	100,00

Toplam 692 adet camuş hayvanı bulunmaktadır. 692 adet camuş içerisinde 229 adet olan camuş öküzü dikkat çekmektedir. Camuş öküzünün 212 tanesi köylerde, 17 tanesi mahallelerde bulunmaktadır. Camuş öküzünden sonra 211 adet olan sağmal camuş gelmektedir. Sağmal camuşun da 124 tanesi mahallelerde, 87 tanesi ise köylerde bulunmaktadır.

Mahalleler kendi içinde değerlendirildiğinde en çok camuş hayvanının bulunduğu mahalle 132 (%19,08) adet camuş ile Paşa Mahallesi'dir. Paşa Mahallesi'ni 47 (%6,79) adet ile Orta Mahallesi takip etmektedir.

Köyler kendi içinde değerlendirildiğinde ise en çok camuş hayvanının bulunduğu yer 147 (%21,24) adet ile Bozan Köyü'dür. Bozan köyünü 106 (%15,32) adet camuş hayvanı ile Alpu Köyü takip etmektedir.

2.4. Yük ve Binek Hayvanları

Eskişehir Kazası'nda yük ve binek hayvanları sayısının fazla olduğu görülmektedir. Bu hayvanlar taşımacılıkta ve arazinin işlenmesinde önemli bir yere sahiptir.

Tablo.81. Yük ve Binek Hayvanları

KÖYLER	Kısrak	Döllü Kısrak	Bargir-Kısrak	Merkeb	Dişi Merkeb	Erkek Merkeb	Esb	Bargir	Katır	Deve	Toplam	%
Kıraçlık	1	0	0	14	0	0	0	0	0	0	15	1,45
Bügdüz		3	0	0	17	0	1	0	0	0	21	2,02
Kayı	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0,67
Ilıca	0	0	1	61	0	0	3	11	27	0	103	9,92
Danişmend	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	0,77
Cimroz	1	0	0	12	0	0	0	1	8	0	22	2,12
Virancık		0	0	9	0	0	0	2	0	0	11	1,06
Karayük	21	0	0	0	32	0	3	0	0	0	56	5,39
Dereköyköy	3	0	0	0	7	0	1	0	0	0	11	1,06
Kapukaya	0	0	0	15	0	0	0	4	10	0	29	2,79
Ağcahisar	4	0	0	0	3	0	0	0	0	0	7	0,67
Bozan	6	0	0		15	3	2	1	0	0	27	2,60
Bozaniç	0	0	0	36	0	0	0	8	14	0	58	5,59
Laçın	0	0	0	70	0	0	0	23	13	0	106	10,21
Muttalib	1	12	0	0	0	0	0	0	0	0	13	1,25
Alpu	32	0	0	0	8	0	0	1	0	0	41	3,95
Gündüzler	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18	1,73
Sepedci	24	0	0	17	0	0	0	0	0	0	41	3,95
Kızılcaviran	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	1,16
Düz	11	0	0	17	0	0	0	0	6	0	34	3,28
Sekiviran	6	0	0	31	0	0	0	0	0	0	37	3,56
Bey	0	0	0	19	0	0	0	2	1	0	22	2,12
Taycılar	7	0	0	0	3	5	0	13	4	0	32	3,08
Malıslar	0	0	0	42	0	0	0	9	11	0	62	5,97
Karacaviran	2	0	0	32	0	0	0	4	4	0	42	4,05
MAHALLELER												0,00
Akçağlan	11	0	0	0	2	0	0	0	0	0	13	1,25
Paşa	49	0	0	0	10	4	7	31	6	24	131	12,62
Orta	20	0	0	0	3	0	0	27	0	0	50	4,82
Karapınar	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	0,77
Dede	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,10
TOPLAM	253	15	1	375	100	12	17	137	104	24	1038	100,00

Eskişehir Kazası'nda tespit edilen toplam 1038 adet yük ve binek hayvanı bulunmaktadır. 1038 adet yük ve binek hayvanının 203 adedi mahallelerde, 835 adedi ise köylerde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu hayvanlardan köylerde daha çok faydalanılmaktadır.

Yük ve binek hayvanlarından özellikle yük ve taşımacılıkta kullanıldığı tahmin edilen merkep, 375 adet ile ilk sırada gelmektedir. Ayrıca merkeplerin dişi ve erkek olmak üzere iki ayrı şekilde kaydedildiği de görülmektedir. Erkek merkep 12 adet, dişi merkep ise 100 adettir. Dişi merkepten hâsılat elde edilmektedir. Merkep mahallelerde çok az görülmekte olup, köylerde daha çok bulunmaktadır.

Yine yük ve taşımacılıkta faydalandığı düşünülen kısrağ 253 adet ile yük ve binek hayvanları içerisinde ikinci sırada gelmektedir. Döllü kısrağ olarak kaydedilenler ise 15 adettir. Bargir ile birlikte yazılan da 1 tanedir.

Taşımacılıkta ve tarla sürmekte kullanılan bargir ise 137 adettir. Arapça yazılışı olan esb şeklinde de kaydedilmiştir. Bu şekilde kaydedilenler ise 17 tanedir. İlginç bir şekilde Ilıca ve Bozan köyleri ile Paşa Mahallesi'nde bargir ve esb kayıtları ayrı ayrı tutulmuştur. Kayıta neyin esas alındığı anlaşılamamıştır.

Nakliyatçılıkta yani yük ve eşya taşımacılığında önemli bir yere sahip olan deve ise sadece Paşa Mahallesi'nde görülmekte olup, 24 adettir. Yine aynı amaçlarla kullanılan katır ise 104 adettir.

3. Arıcılık

Eskişehir Kazası'nda arıcılık ile ilgili bilgiler yok denilecek kadar az olup, sadece 2 yerde görülmektedir. Bunlar, mahallelerden Orta Mahalle, köylerden ise Taycılar köyüdür.

Tablo.82. Arı Kovanı Adedi ve Hâsılatı

KÖYLER	Kovan Adet	Hâsılat-ı Senevîsi
Taycılar	5	25
MAHALLELER		
Orta	15	150
TOPLAM	20	175

Orta Mahalle'de sadece bir hanede arıcılık ile ilgili kayıt bulunmaktadır. Akcaoğlu Boyacı Veli'nin 15 adet arı kovanı olup, elde ettiği hâsılat ise 150 kuruştur¹⁷⁴. Dolayısıyla kovan başına 10 guruş düşmektedir.

Taycılar köyünde sadece Hasan Daıoğlu Süleyman'ın 5 arı kovanı bulunmaktadır ve elde ettiği hâsılat 25 guruştur¹⁷⁵. Burada kovan başına 5 kuruş düştüğü görülmektedir. Köy ve kasaba merkezi arasında hâsılatın yüzde yüz değişmesinin gerekçesi anlaşılamamıştır.

¹⁷⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7840, s. 42, Hane: 156.

¹⁷⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7860, s. 4, Hane: 7.

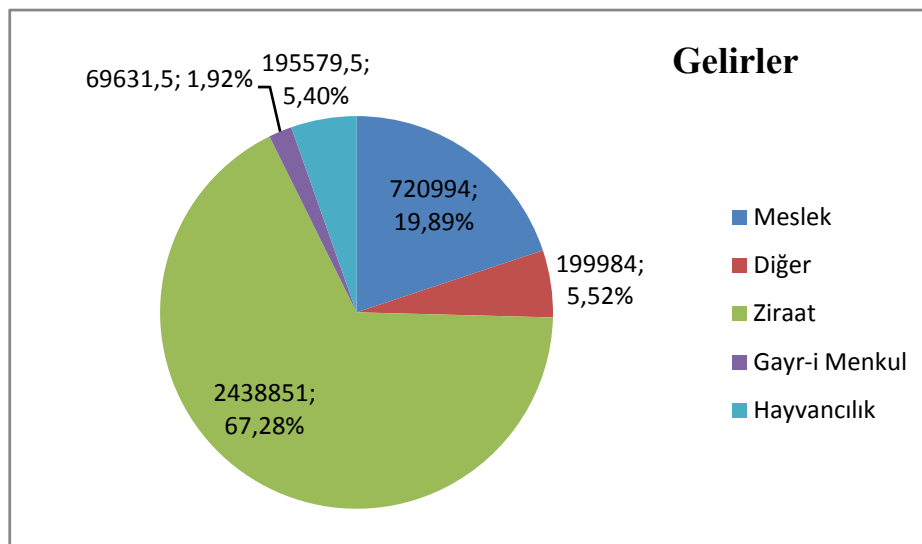
III. BÖLÜM

XIX. YÜZYILIN ORTALARINDA ESKİŞEHİR KAZASI'NIN İKTİSADÎ YAPISI

A. GELİRLER

Eskişehir Kazası'nda gelirleri; meslek gelirleri, ziraat gelirleri, gayr-i menkul gelirleri, hayvan gelirleri ve diğer gelirler olarak ayırmak mümkündür. Gelirler içerisinde meslek gelirleri %19,89, ziraat gelirleri %67,28, gayr-i menkul gelirleri %1,92, hayvancılık gelirleri %5,40 ve diğer gelirler %5,52 oranına sahiptir. Bu verilerden Eskişehir Kazası'nda tarım alanında uğraşın daha çok olduğunu, insanların geçimini daha çok ziraattan sağlandığı görülmektedir.

Grafik.20. Gelirler

1. Eskişehir Kazası Temettuat Defterleri'nde Kaydedilen Temettuat Toplamları

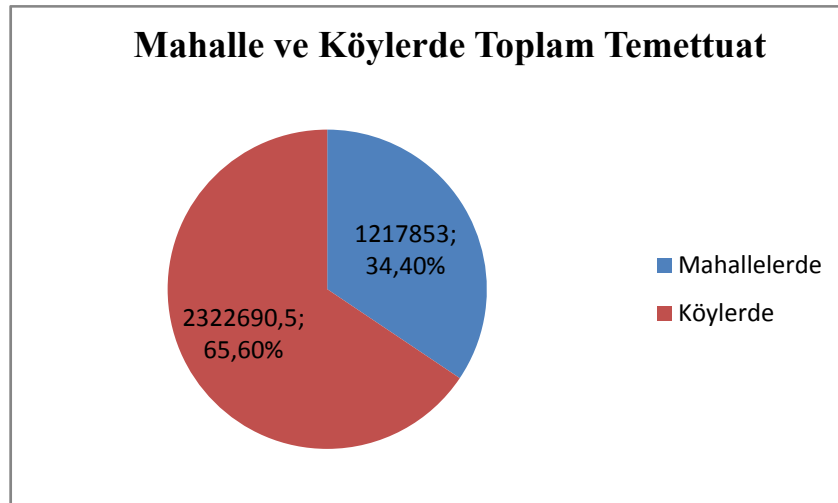
Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinin gelirlerine geçmeden önce temettuat defterlerinde kaydedilen bir yıllık kazançlarını belirtmek gerekmektedir. Mahalle ve köylerde bulunan halkın bir yıllık kazançları defter sonunda toplam olarak verilmiştir.

Tablo.83. Mahalle ve Köylerin Temettuat Toplamları

KÖYLER	Hane	Temettuat Toplamı	%	Hane Başına Düşen Ortalama Temettuat
Kıraçlık	24	25702	0,73	1070,92
Bügdüz	63	63654	1,80	1010,38
Kayı	108	165539	4,68	1532,77
Ilıca	100	176118	4,97	1761,18
Danişmend	16	21469	0,61	1341,81
Cimroz	22	25970	0,73	1180,45
Virancık	13	16076	0,45	1236,62
Karayük	84	113950	3,22	1356,55
Dereköy	60	42712	1,21	711,87
Küplü	103	159568	4,51	1549,20
Kapukaya	33	47210,5	1,33	1430,62
Ağcahisar	48	39197	1,11	816,60
Bozan	204	213150	6,02	1044,85
Bozaniç	61	70854,5	2,00	1161,55
Laçın	102	190037,5	5,37	1863,11
Muttalib	81	86960	2,46	1073,58
Alpu	199	188955	5,34	949,52
Gündüzler	111	132795	3,75	1196,35
Sepedçi	64	96396	2,72	1506,19
Kızılcaviran	46	53965	1,52	1173,15
Düz	35	42507,5	1,20	1214,50
Sekiviran	60	110758	3,13	1845,97
Bey	25	40143	1,13	1605,72
Taycılar	52	26772	0,76	514,85
Malıslar	75	121302,5	3,43	1617,37
Karacaviran	54	50929	1,44	943,13
MAHALLELER				
Akçağlan	149	185630	5,24	1245,84
Paşa	386	573296	16,19	1485,22
Orta	202	260552	7,36	1289,86
Karapınar	80	94495	2,67	1181,19
Dede	116	103880	2,93	895,52
TOPLAM	2776	3540543,5	100,00	1275,41

Yukarıdaki temettuat toplamlarında bütün meslek gruplarının ziraî, hayvan, meslek ve varsa diğer gelirleri toplu bir şekilde gösterilmiştir. Toplam 2776 hanenin bulunduğu Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam temettuat miktarı 3540543,5 guruştur. Toplam temettuatın 1217853 (%34,40) guruşu mahallelerden, 2322690,5 (%65,60) guruşu ise köylerden elde edilmiştir. Eskişehir Kazası genelinde hane başına düşen temettuat miktarı ise 1275,41 guruştur.

Grafik.21. Mahalle ve Köylerde Toplam Temettuat

Tablo.84. Mahallelerin Toplam Temettuatları

MAHALLELER	Hane	Temettuat Toplamı	%	Hane Başına Düşen Ortalama Temettuat
Akçağlan	149	185630	15,24	1245,84
Paşa	386	573296	47,07	1485,22
Orta	202	260552	21,39	1289,86
Karapınar	80	94495	7,76	1181,19
Dede	116	103880	8,53	895,52
TOPLAM	933	1217853	100,00	1305,31

Eskişehir Kazası mahalleleri kendi içinde değerlendirildiğinde toplam 933 hanenin elde etmiş olduğu temettuat miktarı 1217853 guruştur. Mahallelerdeki toplam temettuatın hane başına düşen temettuat miktarı ortalaması ise 1305,31

guruştur. Mahalleler içerisinde 573296 (%47,07) guruş temettuatı ile Paşa Mahallesi ön plana çıkmaktadır. Burada hane başına düşen temettuat miktarı ortalaması ise 1485,22 guruştur. Paşa mahallesinin dışındaki mahallelerin genel gelir ortalaması kasaba ortalamasının altındadır. Paşa Mahallesi'ni 260552 (%21,39) guruş temettuat miktarı ile Orta Mahallesi takip etmektedir ve burada hane başına düşen temettuat miktarı ortalama 1289,86 guruştur.

Tablo.85. Köylerin Toplam Temettuatları

KÖYLER	Hane	Temettuat Toplamı	%	Hane Başına Düşen Ortalama Temettuat
Kıraçlık	24	25702	1,11	1070,92
Büğdüz	63	63654	2,74	1010,38
Kayı	108	165539	7,13	1532,77
Ilıca	100	176118	7,58	1761,18
Danişmend	16	21469	0,92	1341,81
Cimroz	22	25970	1,12	1180,45
Virancık	13	16076	0,69	1236,62
Karayük	84	113950	4,91	1356,55
Dereköy	60	42712	1,84	711,87
Küplü	103	159568	6,87	1549,20
Kapukaya	33	47210,5	2,03	1430,62
Ağcahisar	48	39197	1,69	816,60
Bozan	204	213150	9,18	1044,85
Bozaniç	61	70854,5	3,05	1161,55
Laçın	102	190037,5	8,18	1863,11
Muttalib	81	86960	3,74	1073,58
Alpu	199	188955	8,14	949,52
Gündüzler	111	132795	5,72	1196,35
Sepedçi	64	96396	4,15	1506,19
Kızılcaviran	46	53965	2,32	1173,15
Düz	35	42507,5	1,83	1214,50
Sekiviran	60	110758	4,77	1845,97
Bey	25	40143	1,73	1605,72
Taycılar	52	26772	1,15	514,85
Mahıslar	75	121302,5	5,22	1617,37
Karacaviran	54	50929	2,19	943,13
TOPLAM	1843	2322690,5	100,00	1260,28

Eskişehir Kazası köylerinin temettuat miktarları toplamı 2322690,5 guruştur. Köyler genelinde hane başına düşen temettuat miktarı ise 1260,28 guruştur. Köyler içerisinde 213150 (%9,18) guruş temettuatı ile Bozan köyü ilk sırada gelmektedir. Bozan köyünde hane başına düşen temettuat miktarı ise 1044,85 guruştur. Bozan köyünü 190037,5 (%8,18) guruş temettuatı ile Laçın köyü ve 188955 (%8,14) guruş temettuatı ile Alpu köyü takip etmektedir. Laçın köyünde hane başına düşen temettuat miktarı 1863,11 guruş, Alpu köyünde ise 949,52 guruştur. Temettuat miktarının az olduğu son üç köy ise 16076 (%0,69) guruş ile Virancık, 21469 (%0,92) guruş ile Danişmend ve 25702 (%1,11) guruş ile Kıraçlık köyleridir. Bu köylerde hane sayısının az oluşu ortak özelliklerini teşkil etmektedir. Hane sayılarının az olmasına paralel olarak ziraat, hayvancılık ve meslek gelirleri azdır.

2. Meslek Gelirleri

Temettuat Defterleri'nde yer alan bilgilerden bir diğeri de hane reislerinin gelir kaynaklarıdır. Hane reislerinin hangi meslek dalında olduğunu ve bu dalda ne kadar gelir elde ettiğini gösteren veriler sayesinde Eskişehir Kazası'nın iktisadî yapısına ilişkin önemli bilgiler elde etmek mümkündür. Sosyal yapı başlığı altında mesleklerin neler olduğu incelenmişti, iktisadî yapı başlığında da bu mesleklerden elde edilen gelirler ele alınacaktır.

Tablo.86. Meslek Gelirleri

Meslek Grupları	Gelir	Oran(%)
Ziraat İle İlgili Meslek Gelirleri	4750	0,66
Görevlilerin Meslek Gelirleri	13273	1,84
Zanaat Sahiplerinin Meslek Gelirleri	290593	40,30
Diğer Mesleklerin Gelirleri	74568	11,12
Esnaf Gruplarının Meslek Gelirleri	67398	9,35
Emek-Yoğun Mesleklerinin Gelirleri	113149	15,69
Ticaret ve Nakliyecilik Meslek Gelirleri	157263	21,03
Toplam	720994	100,00

Meslek gelirleri içerisinde özellikle zanaat sahiplerinin gelirleri %40,30 oranıyla dikkat çekmektedir. Bunu %21,81 oranıyla ticaret ve nakliyecilik meslek gelirleri, %15,69 oranıyla emek-yoğun meslek gelirleri ve %11,12 oranıyla diğer meslek gelirleri takip etmektedir.

2.1. Ziraat İle İlgili Meslek Gelirleri

Ziraat ve hayvancılık ile ilgili meslekler içerisinde sadece bostancı mesleğinin geliri yazılmıştır. Diğer ziraat ve hayvancılıkla ilgili mesleklerin gelirleri ayrıca belirtilmemiştir.

Tablo.87. Ziraat İle İlgili Meslek Gelirleri

MAHALLELER	Bostancı	%
Akçağlan	400	8,42
Paşa	2750	57,89
Orta	800	16,84
Dede	800	16,84
TOPLAM	4750	100,00

Bostancı olarak kayıtlı olan 14 hanenin toplam bostancılık geliri 4750 guruştur. Bostancı olarak kayıtlı haneler sadece mahallelerde bulunmaktadır. 11 bostancı haneye sahip olan Paşa 2750 guruş geliri ile ilk sırada gelmektedir. Birer bostancı hanenin bulunduğu Akçağlan'da elde edilen gelir 400 guruş, Orta Mahallesi'nde 800 guruş ve Dede Mahallesi'nde 800 guruştur.

2.2. Görevlilerin Meslek Gelirleri

2.2.1. İdarî Görevlilerin Meslek Gelirleri

Görevliler içerisinde kethüdâ ve nâib gelirlerinin olduğu görülmektedir. Diğer idari görevde bulunanların gelirleri belirtilmemiştir. Mesela ilk defa 1826'da İstanbul'da, ardından 1833-1836 yılları arasında Anadolu'nun muhtelif yerlerinde

görülen muhtarların¹⁷⁶ muhtarlık gelirlerinin defterlerde kayıtlı olmadığı görülmektedir.

Tablo.88. İdarî Görevde Bulunanların Gelirleri

KÖYLER	Nâib	Kethüdâlık	Toplam	%
Alpu	0	220	220	6,18
MAHALLELER				
Akçağlan	1360	0	1360	38,20
Paşa	1980	0	1980	55,62
TOPLAM	3340	220	3560	100,00

Kadı vekili olan nâibler, Eskişehir Kazası'nda Akçağlan Mahallesi'nde 1, Paşa Mahallesi'nde 2 hanede olmak üzere toplam 3 hanede görülmektedir. Nâiblerin elde etmiş oldukları gelir toplamı 3340 guruştur. Sadece Alpu köyünde rastlanılan kethüdâlık geliri ise 220 guruştur. Bu kethüdânın 147 numaralı hanede kayıtlı olan Berrakoğlu Mehmed olduğu görülmektedir. Ayrıca şahsın kethüdâlığından dolayı vergi ödemediği de belirtilmiştir¹⁷⁷.

2.2.2. Hizmet Mesleklerinin Gelirleri

Eskişehir Kazası'nda bu meslek grubu içerisinde gelirleri yazılanlar, mektep hocası, kâtip ve mukayyiddir. Mektep Hocası sadece Ilıca köyünde görülmekte olup, geliri 1000 guruştur. Dede Mahallesi'nde görülen kâtipin ise geliri 2775 guruştur. Mukayyid ise Paşa Mahallesi'nde görülmektedir ve elde ettiği gelir 900 guruştur. Toplam kaydettiği mürûr tezkiresi sayısı 75 adettir. Bu evrak üzerinden gelirini

¹⁷⁶ Musa Çadırcı, "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme", **Bulleten**, XXXIV/135, TTK Yayınları, Ankara 1970, s. 409-412; İlber Ortaylı bu konuda, Tanzimat'tan hemen sonra köy ve mahalle muhtarlarına ve kocabaşlarına senevi 500-1000 guruşluk bir maaş bağlanması için irade-i seniyye çıktığını belirtir. Ancak uygulamada bunun bazı aksaklıklar doğurduğunu, evvelâ muhassıllıkların bunu ödemeye malî imkânlarının yetmediğini ve ayrıca birtakım yolsuz uygulamaların da olmasıyla muhtarlara maaş verilmesinden vazgeçildiğini belirtmektedir. Bkz. İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 110-111.

¹⁷⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7852, s.43 , Hane: 147.

sağlamıştır. Aynı zamanda mukayyid için *bir senede sarf etmiş olduğu tezkire-i mürûr 700* ibaresi eklenmiştir. Bundan elde ettiği hâsılat 1050 guruş olarak belirtilmiştir. Ancak *defter-i nüfusu nazarına minhâ* adı altında 525 guruş kesilmiş, toplamda geriye 525 guruş kalmıştır¹⁷⁸.

Tablo.89. Hizmet Mesleklerinin Gelirleri

KÖYLER	Mektep Hocası	Kâtip	Mukayyid	Toplam
Ilıca	1000	0	0	1000
MAHALLELER				
Paşa	0	0	900	900
Dede	0	2775	0	2775
TOPLAM	1000	2775	900	4675

2.2.3. Dinî Görevde Bulunanların Meslek Gelirleri

Eskişehir Kazası'nda dinî görevliler imam, müezzin ve hatip olarak kaydedilmişlerdir. Bu görevlilerin toplam elde ettikleri gelir 8813 guruştur. Ayrıca bir de imam tekâüdlük maaşı vardır. Sadece Akçağlan Mahallesi'nde görülüp, gelir miktarı 300 guruştur.

Tablo.90. Dinî Görevde Bulunanların Gelirleri

KÖYLER	İmametlik	İmam Tekâüdlüğü	Müezzin	Hatip	Toplam	%
Danişmend	450	0	0	0	450	5,11
Karayük	500	0	0	0	500	5,67
Dereköy	600	0	0	0	600	6,81

¹⁷⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 75, Hane: 260. Mürûr tezkiresi, yolculuk yapacakların oturdukları yerden başka bir yere giderken ilgili kişilerden aldıkları yol iznidir. Bu iznin uygulanmasının geçmişi 16.y.y.'a kadar uzanmaktadır. Öncelikle başta İstanbul olmak üzere başlıca büyük kentlere kırsal kesimden göçün denetlenmek istenmesi amacıyla uygulanmıştır. Bkz. Musa Çadircı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye-Ülke Yönetimi*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 153-172.

Küplü	453	0	0	0	453	5,14
Ağcahisar	650	0	0	0	650	7,38
Bozan	500	0	0	0	500	5,67
Bozaniç	800	0	0	0	800	9,08
Gündüzler	350	0	0	0	350	3,97
Düz	300	0	0	0	300	3,40
Sekiviran	450	0	0	0	450	5,11
Bey	400	0	0	0	400	4,54
Taycılar	300	0	0	0	300	3,40
Malıslar	600	0	0	0	600	6,81
MAHALLELER						
Akçağlan	725	300	300	0	1325	15,03
Paşa	810	0	0	0	810	9,19
Karapınar	0	0	0	25	25	0,28
Dede	300	0	0	0	300	3,40
TOPLAM	8188	300	300	25	8813	100,00

Eskişehir Kazası'nda tespit edilen 37 imam bulunmaktadır. Bazı mahalle ve köylerde imam olduğu halde hane kayıtlarında belirtilmemiştir. Defter sonunda yer alan imam mühründen köylerde görevli imam olduğu anlaşılmaktadır.

Gayr-i Müslim mahalle ve köylerinde papazların kendi cemaat vakıflarından gelirleri bulunmaktadır. Oysa İslam vakıfları gerileyip çökmüşlerdir. Bu nedenle imamların yeterli ve düzenli geliri olmadığından, önce bunlara maaş vermek gerektiği üzerinde durulmuştur¹⁷⁹. Bu doğrultuda Eskişehir Kazası'nda imamlara maaş verildiği görülmektedir. Ancak bütün mahalle ve köyler için bu geçerli değildir. Mahallelerden Orta Mahalle ve köylerden Büğdüz, Ilıca, Virancık, Kapukaya, Laçın, Muttalib, Alpu, Sepedçi, köylerinde imam olarak kayıtlı hane bulunmasına rağmen, imametlik gelirine rastlanmamaktadır. Tabloda görüldüğü üzere diğer imam bulunan 3 mahalle ve 13 köyde imametlik geliri bulunmaktadır ve toplam elde edilen gelir 8188 guruştur.

Sadece Akçağlan Mahallesi'nde bulunan müezzinlikten sağlanan gelir yıllık 300 guruş ve Karapınar Mahallesi'nde görülen hatiplikten ise elde edilen gelir 25 guruştur. Hatiplik geliri oldukça düşüktür. Bu rakam büyük ihtimalle sembolik bir anlam taşımaktadır.

¹⁷⁹ İ. Ortaylı, *a.g.e.*, s. 110.

2.3. Zanaat Sahiplerinin Meslek Gelirleri

2.3.1. Dokumacılık Meslek Gelirleri

Eskişehir Kazası'nda dokumacılık alanında meslek gelirleri sadece mahallelerde bulunmaktadır. Bu meslek grubundan toplam elde edilen gelir 10636 guruştur. Toplam gelir içerisinde 5830 (%34,11) guruş gelir ile Dede Mahallesi dikkat çekmektedir.

Tablo.91. Dokumacılık Meslek Gelirleri

MAHALLELER	Boyacı	Boyacı Şakirdi	Eskici	Mağazacı	Dikici	Terzi	Hallac	Toplam	%
Akçağlan	700			1340			246	2286	13,37
Paşa	1650		1665	50	725			4090	23,93
Orta	3770		116			1000		4886	28,59
Dede	1770	150	400		3510			5830	34,11
TOPLAM	7890	150	2181	1390	4235	1000	246	17092	100,00

6 hanede görülen dikicilerin terziler ile aynı görevi yaptıkları düşünülmektedir. Dikicilerin elde ettikleri gelir toplamı 1235 guruştur. Özellikle Dede Mahallesi 3510 guruş geliri ile dikici gelirleri içerisinde önemli bir yere sahiptir.

3 hanede görülen mağazacıların gelirleri 1390 guruştur. Mağazacı gelirleri içerisinde Akçağlan Mahallesi 1340 guruş geliri ile ilk sırada gelmektedir.

Orta Mahalle'de sadece 2 hanede görülen terzilerin gelirleri ise toplam 1000 guruştur.

Pamuğu, yünü yay ya da tokmak gibi bir araçla kabartma, ditme işini yapan kimse olan hallaç, Sadece Akçağlan Mahallesi'nde görülmektedir ve 246 guruş gelir sağlamaktadır. Sadece mahallelerde ve 6 hanede görülen eskicilerin toplam geliri 2181 guruştur. 8 hanede görülen boyacıların ise elde ettikleri gelir 7890 guruştur.

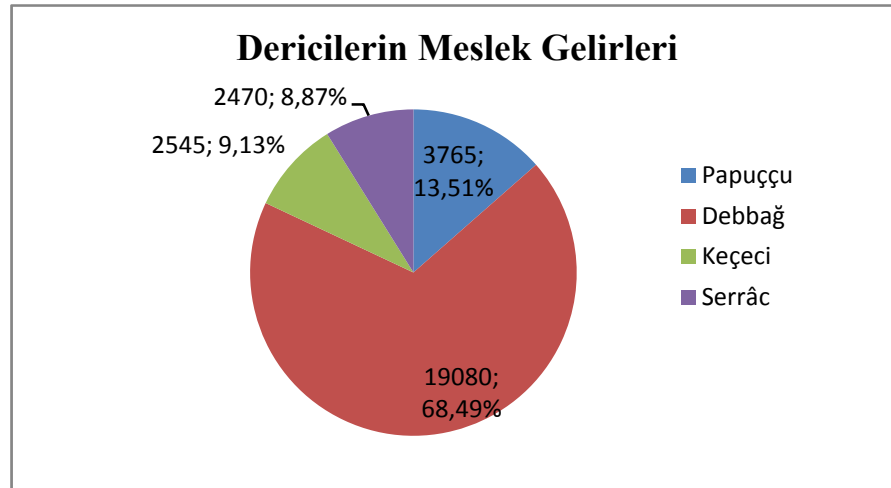
2.3.2. Dericilerin Meslek Gelirleri

Dericilikle uğraşanlar sadece mahallelerde görülmekte olup, bunlar papuççu, debbağ, keçeci ve serrâcîdir. Eskişehir Kazası'nda dericilikle uğraşanların elde ettikleri gelirleri toplamı 27860 guruştur. Bu gelirin büyük bir kısmını 8820(%31,66) guruş gelir ile Paşa Mahallesi ve 8095 (%29,06) guruş gelir ile Akçağlan Mahallesi oluşturmaktadır.

Tablo.92. Dericilerin Meslek Gelirleri

MAHALLELER	Papuççu	Debbağ	Keçeci	Serrâc	Toplam	%
Akçağlan		6995	600	500	8095	29,06
Paşa	775	5380	695	1970	8820	31,66
Orta	1230	6135			7365	26,44
Dede	1760	570	1250		3580	12,85
TOPLAM	3765	19080	2545	2470	27860	100,00

Grafik.22. Dericilerin Meslek Gelirleri

Dericilik alanında elde edilen gelirler içerisinde 19080 guruş geliri ile debbağlar ön plana çıkmaktadır. Debbağlar, Karapınar Mahallesi hariç diğer mahallelerde görülmekte olup, toplam 28 hanedir.

Keçeciler, toplam 5 hane olup, dericilik alanında elde ettikleri gelirleri toplamı 2545 guraştır.

Serrâclar, 3 Paşa Mahallesi'nde ve 1 Akçağlan Mahallesi'nde olmak üzere toplam 4 hanede görülmektedir. Bu 4 hanede elde edilen gelir toplamı 2470 guraştır.

Eskişehir Kazası'nda 4 hanede görülen pabuççuların elde ettikleri gelir 3765 guraştır. Dede Mahallesi 1760 guraş geliri ile pabuççuluk gelirleri içerisinde ön plana çıkmaktadır.

2.3.3. Madenciler/Madenî Eşya Üretenlerin Meslek Gelirleri

Eskişehir Kazası'nda madenciler 132 hane mahallelerde, 49 hane köylerde olmak üzere toplam 181 hanede tespit edilmiştir. Madencilerin toplam geliri 245641 guraştır. Bu gelirin 181697 (%73,97) guraşu mahallelerden, 63944 (%26,03) guraşu köylerden sağlanmaktadır. Mahallelerden 75685 (%30,81) guraş gelir ile Paşa Mahallesi ön plana çıkarken, köylerden 14300 (%5,82) guraş gelir ile Gündüzler Köyü ön plana çıkmaktadır.

Tablo.93. Madenciler/Madenî Eşya Üretenlerin Gelirleri

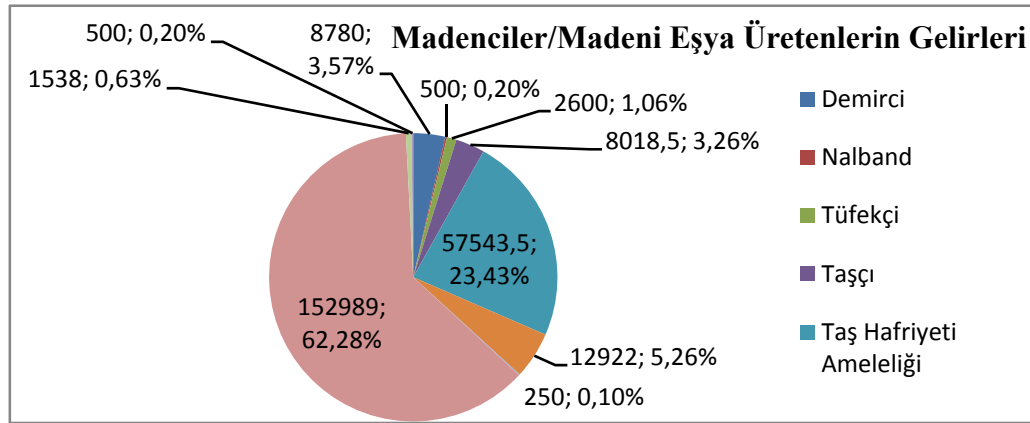
KÖYLER	Demirci	Nalband	Tüfekçi	Taşçı	Taş Hafriyeti Ameleliği	Kömürçülük	Kömür Furuhtu	Lüleci	Lüleci Kalfası	Lüleci Çıraklığı	Toplam	%
Bügdüz	0	0	0	1589,5	8772,5	0	0	0	0	0	10362	4,22
Ilica	0	0	0	0	0	0	250	0	0	0	250	0,10
Karayük	0	0	0	0	700	0	0	0	0	0	700	0,28
Dereköy	0	0	0	400	9283	0	0	0	0	0	9683	3,94
Küplü	0	0	0	0	0	9876	0	0	0	0	9876	4,02
Bozan	0	0	0	0	5546	0	0	0	0	0	5546	2,26
Bozaniç	0	0	0	0	0	1150	0	0	0	0	1150	0,47
Laçın	0	0	0	0	0	180	0	0	0	0	180	0,07
Alpu	0	0	0	200	4452	0	0	0	0	0	4652	1,89
Gündüzler	0	0	0	0	14300	0	0	0	0	0	14300	5,82
Sepedçi	0	0	0	5529	0	0	0	0	0	0	5529	2,25
Sekiviran	0	0	0	0	0	1183	0	0	0	0	1183	0,48
Taycılar	0	0	0	0	0	533	0	0	0	0	533	0,22
MAHALLELER												
Akçağlan	1920	500	0	0	3450	0	0	25032	0	0	30902	12,58
Paşa	4060	0	2600	0	5060	0	0	62427	1538	0	75685	30,81

Orta	2300	0	0	0	3740	0	0	51570	0	0	57610	23,45
Karapınar	500	0	0	300	490	0	0	3000	0	0	4290	1,75
Dede	0	0	0	0	1750	0	0	10960	0	500	13210	5,38
TOPLAM	8780	500	2600	8018,5	57543,5	12922	250	152989	1538	500	245641	100,00

Tablodan hareket ederek ön plana çıkan madencilikle ilgili meslekler ele alındığında ilk sırada lüleciler gelmektedir. Lüleciler, lületaşı ile meşgul olmaktadır. Sulu ve kuru olmak üzere iki çeşit olan lületaşları, kuyulardan çıkarıldıktan sonra türleri ve kalitelerine göre belli sayıda sandıklara koyulmuş ve bu sandıklarla satılmıştır¹⁸⁰. İlk çıktığı andan beri özellikle sigara ağızlığı ve pipo olmak üzere kolye, broş, küpe, bilezik tespih biblo yapımında kullanılmıştır.

Eskişehir Kazası'nda 90 hanede görülen lüleciler sadece mahallelerde bulunmaktadır. Lülecilerin elde ettikleri toplam gelir 245641 guruştur. Bu gelir içerisinde 62427 guruş gelir ile Paşa Mahallesi önemli bir paya sahiptir. Paşa'yı 51570 guruş gelir ile Orta Mahallesi takip etmektedir.

Grafik.23. Madenciler/Madenî Eşya Üretenlerin Gelirleri

Taş ocağında taş hafriyeti ameleliği yapanlar, 35 hanede bulunmaktadır. Taş hafriyeti ameleliği yapanların toplam geliri 57543,5 guruştur. Bu meslekten olanlar

¹⁸⁰ Bu konuda C. Texier, 1834 yılında bir sandık lületaşının 1.500 kuruş'a yani 625 frank'a satın alındığını anlatmaktadır. Bu o güne göre iyi paradır ve Osmanlı piyasasına göre 30 altın etmektedir. Ayrıca Texier, lületaşının hükümet elinden başka, dışarıda ticaretinin kesinlikle yasak olduğunu, toptan hükümetçe satılanın dışında bir parça bulup almanın mümkün olmadığını belirtmektedir. Bkz. C. Texier, **a.g.e.**, s. 336. Ayrıca lületaşı ile ilgili olarak bkz. Celal Esad Arseven, "Lületaşı", **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt III, MEB Yayınları, İstanbul 1966, s. 1245-1247.

mahallelerin hepsinde görülmekle birlikte köylerin bazılarında görülmektedir. Mahallelerden özellikle 5060 guruş geliri ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir. Bunu 3740 guruş gelir ile Orta Mahalle, 3450 guruş gelir ile Akçağlan Mahallesi takip etmektedir.

Doğrudan kömürcülük ile ilgili hanede kayıtlı mesleğe rastlanmamıştır ancak gelir olarak yazılmıştır. Kömürcülükten elde edilen toplam gelir 12922 guruştur. Kömürcülükten elde edilen gelirler sadece köylerde görülmektedir. Bu anlamda 9876 guruş geliri ile Küplü Köyü ön plana çıkmaktadır.

Eskişehir Kazası'nda 8 hanede görülen demirciler sadece mahallelerde bulunmaktadır. Demircilerin toplam geliri 8780 guruştur. Mahallelerden özellikle 4060 guruş geliri ile Paşa Mahallesi demirci gelirleri içerisinde ilk sırada gelmektedir.

2.4 Diğer Meslek Gelirleri

Zanaat grupları içerisinde verilen başlıklara dâhil edilmeyen bazı meslek gelirleri de bulunmaktadır. Bu meslek gruplarının bir kısmının toplam gelirleri 37670 guruştur¹⁸¹. Bunlar içerisinde özellikle 13 hanede görülen berberler 10095 guruş gelirleri ile ön plana çıkmaktadır. Berberlikten elde edilen gelirin 7320 guruşu mahallelerden, 2775 guruşu köylerden elde edilmiştir.

Taycılar köyünde 10 hanede, Ağcahisar köyünde 2 hanede olmak üzere toplam 12 hanede görülen sepetçilerin geliri 4595 guruştur. Bu gelirin 3995 guruşu Taycılar, 600 guruşuda Ağcahisar köylerinden elde edilmektedir.

Sadece Akçağlan Mahallesi'nde görülen hamamcılıktan elde edilen gelir miktarı 2500 guruştur. Paşa Mahallesi'nde 2 hanede görülen mumcuların geliri ise 2500 guruştur. Semerci, sadece Paşa mahallesinde 1 hanede görülmektedir ve elde edilen hâsılat 1110 guruştur. Yine Paşa Mahallesi'nde, ağaçtan çekme işler yapan çırıkçı bulunmaktadır. Sadece 1 hanede görülen bu çırıkçı esnafının geliri 350 guruştur. Binaların ahşap kısmını yapan sanatkâr olan Dülger¹⁸² ise sadece Paşa ve

¹⁸¹ "Diğer Meslekler" adı altında el alınan meslekler ve gelirleri EK-1'de bulunmaktadır.

¹⁸² M. Ünal, a.g.s., s. 210.

Orta mahallelerinde görülmektedir. 400 guruş Paşa Mahallesi'nden, 1425 guruş Orta Mahallesi'nden olmak üzere dülgerlikten elde edilen toplam gelir 1825 guruştur.

Toplam 4 hanede görülen değirmencilik geliri 4680 guruştur. Mahallelerden Paşa Mahallesi'nde 1 hane olup, değirmencilik geliri 1280 guruş, Dede Mahallesi'nde 2 hanede olup, değirmencilik geliri 1300 guruştur. Köylerden ise Ilıca'da 1 hanede değirmencilik olup, geliri 600 guruştur. Malıslar köyünde değirmenci mesleği ile kayıtlı bir hane belirtilmemiş olmasına rağmen değirmencilikten elde edilen gelir 1500 guruştur.

Mancınıkcı olarak yer alan haneler sadece Ilıca köyünde görülmektedir. Mancınıkçıların kullanmış olduğu mancınık aletinin ipekçilerin ipek böceği kozaları üstündeki ipeği söküp sarmak için kullandıkları çıkırık özelliği taşıdığı da bilinmektedir¹⁸³. Nitekim Ilıca köyünde de bu amaçla kullanıldığı düşünülmektedir. Çünkü Ilıca köyü, harir bahçesi bulunan 12 köyden biridir. Burada 124 dönüm harir bahçesi bulunmaktadır. Dolayısıyla insanların ipek üretiminde mancınıktan faydalandıkları görülmektedir. Mancınıkcı olarak görülen 3 hane vardır. Bu hanelerden biri Kara Mustafa oğlu Molla Ali'nin kayıtlı olduğu 65 numaralı hanedir. Bu şahsın mancınıkçılıktan elde etmiş olduğu gelir 400 guruştur¹⁸⁴.

Sadece Paşa Mahallesi'nde olmak üzere Kiracı¹⁸⁵ ve Kaldırımcı¹⁸⁶ gelirleri bulunmaktadır. 7 hanede görülen Kiracılıktan elde edilen gelirin 5150 guruş olduğu görülmektedir. Bu hanelerden 120 numaralı hanede kayıtlı olan Katırcı Hasan'ın 6 tane katırı ve 4 tane beygiri¹⁸⁷ bulunmaktadır. Diğer hanelerde katır görülmemekle birlikte beygir ise hane başına ortalama 2 tane düşmektedir. Dolayısıyla bu şahısta

¹⁸³ Mancınık, top icat edilmeden önce kale duvarlarını dövmek için ağır taş ve güller atmak hususunda kullanılan ağaçtan yapılmış yaylı ve kollu büyük bir harp aletidir. Mancınık aletinin bu özelliğinin yanında bir de ipekçilerin ipek böceği kozaları üstündeki ipeği söküp sarmak için kullandıkları çıkırık özelliği taşımaktadır. 80-90 derece buhar salıveren sıcak suya atılmış kozaların çözülen ipliklerini parmakla tutarak bir elektrik motorunun hızla çevirdiği bu mancınığa takarlar ve böcek meydana çıkıncaya kadar kozanın üstündeki ipek ona sarılır. Bkz. Celal Esad Arseven, "Mancınık", **Sanat Ansiklopedisi, Cilt III**, MEB Yayınları, İstanbul 1966, s. 1278.

¹⁸⁴ **BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7837**, s. 19, Hane:65.

¹⁸⁵ Kiracı; 1. Bir şeyi, özellikle bir binayı kira ile tutan kimse. 2. Eskiden binek veya yük arabasını kiraya veren kimse anlamlarına gelmektedir. Bkz. İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2011, s. 681.

¹⁸⁶ Kaldırımcı; Kaldırım döşeyen kimse, Kaldırımcılık; kaldırım yapma işi. Bkz. İ. Ayverdi, **a.g.s.**, s. 608.

¹⁸⁷ **BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838**, s. 37, Hane:120.

yük-binek hayvanı olan katır ve beygir sayısının fazla olmasında kiracılık yapması etkili olmuştur. Kaldırımcılıktan elde edilen gelir ise 371 numaralı hanede kayıtlı olan Kaldırımcı yeğeni Ahmet'te görülmektedir ve buradan geliri 480 guruştur¹⁸⁸.

Eskişehir Kazası'nda ağaç ve yaprak işiyle uğraşıp bundan gelir sağlayanlar bulunmaktadır. Hanelerine meslek olarak yazılmamıştır ancak gelir olarak eklenmiştir. Bu anlamda ağaç ve yaprak işlerinden elde edilen toplam gelirin 37408 guruş olduğu görülmektedir. Bu gelir grubu içerisinde sadece köyler yer alıp 37408 guruş gelire sahiptir. Köyler içerisinde özellikle Karacaviran köyü 14590 (%39,00) guruş gelir ile ilk sırada yer almaktadır. Bunu 9780 (%26,14) guruş ile Laçın ve 4772 (%12,76) guruş ile Sekiviran köyleri takip etmektedir.

Tablo.94. Ağaç ve Yaprak İşlerinde Çalışanların Gelirleri

KÖYLER	Odunculuk/Hattablık	Kereste	Tahtacılık	Dağda Tahta Yarmak	Ağaç	Ağaç Zuhuratu	Ağaç Tasarrufu	Yaprak Zuhuratu	Yaprak Tasarrufu	Toplam	%
Danişmend	2066	0	0	0	0	0	0	0	0	2066	5,52
Cimroz	0	3450	0	0	0	0	0	0	0	3450	9,22
Dereköy	0	0	0	300	0	0	0	0	0	300	0,80
Bozaniç	0	0	0	0	1700	0	0	0	0	1700	4,54
Laçın	0	0	0	0	1990	3790	3550	350	100	9780	26,14
Sekiviran	4772	0	0	0	0	0	0	0	0	4772	12,76
Malıslar	0	750	0	0	0	0	0	0	0	750	2,00
Karacaviran	0	12940	1650	0	0	0	0	0	0	14590	39,00
TOPLAM	6838	17140	1650	300	3690	3790	3550	350	100	37408	100,00

Tablodan da anlaşılacağı üzere bu grupta yer alan gelirlerin ortak paydası ağaçtır. Ayrı olarak ele alınan gelirler içerisinde aynı uğraşı ifade eden meslekler olabilir. Örneğin tahtacılık ve kerestecilik gibi. Bunlar defterlerde yazıldığı şekli ile burada ele alınmıştır.

Bu gelir grubu içerisinde 17140 guruş geliri ile Kerestecilik ilk sırada gelmektedir. Bu anlamda da özellikle 12940 guruş gelir ile Karacaviran köyü ön

¹⁸⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 103, Hane:371.

plana çıkmaktadır. Dolayısıyla Karacaviran, ağaç üzerinden sağlanan kazancın çok olduğu bir yerdir. Bunu 3450 guruş geliri ile Cimroz ve 750 guruş geliri ile Malıslar köyü takip etmektedir.

Odunculuk, Danişmend ve Sekiviran köyleri olmak üzere sadece 2 köyde görülmektedir. Odunculuktan elde edilen gelir ise toplam 6838 guruştur. Bunun 4772 guruşunu Sekiviran, 2066 guruşunu Danişmend köyü oluşturmaktadır.

Sadece Karacaviran köyünde görülen tahtacılıktan elde edilen gelir 1650 guruştur. Bu gelir kerestecilik içine katılabilir. Ayrıca dağda tahta yarmak adı altında Dereköy'de 300 guruş gelir elde edilmiştir.

Ağaç ve yaprak esaslı elde edilen gelirlerin büyük çoğunluğu Laçın köyünde görülmektedir. Sadece ağaçtan elde edilen gelir içinde 1700 guruş gelir ile Bozaniç köyü yer almaktadır. Bunun dışında sadece Laçın köyünde, 1990 guruş ağaçtan, 3790 guruş ağaç zuhuratından, 3550 guruş ağaç tasarrufundan, 350 guruş yaprak zuhuratından, 100 guruş yaprak tasarrufundan gelir elde edilmiştir.

Eskişehir Kazasında meslek erbabının çıraklık, şakirdlik ve kalfalık aşamalarından geçtikten sonra dükkân açtıkları veya usta oldukları anlaşılmaktadır. Çıraklık, şakirdlik ve kalfalık yapanların yıllık gelirleri 5000 guruştur.

Tablo.95. Çıraklık-Şakirdlik-Kalfalık Gelirleri

MAHALLELER	Çıraklık	Şakirdlik	Kalfalık	Toplam	%
Akçağlan	250	1690	760	2700	54,00
Orta	0	0	1650	1650	33,00
Karapınar	0	300	350	650	13,00
TOPLAM	250	1990	2760	5000	100,00

Çıraklık, şakirdlik ve kalfalık gelirlerinin tamamı Eskişehir kasabası mahallelerinden elde edilmektedir. 2760 guruş geliri ile kalfalar ilk sırada gelmektedir. Bunu 1990 guruş geliri ile şakirdler ve 250 guruş geliri ile çıraklar takip

etmektedir. Burada sayılar ve almış oldukları rakamlar verilmediği için orantı yapmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Eskişehir Kazası Temettuat Defterleri'nde iki gelirin birlikte yazıldığı durumlar da görülmektedir. Bunlar; tellallık ve şerbetçilik geliri, berberlik ve zuhurat geliri, alışveriş ve ağaçtan sağlanan gelir, alışveriş ve zuhurat geliri, hattab (odunculuk) ve sair geliri ile attar ve duhancılık geliridir. Bunlardan elde edilen toplam gelir ise 3570 guruştur.

Tablo.96. İkili Yazılan Gelirleri

KÖYLER	Tellallık ve Şerbetçilik	Berberlik ve Zuhurat	Ahz ü İ'tâ ve Ağaç	Ahz ü İ'tâ ve Zuhurat	Hattab ve Sair	Attar ve Duhancılık	Toplam
Ilıca	0	700	0	0	0	0	700
Laçın	0	0	500	950	0	0	1450
Malıslar	0	0	0	0	700	0	700
MAHALLELER							
Akçağlan	600	0	0	0	0	0	600
Dede	0	0	0	0	0	120	120
TOPLAM	600	700	500	950	700	120	3570

2.5. Esnaf Grubunun Gelirleri

2.5.1. Gıda Maddesi Satanların Gelirleri

Eskişehir Kazası'nda gıda maddesi satanların meslekleri sosyal yapı başlığı altında incelenmiştir. Bu meslekler içerisinde helvacı, kasap, bakkal, çörekçi, attar, şerbetçi ve kadayıfçı mesleklerinin gelirleri yazılmıştır. Gıda maddesi hazırlayan ve üreten grubun toplam geliri 49778 guruştur. Bu toplam gelirin 47863 (%96,15) guruşu mahallelerden, 1915 (%3,85) guruşu köylerden sağlanmaktadır. Dolayısıyla gıda maddesi üretenler ve satanların elde ettikleri gelirler mahallelerde daha fazladır. Bu anlamda özellikle Paşa Mahallesi 17314 (%35,14) guruş geliri ile önemli bir yere sahiptir.

Tablo.97. Gıda Maddesi Satanların Gelirleri

KÖYLER	Helvacı	Kasap	Bakkal	Çörekçi	Attar	Kadayıfçı	Şerbetçi	Toplam	%
Dereköy	0	1415	0	0	0	0	0	1415	2,84
Bozan	0	500	0	0	0	0	0	500	1,00
MAHALLELER									
Akçağlan	0	4730	5465	0	1400	0	0	11595	23,29
Paşa	2880	375	12909	0	800	0	350	17314	34,78
Orta	0	1890	10664	0	440	0	0	12994	26,10
Karapınar	0	0	500	0	0	500	0	1000	2,01
Dede	0	0	1150	3810	0	0	0	4960	9,96
TOPLAM	2880	8910	30688	3810	2640	500	350	49778	100,00

Gıda maddesi satanların elde ettikleri gelirler içerisinde özellikle bakkallar 30688 guruş geliri ile dikkat çekmektedir. Sadece mahallelerde görülen bakkallar toplam 28 hanede görülmektedir.

Kasaplık mesleği 7 hane tarafından yapılmakta ve elde edilen gelir miktarı 8910 guruştur. Bu gelirin, 6995 (%78,51) guruşu mahallelerden, 1915 (%21,49) guruşu köylerden sağlanmaktadır.

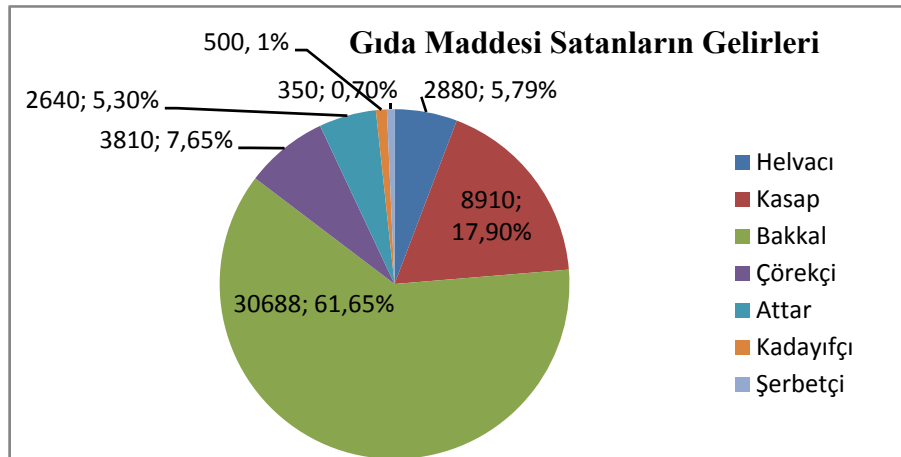
Çörekçi, Dede Mahallesi'nde 2 hanede görülmekte olup, elde edilen gelir 3810 guruştur.

Attar, 2 Paşa Mahallesi'nde, 2 Akçağlan Mahallesi'nde olmak üzere toplam 4 hanede görülmektedir. Attarların elde ettikleri gelir ise 2640 guruştur.

Sadece Paşa Mahallesi'nde 2 hanede görülen helvacı mesleğinden elde edilen gelir 2880 guruştur.

Karapınar Mahallesi'nde sadece 1 hanede kadayıfçılık mesleği ile uğraşmaktadır. 19 numaralı hanede kayıtlı olan Civelekoğlu Ahmed, kadayıfçılıkla meşgul olup, senelik geliri 500 guruştur¹⁸⁹.

Grafik.24. Gıda Maddesi Satanların Gelirleri

2.5.2. Keyif Verici Madde Satanların Gelirleri

Eskişehir Kazası'nda keyif verici madde satanlar, 10 kahveci ve 17 duhancı olmak üzere 27 hanede tespit edilmiş olup, sadece mahallelerde görülmektedir. Bu meslek grubunun gelirleri toplamı 17620 guruştur. Bununun 14720 guruşunu duhancı geliri, 2900 guruşunu kahveci geliri oluşturmaktadır.

Tablo.98. Keyif Verici Madde Satanların Gelirleri

MAHALLELER	Kahveci	Duhancı	Toplam	%
Akçağlan	0	3600	3600	20,43
Paşa	2250	9270	11520	65,38
Orta	150	1350	1500	8,51
Dede	500	500	1000	5,68
TOPLAM	2900	14720	17620	100,00

¹⁸⁹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7858, s. 7, Hane: 19.

Eskişehir Kazası'nın Karapınar Mahallesi dışında kalan diğer mahallelerinde keyif verici madde satanlar bulunmaktadır. Bu anlamda özellikle 11520 (%65,38) guruş geliri ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir.

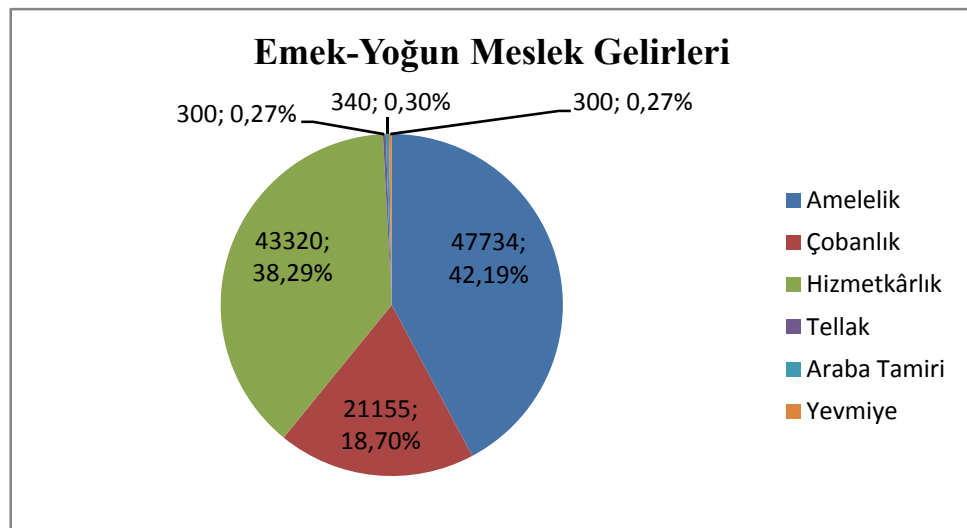
Kahveciler, 10 hanede görülmekte olup, toplam gelirleri 2900 guruştur. Kahveci gelirlerinde özellikle 7 hanede kahvecinin bulunduğu Paşa Mahallesi 2250 guruş gelir ile ön plana çıkmaktadır.

Duhancılar, 17 hanede görülmekte olup, toplam gelirleri 17620 guruştur. Duhancılar da 6 hanede duhancının görüldüğü Paşa Mahallesi 9270 guruş ile ilk sırada gelmektedir.

2.6. Emek-Yoğun Meslek Gelirleri

İşçi ve hizmet erbabı içerisinde özellikle amelelik, hizmetkârlık ve çobanlık gelirleri dikkat çekmektedir. Bunların dışında tellak, araba tamiri ve yevmiye gelirleri görülmektedir. Bütün bunların gelirleri toplamı 113149 guruştur. Bu gelirin 50960 (%45,04) guruşu mahallelerden, 62189 (%54,96) guruşu köylerden sağlanmaktadır.

Grafik.25. Emek-Yoğun Meslek Gelirleri

Tablo.99. Emek-Yoğun Meslek Gelirleri

KÖYLER	Amelelik	Çobanlık	Hizmetkârlık	Tellak	Araba Tamiri	Yevmiye	Toplam	%
Bügdüz	0	1960	500	0	0	0	2460	2,17
Kayı	4150	240	0	0	0	0	4390	3,88
Ilıca	0	0	250	0	0	0	250	0,22
Danişmend	0	200	0	0	0	0	200	0,18
Virancık	0	310	0	0	0	0	310	0,27
Karayük	4780	1085	600	0	0	0	6465	5,71
Dereköy	300	1460	200	0	0	0	1960	1,73
Küplü	16211,5	0	300	0	0	0	16511,5	14,59
Ağcahisar	0	550	450	0	0	0	1000	0,88
Bozan	0	2200	6400	0	0	0	8600	7,60
Bozaniç	0	250	280	0	0	0	530	0,47
Laçın	0	300	600	0	0	300	1200	1,06
Muttalib	0	0	1350	0	0	0	1350	1,19
Alpu	250	3295	3810	0	0	0	7355	6,50
Kızılcaviran	3757,5	300	0	0	0	0	4057,5	3,59
Düz	0	0	200	0	0	0	200	0,18
Sekiviran	0	600	1900	0	0	0	2500	2,21
Taycılar	700	0	0	0	0	0	700	0,62
Malıslar	0	400	400	0	0	0	800	0,71
Karacaviran	400	950	0	0	0	0	1350	1,19
MAHALLELER								
Akçağlan	5223	1150	4170	0	0	0	10543	9,32
Paşa	5800	1425	12060		340	0	19625	17,34
Orta	2110	3325	6200	300	0	0	11935	10,55
Karapınar	1180	855	1450	0	0	0	3485	3,08
Dede	2872	300	2200	0	0	0	5372	4,75
TOPLAM	47734	21155	43320	300	340	300	113149	100,00

Amelelik bütün mahallelerde görülmekte birlikte 8 köyde de bulunmaktadır. Eskişehir Kazası'nda toplam 143 hanede amele tespit edilmiştir. Bunların toplam geliri 47734 guruştur.

Amelelik gelirinin 17185 guruşu mahallelerden sağlanmıştır. Mahallelerden özellikle 5800 guruş geliri ile Paşa Mahallesi ve 5223 guruş geliri ile Akçağlan Mahallesi ön plana çıkmaktadır.

Köylerdeki toplam 30549 guruş amelelik geliri içerisinde 16211,5 guruş gelir ile Küplü ön plana çıkmaktadır. Küplü köyünü 4780 guruş gelir ile Karayük ve 4150 guruş ile Kayı köyleri takip etmektedir.

Eskişehir Kazası'nda hizmetkârlar 136 hanede görülmektedir. Hizmetkârların toplam geliri 43320 guruştur.

Hizmetkârların gelirlerinin 26080 guruşu mahallelerden sağlanmaktadır. Bu anlamda 12060 guruş geliri ile Paşa Mahallesi ilk sırada yer almaktadır. Bunu 6200 guruş gelir ile Orta Mahalle ve 4170 guruş gelir ile Akçağlan Mahallesi takip etmektedir. Hizmetkârlık gelirlerinin 17240 guruşu ise köylerden sağlanmaktadır. Köyler içerisinde 6400 guruş geliri ile Bozan köyü ilk sırada gelmektedir. Bozan köyünü, 3810 guruş geliri ile Alpu ve 1900 guruş geliri ile Sekiviran köyleri takip etmektedir.

Çobanlar, mahallelerin hepsinde görülmektedir, köylerin ise sadece 15 tanesinde görülmektedir. Eskişehir Kazası'nda toplam 60 hanede çoban tespit edilmiştir. Çobanların elde ettikleri gelir ise toplam 21155 guruştur. Çobanların elde ettikleri gelirlerin 7055 guruşu mahallelerden sağlanmaktadır. Özellikle 3325 guruş geliri ile Orta Mahallesi ilk sırada yer almaktadır. Orta Mahallesi'nden hemen sonra 1425 guruş geliri ile Paşa ve 1150 guruş geliri ile de Akçağlan mahalleleri gelmektedir. Çobanların elde ettikleri gelirlerin 14100 guruşu ise köylerden sağlanmaktadır. Köyler içerisinde 3295 guruş geliri ile Alpu köyü ön plana çıkmaktadır. Alpu köyünü 2200 guruş ile Bozan ve 1960 guruş geliri ile Büğdüz köyleri takip etmektedir.

Hamamda çalışan işçiler olan tellaklıktan elde edilen gelir 300 guruş, araba tamirinden elde edilen gelir 340 guruş ve yevmiye olarak kazanılan ise 300 guruştur.

2.7. Ticaret ve Nakliye Meslek Gelirleri

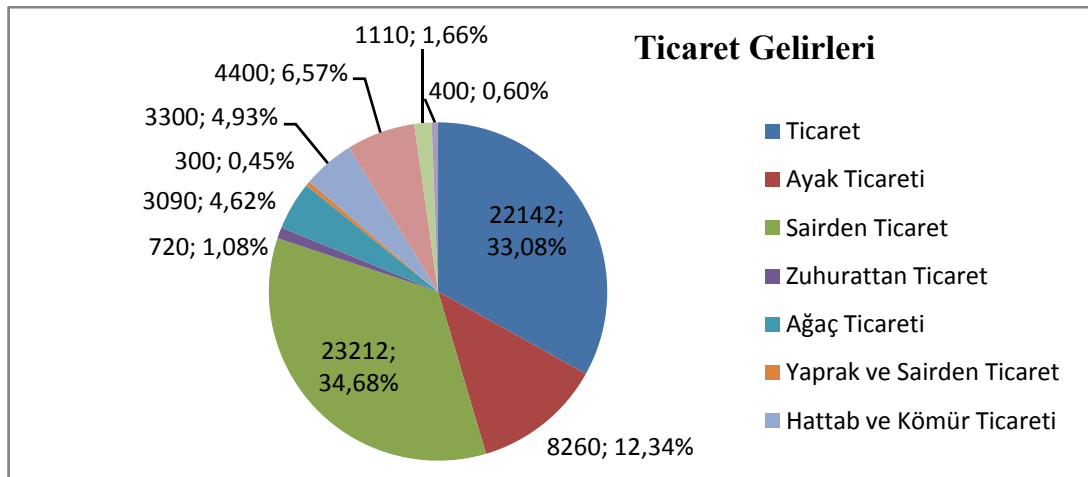
Eskişehir Kazası'nda ticaret gelirleri içerisinde; ticaret, ayak ticareti, sairinden ticaret, zuhurattan ticaret, ağaç ticareti, yaprak ve sairinden ticaret, hattab ve

kömür ticareti, lületaş müsterek ticareti, kil ve tuz fûruhtu gelirleri bulunmaktadır. Toplam elde edilen gelir mahallelerde 46818 (%69,95) guruş, köylerden 20116 (%30,05) guruş olmak üzere 66934 guruştur.

Tablo.100. Ticaret Gelirleri

KÖYLER	Ticaret	Ayak Ticareti	Sairinden Ticareti	Zuhurattan Ticaret	Ağaç Ticareti	Yaprak ve Sairden Ticaret	Hattab ve Kömür Ticareti	Lületaş Müsterek Ticareti	Kil ve Tuz Ticareti	Tuz Fûruhtu	Toplam	%
Ilıca	0	0	1500	220	0	0	3300	0	0	0	5020	7,50
Cimroz	350	0	0	0	0	0	0	0	0	0	350	0,52
Laçın	0	0	0	500	3090	300	0	0	0	0	3890	5,81
Alpu	0	1100	0	0	0	0	0	0	0	0	1100	1,64
Sepedçi	3000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3000	4,48
Sekiviran	3002	0	1424	0	0	0	0	0	0	0	4426	6,61
Bey	1610	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1610	2,41
Taycılar	0	0	720	0	0	0	0	0	0	0	720	1,08
MAHALLELER												
Akçağlan	3000	0	6600	0	0	0	0	0	0	0	9600	14,34
Paşa	11180	4960	5060	0	0	0	0	4400	1110	0	26710	39,90
Orta	0	2200	7908	0	0	0	0	0	0	400	10508	15,70
TOPLAM	22142	8260	23212	720	3090	300	3300	4400	1110	400	66934	100,00

Grafik.26. Ticaret Gelirleri

Mesleği tüccar olarak belirtilen 3 tane Paşa Mahallesi'nde, 1 tane Ağcahisar ve 1 tane de Malıslar köylerinde olmak üzere 5 hane bulunmaktadır. Paşa Mahallesi'nde ticaret geliri görülürken Ağcahisar ve Malıslar köylerinde ticaret geliri görülmemektedir.

Paşa Mahallesi'nde 3 hanenin ticaretten elde ettikleri gelir 11180 guruştur. Akçağlan Mahallesi'nde ise ticaretten elde edilen gelir 3000 guruş olup, sadece 1 hanede görülmektedir.

Ticaret gelirin olduğu köyler tabloda görüldüğü üzere Cimroz, Sepedçi, Sekiviran, Bey köyleridir. Bu köylerden 3000 guruş geliri ile Sepedçi köyü ilk sırada gelmektedir. Sepedçi köyünde sadece 1 hanede ticaret geliri olup, bu hanenin mesleğinin ziraat erbabı olarak kayıtlı olduğu görülmektedir. Sekiviran köyünde 2 hanede ticaret geliri olup, bu hanelerin ziraat erbabı oldukları görülmektedir. Ticaretten gelirleri 3002 guruştur. Bey köyünde 3 hanede görülmektedir. 1 hanenin ziraat erbabı olduğu belirtilmiş, diğer 2 hanenin meslekleri yazılmamıştır. Bu hanelerin ticaret geliri 1610 guruştur. Cimroz köyünde tek hanede ticaret geliri görülmektedir ve elde edilen gelir 350 guruştur.

Sairden ticaret olarak elde edilen gelir 23212 guruştur. Bu gelirin 19568 guruşu mahallelerden sağlanmaktadır. Mahalleler içerisinde 7908 guruş geliri ile Orta Mahalle ilk sırada gelmektedir. Bunu 6600 guruş gelir ile Akçağlan ve 5060 guruş gelir ile Paşa Mahalleleri takip etmektedir. Sairden ticaret gelirlerinin 3644 guruşu köylerden sağlanmaktadır. 1500 guruş geliri ile Ilıca köyü ön plandadır. Bunu 1424 guruş ile Sekiviran ve 720 guruş ile Taycılar köyleri takip etmektedir.

Ayak¹⁹⁰ ticareti yani bardak ticareti 11 hanede görülmektedir. Bu ticaretten elde edilen gelir toplamı 8260 guruştur. Bunun 4960 guruşu Paşa Mahallesi'nden ve 2200 guruşu Orta Mahallesi'nden olmak üzere toplam 7160 guruşu mahallelerden sağlanmaktadır. Köylerden ayak ticareti ile ilgili gelirin Alpu köyünde olduğu görülmektedir. 2 hanede görülen bu ticaretten elde edilen gelir toplamı ise 1100 guruştur.

¹⁹⁰ Burada geçen "ayak" kelimesi 1- "çanak, su bardağı", 2- "kadeh, içki bardağı" anlamlarına gelmektedir. Bkz. İsmail Parlatır, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2011, s. 124.

Zuhurattan ticaret Laçın ve Ilıca köylerinde görülüp, toplam gelir 720 guruştur. Sadece Laçın'de görülen ağaç ticaretinden elde edilen gelir 3090 guruş ve yaprak ve sairden ticaret 300 guruştur. Ilıca'da görülen hattab(odun) ve kömür ticaretinden elde edilen gelir 3300 guruştur. Lüle Taşı müşterek ticareti ise Paşa Mahallesi'nde görülüp, elde edilen gelir 4400 guruştur¹⁹¹. Son olarak kil ve tuz ticaretinden elde edilen gelir 1110 guruş ve tuz furuhtundan elde edilen gelir 400 guruştur.

Nakliyecilik alanında köylerin ön plana çıktığı görülürken, bu anlamda 9 köyde bulunan arabacılar elde ettikleri 84699 guruş gelir ile dikkat çekmektedir. Bunun büyük bir bölümünü 30583 (%36,11) guruş gelir ile Kayı ve 25783 (30,44) guruş gelir ile Gündüzler oluşturmaktadır. Bu iki köyün arabacılık gelirlerinde %50'den fazla bir oranı oluşturduğu görülmektedir.

Tablo.101. Nakliyecilik Geliri

KÖYLER	Arabacı	Toplam	%
Bügdüz	1481	1481	1,75
Kayı	30583	30583	36,11
Karayük	600	600	0,71
Dereköy	2460	2460	2,90
Ağcahisar	15333	15333	18,10
Bozan	1060	1060	1,25
Gündüzler	25783	25783	30,44
Kızılcaviran	3842	3842	4,54
Taycılar	3490	3490	4,12
MAHALLELER			
Paşa	67	67	0,08
TOPLAM	84699	84699	100,00

¹⁹¹ XIX. yüzyılda Avrupa'nın çeşitli kentlerinde açılan atölyeler, bunları işleyen ve pazarlayan firmalar dolayısıyla oluşan canlı bir lüle taşı endüstrisi ve ticareti Eskişehir'deki üretimi de canlandırmıştır. Nitekim bunun sonucu olarak XIX. yüzyılda lüle taşı ocakları Eskişehir civarında çok geniş bir alana yayılmıştır. 1850'lerde buralarda çalışan işçilerin sayısının 10.000'den fazla olduğu görülmektedir. lüle taşı sektörünün giderek değer kazanması bunda etkili olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. C. Bilim, **a.g.m.**, s. 94.

3. Diğer Gelirler

Diğer gelirler yani ek gelirler içerisinde zuhurat, sair, tekâüdlük maaşı ve tekâüdlük tımarı gelirleri gelmektedir. Toplam gelir miktarı ise 78379,5 guruştur. Bu gelirin 10682,5 (%13,63) guruşu mahallelerden, 67697 (%86,37) guruşu köylerden sağlanmıştır.

Tablo.102. Diğer Gelirler

KÖYLER	Zuhurat	Sairinden	Tekâüd Maaşı	Tekâüdlük Tımarı	Toplam	%
Ilıca	0	1400	300	0	1700	2,17
Karayük	0	0	180	0	180	0,23
Küplü	8064	0	0	0	8064	10,29
Kapukaya	4300	0	0	0	4300	5,49
Bozaniç	14298	0	0	0	14298	18,24
Laçın	13405	0	0	0	13405	17,10
Düz	1200	0	0	0	1200	1,53
Malıslar	24550	0	0	0	24550	31,32
MAHALLELER						
Akçağlan	0	1484	0	0	1484	1,89
Paşa	0	1417	200	960	2577	3,29
Orta	0	4849,5	0	0	4849,5	6,19
Karapınar	0	671	0	0	671	0,86
Dede	0	1101	0	0	1101	1,40
TOPLAM	65817	10922,5	680	1160	78379,5	100,00

Zuhurattan sağlanan gelir sadece köylerde görülmektedir ve elde edilen gelir toplamı 65817 guruştur. Özellikle 24550 guruş geliri ile Malıslar ilk sırada yer almaktadır. Bunu 14298 guruş geliri ile Bozaniç ve 13405 guruş geliri ile Laçın köyleri takip etmektedir.

Sairden elde edilen gelirin büyük çoğunluğu mahallelerden sağlanmaktadır. Sairden elde edilen toplam gelir ise 10922,5 guruştur. Mahalleler içerisinde özellikle 4849,5 guruş geliri ile Orta Mahallesi ön plana çıkmaktadır. Diğer mahallelerin

oranları birbirine yakındır. Köylerden ise sadece Ilica köyünden sairden elde edilen gelir olduğu görülmektedir.

Tekâüdlük maaşının alındığına dair iki yerde kayda rastlanmaktadır. Bunlar Ilica ve Karaöyük köyleridir. Ilica köyünde 1 hanede rastlanılan kayıta; “*Merkum Asâkir-i Mensure-i Şahâne tekâüdlerinden olub yigirmi beş guruş maaşı olduğu*”¹⁹² ibaresi yer almaktadır. Senelik tekâüdlük maaşı ise 300 guruştur. Karayük köyünde de 1 hanede rastlanılan tekâüdlük maaşı kaydında; “*Merkum Asâkir-i Hassa-i Şahâne alaylarından onuncu alayının ikinci taburunun altıncı bölümünde ve dördüncü onbaşının birinci neferi olub bundan iki sene ikdam tekâüden gelmiş olduğu*”¹⁹³ ibaresi yer almaktadır. Senelik tekâüd maaşı ise 180 guruştur. Paşa Mahallesi’nde 356 numaralı hanede ise İnekçioğlu Ali Osman bâ-berat-ı alışândan tekâüd olup, senelik 200 guruş maaş almıştır¹⁹⁴. Bunların dışında tekâüd olan askerler bulunmaktadır, ancak senelik tekâüdlük maaşları belirtilmemiştir.

Tekâüdlük tımarı olarak geçen gelir, Paşa Mahallesi’nde 2 hanede görülmektedir. 238 numaralı hanede Alaybeyi Hacı Hafız Ağa Sipahi tekâüdünden olup, toplamda 1200 guruş maaşı varken, 240 guruşu *hamsin şer’isi tenzili* olarak kesilmiştir ve 960 guruş maaş almıştır¹⁹⁵.

3.1. Alışveriş (Ahz ü İ’tâ) Gelirleri

Eskişehir Kazası’nda alışverişten (ahz ü i’tâ) elde edilen gelir kaydedilmiştir. Bunun içerisinde alışveriş gelirleri, sair alışveriş gelirleri ve harir ve ağnam alışveriş gelirleri bulunmaktadır. Toplam elde edilen gelir 100015,5 guruştur. Bunun 26518 (%26,51) guruşu mahallelerden, 73497,5 (%73,49) guruşu ise köylerden sağlanmıştır.

¹⁹² BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7837, s. 23, Hane: 82

¹⁹³ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7843, s. 18, Hane: 55

¹⁹⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 100, Hane: 356

¹⁹⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 69, Hane: 238

Tablo.103. Alışveriş(Ahz ü İ'tâ) Gelirleri

KÖYLER	Ahz ü İ'tâ	Sair Ahz ü İ'tâ	Harir ve Ağnam Ahz ü İ'tâsı	Toplam	%
Kayı	0	12160	0	12160	12,16
Ilıca	1850	0	2000	3850	3,85
Küplü	6730	36992,5	0	43722,5	43,72
Ağcahisar	700	0	0	700	0,70
Bozaniç	5100	0	0	5100	5,10
Laçin	2665	800	0	3465	3,46
Alpu	200	0	0	200	0,20
Taycılar	0	300	0	300	0,30
Malıslar	4000	0	0	4000	4,00
MAHALLELER					
Paşa	0	26158	0	26158	26,15
Orta	0	360	0	360	0,36
TOPLAM	21245	76770,5	2000	100015,5	100,00

Mahallelerde, 4 hanede sadece sair alışveriş geliri olduğu görülmektedir. Orta Mahalle'de 360 guruş, Paşa Mahallesi'nde 26158 guruş olmak üzere mahallelerde sair alışverişten elde edilen toplam gelir 26518 guruştur. Bu ailelerin ticaretle işğal oldukları sonucuna varmak mümkündür.

Köylerde sair alışverişten elde edilen gelirin 50252,5 guruş olduğu görülmektedir. Bunun çok büyük bir bölümünü 36992,5 guruş geliri ile Küplü köyünde gerçekleştirilmiştir. Küplüde alışverişten elde edilen gelir 32 hanede görülmektedir. Dolayısıyla bu gelir ile ticaret veya alışveriş açısından Küplü köyü önemli bir yere sahiptir. "Sadece alışveriş" gelirinin köylerde olduğu dikkat çekmekle birlikte elde edilen gelir toplamı ise 21245 guruştur. Bu anlamda özellikle 6730 guruş geliri ile Küplü köyü ve 5100 guruş geliri ile Bozaniç köyü ön plana çıkmaktadır.

Harir ve ağnam alışverişi sadece Ilıca köyünde görülmekte olup, elde edilen gelir ise 2000 guruştur.

3.2. Ortak Hisse Gelirleri

Bu gelirler içerisinde; ortak hisse gelirleri ve ortak temettu geliri yer almaktadır. Bu gelir grubu sadece köylerde görülmektedir ve toplam elde edilen gelir ise 21589 guruştur.

Tablo.104. Ortak Hisse Gelirleri

KÖYLER	Ortak Hisse	Ortak Temettu	Toplam
Kıraçlık	1400	0	1400
Ilca	2570	0	2570
Cimroz	500	0	500
Virancık	830	0	830
Kapukaya	2100	0	2100
Bozaniç	3100	0	3100
Laçin	3289	0	3289
Alpu	0	2000	2000
Düz	1800	0	1800
Bey	1000	0	1000
Malıslar	3000	0	3000
TOPLAM	19589	2000	21589

Ortak hisse gelirlerinin genellikle penbe (pamuk) hissesinden, az olmakla birlikte bostan hissesinden geldiği görülmektedir. Ortak hisse geliri bulunan hanelerde şahsın kiminle ortak olduğu ve ne kadar hisse geliri sağladığı belirtilmiştir. Toplamda 19589 guruş hisse gelirinin olduğu görülmektedir. Bu anlamda 3289 guruş hisse geliri ile Laçin, 3100 guruş hisse geliri ile Bozaniç ve 3000 guruş hisse geliri ile Malıslar köyleri ön plana çıkmaktadır.

Hisse gelirlerine hane bazında örnek vermek gerekirse, Laçin köyünde 9 numaralı hanede bulunan *Müezzinoğlu Muhammed'in Halil Ağa'dan 120 guruş penbe hissesi aldığı*¹⁹⁶ belirtilmiştir. Yine aynı köyden 29 numaralı hanede kayıtlı olan Kara Deli Ali'nin Ömerlerin Hasan'dan 160 guruş penbe hissesi geliri aldığı¹⁹⁷ görülmektedir. Başka köyden biriyle ortaklık söz konusu olabilmektedir. Buna örnek

¹⁹⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7850, s. 4, Hane: 9.

¹⁹⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7850, s. 9, Hane: 29.

ise Bozaniç köyünden Kurtoğlu Mahmud örnek verilebilir. Bu şahsın Ilıca köyünde Hatiboğlu'dan 150 guruş ortak penbe hisse geliri bulunmaktadır¹⁹⁸. Malıslar köyünden Ali oğlu Mustafa'nın Hacı Mehmed ile ortaklığından 200 guruş penbe hissesi geliri bulunmaktadır¹⁹⁹.

Ortak temettu olarak elde edilen gelir ise sadece Alpu köyünde, 1 hanede görülmektedir. Bu hanede bulunan El-hac Mahmud Beyzâde Ali Paşa'nın Eskişehir Kasabası sakinlerinden Lütfullah oğlu Bekir ile ortak temettuları 4000 guruştur. Bunun 2000 guruşu El-hac Mahmud Beyzâde Ali Paşa'nın hissesidir.

3.3. Nükûd (Nakit)

Eskişehir Kazası'nın bazı mahalle ve köylerinde nakit para gelirinin olduğu görülmektedir. Nükûd kelimesi Arapça olarak "nakid" kelimesinin çoğulu olarak kullanılmaktadır. Toplam nükûd geliri 206700 guruştur. Bunun 201000 (%97,24) guruşu mahallelerde, 5700 (%2,76) guruşu da köylerde bulunmaktadır. Mahallelerden özellikle 150300 guruş geliri ile Akçağlan Mahallesi nükûdda önemli bir paya sahiptir. Bu kadar çok nakit paranın kasaba merkezindeki mahallelerde kaydedilmiş olması ticaretin adı geçen mahallelerde oldukça önemli bir seviyede olduğunun göstergesidir. Köylerden ise 3700 guruş nükud ile Alpu köyü ön plandadır.

Tablo.105. Nükûd(Nakit)

KÖYLER	Nükûd	Kiraz Nükûdu	Toplam	%
Bügdüz	500	0	500	0,24
Karaöyük	500	0	500	0,24
Alpu	3700	0	3700	1,79
Sepedçi	1000	0	1000	0,48
MAHALLELER				
Akçağlan	150300	0	150300	72,71
Paşa	10400	300	10700	5,18
Orta	40000	0	40000	19,35
TOPLAM	206400	300	206700	100,00

¹⁹⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7849, s. 7, Hane: 20.

¹⁹⁹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7861, s. 4, Hane: 8.

4. Ziraat Gelirleri

4.1. Mezru Tarla Gelirleri

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde 36703 dönüm mezru tarla bulunmaktadır. Mezru tarladan elde edilen toplam hâsılat ise 1575208 guruştur. Dolayısıyla her dönüm için 42,92 guruş gelir sağlanmıştır. 1575208 guruş mezru tarla gelirinin 1097233 (%98,59) guruşu 1260/1844 yılında, 15677 (%1,41) guruşu ise sadece köylerde olmak üzere 1261/1845 yılında elde edilmiştir. Mezru tarla gelirlerinde iki yıl arasında büyük fark görülmektedir. 1845 yılında yok denilecek kadar az gelir sağlanmıştır. Bunun sebebinin 1845 yılında yaşanan kuraklık olduğu söylenilebilir. Defterlerde 1845 yılı hâsılatının yanına *harik* ibaresi düşülmüştür. Harik yangın demektir, ancak her yerin aynı anda yanmayacağı düşünülürse, bunun kuraklık olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo.106. Mezru Tarla Hâsılatları

KÖYLER	Hane	Mezru Tarla Hasıt. Olan Hane	Mezru Tarla Dönüm	Mezru Tarla Hâsılat-ı Senevîsi(1260)	Mezru Tarla Hâsılat-ı Senevîsi(1261)	Mezru Tarla Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Mezru Tarla Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Kıraçlık	24	18	256	5662	5158	10820	0,69	601,11	42,27
Büğdüz	63	51	807,5	40359	0	40359	2,56	791,35	49,98
Kayı	108	98	2036	103779	0	103779	6,59	1058,97	50,97
Ilıca	100	67	536	26665	0	26665	1,69	397,99	49,75
Danişmend	16	12	340	17162	0	17162	1,09	1430,17	50,48
Cimroz	22	18	281	5449	1500	6949	0,44	386,06	24,73
Virancık	13	12	50	3938	2524	6462	0,41	538,50	129,24
Karaöyük	84	59	1520	97606	0	97606	6,20	1654,34	64,21
Dereköy	60	43	820,5	18217,5	20	18237,5	1,16	424,13	22,23
Küplü	103	88	552,5	30713,5	110	30823,5	1,96	350,27	55,79
Kapukaya	33	19	30	2760	0	2760	0,18	145,26	92,00
Ağcahisar	48	35	579	14867	0	14867	0,94	424,77	25,68
Bozan	204	131	2930	161263	0	161263	10,24	1231,02	55,04
Bozaniç	61	24	226	5893,5	675	6568,5	0,42	273,69	29,06
Laçın	102	70	530,5	29382	465	29847	1,89	426,39	56,26
Muttalib	81	67	2124	72220	0	72220	4,58	1077,91	34,00

Alpu	199	150	3519	153830	0	153830	9,77	1025,53	43,71
Gündüzler	111	97	2292	77138	0	77138	4,90	795,24	33,66
Sepedçi	64	48	745	34538	0	34538	2,19	719,54	46,36
Kızılcaviran	46	37	975	41694,5	0	41694,5	2,65	1126,88	42,76
Düz	35	28	255,5	8730	0	8730	0,55	311,79	34,17
Sekiviran	60	52	903	99488	0	99488	6,32	1913,23	110,17
Bey	25	18	121,5	5756	4875	10631	0,67	590,61	87,50
Taycılar	52	33	346,5	8244	0	8244	0,52	249,82	23,79
Malıslar	75	58	490	23551	0	23551	1,50	406,05	48,06
Karacaviran	54	35	357	8327	350	8677	0,55	247,91	24,31
MAHALLELER									
Akçağlan	149	57	1735	55783	0	55783	3,54	978,65	32,15
Paşa	386	154	5299	210145	0	210145	13,34	1364,58	39,66
Orta	202	86	3432,5	98345	0	98345	6,24	1143,55	28,65
Karapınar	80	50	1612	61907	0	61907	3,93	1238,14	38,40
Dede	116	44	1001	36118	0	36118	2,29	820,86	36,08
TOPLAM	2776	1759	36703	1559531	15677	1575208	100,00	895,51	42,92

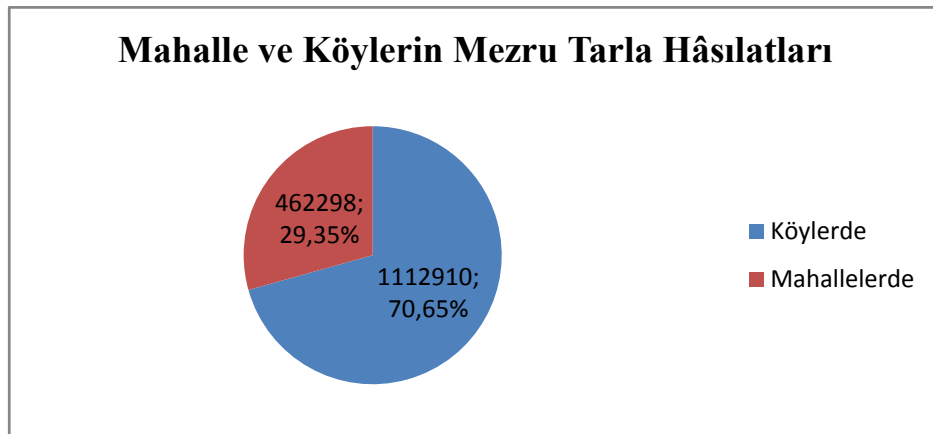
1575208 guruş mezru tarla gelirinin 462298(%29,35) guruşu 13079,5 dönüme sahip olan mahallelerden elde edilmiştir. 1112910(%70,65) guruşu ise 23623,5 dönüme sahip olan köylerden elde edilmiştir. Köylerin mezru tarla gelirlerinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Kaza genelinde hane başına düşen mezru tarla hâsılatı ise 895,51 guruştur. Kaza genelinde dönüm başına elde edilen hâsılatın 42,92 guruş olduğu görülmektedir. Mahallelerde dönüm başına elde edilen hâsılat 39,66 guruş ile Paşa Mahallesinde yüksektir. Köylerde ise Virancık köyünde 129,24 guruş dönüm başı hâsılat ile en yüksektir.

Tablo.107. Mahallelerin Mezru Tarla Hâsılatları

MAHALLELER	Hane	Mezru Tarla Hasıl. Olan Hane	Mezru Tarla Dönüm	Mezru Tarla Hâsılat-ı Senevîsi(1260)	Mezru Tarla Hâsılat-ı Senevîsi(1261)	Mezru Tarla Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Mezru Tarla Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Akçağlan	149	57	1735	55783	0	55783	12,07	978,65	32,15
Paşa	386	154	5299	210145	0	210145	45,46	1364,58	39,66
Orta	202	86	3432,5	98345	0	98345	21,27	1143,55	28,65
Karapınar	80	50	1612	61907	0	61907	13,39	1238,14	38,40
Dede	116	44	1001	36118	0	36118	7,81	820,86	36,08
TOPLAM	933	391	13079,5	462298	0	462298	100,00	1182,35	35,35

Tabloda görüldüğü üzere mahallelerde mezru tarla gelirinin sadece 1844 yılında sağlandığı görülmektedir. Dolayısıyla hiç gelir sağlanamayan 1845 yılında mahallelerde kuraklığın çok etkili olduğu söylenebilir. 1844 yılında elde edilen toplam 462298 guruş gelirden hane başına düşen ortalama mezru tarla hâsılatı ise 1182,35 guruştur. Bu gelirin önemli bir kısmını 210145 (%45,46) guruş geliri ile Paşa Mahallesi oluşturmaktadır. Burada hane başına düşen hâsılat ise 1364,58 guruştur. Dönüm başına elde edilen hâsılat ise genel olarak mahallelerde 35,35 guruştur.

Grafik.27. Mahalle ve Köylerin Mezru Tarla Hâsılatları

Tablo.108. Köylerin Mezru Tarla Hâsılatları

KÖYLER	Hane	Mezru Tarla Hâsılatı Olan Hane	Mezru Tarla Dönüm	Mezru Tarla Hâsılat-ı Senevîsi(1260)	Mezru Tarla Hâsılat-ı Senevîsi(1261)	Mezru Tarla Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat İçindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Mezru Tarla Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Kıraçlık	24	18	256	5662	5158	10820	0,97	601,11	42,27
Büğdüz	63	51	807,5	40359	0	40359	3,63	791,35	49,98
Kayı	108	98	2036	103779	0	103779	9,33	1058,97	50,97
Ilıca	100	67	536	26665	0	26665	2,40	397,99	49,75
Danişmend	16	12	340	17162	0	17162	1,54	1430,17	50,48
Cimroz	22	18	281	5449	1500	6949	0,62	386,06	24,73
Virancık	13	12	50	3938	2524	6462	0,58	538,50	129,24
Karaöyük	84	59	1520	97606	0	97606	8,77	1654,34	64,21
Dereköy	60	43	820,5	18217,5	20	18237,5	1,64	424,13	22,23
Küplü	103	88	552,5	30713,5	110	30823,5	2,77	350,27	55,79
Kapukaya	33	19	30	2760	0	2760	0,25	145,26	92,00

Ağcahisar	48	35	579	14867	0	14867	1,34	424,77	25,68
Bozan	204	131	2930	161263	0	161263	14,49	1231,02	55,04
Bozaniç	61	24	226	5893,5	675	6568,5	0,59	273,69	29,06
Laçın	102	70	530,5	29382	465	29847	2,68	426,39	56,26
Muttalib	81	67	2124	72220	0	72220	6,49	1077,91	34,00
Alpu	199	150	3519	153830	0	153830	13,82	1025,53	43,71
Gündüzler	111	97	2292	77138	0	77138	6,93	795,24	33,66
Sepedçi	64	48	745	34538	0	34538	3,10	719,54	46,36
Kızılcaviran	46	37	975	41694,5	0	41694,5	3,75	1126,88	42,76
Düz	35	28	255,5	8730	0	8730	0,78	311,79	34,17
Sekiviran	60	52	903	99488	0	99488	8,94	1913,23	110,17
Bey	25	18	121,5	5756	4875	10631	0,96	590,61	87,50
Taycılar	52	33	346,5	8244	0	8244	0,74	249,82	23,79
Malıslar	75	58	490	23551	0	23551	2,12	406,05	48,06
Karacaviran	54	35	357	8327	350	8677	0,78	247,91	24,31
TOPLAM	1843	1368	23623,5	1097233	15677	1112910	100,00	813,53	47,11

23623,5 dönüme sahip köylerden elde edilen 1112910 guruş mezru tarla hâsılatının 1097233 (%98,59) guruşu 1844 yılında elde edilmiş, 15677 (1,41) guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Mahallelerde 1845 yılında hiç gelir görülmezken köylerde çok az da olsa görülmektedir. Köylerde hane başına düşen mezru tarla hâsılatı ise 813,53 guruştur. Toplam mezru tarla hâsılatı içerisinde 161263 (%14,49) guruş geliri ile Bozan köyü dikkat çekmektedir. Burada hane başına düşen mezru tarla hâsılatı ise 1231,02 guruştur. Bozan köyünü 153830 (%13,82) guruş geliri ile Alpu köyü takip etmektedir. Burada hane başına düşen hâsılat ise 1025,53 guruştur.

Mezru tarladan elde edilen hâsılat yanında bazı köylerde vergisinin de yazıldığı görülmektedir. Bu köyler; Kıraçlık, Cimroz, Virancık, Laçın ve Karacaviran'dır. Bu köylerde 62755 guruş hâsılat elde edilmiş ve 7712 guruş senevî ödenmiştir. Ancak bütün hanelerde senevîler belirtilmemiştir.

Mezru tarla gelirleri içerisinde bir de icar gelirleri bulunmaktadır. Eskişehir Kazası'nda mezru tarladan elde edilen toplam icar geliri 8976 guruştur. Yine 1845 yılı için hiç icar geliri olmadığı görülmektedir. 1844 yılında ise bazı yerlerde gelir miktarı belirtilmiştir ancak genellikle hangi yılda elde edildiği belirtilmeden toplam icar hâsılatı verilmiştir.

Tablo.109. Mezru Tarla İcar Gelirleri

KÖYLER	Hane	Mezru Tarla İcarı Olan Hane	Mezru Tarla İcar-ı Senevî(1260)	Mezru Tarla İcar-ı Senevî(1261)	Toplam Mezru Tarla İcar-ı Senevî	Toplam İcar-ı Senevî İçinde Yüzdeliği(%)
Kayı	108	8	0	0	256	2,85
Virancık	13	1	0	0	50	0,56
Dereköy	60	4	0	0	404	4,50
Ağcahisar	48	1	0	0	40	0,45
Bozan	204	2	0	0	442	4,92
Laçın	102	1	0	0	30	0,33
Muttalib	81	1	0	0	25	0,28
Alpu	199	5	2350	0	2350	26,18
Sepedçi	64	1	0	0	144	1,60
Düz	35	2	0	0	80	0,89
Sekiviran	60	1	0	0	20	0,22
Bey	25	1	0	0	100	1,11
Karacaviran	54	1	0	0	30	0,33
MAHALLELER						
Akçağlan	149	17	1880	0	1880	20,94
Paşa	386	11	1883	0	1883	20,98
Orta	202	4	240	0	240	2,67
Karapınar	80	1	0	0	8	0,09
Dede	116	3	0	0	994	11,07
TOPLAM	1986	65	6353	0	8976	100,00

Tabloda görüldüğü üzere 1844 yılına ait icar gelir miktarı belirtilmeyen yerler vardır. Buna karşılık 1844 yılı olarak kaydedilen icar gelirinin ise 6353 guruş olduğu görülmektedir.

Mahallelerden elde edilen icar gelirinin 5005 (%55,76) guruş olduğu görülmektedir. Mahalleler içerisinde 1883 (%20,98) guruş icar geliri ile Paşa Mahallesi ve 1880 (%20,94) guruş icar geliri ile Akçağlan Mahallesi ön plana çıkmaktadır.

Köylerden elde edilen icar geliri ise 3971 (%44,24) guruştur. Köylerden özellikle 2350 (%26,18) guruş icar geliri ile Alpu ön plana çıkmaktadır. Diğer köylerin oranları hemen hemen birbirine yakındır.

4.2. Gayr-i Mezru Tarla Gelirleri

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 38604 dönüm gayr-i mezru tarla bulunmaktadır. 38604 dönüm gayr-i mezru tarlanın 23637 dönümü için icar geliri elde edildiği görülmektedir. Geriye kalan 14997 dönüm gayr-i mezru arazinin işlenmediği ve gelir elde edilmediği görülmektedir. Diğer bir ifade ile bu araziler nadasa bırakılmış demektir. 23637 dönüm gayr-i mezru tarladan elde edilen icar geliri toplam 2841 guruştur.

Tablo.110. Gayr-i Mezru Tarla İcar Gelirleri

KÖYLER	Hane	Gayr-i Mezru Tarla İcar Geliri Olan Hane	Gayr-i Mezru Tarla Dönüm	Gayr-i Mezru Tarla İcar-ı Senevîsi	Toplam İcar-ı Senevî İçinde Yüzdeliği(%)
Kıraçlık	24	2	1016	1150	40,48
Laçın	102	2	24	108	3,80
Muttalib	81	4	2227	105	3,70
Gündüzler	111	45	2494	993	34,95
Kızılcaviran	46	2	1067	80	2,82
Sekiviran	60	1	896	20	0,70
MAHALLELER					
Akçağlan	149	1	1750	80	2,82
Paşa	386	1	6910,5	200	7,04
Orta	202	1	4394,5	80	2,82
Dede	116	1	1069	25	0,88
TOPLAM	1357	60	23637	2841	100,00

Toplam 2841 guruş gayr-i mezru tarla icar gelirinin 385 guruşu mahallelerden elde edilmiştir. Mahalleler içerisinde özellikle 200 guruş geliri ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir. Bunu 80 guruş icar geliri ile Akçağlan ve Orta mahalleleri takip etmektedir. Dede Mahallesi'nin ise 25 guruş icar geliri bulunmaktadır. Hane örneği olarak Paşa Mahallesi'nde 348 numaralı hanede kayıtlı olan Mumcu Hüseyinoğlu Hafız Mehmed Efendi verilebilir. Bu şahsın 20 dönüm gayr-i mezru tarladan 200

guruş icar-ı senevî²⁰⁰ elde ettiği görülmektedir. Dolayısıyla 1 dönüm gayr-i mezru tarladan 10 guruş icar-ı senevî elde edilmektedir.

Gayr-i mezru tarla icar gelirinin 2456 (%86,45) guruşu köylerden elde edilmektedir. Köyler içerisinde 1150 (%40,48) guruş icar geliri ile Kıraçlık köyü ilk sırada gelmektedir. Buradaki insanların topraklarını kendileri işlemeyip, icar geliri ile topraklarını değerlendirdikleri görülmektedir. Kıraçlık köyünde hane örneği olarak 17 numaralı hanede kayıtlı olan Kara Abdullahoğlu Halil'in Mehmed verilebilir. Bu şahsın 15 dönüm gayr-i mezru tarladan 150 guruş icar-ı senevî²⁰¹ elde ettiği görülmektedir. Kıraçlık köyünü 993 (%34,95) guruş icar geliri ile Gündüzler köyü takip etmektedir.

4.3. Bağ Gelirleri

Eskişehir Kazası'nda toplam 468,5 dönüm bağ arazisi bulunmaktadır. Bu araziden elde edilen toplam hâsılat ise 92692 guruştur. 1844 ve 1845 yıllarında elde edilen bağ hâsılatları hepsinde olmamakla birlikte belirtilmiştir. Toplam hâsılatın 71279 (%78,91) guruşu 1844 yılında, 19056 (%21,09) guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. 1 mahalle ve 8 köyde 1845 yılında bağ hâsılatı elde edilememiştir. Mahalle ve köylerden elde edilen toplam bağ hâsılatından hane başına düşen hâsılat ise 54,36 guruştur. Mahalle ve köylerde bağ arazisinden dönüm başına elde edilen hâsılatı bakıldığında 197,85 guruş olduğu görülmektedir. Bu anlamda en yüksek hâsılat 538,57 guruş ile Bey köyünde görülmektedir. Bey köyünü Kıraçlık köyü 538,20 guruş dönüm başı hâsılatı ile takip etmektedir.

Tablo.111. Mahalle ve Köylerin Bağ Hâsılatları

KÖYLER	Hane	Bağı Olan Hane	Bağ Dönüm	Bağ Hâsılat-ı Senevîsi(1260)	Bağ Hâsılat-ı Senevîsi(1261)	Bağ Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat İçindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Kıraçlık	24	8	5	1533	1158	2691	2,90	336,38	538,20
Kayı	108	70	88	2392	1855	4247	4,58	60,67	48,26
Ilıca	100	57	62	16348	180	16528	17,83	289,96	266,58

²⁰⁰ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 98, Hane: 348.

²⁰¹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7833, s. 5, Hane: 17.

Cimroz	22	13	9,5	1631	1556	3187	3,44	245,15	335,47
Virancık	13	10	8	1831	1526	3357	3,62	335,70	419,63
Küplü	103	13	20,5	2596,5	2005	4601,5	4,96	353,96	224,46
Kapukaya	33	26	20	5082	0	5082	5,48	195,46	254,10
Bozaniç	61	38	53	4546	0	4546	4,90	119,63	85,77
Laçın	102	67	75,5	15535	6545	22080	23,82	329,55	292,45
Muttalib	81	4	5,5	133	0	133	0,14	33,25	24,18
Gündüzler	111	66	15,88	0	0	2257	2,43	34,20	142,13
Sepedçi	64	1	2	250	0	250	0,27	250,00	125,00
Kızılcaviran	46	14	3,62	530	0	530	0,57	37,86	146,41
Düz	35	29	24,5	4847,5	0	4847,5	5,23	167,16	197,86
Bey	25	5	3,5	1190	695	1885	2,03	377,00	538,57
Malıslar	75	40	32,5	8245	0	8245	8,90	206,13	253,69
Karacaviran	54	41	31,5	4239	3436	7675	8,28	187,20	243,65
MAHALLELER									
Paşa	386	2	5	150	0	250	0,27	125,00	50,00
Orta	202	1	3	200	100	300	0,32	300,00	100,00
TOPLAM	1705	565	468,5	71279	19056	92692	100,00	164,06	197,85

Eskişehir Kazası'nda elde edilen toplam 92692 guruş bağ hâsılatının 550 (%0,59) guruşu 8 dönüm bağ arazisi bulunan mahallelerden elde edilmiştir. 2 mahallede bağ hâsılatı olup, Paşa Mahallesi'nde 250 guruş ve Orta Mahallesi'nde 300 guruştur.

Toplam bağ hâsılatının 92142 (%99,41) guruşu, 460,5 dönüm bağ arazisine sahip olan köylerden elde edilmiştir. Dolayısıyla köyler bağ hâsılatında büyük bir öneme sahiptir. Köyler içerisinde 22080 (%23,82) guruş bağ hâsılatı ile Laçın ilk sırada gelmektedir. Burada hane başına düşen hâsılat miktarı 216,47 guruştur. Laçın köyünü 16528 (%17,83) guruş hâsılatı ile Ilıca köyü takip etmektedir. Ilıca köyünde hane başına düşen hâsılat ise 165,28 guruştur.

4.4. Bostan Gelirleri

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 495,5 dönüm bostan arazisi bulunmaktadır. Bu araziden elde edilen hâsılat miktarı ise 23692 guruştur. Bostan hâsılatı ile ilgili 1844 ve 1845 yıllarına ait miktarlar belirtilmiştir. 1844 yılında elde edilen hâsılat 22962,5 (%97,29) guruştur. 1845 yılında ise yine elde edilen hâsılatın

çok az olduğu görülmekle birlikte toplam hâsılatı 639,5 (%2,71) guruştur. Dolayısıyla kuraklığın etkisi bostan arazilerinde de görülmektedir. Eskişehir Kazası genelinde elde edilen toplam bostan hâsılatı hane başına düşen ortalama hâsılat ise 11,67 guruştur. Dönüm başına elde edilen hâsılatın da 47,81 guruş olduğu görülmektedir.

Tablo.112. Mahalle ve Köylerin Bostan Hâsılatları

KÖYLER	Hane	Bostan Olan Hane	Bostan Dönüm	Bostan Hâsılat-ı Senevîsi(1260)	Bostan Hâsılat-ı Senevîsi(1261)	Bostan Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Kıraçlık	24	1	1	360	0	360	1,52	15,00	360,00
Bügdüz	63	7	19	765	0	765	3,23	12,14	40,26
Kayı	108	34	34	616,5	102	718,5	3,03	6,65	21,13
Ilıca	100	13	11,5	4335	0	4335	18,30	43,35	376,96
Virancık	13	1	0	0	0	90	0,38	6,92	0
Dereköy	60	16	38,5	946	47,5	993,5	4,19	16,56	25,81
Bozan	204	35	85	4076	0	4076	17,20	19,98	47,95
Bozaniç	61	2	1	288	0	288	1,22	4,72	288,00
Laçın	102	2	1	180	0	180	0,76	1,76	180,00
Alpu	199	2	6	117	0	117	0,49	0,59	19,50
Düz	35	2	3	216	150	366	1,54	10,46	122,00
Malıslar	75	6	7,5	1044	0	1044	4,41	13,92	139,20
Karacaviran	54	1	1	90	90	180	0,76	3,33	180,00
MAHALLELER									
Akçağlan	149	2	15	630	0	630	2,66	4,23	42,00
Paşa	386	24	204	6730	250	6980	29,46	18,08	34,22
Orta	202	2	6	450	0	450	1,90	2,23	75,00
Karapınar	80	6	54	2029	0	2029	8,56	25,36	37,57
Dede	116	1	8	90	0	90	0,38	0,78	11,25
TOPLAM	2031	157	495,5	22962,5	639,5	23692	100,00	11,67	47,81

Toplam 23692 guruş bostan hâsılatının 10179 (%42,96) guruşu 287 dönüme sahip olan mahallelerden elde edilmiştir. 13513 guruşu ise 208,5 dönüme sahip köylerden elde edilmiştir. Köylerde daha az miktarda arazi olmasına rağmen elde edilen gelir daha fazladır. Kaza genelinde hane başına düşen ortalama hâsılat 11,67 guruştur.

Tablo.113. Mahallelerin Bostan Hâsılatları

MAHALLELER	Hane	Bostan Olan Hane	Bostan Dönüm	Bostan Hâsılat-ı Senevîsi(1260)	Bostan Hâsılat-ı Senevîsi(1261)	Bostan Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat İçindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Akçağlan	149	2	15	630	0	630	6,19	315,00	42,00
Paşa	386	24	204	6730	250	6980	68,57	290,83	34,22
Orta	202	2	6	450	0	450	4,42	225,00	75,00
Karapınar	80	6	54	2029	0	2029	19,93	338,17	37,57
Dede	116	1	8	90	0	90	0,88	90,00	11,25
TOPLAM	933	35	287	9929	250	10179	100,00	290,83	35,47

Mahallelerde elde edilen toplam 10179 guruş bostan hâsılatının 9929 (%97,54) guruşu 1844 yılında, 250 (%2,46) guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. 1845 yılına dair tek hâsılat kaydı ise Paşa Mahallesi'nde görülmektedir. Paşa Mahallesi 6980 (%68,57) guruş bostan hâsılatı ile ilk sırada gelmektedir. Burada hane başına düşen ortalama hâsılat ise 290,83 guruştur. Paşa'yı 2029 (%19,93) guruş bostan hâsılatı ile Karapınar Mahallesi takip etmektedir. Karapınar Mahallesi'nde hane başına düşen ortalama bostan hâsılatı 338,17 guruştur. Mahalleler genelinde elde edilen bostan hâsılatından hane başına düşen ortalama hâsılat ise 290,83 guruştur. Aynı zamanda mahallelerde bostan dönümü başına elde edilen hâsılatın 35,47 guruş olduğu görülmektedir.

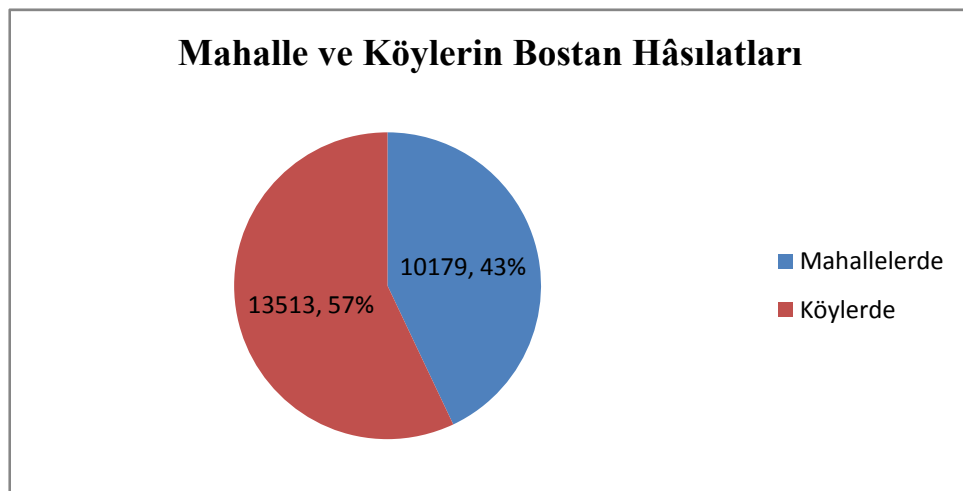
Tablo.14. Köylerin Bostan Hâsılatları

KÖYLER	Hane	Bostan Olan Hane	Bostan Dönüm	Bostan Hâsılat-ı Senevîsi(1260)	Bostan Hâsılat-ı Senevîsi(1261)	Bostan Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat İçindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Kıraçlık	24	1	1	360	0	360	2,66	360,00	360,00
Büğdüz	63	7	19	765	0	765	5,66	109,29	40,26
Kayı	108	34	34	616,5	102	718,5	5,32	21,13	21,13
Ilıca	100	13	11,5	4335	0	4335	32,08	333,46	376,96
Virancık	13	1	0	0	0	90	0,67	90,00	0
Dereköy	60	16	38,5	946	47,5	993,5	7,35	62,09	25,81
Bozan	204	35	85	4076	0	4076	30,16	116,46	47,95

Bozaniç	61	2	1	288	0	288	2,13	144,00	288,00
Laçın	102	2	1	180	0	180	1,33	90,00	180,00
Alpu	199	2	6	117	0	117	0,87	58,50	19,50
Düz	35	2	3	216	150	366	2,71	183,00	122,00
Malıslar	75	6	7,5	1044	0	1044	7,73	174,00	139,20
Karacaviran	54	1	1	90	90	180	1,33	180,00	180,00
TOPLAM	1098	122	208,5	13033,5	389,5	13513	100,00	110,76	64,81

Köylerden elde edilen toplam bostan hâsılatı 13513 guruş olup, bunun 13033,5 (%97,10) guruşu 1844 yılında, 389,5 (%2,90) guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Dolayısıyla köylerde de iki yıl arasındaki fark görülmektedir. Köylerde toplam elde edilen bostan hâsılatından hane başına düşen hâsılat 12,31 guruştur. Köyler içerisinde özellikle 4335 (%32,08) guruş bostan hâsılatı ile Ilıca ilk sırada gelmektedir. Burada hane başına düşen bostan hâsılatı 43,35 guruştur. Ilıca köyünü 4076 (%30,16) guruş geliri ile Bozan köyü takip etmektedir ve hane başına düşen bostan hâsılatı 19,38 guruştur. Köylerde genel olarak dönüm başına elde edilen hasılatın ise 64,81 guruş olduğu görülmektedir. Bu anlamda 376,96 guruş dönüm başına elde ettiği hasılat ile Ilıca köyü dikkat çekmektedir.

Grafik.28. Mahalle ve Köylerin Bostan Hâsılatları

4.5. Bağ-Bostan Arazilerinin Birlikte Yazılan Gelirleri

Eskişehir Kazası'nın sadece köylerinden bazılarında bağ-bostan dönümünün ve hâsılâtının birlikte yazıldığı görülmektedir. Bunlar toplam 68,5 dönüm olup, toplam hâsılât miktarı ise 23792,5 guruştur. Toplam hâsılâtın 16352 (%68,73) guruşu 1844 yılında, 7440,5 (%31,27) guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Toplam hâsılattan hane başına düşen bağ-bostan hâsılâtı ise 355,11 guruştur.

Tablo.115. Bağ ve Bostan Arazilerinin Birlikte Yazılan Hâsılâtları

KÖYLER	Hane	Bağ-Bostan Hasıl. Birlikte Yazılmış Hane	Bağ-Bostan Dönüm	Bağ-Bostan Birlikte Yazılan Hâsılât(1260)	Bağ-Bostan Birlikte Yazılan Hâsılât(1261)	Bağ-Bostan Birlikte Verilen Toplam Hâsılât	Toplam Hâsılât İçindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Hâsılât	Hâsılât/Dönüm
Kıraçlık	24	7	6	1935	720	2655	11,16	379,29	442,50
Kayı	108	6	6,5	169	144,5	313,5	1,32	52,25	48,23
Ilıca	100	1	0,5	540	0	540	2,27	540,00	1080,00
Cimroz	22	1	0,5	150	150	300	1,26	300,00	600,00
Kapukaya	33	1	0,5	135	0	135	0,57	135,00	270,00
Bozaniç	61	1	0,5	162	0	162	0,68	162,00	324,00
Laçın	102	26	36	9140	2790	11930	50,14	458,85	331,39
Düz	35	1	1	90	0	90	0,38	90,00	90,00
Bey	25	14	11	2359	3044	5403	22,71	385,93	491,18
Malıslar	75	6	4	1080	0	1080	4,54	180,00	270,00
Karacaviran	54	3	2	592	592	1184	4,98	394,67	592,00
TOPLAM	639	67	68,5	16352	7440,5	23792,5	100,00	355,11	347,34

4.6. Çayır Gelirleri

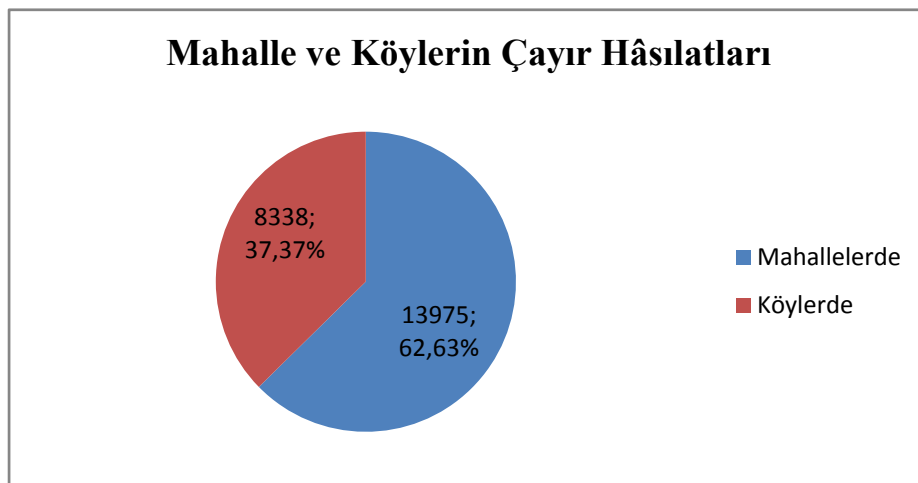
Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 12451 dönüm çayır arazisi tespit edilmiştir. 12451 dönüm çayır arazisinden elde edilen hâsılât ise 22313 guruştur. Bu toplam hâsılâtın 19909 (%89,23) guruşu 1844 yılında, 2404 (%10,77) guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Dolayısıyla iki yıl arasındaki hâsılât farkı çayırdan da görülmektedir. Çayırdan elde edilen hâsılattan hane başına düşen hâsılât miktarı ise 218,75 guruştur. Ayrıca genel olarak dönüm başına elde edilen hâsılâtın 1,79 olduğu görülmektedir.

Tablo.116. Mahalle ve Köylerin Çayır Hâsılatları

KÖYLER	Hane	Çayır Olan Hane	Çayır Dönüm	Çayır Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Çayır Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Çayır Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Çayır Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Bügdüz	63	9	38	378	0	378	1,69	42,00	9,95
Kayı	108	35	456	2304	36	2340	10,49	66,86	5,13
Dereköy	60	26	82	664	18	682	3,06	26,23	8,32
Bozan	204	4	820	2088	0	2088	9,36	522,00	2,55
Alpu	199	1	600	1350	1350	2700	12,10	2700,00	4,50
Kızılcaviran	46	4	25	150	0	150	0,67	37,50	6,00
MAHALLELER									
Akçağlan	149	2	1000	1770	0	1770	7,93	885,00	1,77
Paşa	386	7	4520	5425	1000	6425	28,79	917,86	1,42
Orta	202	3	1600	2000	0	2000	8,96	666,67	1,25
Karapınar	80	10	3250	3580	0	3580	16,04	358,00	1,10
Dede	116	1	60	200	0	200	0,90	200,00	3,33
TOPLAM	1613	102	12451	19909	2404	22313	100,00	218,75	1,79

22313 guruş çayır hâsılatının 13975 (%62,63) guruşu mahallelerden, 8338 (%37,37) guruşu ise köylerden elde edilmiştir. Dolayısıyla çayır hâsılatında mahalleler daha ön plandadır.

Grafik.29. Mahalle ve Köylerin Çayır Hâsılatları

Tablo.117. Mahallelerin Çayır Hâsılatları

MAHALLELER	Hane	Çayır Olan Hane	Çayır Dönüm	Çayır Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Çayır Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Çayır Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Çayır Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Akçağlan	149	2	1000	1770	0	1770	12,67	885,00	1,77
Paşa	386	7	4520	5425	1000	6425	45,97	917,86	1,42
Orta	202	3	1600	2000	0	2000	14,31	666,67	1,25
Karapınar	80	10	3250	3580	0	3580	25,62	358,00	1,10
Dede	116	1	60	200	0	200	1,43	200,00	3,33
TOPLAM	933	23	10430	12975	1000	13975	100,00	607,61	1,34

10430 dönüm çayır arazisinin bulunduğu mahallelerde elde edilen 13975 guruş çayır hâsılatının 12975 guruşu 1844 yılında elde edilirken, sadece Paşa Mahallesi'nde görülen 1000 guruş çayır hâsılatı ise 1845 yılında elde edilmiştir. Dolayısıyla Paşa Mahallesi'nin çayır hâsılatında kuraklıktan etkilenmediği görülmektedir. Paşa Mahallesi'nde toplam çayır hâsılatı 6425 (%45,97) guruş olup, hane başına düşen hâsılat ise 917,86 guruştur. Genel anlamda mahallelerde hane başına düşen çayır hâsılatı ise 607,61 guruştur.

Tablo.118. Köylerin Çayır Hâsılatları

KÖYLER	Hane	Çayır Olan Hane	Çayır Dönüm	Çayır Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Çayır Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Çayır Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Çayır Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Bügdüz	63	9	38	378	0	378	4,53	42,00	9,95
Kayı	108	35	456	2304	36	2340	28,06	66,86	5,13
Dereköy	60	26	82	664	18	682	8,18	26,23	8,32
Bozan	204	4	820	2088	0	2088	25,04	522,00	2,55
Alpu	199	1	600	1350	1350	2700	32,38	2700,00	4,50
Kızılçaviran	46	4	25	150	0	150	1,80	37,50	6,00
TOPLAM	680	79	2021	6934	1404	8338	100,00	105,54	4,13

2021 dönüm çayır arazisinin bulunduğu köylerde ise toplam elde edilen çayır hâsılatı 8338 guruştur. Toplam hâsılatın 6934 guruşu 1844 yılında, 1404 guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Dolayısıyla köylerde de 1845 yılında çayır hâsılatının azlığı dikkat çekmektedir. Köylerde toplam elde edilen çayır hâsılatından hane başına düşen ortalama hâsılat miktarı ise 104,54 guruştur. Köyler içerisinde 2700 (%32,38) guruş çayır hâsılatı ile Alpu köyü dikkat çekmektedir. Alpu köyünü 2340 (%28,06) guruş hâsılatı ile Kayı ve 2088 (%25,04) hâsılatı ile Bozan köyleri takip etmektedir.

4.7. Harir Bahçesi Gelirleri

Sadece köylerde tespit edilen harir bahçeleri toplam 1015,5 dönümdür. İpek böceği kozaları beslemek için ekilen dut bahçeleri harir bahçeleri olmalıdır. Elde edilen kozaların ne şekilde kullanıldığına dair bilgi yoktur. Fakat harir satışı için Eskişehir merkezinde gelir elde edilmiş olması bu ticaretin yapıldığı anlamına gelmektedir. 1015,5 dönüm harir bahçesi arazilerinden elde edilen hâsılat ise 499864 guruştur. Toplam hâsılatın 268429 (%53,70) guruşu 1844 yılında, 231435 (%46,30) guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Dolayısıyla harir bahçelerinde iki yıl arasında elde edilen hâsılat bakımından büyük bir fark yoktur. 1845 yılında ürünlerden elde edilen hâsılatın azlığı, harir bahçelerinde görülmemektedir. Ayrıca harir bahçelerinde dönüm başına elde edilen hasılat 492,23 guruştur.

Tablo.119. Köylerin Harir Bahçesi Hâsılatı

KÖYLER	Hane	Harir Bahçesi Olan Hane	Harir Dönüm	Harir Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Harir Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Harir Toplam Hâsılat-ı Senevî	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Harir Hâsılat	Harir İcar-ı Senevîsi	%	Hâsılat/Dönüm
Kıraçlık	24	13	19	4726	4850	9576	1,92	736,62	110	16,42	504,00
Ilıca	100	86	124	44454	36483	80937	16,19	941,13	40	5,97	652,72
Cimroz	22	18	32,5	9113	8515	17628	3,53	979,33	60	8,96	542,40
Virancık	13	11	13	3845	5020	8865	1,77	805,91	0	0,00	681,92
Küplü	103	69	160,5	43643	29506,5	73149,5	14,63	1060,14	0	0,00	455,76
Kapukaya	33	32	47,5	21006	23305	44311	8,86	1384,72	0	0,00	932,86
Bozaniç	61	49	98,5	29087,5	24095,5	53183	10,64	1085,37	0	0,00	539,93
Laçın	102	94	200	55497	43419	98916	19,79	1052,30	220	32,84	494,58
Düz	35	27	47	5480,5	8572,5	14053	2,81	520,48	20	2,99	299,00

Bey	25	20	46	15339,5	14642,5	29982	6,00	1499,10	100	14,93	651,78
Malıslar	75	69	178	24084,5	21491	45575,5	9,12	660,51	40	5,97	256,04
Karacaviran	54	49	49,5	12153	11535	23688	4,74	483,43	80	11,94	478,55
TOPLAM	647	537	1016	268429	231435	499864	100,00	930,85	670	100,00	492,23

Köylerden elde edilen toplam 499864 guruş harir bahçesi hâsılatından hane başına düşen ortalama hâsılat miktarı 930,85 guruştur. Köyler içerisinde harir bahçesi hâsılatında özellikle 98916 (%19,79) guruş hâsılatı ile Laçın köyü ilk sırada gelmektedir. Burada hane başına düşen ortalama harir bahçesi hâsılatı 1052,30 guruştur. Laçın köyünü 80937 (%16,19) guruş hâsılatı ile Ilıca ve 73149,5 (%14,63) guruş hâsılatı ile Küplü köyleri takip etmektedir. Ilıca köyünde hane başına düşen hâsılat miktarı 941,13 guruş iken, Küplü köyünde 1060,14 guruştur.

Harir bahçelerinden bazı köylerde icar geliri elde edildiği görülmektedir. Bu köyler Kıraçlık, Ilıca, Cimroz, Laçın, Düz, Bey, Malıslar, Karacaviran'dır. Elde edilen toplam icar geliri ise 670 guruştur. İcar gelirinde özellikle 220 (%32,84) guruş geliri ile Laçın köyü dikkat çekmektedir.

4.8. Pamuk Tarlası Gelirleri

Eskişehir Kazası'nda sadece köylerde tespit edilen pamuk tarlaları toplam 733 dönümdür. 733 dönüm pamuk arazilerinden elde edilen hâsılat ise 169015,5 guruştur. Toplam hâsılatın 150060,5 (%88,79) guruşu 1844 yılında, 18955 (%11,21) guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Pamuk tarlalarından elde edilen hâsılatta yine 1845 yılı hâsılatının azlığı görülmektedir. Pamuk tarlasının olduğu 12 köyün 4'ünde 1845 yılına ait pamuk hâsılatı görülmemektedir. Pamuktan dönüm başına elde edilen hâsılat ise 230,58 guruştur.

Tablo.120. Köylerin Pamuk Tarlası Hâsılatı

KÖYLER	Hane	Pamuk Tarlası Olan Hane	Pamuk Dönüm	Pamuk Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Pamuk Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Pamuk Toplam Hâsılat-ı Senevî	%	Hane Başına Düşen Pamuk Hâsılat	Pamuk İcar-ı Senevîsi	Ortak Hisse'den Gelen Hâsılat-ı Senevî	Hâsılat/Dönüm
Kıraçlık	24	16	60	10730	6306	17036	10,08	1064,75	50	4880	283,93
Ilca	100	45	95,5	13934	0	13934	8,24	309,64	0	0	145,91
Cimroz	22	3	2	162	108	270	0,16	90,00	0	0	135
Virancık	13	9	15,5	7128	2400	9528	5,64	1058,67	0	0	614,71
Küplü	103	32	38	6137,5	3310	9447,5	5,59	295,23	0	0	248,62
Kapukaya	33	19	20	7515	0	7515	4,45	395,53	0	0	375,75
Bozaniç	61	27	19,5	2754	0	2754	1,63	102,00	70	216	141,23
Laçın	102	77	152,5	40105	2938	43043	25,47	559,00	0	1068	282,25
Düz	35	28	82,5	19336	0	19336	11,44	690,57	0	0	234,38
Bey	25	22	126,5	16568	1862	18430	10,90	837,73	0	1215	145,69
Malıslar	75	47	78	22216	270	22486	13,30	478,43	0	459	288,28
Karacaviran	54	28	43	3475	1761	5236	3,10	187,00	0	0	121,77
TOPLAM	647	353	733	150060,5	18955	169015,5	100,00	478,80	120	7838	230,58

Elde edilen toplam 169015,5 guruş pamuk hâsılatından hane başına düşen ortalama hâsılat miktarının 478,80 guruş olduğu görülmektedir. Köyler içerisinde pamuk hâsılatı bakımından 43043 (%25,47) guruş hâsılatı ile Laçın ilk sırada gelmektedir. Laçın köyünde hane başına düşen hasılat miktarı ise 559,00 guruştur. Laçın köyünü 22486 (%13,30) guruş hasılatı ile Malıslar ve 19336 (%11,44) guruş hasılatı ile Düz köyleri takip etmektedir. Hane başına düşen hâsılat miktarı ise Malıslar köyünde 478,43 guruş iken, Düz köyde 690,57 guruştur.

Pamuk tarlalarından ortak hisse gelirinin de sağlandığı görülmektedir. Kıraçlık köyünde pamuk ortaklığından sağlanan gelir 4880 guruş iken, Bozaniç'te 216 guruş, Laçın'de 1068 guruş, Bey'de 1215 guruş, Malıslar'da 459 guruştur. Bu köylerde toplamda pamuk ortaklığından sağlanan gelir 7838 guruştur.

Pamuk tarlalarının çok olmamakla birlikte icara verildiği görülmektedir. Buna Kıraçlık ve Kapukaya köylerinde rastlanmaktadır. Kıraçlık'ta 50 guruş ve Bozaniç'te

70 guruş olmak üzere pamuk tarlalarından toplamda 120 guruş icar geliri sağlandığı tespit edilmiştir.

4.9. Pamuk-Bostan ve Pamuk-Sebze Birlikte Yazılan Gelirler

Pamuk-Bostan ve Pamuk-Sebze dönümlerinin ve hâsılatlarının birlikte yazıldıkları duruma 3 köyde rastlanmaktadır. Bu köyler; Ilica, Bozaniç ve Malıslar'dır. Pamuk-Bostan birlikte yazılan hâsılat toplamı 8409 guruştur. Pamuk-Sebze birlikte yazılan hâsılat toplamı ise 990 guruştur.

Tablo.121. Pamuk-Bostan ve Pamuk-Sebze Birlikte Yazılan Hâsılatlar

KÖYLER	Hane	Pamuk-Bostan Birlikte Yazılan Hâsılat	Hane Başına Elde Edilen Hâsılat	Hane	Pamuk-Sebze Birlikte Yazılan Hâsılat
Ilica	11	6969	633,54	1	720
Bozaniç	2	450	225	1	270
Malıslar	3	990	330	0	0
TOPLAM	16	8409	525,56	2	990

4.10. Sebze Bahçesi Gelirleri

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 212 dönüm sebze bahçesi tespit edilmiştir. 212 dönüm sebze bahçesinden elde edilen hâsılat ise 8767 guruştur. Toplam hâsılatın 4487 (%74,26) guruşu 1844 yılında, 1555 (%25,74) guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Geriye kalan 2725 guruş hâsılat ise hangi yıl olduğu belirtilmeden toplam hâsılatı yazılmıştır. Elde edilen toplam hâsılatın hane başına düşen hâsılat ise 7,69 guruştur.

Tablo.122. Mahalle ve Köylerin Sebze Bahçesi Hâsılatları

KÖYLER	Hane	Sebze Bahçesi Olan Hane	Sebze Bahçesi Dönüm	Sebze Bahçesi Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Sebze Bahçesi Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Sebze Bahçesi Hâsılat-ı Senevîsi Toplamı	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Sebze Bahçesi Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Ilıca	100	6	6	1693	0	1693	19,31	282,17	282,17
Bozaniç	61	6	3,5	414	0	414	4,72	69,00	118,29
Kızılcaviran	46	28	26,5	0	0	945	10,78	33,75	35,66
MAHALLELER									
Akçağlan	149	26	54	590	400	990	11,29	38,08	18,33
Paşa	386	25	68	0	0	1780	20,30	71,20	26,18
Orta	202	24	36	750	550	1300	14,83	54,17	36,11
Karapınar	80	1	1	100	100	200	2,28	200,00	200,00
Dede	116	14	17	940	505	1445	16,48	103,21	85,00
TOPLAM	1140	130	212	4487	1555	8767	100,00	67,44	41,35

Sebze bahçelerinden elde edilen toplam hâsılat 8767 guruş olup, bunun 5715 (%65,19) guruşu mahallelerden sağlanmıştır. Dolayısıyla mahalleler sebze üretiminde ön plana çıkmaktadır. Mahalleler içerisinde 1780 (%20,30) guruş hâsılatı ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir ve burada hane başına düşen hâsılat 71,20 guruştur. Paşa Mahallesi, 1445 (%16,48) guruş geliri ile Dede Mahallesi takip etmektedir. Dede Mahallesi'nde hane başına düşen hâsılat diğerlerine göre fazla olup 103,21 guruştur.

Sebze hâsılatı sadece 3 köyde görülmektedir. Toplam sebze hâsılatının 3052 (%34,81) guruşu bu 3 köyden elde edilmiştir. 1693 (%19,31) guruş hâsılatı ile Ilıca köyü ilk sırada gelmektedir ve hane başına düşen hâsılat ise 282,17 guruştur. Ilıca köyünü, 945 (%10,78) guruş hâsılat ile Kızılcaviran ve 414 (%4,72) guruş hâsılat ile Bozaniç köyleri takip etmektedir. Hane başına düşen hâsılat ise Kızılcaviran köyünde 33,77 guruş, Bozaniç köyünde 69,00 guruştur.

Sebze bahçesinden icar gelirinin de elde edildiği görülmektedir. 4 mahallede elde edilen sebze bahçesi icar geliri toplam 11110 guruştur. Toplam icar gelirinin 4593 guruşu 1844 yılında, 3767 guruşu 1845 yılında elde edilmiştir. Paşa ve Dede mahallelerinde hangi yıla ait olduğu belirtilmeden toplam icar geliri 2750 guruştur.

Sebze bahçesi icar gelirlerinde özellikle 5210 (%46,89) guruş gelir ile Akçağlan Mahallesi ilk sırada gelmektedir.

Tablo.123. Sebze Bahçesi İcar Gelirleri

MAHALLELER	Hane	Sebze Bahçesi İcar-1 Senevîsi(1844)	Sebze Bahçesi İcar-1 Senevîsi(1845)	Sebze Bahçesi İcar-1 Senevîsi Toplamı	Toplam İcar-1 Senevî İçinde Yüzdeliği(%)
Akçağlan	23	2903	2307	5210	46,89
Paşa	17	0	0	2670	24,03
Orta	15	1690	1460	3150	28,35
Dede	1	0	0	80	0,72
TOPLAM	56	4593	3767	11110	100,00

4.11. Yonca Bahçesi Gelirleri

Eskişehir Kazası mahallelerinde toplam 62 dönüm olan yonca bahçesi arazilerinin 57,5 dönümünden elde edilen hâsılat 3280 guruştur. 3280 guruş yonca hâsılatının 950 guruşu 1844 yılında, 750 guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Geriye kalan 1580 guruş hâsılat ise yıl belirtilmeden doğrudan toplam hâsılat olarak yazılmıştır.

Tablo.124. Mahallelerin Yonca Bahçesi Hâsılatları

MAHALLELER	Hane	Yonca Bahçesi Olan Hane	Yonca Bahçesi Dönüm	Yonca Bahçesi Hâsılat-1 Senevîsi(1844)	Yonca Bahçesi Hâsılat-1 Senevîsi(1845)	Yonca Bahçesi Hâsılat-1 Senevîsi Toplamı	%	Hane Başına Düşen Sebze Bahçesi Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Akçağlan	149	6	34	550	350	900	27,44	150	26
Paşa	386	10	14,5	0	0	80	2,44	8	6
Karapınar	80	1	0	400	400	800	24,39	800	0
Dede	116	1	9	0	0	1500	45,73	1500	167
TOPLAM	731	18	57,5	950	750	3280	100,00	182	57

Yonca bahçelerinden elde edilen toplam 3280 guruş hâsılatı hane başına düşen hâsılat 4,49 guruştur. 1500 (%45,73) guruş yonca hâsılatı geliri ile ilk sırada yer alan Dede Mahallesi'nde hane başına düşen hâsılat 12,93 guruştur. Akçağlan ve Karapınar mahallelerinin oranları birbirine yakın olup, Akçağlan Mahallesi'nde yonca hâsılatı 900 (%27,44) guruş, Karapınar Mahallesi'nde 800 (%24,39) guruştur. Paşa Mahallesi'nde oran düşük olmakla birlikte yonca hâsılatı 80 (%2,44) guruştur.

Yonca bahçesinden icar gelirinin 19 dönüme sahip 2 mahalleden elde edildiği görülmektedir. Bu mahalleler Paşa ve Orta mahalleleri olup, toplam elde edilen icar geliri 3180 guruştur. Bunun 2180 guruşu 1844'de, 1000 guruşu 1845'de elde edilmiştir.

Tablo.125. Yonca Bahçesi İcar Gelirleri

MAHALLELER	Hane	Yonca Dönüm	Yonca Bahçesi İcar-ı Senevîsi(1844)	Yonca Bahçesi İcar-ı Senevîsi(1845)	Yonca Bahçesi İcar-ı Senevîsi Toplamı	Toplam İcar-ı Senevî İçinde Yüzdeliği(%)
Paşa	8	14,5	1340	160	1500	47,17
Orta	2	4,5	840	840	1680	52,83
TOPLAM	10	19	2180	1000	3180	100,00

4.12. Yonca-Bostan ve Yonca-Sebze Birlikte Yazılan Gelirler

Yonca-bostan ve yonca-sebze bahçesi hâsılatlarının birlikte yazıldığı durumlar Akçağlan, Paşa ve Orta mahallelerinde görülmektedir. 23,5 dönüme sahip yonca-sebzeden 3400 guruş, 6 dönüme sahip yonca-bostandan 180 guruş olmak üzere toplam 3580 guruş hâsılat elde edilmiştir.

Tablo.126. Yonca-Sebze ve Yonca Bostan Birlikte Yazılan Hâsılatlar

MAHALLELER	Hane	Yonca-Sebze Bahçesi Birlikte Yazılan Hâsılat	Yonca-Bostan Birlikte Yazılan Hâsılat	Toplam Hâsılat
Akçağlan	1	1000	0	1000
Paşa	3	2000	0	2000
Orta	1	400	180	580
TOPLAM	5	3400	180	3580

4.13. Dut Bahçesi Gelirleri

Eskişehir Kazası'nın 3 köyünde tespit edilen toplam 8 dönüm dut bahçesi bulunmaktadır. 8 dönüm dut bahçesinden elde edilen toplam hâsılat ise 2347,5 guruştur. Toplam hâsılatın 1315 guruşu 1844 yılında, 1032,5 guruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Yıllar arasında çok fark olmadığı görülmektedir. 3 köyde elde edilen toplam 2347,5 guruş hâsılatın hane başına düşen hâsılat 391 guruştur.

Tablo.127. Köylerin Dut Hâsılatı

KÖYLER	Hane	Dut Olan Hane	Dut Dönüm	Dut Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Dut Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Dut Hâsılat-ı Senevîsi Toplamı	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Hane Başına Düşen Dut Hâsılat	Hâsılat/Dönüm
Ilıca	100	3	2,5	570	600	1170	49,84	390	20
Bozaniç	61	1	2	475	230	705	30,03	705	15
Malıslar	75	2	3,5	270	202,5	472,5	20,13	236	6
TOPLAM	236	6	8	1315	1032,5	2347,5	100,00	391	13

1170 (%49,84) guruş hâsılatı ile dut bahçesi hâsılatında ilk sırada gelen Ilıca köyünde hane başına düşen hâsılat miktarı ise 390 guruştur. Diğer iki köyden Bozaniç'te toplam dut hasılatı 705 (%30,03) guruş, Malıslar'da ise 472,5 (%20,13) guruştur.

4.14. Darı ve Haşhaş Gelirleri

Darı ve haşhaş üretiminin çok az olduğu görülmektedir. Darı sadece Kıraçlık köyünde görülüp, toplam 2 dönümdür. 2 dönümden elde edilen hâsılat ise 1844 yılında 50 guruş, 1845 yılında 200 guruş olmak üzere toplam 250 guruştur. Haşhaş ise sadece Karapınar mahallesinde görülüp, toplam 2 dönümdür. 2 dönüm haşhaştan elde edilen hâsılat ise sadece 1844'de sağlanan 202,5 guruştur.

Tablo.128. Mahalle ve Köylerin Darı ve Haşhaş Hâsılatları

KÖYLER	Hane	Darı Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Darı Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Toplam Darı Hâsılat-ı Senevîsi	Haşhaş Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Haşhaş Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Toplam Haşhaş Hâsılat-ı Senevîsi
Kıraçlık	1	50	200	250	0	0	0
MAHALLELER							
Karapınar	1	0	0	0	202,5	0	202,5
TOPLAM	104	50	200	250	202,5	0	202,5

5. Gayr-i Menkul Gelirleri

Temettuat Defterlerinde yer alan kayıtlardan bir diğeri ise hane reislerinin tasarruf ettikleri binalardır. Hane reislerinin sahip olduğu bina çeşidi ve bu binadan elde ettiği yıllık geliri defterlere kaydedilmiştir. Böylece Hane reisinin kiraya vermek veya kendisi dükkân olarak işletmek suretiyle bina üzerinden elde ettiği gelir tespit edilmiştir. Defterlere kaydedilen bu dükkânlarda hane reisi ya kendi mesleğini icra eder ya da bir başkasına kiraya vermek suretiyle gelir temin etmiştir. Kiraya verdiği dükkânlar için, bir senede elde ettiği gelir "*icar hâsılatı*" başlığı altında yazılmıştır. Bazı dükkânların barınmak için kullanıldığı görülmektedir. Bu dükkânlar için "*içinde sakin olduğu*" ibaresi eklenmiştir.

Eskişehir kazası mahallelerinde toplam 161 adet gayr-i menkul olduğu görülmektedir. 161 gayr-i menkulden 1905 guruş hâsılat-ı senevî ve 40204,5 guruş icar-ı senevî olmak üzere toplam 42109,5 guruş gelir elde edilmiştir.

Tablo.129. Gayr-i Menkuller ve Gelirleri

Gayr-i Menkul	Adet	Bab	Hâsılat-ı Senevîsi	İcar-ı Senevîsi
Dükkân	87	119	1705	8365
Hane Me'â Dükkân	1	1	0	500
Nısf-ı Hisse-i Dükkân	2	2	0	100
Bakkal Dükkânı	5	6	0	650
Debbağ Dükkânı	19	21	0	924,5
Nısf-ı Hisse-i Debbağhane	1	1	0	25
Hane Me'â Kahve	1	1	0	600
Kahvehane Dükkânı	6	7	0	3320
Boyacı Dükkânı	4	4	150	260
Berber Dükkânı	1	1	0	100
Lüle Mağazası	2	2	0	300
Mağaza	20	21	50	1650
Kiremitli Hane	1	1	0	1500
Mülk-i Menzil(Ev)	1	1	0	60
Han	2	2	0	5400
Hamam	1	1	0	10000
Çamaşırhane	1	4	0	1500
Tahta Hızarı	1	3	0	4000
Destici Kârhanesi	1	1	0	200
Ekmekci Dükkânı	1	1	0	150
Demirci Dükkânı	2	2	0	100
Hızır Şikkı	1	1	0	500
Toplam	161	203	1905	40204,5

Gayr-i menkul kayıtlarına sadece mahallelerde rastlanmıştır. Gayr-i menkuller ve mahallelere göre dağılımı şu şekildedir: Akçağlan Mahallesi'nde 15 adet dükkân bulunmaktadır. Dükkânlardan birinin *halî* yani boş olduğu belirtilmiştir. Bu dükkânlardan elde edilen hâsılat-ı senevî 250 guruş ve icar-ı senevî ise 1430 guruştur. 1 adet hane me'â dükkân bulunmaktadır ve elde edilen icar-senevî 500 guruştur. 2 adet nısf-ı hisse-i dükkân bulunmaktadır ve icar- senevîsi 100 guruştur. 5 adet bakkal dükkânı bulunmaktadır ve icar-ı senevîsi 650 guruştur. 5 adet debbağ dükkânı bulunmaktadır ve icar-ı senevîsi 174,5 guruştur. 1 adet nısf-ı hisse-i debbağhane bulunmaktadır ve icar-ı senevîsi 25 guruştur. 1 adet hane me'â kahvehane bulunmaktadır ve icar-ı senevîsi 600 guruştur. 1 adet boyacı dükkânı bulunmaktadır ve icar-ı senevî 100 guruştur. 1 adet berber dükkânı bulunmaktadır ve

ıcar-ı senevîsi 100 guruştur. 1 adet lüle mağazası bulunmaktadır ve ıcar-ı senevîsi 150 guruştur. 1 adet mağaza bulunmaktadır ve ıcar-ı senevîsi 100 guruştur. Özetle Akçağlan Mahallesi'nde toplam 34 gayr-i menkul olup, elde edilen toplam hâsılat ise 4279,5 guruştur.

Paşa Mahallesi'nde 38 adet sadece dükkân bulunmaktadır. 38 adet dükkânın 12 adedinde *içinde sakin olunduğu* belirtilmiştir. Geriye kalan 26 dükkândan 425 guruş hâsılat-ı senevî ve 3820 guruş ıcar-ı senevî elde edilmiştir. 4 adet debbağ dükkânı bulunmaktadır ve ıcar-ı senevîsi 75 guruştur. 3 adet kahvehane dükkânı bulunmaktadır ve ıcar-ı senevîsi 620 guruştur. 9 adet mağaza bulunmaktadır ve hâsılat-ı senevîsi 50 guruş, ıcar-ı senevîsi ise 380 guruştur. 1 adet kiremitli hane tespit edilmiştir. Bu kiremitli haneden 1500 guruş ıcar-ı senevî elde edilmiştir. XIX. yüzyılın sonlarına doğru kiremitli ev yapıldığından bahsedilmesine karşılık XIX. yüzyılın ortalarına ait Eskişehir Kazası Temettaut defterlerinde kiremitli ev yapısına rastlanmıştır. Bu lüks hayatın bir göstergesidir. Paşa Mahallesi'nde kiremitli haneye sahip olan hane Hacı Mahmud Beğzâde El-hac Mestan Bey adına kayıtlıdır. Ortalama 1557 guruş yıllık gelirin olduğu Paşa Mahallesi'nde Hacı Mahmud Beğzâde El-hac Mestan Bey'in 24800 guruş miktarında yıllık gelir sağladığı görülmektedir²⁰². Paşa Mahallesi'nde 1 adet mülk-ü menzil bulunmaktadır ve ıcar-ı senevîsi 60 guruştur. 1 adet han bulunmaktadır ve ıcar-ı senevîsi 400 guruştur. 2 handan birinin bulunduğu Paşa Mahallesi'nde hanın kayıtlı olduğu hanede Velizâde Hacı Mehmed Ağa bulunmaktadır. Velizâde Hacı Mehmed Ağa'nın yıllık gelirinin 12860 guruş olduğu görülmektedir²⁰³. Dolayısıyla han sahibi olan hanenin yıllık geliri de yüksektir. Paşa Mahallesi'nde bulunan 1 adet hamam, 1 adet çamaşırhane ve 1 adet tahta hızârının aynı hanede kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu hanede Beğzâde Hacı Mahmud Bey bulunmaktadır. Bu şahsın oldukça varlıklı olduğu görülmektedir. 1 adet hamamdan 10000 guruş ıcar-ı senevî, 1 adet çamaşırhaneden 1500 guruş ıcar-ı senevî ve 1 adet tahta hızârından 4000 guruş ıcar-ı senevî elde etmiştir. Dolayısıyla şahsın sadece gayr-i menkullerden 15500 guruş gelir elde ettiği görülmektedir. Yıllık geliri ise 93330 guruştur²⁰⁴. Paşa Mahallesi'nde ortalama 1557

²⁰² BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 5, Hane: 8.

²⁰³ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 49, Hane: 161.

²⁰⁴ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 3, Hane: 4.

guruş yıllık gelirin çok üstünde gelir sağlamaktadır. Özetle Paşa Mahallesi'nde 60 adet gayr-i menkul bulunmaktadır ve toplam elde edilen hâsılat ise 22830 guruştur.

Orta Mahallesi'nde toplam 25 dükkân bulunmaktadır ve hâsılat-ı senevîsi 1000 guruş, icar-ı senevîsi ise 2575 guruştur. 8 adet debbağ dükkânı bulunmaktadır ve icar-ı senevîsi 585 guruştur. 3 adet kahvehane dükkânı bulunmaktadır ve icar-ı senevîsi 2700 guruştur. 2 adet boyacı dükkânı bulunmaktadır ve hâsılat-ı senevîsi 150 guruş, icar-ı senevîsi ise 80 guruştur. 4 adet mağaza bulunmaktadır ve icar-ı senevîsi 740 guruştur. 1 adet han bulunmaktadır ve elde edilen icar-ı senevî 5000 guruştur. Orta Mahallesi'nde handan elde edilen gelir daha yüksektir. Hanın kayıtlı olduğu hanede Ahmed Beşezâde El-hac Hacı Hasan Ağa bulunmaktadır. Gelir seviyesinin yüksek olduğu hanelerde bulunan han, yine böyle bir hanede bulunmaktadır. Çünkü Ahmed Beşezâde El-hac Hasan Ağa'nın yıllık gelirinin 25000 olduğu görülmektedir²⁰⁵. Ortalama yıllık gelirin 1322 guruş olduğu Orta Mahallesi'nde bu şahsın çok yüksek bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Yine Orta Mahallesi'nde 1 adet destici kârhanesinin olduğu görülmektedir. Elde edilen icar-ı senevî ise 200 guruştur. 1 adet de ekmekçi dükkânı görülmektedir ve elde edilen icar-ı senevî 150 guruştur. Özetle Orta Mahallesi'nde toplam 45 adet gayr-i menkulden elde edilen hâsılat 13180 guruştur.

Karapınar Mahallesi'nde 3 adet mağaza bulunmaktadır. Elde edilen icar-ı senevîsi ise 150 guruştur. 2 adet demirci dükkânı bulunmaktadır ve icar-ı senevîsi 100 guruştur. 1 adet de hızâr şıkkı bulunmaktadır ve bundan elde edilen hâsılat ise 500 guruştur. Özetle Karapınar Mahallesi'nde toplam 6 adet gayr-i menkul olup, elde edilen hâsılat toplamı ise 750 guruştur.

Dede Mahallesi'nde 9 adet dükkân bulunmaktadır. Elde edilen hâsılat-ı senevî 30 guruş, icar-ı senevî ise 540 guruştur. 1 adet boyacı dükkânı bulunmaktadır ve elde edilen icar-ı senevîsi 80 guruştur. 1 adet lüle mağazası ve 3 adet mağaza bulunmaktadır. Lüle mağazasından elde edilen icar-ı senevî 150 guruş, mağazadan elde edilen icar-ı senevî 240 guruştur. Özetle Dede Mahallesi'nde 14 adet gayr-i menkulden elde edilen toplam hâsılat 1040 guruştur.

²⁰⁵ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7840, s. 5, Hane: 9.

6. Değirmen (Asiyâb) Gelirleri

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde gayr-i menkul anlamda değirmenlerin (asiyâb) olduğu da görülmektedir. 3 adet mahallelerde, 26 adet köylerde olmak üzere toplam 29 adet değirmen bulunmaktadır. Değirmenlerin 1844 ve 1845 yıllarına ait gelirleri de yazılmıştır. Ancak Paşa Mahallesi'nde yıl belirtilmeden sadece toplam hâsılatın verildiği de görülmektedir. Değirmenlerden elde edilen toplam hâsılat 27522 guruştur. Ayrıca 2800 guruş da icar geliri elde edilmiştir.

Tablo.130. Mahalle ve Köylerde Değirmen(Asiyâb) ve Gelirleri

KÖYLER	Değirmen Adet	Değirmen Bab	Değirmen Göz	Değirmen Senelik	Değirmen Hâsılat-ı Senevîsi(1844)	Değirmen Hâsılat-ı Senevîsi(1845)	Toplam Hâsılat-ı Senevîsi	Toplam Hâsılat içindeki Yüzdeliği(%)	Değirmen İcar-ı Senevîsi
Kayı	2	2	0	0	500	500	1000	3,63	0
Ilıca	2	2	0	2	0	0	500	1,82	0
Virancık	1	1	0	1	0	0	0	0	500
Dereköy	1	1		1	160	160	320	1,16	0
Küplü	4	4	0	0	962	1320	2282	8,29	0
Laçın	2	2	0	2	0	0	600	2,18	0
Alpu	1	1	0	0	320	800	1120	4,07	0
Bey	1	0	0	1	0	0	300	1,09	0
Malıslar	12	12	0	12	0	0	3200	11,63	300
MAHALLELER									
Paşa	2	7	28	0	350	350	19300	70,13	0
Orta	1	2	0	0	0	0	2000	7,27	2000
TOPLAM	29	28	28	13	2292	3130	27522	100,00	2800

Mahallelerde toplam 3 adet değirmen bulunmaktadır. 3 adet değirmenin 2 adedi Paşa Mahallesi'nde, 1 adedi ise Orta Mahallesi'nde bulunmaktadır. Paşa Mahallesi'nde iki hanenin birinde büyük değirmen olduğu görülmektedir. Nitekim Eskişehir Kazası genelinde en yüksek değirmen hâsılatı olan 19300 guruş hâsılat gelirin e sahiptir. Bu hanede Beğzâde Hacı Mahmud Bey kayıtlı bulunmaktadır. Beğzâde Hacı Mahmud Bey, 7 bâb ve 28 gözden oluşan bir değirmene sahiptir ve

elde ettiği hâsılat 17600 guruştur²⁰⁶. 1844 ve 1845 yıllarında ne kadar olduğu tam olarak belirtilmemiştir. Orta Mahallesi'nde ise 1 adet değirmen bulunmaktadır ve Ahmed Beşezâde El-hac Hacı Hasan Ağa üzerine kayıtlıdır. Bu değirmen icara verilmiştir ve elde edilen icar-ı senevîsi 2000 guruştur²⁰⁷.

Köylerde 26 adet değirmen bulunmaktadır ve elde edilen hâsılat-ı senevî 9322 guruş, icar-ı senevî ise 800 guruştur. Köyler içerisinde özellikle Malıslar köyü dikkat çekmektedir. Burada toplam 12 adet değirmen bulunmaktadır ve 3200 guruş hâsılat-ı senevî, 300 guruş icar-ı senevî elde edilmiştir. Ayrıca Malıslar köyünde 3 hanede ikişer adet değirmen bulunduğu görülmektedir. Bu hanelerden biri örnek verilecek olursa, 59 numaralı hanede kayıtlı Hacı İbrahim'in 2 adet değirmeni olup bundan 450 guruş hâsılat elde etmiştir²⁰⁸. Malıslar Köyünü, 4 adet değirmeni ve 2282 guruş hâsılatı ile Küplü köyü ve 1 adet değirmeni ve 1120 guruş hâsılatı ile Alpu köyü takip etmektedir.

7. Hayvancılık Gelirleri

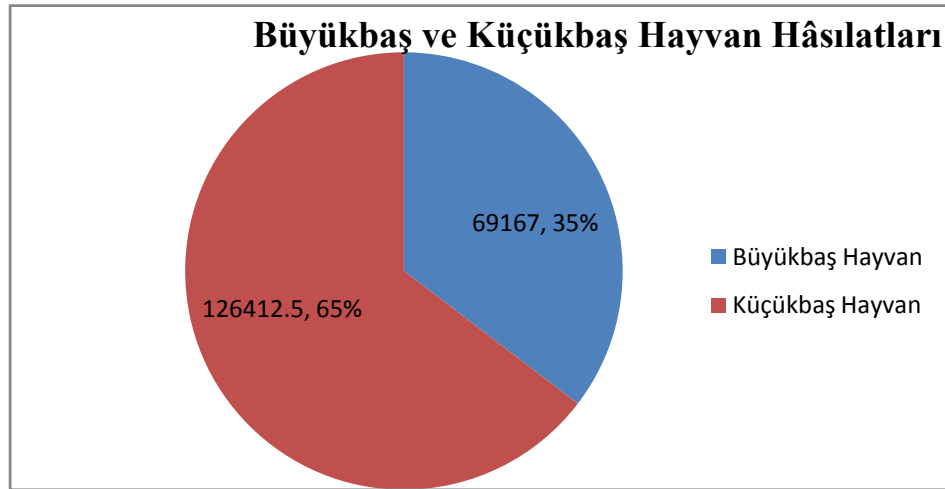
Osmanlı Devleti'nde tarım yapılmayan toprakların fazlalığı hayvan yetiştiriciliğine elverişli bir ortam sağlamıştır. Ayrıca özellikle dağlık iç bölgelerde ulaşım imkânlarının yetersizliği çiftçiliği zorlaştırmıştır. Bu nedenle böyle bölgelerde geçimini tarımdan sağlayan nüfus, daha ekonomik olarak taşınabilen ve daha istikrarlı bir piyasası olan hayvan ürünleri üretimine yönelmiştir²⁰⁹. Bir İç Anadolu kenti olan Eskişehir Kazası'nda da hayvancılığın ve hayvancılıktan elde edilen gelirin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

²⁰⁶ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 3, Hane: 4.

²⁰⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7840, s. 5, Hane: 9.

²⁰⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7861, s. 16, Hane: 59.

²⁰⁹ Tevfik Güran, a.g.e., s. 101.

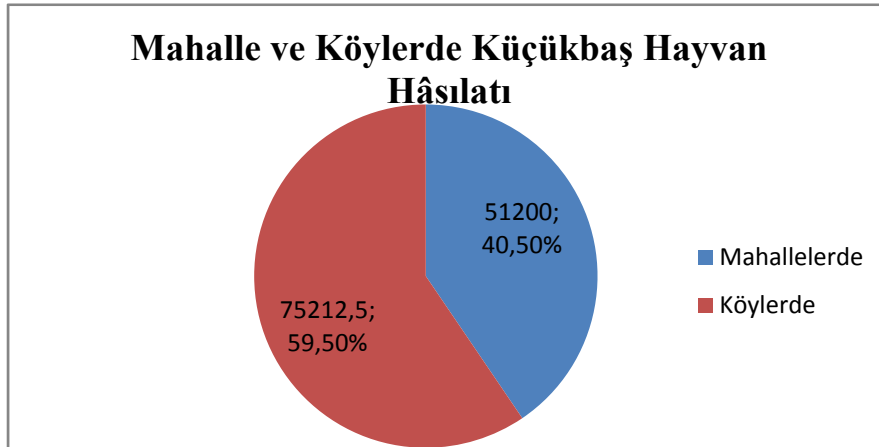
Grafik.30. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Hâsılatları

7.1. Küçükbaş Hayvancılık Gelirleri

Eskişehir Kazası'nda 43459 adet küçükbaş hayvan olup, bunların 30542 adedi gelir getirmektedir. Gelir getiren küçükbaş hayvanlar; sağmal koyun, erkek yoz koyun, dişi yoz koyun, yoz koyun, kısır koyun, dişi kısır koyun, yoz kısır koyun, erkek koyun, sağmal keçi, yoz keçi, yoz erkek keçi, erkek keçi, dişi yoz keçi, kısır keçi ve dişi kısır keçi yer almaktadır. Ayrıca sağmal koyun ve keçi, kısır koyun ve keçi, yoz koyun ve keçi birlikte yazılanlar bulunmaktadır.

30542 adet küçükbaş hayvandan elde edilen toplam hâsılat 126412,5 guruştur. Toplam hâsılatın 51200 (%40,50) guruşu 13077 adet küçükbaş hayvanın bulunduğu mahallelerden, 75212,5 (%59,50) guruşu ise 17465 adet küçükbaş hayvanın bulunduğu köylerden elde edilmiştir.

Grafik.31. Mahalle ve Köylerde Küçükbaş Hayvan Hâsılatı

Küçükbaş hayvanlar kendi içinde koyun ve keçi olarak şu şekilde ayrılabilir:

Tablo.131. Mahalle ve Köylerin Koyun Hâsılatları

KÖYLER	Sağmal(n) Koyun	Erkek Yoz Koyun	Dişi Yoz Koyun	Yoz Koyun	Kısır Koyun	Dişi Kısır Koyun	Yoz Kısır Koyun	Erkek Koyun	Toplam	%
Bügdüz	1695	40	142,5	0	0	100	17,5	0	1995	2,22
Kayı	820	87,5	0	0	0	0	0	207,5	1115	1,24
Ilıca	450	0	0	0	90	0	0	0	540	0,60
Cimroz	425	0	0	135	0	0	0	0	560	0,62
Karayük	2270	12,5	225	0	25	0	0	377,5	2910	3,24
Dereköy	475	0	0	0	0	12,5	0	0	487,5	0,54
Küplü	500	0	0	0	0	0	0	0	500	0,56
Kapukaya	500	0	0	0	180	0	0	0	680	0,76
Ağcahisar	2650	0	340	0	0	80	0	10	3080	3,43
Bozan	7250	65	1170	0	100	590	25	670	9870	11,00
Bozaniç	120	0	0	0	120	0	0	0	240	0,27
Muttalib	1650	0	0	400,5	0	0	0	0	2050,5	2,29
Alpu	10465	2460	1340	0	0	20	0	0	14285	15,92
Gündüzler	1945	267,5	25	0	0	0	0	0	2237,5	2,49
Sepedci	4065	0	0	32	0	0	0	0	4097	4,57
Kızılcaviran	565	32,5	0	0	0	0	0	22,5	620	0,69
Sekiviran	740	0	0	0	0	0	0	0	740	0,82
Bey	200	0	0	0	600	0	0	0	800	0,89
Taycılar	790	0	45	0	0	0	0	37,5	872,5	0,97
Malıslar	12	0	0	0	150	0	0	0	162	0,18
Karacaviran	725	0	0	245	50	0	0	0	1020	1,14

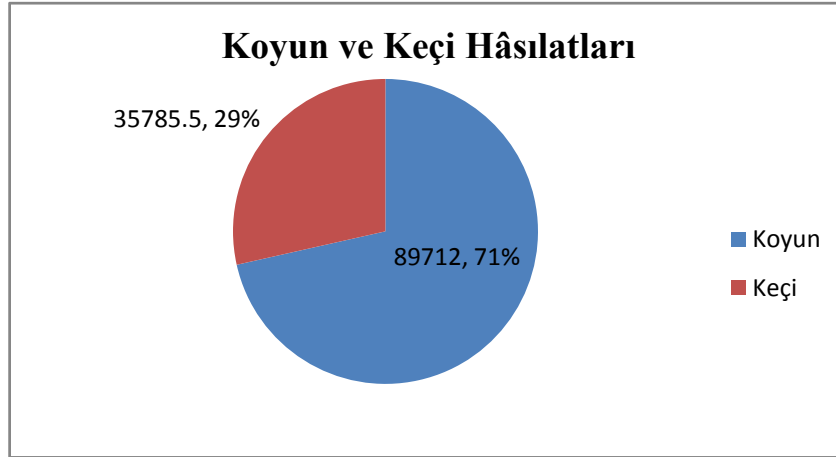
MAHALLELER								0		
Akçağlan	3980	262,5	0	0	0	0	0	1657,5	5900	6,58
Paşa	13495	2980	317,5	122,5	0	0	0	1862,5	18777,5	20,93
Orta	7585	1082,5		52,5	0	0	0	877,5	9597,5	10,70
Karapınar	3540	*	0	0	0	0	0	1605	5145	5,74
Dede	1130	0	0	*	62,5	0	0	237,5	1430	1,59
TOPLAM	68042	7290	3605	987,5	1377,5	802,5	42,5	7565	89712	100,00

Eskişehir mahalle ve köylerinde gelir getiren toplam 22120 adet koyundan elde edilen toplam hâsılat 89712 guruştur. Bu toplam hâsılatın 40850 (%45,53) gurusu, 10538 adet koyunun bulunduğu mahallelerden elde edilmiştir. Ayrıca mahalleler içerisinde (*) olarak belirtilen yerlerde hayvan adetlerinin verilip, hâsılatlarının verilmediği görülmektedir. Mahallelerde koyundan elde edilen hâsılat içerisinde özellikle 18777,5 (%20,93) gurusu geliri ile Paşa Mahallesi ön plana çıkmaktadır.

11582 adet koyunun bulunduğu köylerde ise elde edilen hâsılat 48862 (%54,47) guruştur. Köyler içerisinde 14285 (%15,92) gurusu hâsılatı ile Alpu ilk sırada gelmektedir. Alpu köyünü 9870 (%11,00) gurusu hâsılatı ile Bozan köyü takip etmektedir.

Koyunlar içerisinde özellikle 68042 gurusu hâsılatı ile sağmal koyun dikkat çekmektedir. Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 13528 adet sağmal koyun bulunmaktadır. Dolayısıyla koyun adedi ve elde edilen toplam hâsılat dikkate alındığında sağmal koyun başına elde edilen hâsılatın 5 gurusu olduğu görülmektedir.

3064 adet bulunan erkek yoz koyundan elde edilen hâsılat 7290 guruştur. Burada ise koyun başına elde edilen hâsılatın yaklaşık 2,5 gurusu olduğu görülmektedir. 1332 adet olan dişi yoz koyundan elde edilen hâsılat 3605 guruştur. 386 adet yoz koyundan elde edilen hâsılat 987,5 guruştur. 515 adet kısır koyundan elde edilen hâsılat 1377,5 guruştur. 311 adet dişi kısır koyundan elde edilen hâsılat 802,5 guruştur. 17 adet yoz kısır koyundan elde edilen hâsılat 42,5 guruştur. Son olarak da 2967 adet erkek koyundan elde edilen hâsılat 7565 guruştur. Son 6 koyun türünden hayvan başına gelir ortalama 2,5 guruştur.

Grafik.32. Koyun ve Keçi Hâsılatları**Tablo.132. Mahalle ve Köylerin Keçi Hâsılatları**

KÖYLER	Sağmal(n) Keçi	Yoz Keçi	Yoz Erkek Keçi	Erkek Keçi	Dişi Yoz Keçi	Kısır Keçi	Dişi Kısır Keçi	Toplam	%
Bügdüz	1190	20	122,5	0	112,5	0	0	1445	4,04
Kayı	430	0	0	0	0	0	0	430	1,20
Ilıca	744	0	0	0	0	15	0	759	2,12
Cimroz	655	75	0	0	0	0	0	730	2,04
Karayük	525	0	0	82,5	0	0	0	607,5	1,70
Dereköy	775	0	100	0	25	0	25	925	2,58
Küplü	1295	0	0	0	0	0	0	1295	3,62
Kapukaya	400	0	0	0	0	180	0	580	1,62
Ağcahisar	2030	0	0	207,5	87,5	0	25	2350	6,57
Bozan	1929	0	107,5	960	100	0	0	3096,5	8,65
Bozaniç	192	0	0	0	0	0	0	192	0,54
Laçın	2150	100	0	0	0	319	0	2569	7,18
Muttalib	405,5	0	25	0	0	0	0	430,5	1,20
Alpu	1400	0	975	0	172,5	0	0	2547,5	7,12
Gündüzler	730	0	102,5	0	0	0	0	832,5	2,33
Sepedci	925	0	0	150	0	0	0	1075	3,00
Kızılcaviran	895	0	55	0	0	0	0	950	2,65
Sekiviran	1487,5	0	0	0	0	0	0	1487,5	4,16
Bey	350	0	0	0	0	0	0	350	0,98
Taycılar	1570	0	87,5	180	85	0	0	1922,5	5,37
Malıslar	588	0	0	0	0	18	0	606	1,69

Karacaviran	255	0	0	0	0	0	0	255	0,71
MAHALLELER									
Akçağlan	610	0	0	212,5	0	0	0	822,5	2,30
Paşa	3955	220	0	1002,5	0	0	0	5177,5	14,47
Orta	2255	0	350	432,5	0	0	0	3037,5	8,49
Karapınar	750	0	0	250	0	0	0	1000	2,79
Dede	275	0	0	0	0	37,5	0	312,5	0,87
TOPLAM	28766	415	1925	3477,5	582,5	569,5	50	35785,5	100,00

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde gelir getiren toplam 8152 adet keçi bulunmaktadır. 8152 adet keçiden elde edilen toplam hâsılat ise 35785,5 guruştur. Toplam hâsılatın 10350 (%28,92) gurusu mahallelerden, 25435,5 (%71,08) gurusu ise köylerden elde edilmiştir. Keçicilikten elde edilen gelirden köyler ön plandadır.

Mahallelerde toplam 2539 adet keçiden 10350 gurusu hâsılat elde edilmiştir. Bu anlamda özellikle 5177,5 (%14,47) gurusu hâsılatı ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir. Paşa'yı, 3037,5 (%8,49) gurusu hâsılatı ile Orta Mahallesi takip etmektedir.

Köylerde toplam 5613 adet keçiden 25435,5 gurusu hâsılat elde edilmiştir. Bu toplam hâsılat içinde 3096,5 (%8,65) gurusu hâsılatı ile Bozan köyü ilk sırada gelmektedir. Bozan köyünü, 2569 (%7,18) gurusu hâsılatı ile Laçın ve 2547,5 (%7,12) gurusu hâsılatı ile Alpu köyleri takip etmektedir.

Keçi küçükbaş hayvan hâsılatları içinde özellikle 28766 gurusu hâsılatı ile sağmal keçi ön plana çıkmaktadır. Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde tespit edilen toplam 5451 adet sağmal keçi vardır. Dolayısıyla toplam hayvan adedi ve hâsılatı göz önüne alındığında sağmal keçi başına düşen hâsılat 5 guruştur. Buradan sağmal koyun ile aynı değerde olduğu anlaşılmaktadır. Diğer keçi türlerinden yoz keçi 149 adet olup, elde edilen hâsılat 415 guruştur. Yoz erkek keçi 770 adet olup, elde edilen hâsılat 1925 guruştur. Erkek keçi 1363 adet olup elde edilen hâsılat 3477,5 guruştur. Dişi yoz keçi 233 adet olup, elde edilen hâsılat, 582,5 guruştur. Kısır keçi 166 adet olup, elde edilen gelir 569,5 guruştur. Dişi kısır keçi ise 20 adet

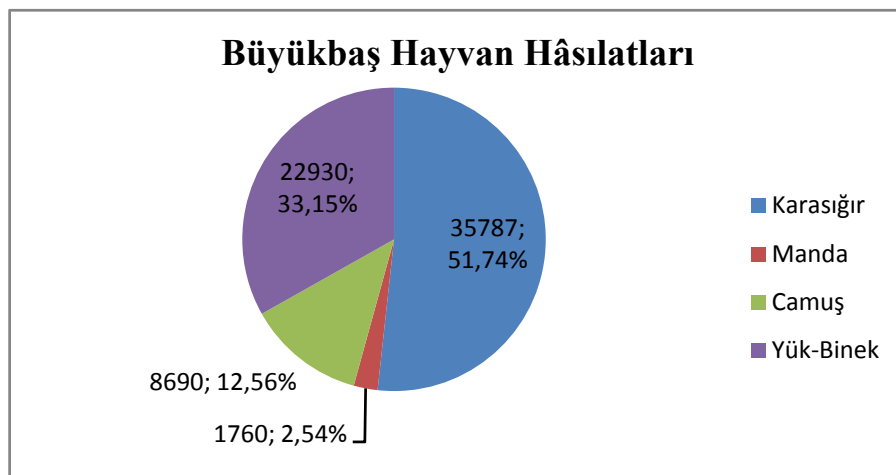
olup, elde edilen hâsılat 50 guruştur. Bu 7 keçi türünden hayvan başına elde edilen hâsılat ortalama 2,5 guruştur.

Koyun ve keçi hâsılatlarının birlikte yazıldığı durumlar da görülmektedir. Bunlar; sağmal koyun ve keçi birlikte yazılan hâsılat 420 guruş, kısır koyun ve keçi birlikte yazılan hâsılat 330 guruş ve yoz koyun ve keçi birlikte yazılan hâsılat 165 guruştur.

7.2. Büyükbaş Hayvancılık Gelirleri

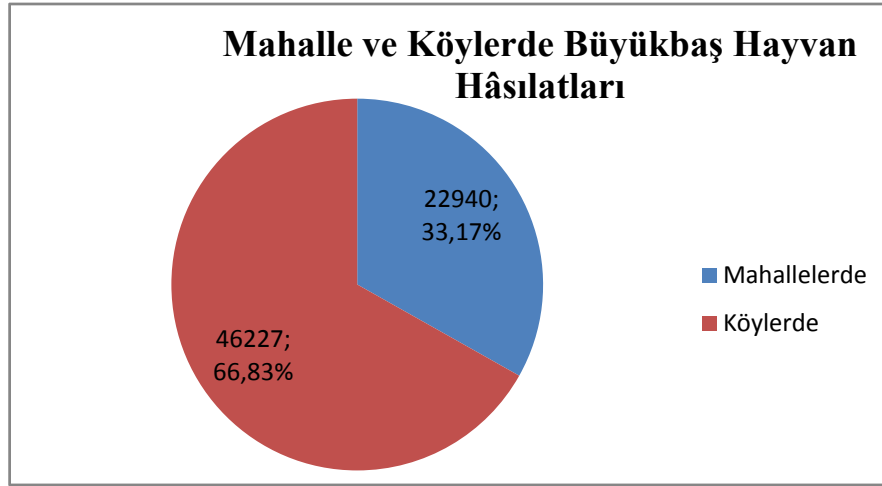
Eskişehir Kazası'nda toplam 8914 adet büyükbaş hayvan olup, bunların 2149 adedi gelir getirmektedir. Gelir getiren büyükbaş hayvanlar içinde; sağmal karasığır inek, kısır inek (sadece bir yerde), sağmal manda, sağmal camuş, kısırak, dişi merkep ve deve yer almaktadır. Defterlerde yazılı olan sağmal karasığır, sağmal karasığır inek, sağmal inek, inek, sağmal kara inek, karasığır inek hayvanları aynı olduğu için sağmal karasığır inek başlığında ele alınmıştır. Kısır inek geliri sadece Ilıca köyünde 1 hanede yazılmıştır. Sağmal camuş ve sağmal camuş inek hayvanları da aynı olduğu için sağmal camuş olarak tek başlıkta ele alınmıştır. Kısırak, döllu kısırak hayvanları da kısırak başlığında ele alınmıştır.

Grafik.33. Büyükbaş Hayvan Hâsılatları

Toplam 2149 adet gelir getiren büyükbaş hayvandan elde edilen hâsılat 69167 guruştur. Bu toplam hâsılatın 22940 (%33,17) guruşu mahallelerden, 46227 (%66,83) guruşu köylerden elde edilmiştir.

Grafik.34. Mahalle ve Köylerde Büyükbaş Hayvan Hâsılatları

Tablo.133. Büyükbaş Hayvan Hâsılatları

KÖYLER	Sağmal(n) Kara Sığır İnek	Kısır İnek	Sağmal(n) Manda	Sağmal(n) Camuş	Kısırak	Dişi Merkeb	Deve	Toplam	%
Kıraçlık	425	0	0	0	75	0	0	500	0,72
Bügdüz	950	0	0	40	225	255	0	1470	2,13
Kayı	1725	0	880	40	525	0	0	3170	4,58
Ilıca	695	20	0	0	25	0	0	740	1,07
Danişmend	782	0	0	0	600	0	0	1382	2,00
Cimroz	1275	0	0	0	75	0	0	1350	1,95
Virancık	375	0	0	0	0	0	0	375	0,54
Karaöyük	675	0	400	0	1575	450	0	3100	4,48
Dereköy	1175	0	0	0	225	105	0	1505	2,18
Küplü	1450	0	0	0	0	0	0	1450	2,10
Kapukaya	675	0	0	0	0	0	0	675	0,98
Ağcahisar	450	0	0	0	300	45	0	795	1,15
Bozan	1250	0	0	800	450	225	0	2725	3,94
Bozaniç	300	0	0	0	0	0	0	300	0,43
Laçın	1820	0	0	0	0	0	0	1820	2,63
Muttalib	650	0	0	320	900	0	0	1870	2,70
Alpu	800	0	40	440	2400	120	0	3800	5,49
Gündüzler	1975	0	0	560	1350	0	0	3885	5,62
Sepedci	2070	0	0	1200	1750	265	0	5285	7,64

Kızılcaviran	650	0	240	120	900	0	0	1910	2,76
Düz	1250	0	0	0	330	0	0	1580	2,28
Sekiviran	1825	0	0	130	0	465	0	2420	3,50
Beğ	675	0	0	0	0	0	0	675	0,98
Taycılar	725	0	0	0	525	45	0	1295	1,87
Malıslar	625	0	0	0	0	0	0	625	0,90
Karacaviran	1375	0	0	0	150	0	0	1525	2,20
MAHALLELER									
Akçağlan	1150	0	40	1320	825	30	0	3365	4,87
Paşa	5075	0	0	2040	3625	105	1800	12645	18,28
Orta	1400	0	0	1000	1500	15	0	3915	5,66
Karapınar	1150	0	160	360	600	0	0	2270	3,28
Dede	350	0	0	320	75	0	0	745	1,08
TOPLAM	35767	20	1760	8690	19005	2125	1800	69167	100,00

Büyükbaş hayvan hâsılatları içerisinde 35767 guruş hâsılatı ile toplamda 1475 adet olan sağmal karasığır ineği ilk sırada gelmektedir. Gelir getiren büyükbaş hayvanlar içerisinde %51,71 oranına sahiptir. Toplam sağmal karasığır hayvan adedi ve hâsılatı göz önüne alındığında sağmal karasığır başına elde edilen hâsılat miktarı ortalama 25 guruştur. Sağmal karasığırdan elde edilen toplam 35767 guruş hâsılatın 9125 guruşu mahallelerden, 26642 guruşu köylerden elde edilmiştir. Köylerdeki Sağmal karasığır ineki geliri Eskişehir kasabasının yaklaşık üç katına yakındır.

Mahalleler içerisinde sağmal karasığır hâsılatında 5075 guruş hâsılatı ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir. Paşa Mahallesi'ni 1400 guruş hâsılatı ile Orta, 1150 guruş hâsılatları ile Akçağlan ile Karapınar Mahalleleri takip etmektedir.

Köylerde sağmal karasığır hâsılatında 2070 guruş hâsılatı ile Sepedçi köyü ilk sırada gelmektedir. Sepedçi köyünü, 1975 guruş hâsılat ile Gündüzler köyü ve 1825 guruş hâsılatı ile Sekiviran köyü takip etmektedir.

Sadece Ilıca köyünde rastlanılan kısır inek ise 6 adet olup, elde edilen hâsılatın 20 guruş olduğu belirtilmiştir. Diğer karasığır hayvanlarından yoz karasığır, yoz kısır karasığır, kısır karasığır, kısır karasığır inek hayvanları için hâsılatlarının 1262/1846 yılında alınacağı belirtilmiştir. Dişi karasığır ve dişi ve erkek karasığır düvesi için bazen 1262/1846 yılı bazen de 1263/1847 yılı hâsılat alınacağı

belirtilmiştir. Dişi karasığır danasından da 1263/1847 yılında hâsılat alınacağı belirtilmiştir.

Toplam 44 adet olan sağmal mandadan elde edilen hâsılatın 1760 guruş olduğu görülmektedir. Büyükbaş hayvan hâsılatları içerisinde sağmal manda hâsılatı %2,54 oranına sahiptir. Toplam sağmal manda adedi ve hâsılatı göz önüne alındığında sağmal manda başına düşen hâsılat 40 kuruştur. Toplam manda hâsılatının 200 guruşu mahallelerden, 1560 guruşu köylerden elde edilmiştir.

Mahalleler içinde toplam 200 guruş sağmal manda hâsılatının 40 guruşu Akçağlan Mahallesi'nden, 160 guruşu Karapınar Mahallesi'nden elde edilmiştir.

Köylerde sağmal manda hâsılatı toplam 1560 guruş olup, 880 guruşu Kayı, 400 guruşu Karayük, 240 guruşu kızılcaviran ve 40 guruşu Alpu köylerinden elde edilmiştir.

Kısır manda ve dişi manda hayvanları için 1262/1846 yılında hâsılat alınacağı belirtilmiştir.

Toplam 211 adet olan sağmal camuş hayvanından elde edilen hâsılat 8690 guruştur. Toplam hâsılatın 5040 guruşu mahallelerden, 3650 guruşu köylerden elde edilmiştir. Büyük hayvan hâsılatları içerisinde sağmal camuş hâsılatı %12,56 oranına sahiptir. Toplam sağmal camuş adedi ve hâsılatı göz önüne alındığında sağmal camuş başına elde edilen hâsılat ortalama 40 guruştur.

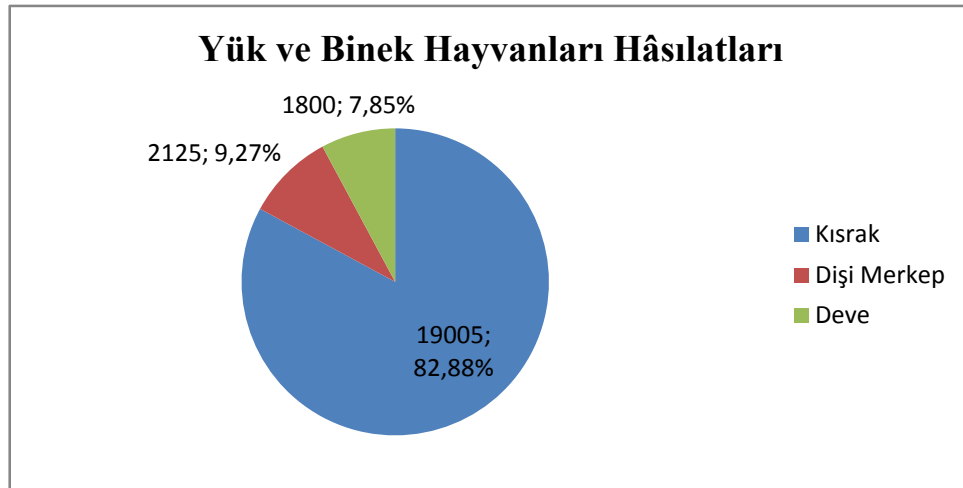
Mahalleler içerisinde sağmal camuş hâsılatında 2040 guruş hâsılatı ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir. Paşa Mahallesi'ni 1320 guruş hâsılat ile Akçağlan Mahallesi ve 1000 guruş hâsılat ile Orta Mahallesi takip etmektedir.

Köyler içerisinde sağmal manda hâsılatında 1200 guruş hâsılat ile Sepedçi köyü ilk sırada gelmektedir. Sepedçi köyünü 800 guruş ile Bozan ve 560 guruş ile Gündüzler köyleri takip etmektedir.

Kısır camuş, kısır camuş inek, dişi camuş, dişi camuş düve ve dişi camuş malak hayvanları için hâsılatın 1262/1846 yılında alınacağı belirtilmiştir.

Gelir getiren yük ve binek hayvanları; kısarak, dişi merkep ve deve olmak üzere toplam 393 adettir. 393 adet yük ve binek hayvanından elde edilen toplam hâsılat ise 22930 guruştur. Toplam hâsılatın 8575 guruşu mahallelerden, 14355 guruşu köylerden elde edilmiştir. Büyükbaş hayvan hâsılatları içerisinde yük ve binek hayvanlarının hâsılatı %33,15 oranına sahiptir.

Grafik.35. Yük ve Binek Hayvanları Hâsılatları

Yük ve binek hayvanlarından 269 adet olan kısarak, 19005 guruş hâsılatıyla ilk sırada gelmektedir. 19005 guruş hâsılatın 6625 guruşu mahallelerden, 12380 guruşu köylerden sağlanmıştır. Toplam kısarak adedi ve hâsılatı göz önüne alındığında kısarak başına elde edilen hâsılat ortalama 70 guruştur.

Yük ve binek hayvanlarından 100 adet olan dişi merkepten elde edilen hâsılat 2125 guruştur. Toplam hâsılatın 150 guruşu mahallelerden, 1975 guruşu köylerden elde edilmiştir. Toplam dişi merkep adedi ve hâsılatı göz önüne alındığında dişi merkep başına elde edilen hâsılat ortalama 21,25 guruştur.

Yük ve binek hayvanlarından deve sadece Paşa Mahallesi'nde görülüp, toplam 24 adettir. 24 adet deveden elde edilen hâsılat ise 1800 guruştur. Toplam deve adedi ve hâsılatı göz önüne alındığında deve başına elde edilen hâsılat 75 guruştur.

C. VERGİLER

Tanzimat'ın Osmanlı Vergi sisteminde yaptığı en büyük değişikliklerden biri, öteden beri varlığını sürdüren örfi vergilerin tamamen kaldırılarak yerine tek bir verginin, ancemaatın verginin getirilişidir. Bu verginin uygulanması konusunda: Anadolu ve Rumeli'de bulunan her bir kazanın örfi vergi olarak çeşitli isimlerle bir senede vermekte oldukları tutar tespit edilecek, hesaplanan tutardan bazı indirimler yapıldıktan sonra, bulunan miktar tek bir vergi olarak ilgili kaza ahalisinden *lazım gelenler* vasıtasıyla tahsil edilip iltizama verilmeyecektir²¹⁰.

XIX. yüzyılın ortalarında örfi vergiler yerine tüccar ve esnafın yıllık geliri üzerinden yüzde üç olarak alınan temettü vergisi getirilmiştir. Bu vergi ile herkesin ödeme gücü esas alınmıştır. Gelir dağılımına göre adaletli bir vergi toplanması amaçlanmıştır. Bunun yanında ziraat kazançlarında gayrisafi olarak alınan aşar, ağnam vb. gibi resimlerin tahsiline devam edilmiştir²¹¹. Öşür vergisi yetiştirilen üründen %10 oranında alınan bir vergi olsa da ziraat usulleri, ziraatın çeşidi ve toprağın verimliliği alınan öşür vergisinde önemli rol oynamıştır. Bu bakımdan öşür, ürünün yarısından ondan birine kadar çeşitli oranlarda tahsil edilebilmiştir²¹².

Ağnam, Arapça koyun anlamına gelen “ganem” kelimesinin çoğuludur. Ağnam vergisi koyun ve keçilerden alınan şer'i nitelikli bir vergi olarak kavramsallaşmıştır²¹³. Ağnam vergisi ile ilgili değişiklik II. Mahmud zamanında yapılmış olup köylüden ordunun et ihtiyacını aynı olarak karşılamaları sağlanmıştır. Tanzimat ile birlikte ağnam vergisi, resmi olarak devam etmesine rağmen her hayvan başına 5 guruş alınması kararlaştırılmıştır²¹⁴.

²¹⁰ A. Şener, **a.g.e.**, s. 94-95; Ancemaatın vergisi hiçbir zaman iltizama verilmemiştir. Halk temsilcileri vasıtasıyla tahsil edilmiştir. Her köy veya mahallenin muhtarla imam veya papazı vergilerine mahsuben yaptıkları tahsilâtı ilgili kişinin tevzi defterlerine kaydetmişler, sonra parayla beraber defteri kazaya götürmüşlerdir. Herkesin ödediği vergi kaza meclisindeki deftere de işlenip, tevzi defterine gelen paranın tutarı ve tarihi yazılıp müdür veya sandık emini tarafından mühürlenirdi. Bkz. A. Şener, **a.g.e.**, s. 101-102.

²¹¹ A. Şener, **a.g.e.**, s. 108.

²¹² Ömer Lütfi Barkan, **Türkiye'de Toprak Meselesi, I**, Gözlem Yayınları İstanbul 1980, s. 801-802.

²¹³ A. Şener, **a.g.e.**, s. 140.

²¹⁴ Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, II**, E Yayınları, İstanbul 1993, s. 132.

Tablo.134. Mahalle ve Köylerin Toplam Vergi Yükü

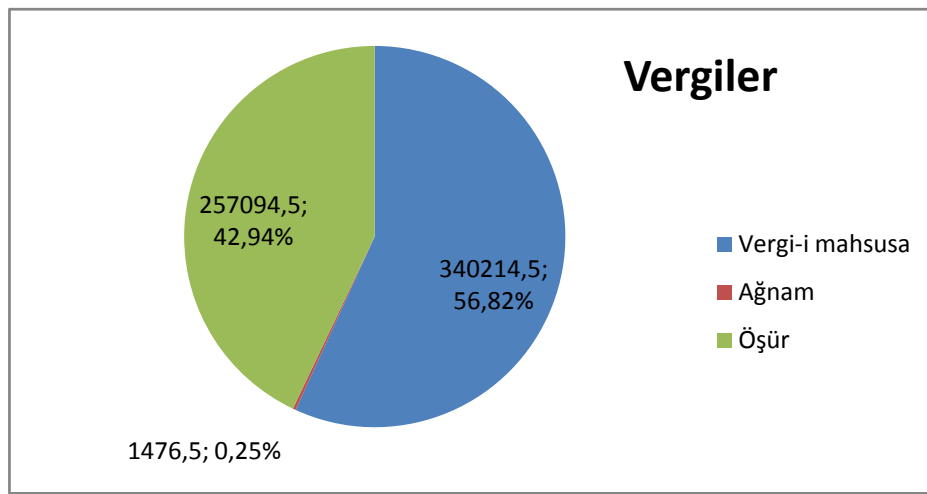
KÖYLER	Temettuat Toplamı	Vergi-i Mahsusa	Adet-i Ağnam Vergisi	Öşür Vergisi	Toplam Vergi Yükü	%	Temettuat Yekûnundan Alınan Vergi Oranı(%)
Kıraçlık	25702	1492	0	3132,5	4624,50	0,77	17,99
Büğdüz	63654	5868,5	42,5	4508	10419,00	1,74	16,37
Kayı	165539	22395,5	16,5	12195,5	34607,50	5,78	20,91
Ilıca	176118	17815	12,5	17163	34990,50	5,84	19,87
Danişmend	21469	2020	0	1948	3968,00	0,66	18,48
Cimroz	25970	2370	14,5	2528	4912,50	0,82	18,92
Virancık	16076	1470	0	2236,5	3706,50	0,62	23,06
Karayük	113950	10765	39,5	10824	21628,50	3,61	18,98
Dereköy	42712	4970,5	17,5	2163,5	7151,50	1,19	16,74
Küplü	159568	14423	14	10725	25162,00	4,20	15,77
Kapukaya	47210,5	4794,5	10	6276	11080,50	1,85	23,47
Ağcahisar	39197	6573	58,5	1648	8279,50	1,38	21,12
Bozan	213150	22003	166	19187,5	41356,50	6,91	19,40
Bozaniç	70854,5	8259,5	8	7139	15406,50	2,57	21,74
Laçın	190037,5	18794,5	14,5	21461,5	40270,50	6,73	21,19
Muttalib	86960	11028,5	29,5	8208	19266,00	3,22	22,16
Alpu	188955	28144	223	17555	45922,00	7,67	24,30
Gündüzler	132795	20054,5	34	8822	28910,50	4,83	21,77
Sepedçi	96396	11158,5	52	3845	15055,50	2,51	15,62
Kızılcaviran	53965	6898	12,5	4666,5	11577,00	1,93	21,45
Düz	42507,5	3376	0	5226,5	8602,50	1,44	20,24
Sekiviran	110758	9886	21	10231	20138,00	3,36	18,18
Bey	40143	3342,5	17,5	6203,5	9563,50	1,60	23,82
Taycılar	26772	2261	29,5	913	3203,50	0,53	11,97
Malıslar	121302,5	13902	10,5	11165,5	25078,00	4,19	20,67
Karacaviran	50929	6003,5	10,5	4272	10286,00	1,72	20,20
MAHALLELER							
Akçağlan	185630	11880	93	6358	18331,00	3,06	9,88
Paşa	573296	38654	273,2	24130	63057,20	10,53	11,00
Orta	260552	16615	153	11130,5	27898,50	4,66	10,71
Karapınar	94495	6561	84,5	7085	13730,50	2,29	14,53
Dede	103880	6436	18,5	4147	10601,50	1,77	10,21
TOPLAM	3540543,5	340214,5	1476,2	257094,5	598785,20	100,00	16,91

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam vergi yükünün 598785,20 guruş olduğu görülmektedir. Toplam temettuat miktarı dikkate alındığında Eskişehir Kazası genelinde toplam 3540543,5 temettuatın %16,91 oranında bir vergi

alınmıştır. Mahalle ve köylerin vergi yüklerine bakıldığında mahallelerden Paşa Mahallesi'nde en fazla vergi yükünün olduğu görülmektedir. Paşa Mahallesi'nin toplam vergi oranı %10,53'dür. Köylerde ise en fazla vergi yükünün %7,67 oranıyla Alpu köyünde olduğu görülmektedir. Alpu köyünü %6,91 oranıyla Bozan ve %6,73 oranıyla Laçın köyleri takip etmektedir.

Eskişehir Kazası genelinde alınan vergiler içerisinde, vergi-i mahsûsa %56,82, ağnam vergisi %0,25 ve öşür vergisi %42,94 oranına sahiptir.

Grafik.36. Vergiler

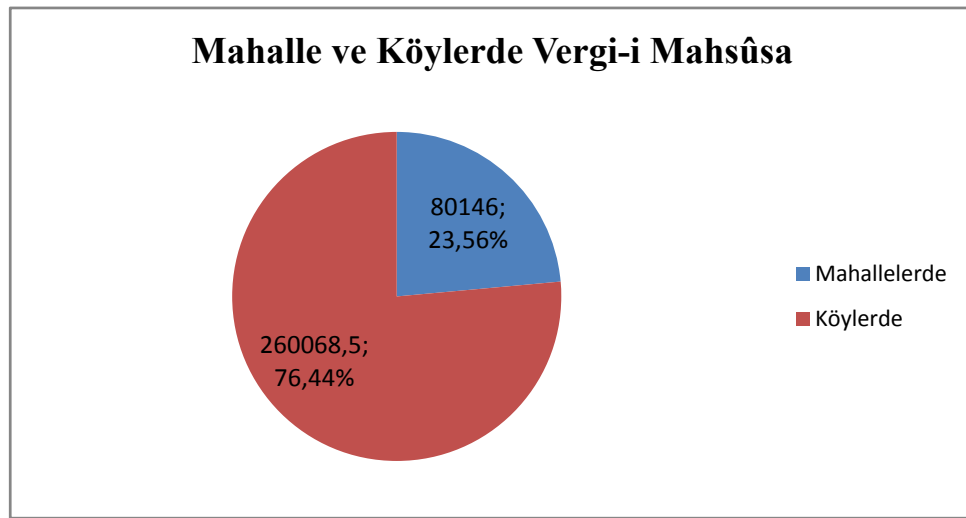
1. Vergi-i Mahsûsa

Vergi-i mahsûsa, nakdî gelirlerin beşte bir oranında alınan bir vergiydi²¹⁵. Böylelikle vergi-i mahsûsanın yazılması sonucunda hane reislerinin senelik kazançlarıyla verdikleri vergiler arasındaki oranda bir adaletsizlik olup olmadığı anlaşılacak istenilmiştir. Nitekim Eskişehir Kazası temettuat defterlerinde gerçektende hane reislerinden alınan vergi-i mahsûsa oranları ile yıllık gelirleri arasında düzensizlikler olduğu tespit edilmiştir. Eskişehir Kazası Temettuat Defterleri'nde hane reisinin isminin üst kısmına dik olarak yazılmış vergi-i mahsûsa miktarları bulunmaktadır. Eskişehir Kazası'nın mahalle ve köylerinde toplam 340214,5 guruş vergi toplanmıştır. Mahalle ve köylerin temettuat yekûnunun

²¹⁵ T. Güran, a.g.e., s. 174.

3540543,5 guruş olduğu göz önüne alındığında, toplam gelirin %9,6'sından vergi alındığı görülmektedir. Temettuat yekûnunun 1217853 guruş olduğu mahallelerde, toplam vergi-i mahsûsa 80146(%23,56) guruştur. Mahallelerde toplam gelirin %6,5'inden vergi alındığı görülmektedir. Temettuat yekûnunun 2322690,5 guruş olduğu köylerde ise alınan toplam vergi-i mahsûsa 260068,5 (%76,44) guruştur. Köylerde toplam gelirden %11,1 oranında vergi alınmıştır.

Grafik.37. Mahalle ve Köylerde Vergi-i Mahsûsa

Tablo.135. Eskişehir Kazası Genelinde Toplanan Vergi-i Mahsûsa

KÖYLER	Toplam Hane	Vergi Veren Hane	Temettuat Yekunu	Toplam Vergi-i Mahsusa	Toplam Vergideki Payı(%)	Hane Başına Düşen Vergi-i Mahsûsa
Kıraçlık	24	24	25702	1492	0,44	62,17
Bügdüz	63	57	63654	5868,5	1,72	102,96
Kayı	108	100	165539	22395,5	6,58	223,96
Ilıca	100	94	176118	17815	5,24	189,52
Danişmend	16	14	21469	2020	0,59	144,29
Cimroz	22	22	25970	2370	0,70	107,73
Virancık	13	12	16076	1470	0,43	122,50
Karayük	84	80	113950	10765	3,16	134,56
Dereköy	60	53	42712	4970,5	1,46	93,78
Küplü	103	103	159568	14423	4,24	140,03
Kapukaya	33	33	47210,5	4794,5	1,41	145,29
Ağcahisar	48	41	39197	6573	1,93	160,32
Bozan	204	171	213150	22003	6,47	128,67

Bozaniç	61	61	70854,5	8259,5	2,43	135,40
Laçın	102	100	190037,5	18794,5	5,52	187,95
Muttalib	81	79	86960	11028,5	3,24	139,60
Alpu	199	191	188955	28144	8,27	147,35
Gündüzler	111	110	132795	20054,5	5,89	182,31
Sepedçi	64	60	96396	11158,5	3,28	185,98
Kızılcaviran	46	44	53965	6898	2,03	156,77
Düz	35	33	42507,5	3376	0,99	102,30
Sekiviran	60	57	110758	9886	2,91	173,44
Bey	25	25	40143	3342,5	0,98	133,70
Taycılar	52	48	26772	2261	0,66	47,10
Malıslar	75	74	121302,5	13902	4,09	187,86
Karacaviran	54	53	50929	6003,5	1,76	113,27
MAHALLELER						
Akçağlan	149	133	185630	11880	3,49	89,32
Paşa	386	330	573296	38654	11,36	117,13
Orta	202	177	260552	16615	4,88	93,87
Karapınar	80	77	94495	6561	1,93	85,21
Dede	116	98	103880	6436	1,89	65,67
TOPLAM	2776	2554	3540543,5	340214,5	100,00	133,21

Eskişehir Kazası genelinde vergi durumuna bakıldığında toplam 340214,5 guruş vergi toplanmıştır ve hane başına düşen vergi miktarı 133,21 guruştur. Mahallelerden Paşa Mahallesi'nin 38654 (%11,36) guruş vergi ile ilk sırada geldiği görülmektedir. Paşa Mahallesi'nde hane başına düşen vergi miktarı ise 117,13 guruştur. Köylerden ise 28144 (%8,27) guruş vergi ile Alpu köyü ilk sırada gelmektedir. Alpu köyünde hane başına düşen vergi miktarı ise 147,35 guruştur. Kaza genelinde hane başına düşen verginin en yüksek olduğu yerler, mahallelerden Paşa Mahallesi, köylerden ise Kayı köyüdür.

Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde vergi vermeyen haneler de bulunmaktadır. Toplam 2776 hane içerisinde 222 hanenin vergi vermediği görülmektedir. Bu toplam hanenin %7,9'una karşılık gelmektedir. Vergi vermeyenler içerisinde özellikle imam ve muhtarlar dikkat çekmektedir. Fakat imam ve muhtarlardan alınan vergi konusunda bir istikrar yoktur. Şöyle ki Orta ve Dede mahalleleri ile Büğdüz, Ilıca, Danişmend, Virancık, Karayük, Dereköy, Ağcahisar, Bozan, Laçın, Alpu, Gündüzler, Sekiviran, Taycılar, Malıslar ve Karacaviran

köylerinde imamların vergi ödemedikleri görülürken Akçağlan ve Paşa mahalleleri ile Kapukaya, Bozaniç, Muttalib, Sepedçi ve Bey köylerinde imamların vergi ödedikleri tespit edilmiştir. Muhtarlardan ise Büğdüz, Karayük, Dereköy, Ağcahisar, Bozan ve Alpu köylerinde vergi alınmazken Kıraçlık, Laçın, Bey, Taycılar ve Karacaviran köylerinde vergi alındığı görülmektedir. Diğer vergi vermeyenler içerisinde özellikle Asâkir-i Mensure'den olanlar, iâne ile geçinenler, yetim ve fukaralar bulunmaktadır.

Tablo.136. Mahallelerde Toplam Vergi-i Mahsûsa

MAHALLELER		Vergi Veren Hane	Temettuat Yekünü	Toplam Vergi-i Mahsusa	Toplam Vergideki Payı(%)	Hane Başına Düşen Vergi
Akçağlan	149	133	185630	11880	14,82	89,32
Paşa	386	330	573296	38654	48,23	117,13
Orta	202	177	260552	16615	20,73	93,87
Karapınar	80	77	94495	6561	8,19	85,21
Dede	116	98	103880	6436	8,03	65,67
TOPLAM	933	815	1217853	80146	100,00	98,34

Mahallelerde, 1217853 guruş temettuat yekûnundan 80146 guruş vergi-i mahsûsa alındığı görülmektedir. Yani toplam gelirden %6,5 oranında vergi alınmıştır. Mahalleler genelinde hane başına düşen vergi miktarı ise 98,34 guruştur. Mahalleler içerisinde özellikle Paşa Mahallesi 38654 (%48,23) guruş vergisi ile ön plana çıkmaktadır. Burada hane başına düşen vergi miktarı 117,13 guruştur ve hane başına düşen verginin en yüksek olduğu mahalledir. Paşa Mahallesi'ni, 16615 (%20,73) guruş vergisi ile Orta Mahallesi takip etmektedir ve burada hane başına düşen vergi miktarı 93,87 guruştur.

Tablo.137. Köylerde Toplanan Vergi-i Mahsûsa

KÖYLER	Hane	Vergi Veren Hane	Temettuat Yekûnu	Vergi-i Mahsusa	Toplam Vergideki Payı(%)	Hane Başına Düşen Vergi
Kıraçlık	24	24	25702	1492	0,57	62,17
Büğdüz	63	57	63654	5868,5	2,26	102,96
Kayı	108	100	165539	22395,5	8,61	223,96
Ilıca	100	94	176118	17815	6,85	189,52
Danişmend	16	14	21469	2020	0,78	144,29
Cimroz	22	22	25970	2370	0,91	107,73
Virancık	13	12	16076	1470	0,57	122,50
Karayük	84	80	113950	10765	4,14	134,56
Dereköy	60	53	42712	4970,5	1,91	93,78
Küplü	103	103	159568	14423	5,55	140,03
Kapukaya	33	33	47210,5	4794,5	1,84	145,29
Ağcahisar	48	41	39197	6573	2,53	160,32
Bozan	204	171	213150	22003	8,46	128,67
Bozaniç	61	61	70854,5	8259,5	3,18	135,40
Laçın	102	100	190037,5	18794,5	7,23	187,95
Muttalib	81	79	86960	11028,5	4,24	139,60
Alpu	199	191	188955	28144	10,82	147,35
Gündüzler	111	110	132795	20054,5	7,71	182,31
Sepedçi	64	60	96396	11158,5	4,29	185,98
Kızılcaviran	46	44	53965	6898	2,65	156,77
Düz	35	33	42507,5	3376	1,30	102,30
Sekiviran	60	57	110758	9886	3,80	173,44
Bey	25	25	40143	3342,5	1,29	133,70
Taycılar	52	48	26772	2261	0,87	47,10
Mahıslar	75	74	121302,5	13902	5,35	187,86
Karacaviran	54	53	50929	6003,5	2,31	113,27
TOPLAM	1843	1739	2322690,5	260068,5	100,00	149,55

Köylerde, 2322690,5 guruş temettuat yekûnundan 260068,5 guruş vergi-i mahsûsa alındığı görülmektedir. Yani toplam gelirden %11,1 oranında vergi alınmıştır. Köyler genelinde hane başına düşen ortalama vergi miktarı ise 149,55 guruştur. Mahalleler içerisinde özellikle Alpu köyü 28144 (%10,82) guruş vergisi ile ön plana çıkmaktadır. Burada hane başına düşen ortalama vergi miktarı 147,35 guruştur. Alpu köyünü, 22395,5 (%8,61) guruş vergisi ile Kayı köyü takip etmektedir ve burada hane başına düşen vergi miktarı 223,96 guruştur. Kayı köyü hane başına düşen verginin en fazla olduğu köydür. Vergi miktarında üçüncü sırada gelen Bozan

köyünde ise 22003 (%8,46) guruş vergi olup, hane başına düşen vergi miktarı 128,67 guruştur. Vergi-i mahsûsanın az olduğu köylerden, 1492 (%0,57) guruş vergiye sahip Kıraçlık köyü ve 1470 (%0,57) guruş vergiye sahip Virancık köyü ilk iki sırada yer almaktadır.

2. Öşür

Öşür kelime olarak onda bir anlamına gelen Arapça kökenli bir kelime olup, Osmanlı Devleti'nde genellikle halkın ürettiği mahsullerden, bilhassa hububattan alınan vergiye verilen isimdir.

Öşür onda bir olmakla beraber, vergi nispeti olarak çok defa 1/5, 1/6, 1/8 gibi farklı oranlarda tatbik edilmiş, hatta bazı hallerde ürünün yarısı alınmıştır. Bunun sebebi, arazinin verimliliğinin, sulama ve iklim şartlarının, ziraatı yapılan ürünün cinsinin ve mahalli örf ve adetlerin farklılığıdır²¹⁶.

Eskişehir Kazası'nın mahalle ve köylerinde ürünlerden alınan öşür toplamı 205103 guruştur. Hane başına düşen öşür miktarı ise 73,88 guruştur. Toplam öşürün 52850,5 (%25,77) guruşu mahallelerden, 152252,5 (%74,23) guruşu ise köylerden tahsil edilmiştir. Mahallelerde hane başına düşen öşür miktarı 56,65 guruşken köylerde 82,61 guruştur.

Öşür, aynî ve nakdî olarak iki şekilde tahsil edilmiştir. Eskişehir Kazası'nda aynî olarak alınanlar içerisinde; buğday (hınta), arpa (şair), pamuk (penbe), susam, burçak, haşhaş bulunmaktadır. Nakdî olarak alınanlar içerisinde; soğan (gügeri), üzüm, meyve, sebze, bostan, bağ, çayır, yonca, bahçe bulunmaktadır. Ayrıca maktu olarak alınan; maktu bahçe, rüsum-u maktu ve mutasarrıf olduğu Mülk-i Tımar masarifi ta'siri bulunmaktadır.

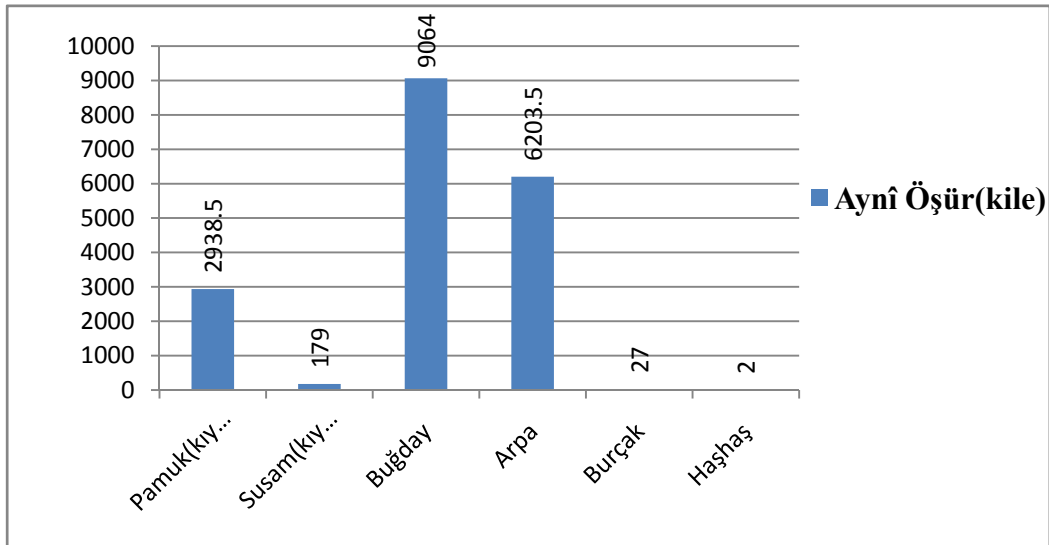
2.1. Aynî ve Nakdî Öşür

Aynî olarak alınan öşürler içerisinde buğday, arpa, pamuk, susam, burçak ve haşhaş bulunmaktadır. Bunlar içerisinde özellikle %61,28 oranına sahip olan buğday öşrü ve %22,54 oranına sahip arpa dikkat çekmektedir.

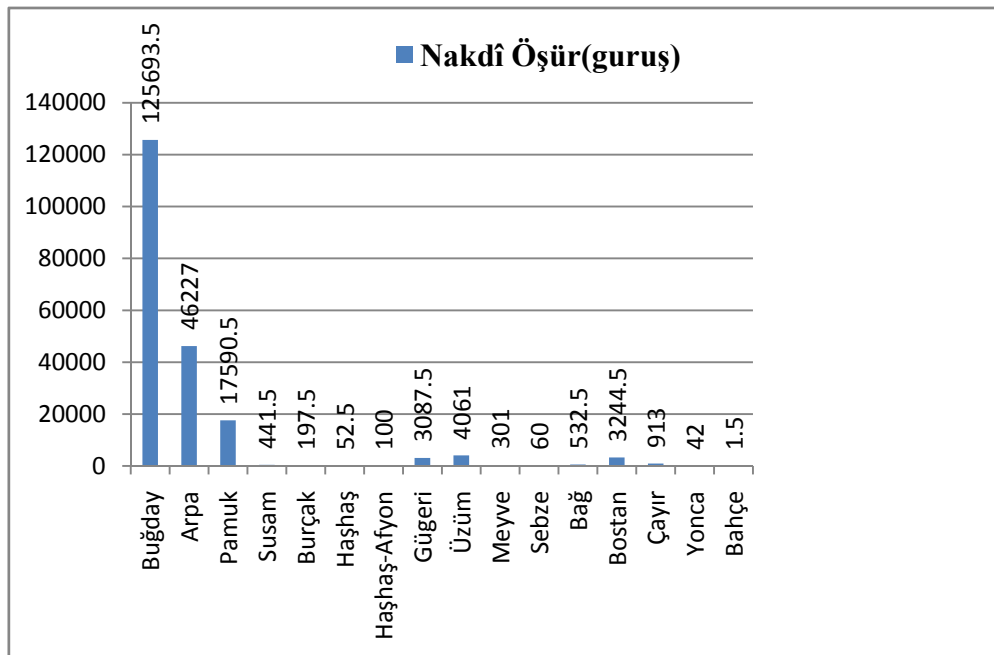
²¹⁶ Ömer Lütfi Barkan, "Öşür", **İA.**, Cilt IX, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 485.

Nakdî öşür vergisi içerisinde aynı öşür alınan ürünlerin nakdî öşürleri de olmakla birlikte bunların yanında sadece nakdî öşür alınan soğan (gügeri), üzüm, meyve, sebze, bağ, bostan, bahçe, yonca, çayır ve haşhaş-afyon ürünlerinin öşürleri de bulunmaktadır. Ayrıca maktû bahçe vergisi, rüsum-u mukâta'a ve mutasarrıf olunan mülk-ü tımdardan alınan vergiler de nakdîdir.

Grafik.38. Aynı Öşür(kile-kıyye)

Grafik.39. Nakdî Öşür(guruş)

2.1.1. Buğday Öşrü

Nakdî öşür olarak alınan ürünler içerisinde buğday ilk sırada gelmektedir. Buğday, Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 9064 kiledir. 9064 kile buğdaydan tahsil edilen toplam öşür miktarı 125693,5 guruştur. Diğer öşür ürünleri içerisinde %61,28 oranına sahiptir. Defterlerde buğdayın kile olarak birim fiyatı mahsulün kalitesine göre değişmektedir. Bu sebepten veya başka sebepten dolayı Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde de kile fiyatının değiştiği görülmektedir. Genel olarak kile fiyatı 12 guruş olduğu görülmekle birlikte, 8, 11, 15 ve 16 guruş gibi fiyatlara da rastlanmaktadır. Mahallelerin hepsinde buğday kile fiyatı 16 guruştur. Kayı, Danişmend, Karayük, Bozan, Alpu ve Sekiviran köylerinde de kile fiyatının 16 guruş olduğu görülmektedir. Büğdüz, Gündüzler ve Kızılcaviran köyleri'nde buğday kile fiyatı 15 guruştur. Küplü köyünde buğday kile fiyatı 8, Sepedçi köyünde ise 11 guruştur. Dolayısıyla köyler arasında buğday kile fiyatının farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir.

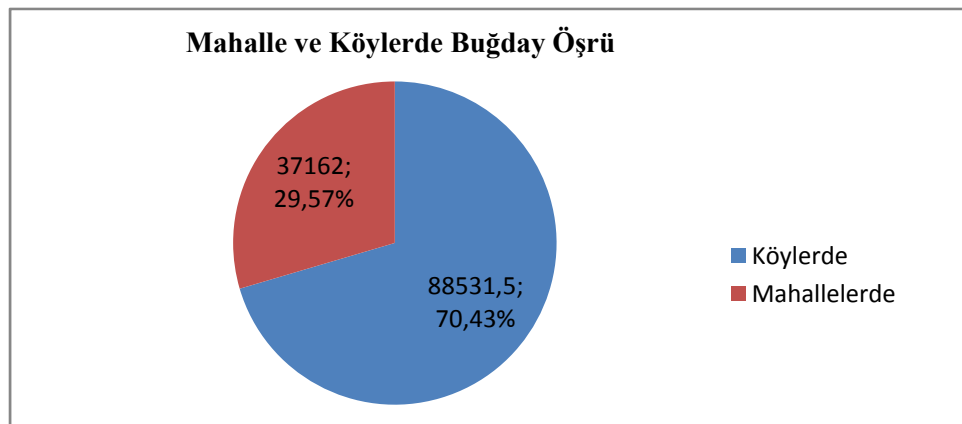
Tablo.138. Mahalle ve Köylerde Buğday Öşrü

KÖYLER	Toplam Hane	Öşür Alınan Hane	Buğday Öşrü Kilesi	Ortalama Kile Fiyatı	Öşür Tutarı	Toplam Öşür İçindeki Pay(%)	Hane Başına Düşen Öşür
Kıraçlık	24	12	34	12	408	0,32	34,00
Büğdüz	63	47	270	15	4050	3,22	86,17
Kayı	108	89	515	16	8232	6,55	92,49
Ilıca	100	60	221	12	2664	2,12	44,40
Danişmend	16	13	101	16	1616	1,29	124,31
Cimroz	22	17	37,5	12	447	0,36	26,29
Virancık	13	11	31,5	12	378	0,30	34,36
Karayük	84	59	451	16	7216	5,74	122,31
Dereköy	60	39	137	12	1644	1,31	42,15
Küplü	103	87	397	8	3176	2,53	36,51
Kapukaya	33	10	11	12	132	0,11	13,20
Ağcahisar	48	34	107	12	1284	1,02	37,76
Bozan	204	131	932	16	14912	11,86	113,83
Bozaniç	61	20	52	12	624	0,50	31,20
Laçın	102	59	160,5	12	1926	1,53	32,64
Muttalib	81	71	334	12	4008	3,19	56,45
Alpu	199	147	860,5	16	13768	10,95	93,66

Gündüzler	111	97	392,5	15	5887,5	4,68	60,70
Sepedçi	64	49	237	11	2504	1,99	51,10
Kızılçaviran	46	37	215	15	3240	2,58	87,57
Düz	35	24	67,5	12	810	0,64	33,75
Sekiviran	60	52	389	16	6159	4,90	118,44
Bey	25	20	50,5	12	606	0,48	30,30
Taycılar	52	30	54,5	12	654	0,52	21,80
Malıslar	75	49	137	12	1640	1,30	33,47
Karacaviran	54	26	46,5	12	546	0,43	21,00
MAHALLELER							
Akçağlan	149	43	305	16	4880	3,88	113,49
Paşa	386	153	1007,5	16	16106	12,81	105,27
Orta	202	86	998,5	8	7980	6,35	92,79
Karapınar	80	49	325,5	16	5208	4,14	106,29
Dede	116	45	186	16	2988	2,38	66,40
TOPLAM	2776	1666	9064	14	125693,5	100,00	75,45

Toplamda 125693,5 guruş buğday öşrününün 37162 (%29,57) guruşu mahallelerden tahsil edilmiştir. Mahallelerde hane başına düşen tahmini buğday öşrü miktarı ise 98,83 guruştur. Mahalleler içerisinde 16106 (%12,81) guruş buğday öşrü ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir ve burada hane başına düşen tahmini öşür miktarı 105,27 guruştur. Paşa Mahallesi'ni 7980 (%6,35) guruş buğday öşrü ile Orta Mahallesi takip etmektedir. Orta Mahallesi'nde hane başına düşen tahmini öşür ise 92,79 guruştur.

Grafik.40. Mahalle ve Köylerde Buğday Öşrü

Toplam buğday öşrünün 88531,5 (%70,43) guruşu köylerden tahsil edilmektedir. Genel olarak köylerde hane başına düşen tahmini öşür miktarı ise 68,62 guruştur. Köyler içerisinde 14912 (%11,86) guruş buğday öşrü ile Bozan köyü ilk sırada gelmektedir. Bozan köyünde hane başına düşen tahmini öşür miktarı 113,83 guruştur. Bozan köyünü 13768 (%10,95) guruş buğday öşrü ile Alpu köyü takip etmektedir. Burada hane başına düşen tahmini öşür miktarı 93,66 guruştur.

2.1.2. Arpa Öşrü

Öşür vergisi alınan diğer bir ürün de arpadır. Toplam 6203,5 kile olan arpadan tahsil edilen öşür vergisi 46227 guruştur. Arpadan kile başına alınan öşür ise mahalle ve köylere göre değişiklik göstermektedir. Genel olarak kile fiyatı 8 guruş görülmekle birlikte, 4, 6, 7 guruş olan kile fiyatları da bulunmaktadır. Ilıca köyünde arpa kilesi fiyatının 6 guruş olduğu görülmektedir. Örneğin 2 numaralı hanede kayıtlı olan Hüseyin oğlu Mehmed Ağa'nın 3 kile arpası bulunmaktadır. Kile fiyatı 6 guruş olan bu arpadan 18 guruş öşür vergisi alınmıştır²¹⁷. Küplü köyünde kile fiyatının 4 guruş olduğu görülmektedir. Örneğin Molla Halil oğlu Ahmed, 2 kile arpası için kile fiyatı 4 guruş üzerinden 8 guruş öşür vergisi ödemiştir²¹⁸. Dereköy'de ise arpa kile fiyatının 7 guruş olduğu görülmektedir. Örneğin Kara Abdullah oğlu Mustafa, 2,5 kile arpası için kile fiyatı 7 guruş üzerinden 17,5 guruş öşür vergisi ödemiştir²¹⁹. Hane ola Arpadan tahsil edilen öşür, diğer ürünler içerisinde %22,54 oranına sahiptir.

²¹⁷ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7837, s. 2, Hane: 2.

²¹⁸ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7845, s. 10, Hane: 30.

²¹⁹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7844, s. 5, Hane: 11.

Tablo.139. Mahalle ve Köylerde Arpa Öşrü

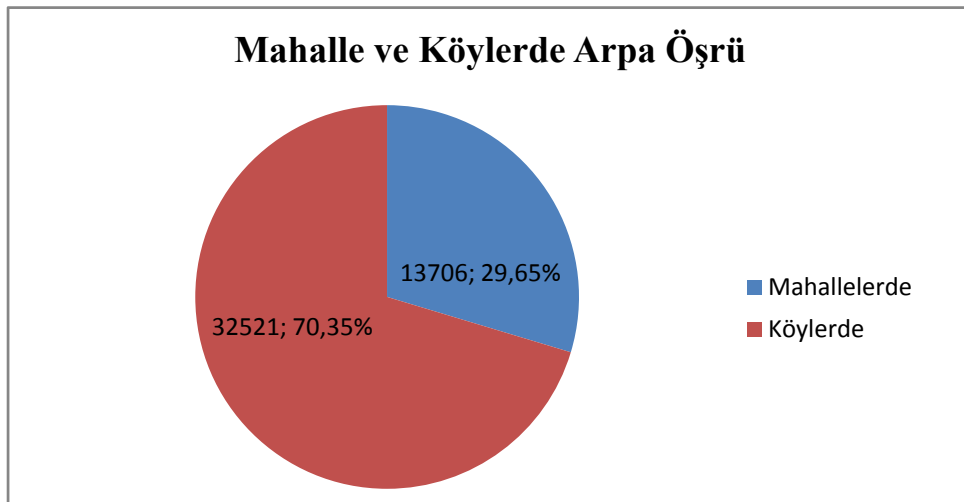
KÖYLER	Toplam Hane	Öşür Alınan Hane	Arpa Öşrü Kilesi	Ortalama Kile Fiyatı	Öşür Tutarı	Toplam Öşür içindeki Pay(%)	Hane Başına Düşen Öşür
Kıraçlık	24	7	15,5	6	93	0,20	13,29
Büğdüz	63	21	43,5	8	348	0,75	16,57
Kayı	108	87	420,5	8	3364	7,28	38,67
Ilıca	100	14	38,5	6	241	0,52	17,21
Danişmend	16	12	41,5	8	332	0,72	27,67
Cimroz	22	9	20	6	120	0,26	13,33
Virancık	13	5	8	6	48	0,10	9,60
Karayük	84	59	451	8	3608	7,80	61,15
Dereköy	60	22	47,5	7	332,5	0,72	15,11
Küplü	103	17	56	4	224	0,48	13,18
Kapukaya	33	16	28	6	168	0,36	10,50
Ağcahisar	48	23	52	7	364	0,79	15,83
Bozan	204	90	374,5	8	2995	6,48	33,28
Bozaniç	61	3	10	4	36	0,08	12,00
Laçın	102	62	207	6	1278	2,76	20,61
Muttalib	81	69	680	6	4188	9,06	60,70
Alpu	199	146	437	8	3496	7,56	23,95
Gündüzler	111	89	386	7	2711	5,86	30,46
Sepedçi	64	34	177	7	1316	2,85	38,71
Kızılcaviran	46	15	201,5	7	1410,5	3,05	94,03
Düz	35	19	26,5	6	159	0,34	8,37
Sekiviran	60	48	509	8	4072	8,81	84,83
Bey	25	9	12	6	72	0,16	8,00
Taycılar	52	19	37	7	259	0,56	13,63
Maıslar	75	43	157	6	946	2,05	22,00
Karacaviran	54	28	55,5	6	340	0,74	12,14
MAHALLELER							
Akçağlan	149	30	162	8	1296	2,80	43,20
Paşa	386	119	833,5	8	6664	14,42	56,00
Orta	202	63	375	8	3000	6,49	47,62
Karapınar	80	36	202,5	8	1627	3,52	45,19
Dede	116	34	138,5	8	1119	2,42	32,91
TOPLAM	2776	1248	6203,5	7	46227	100,00	37,04

Toplamda 46227 guruş arpa öşrünün 13706 (%29,65) guruşu mahallelerden tahsil edilmiştir. Mahallelerde hane başına düşen tahmini arpa öşrü miktarı ise 48,60 guruştur. Mahalleler içerisinde 6664 (%14,42) guruş arpa öşrü ile Paşa Mahallesi ilk

sırada gelmektedir ve burada hane başına düşen ortalama öşür miktarı 56,00 guruştur. Paşa Mahallesi'ni 3000 (%6,49) guruş arpa öşrü ile Orta Mahallesi takip etmektedir. Orta Mahallesi'nde hane başına düşen tahmini öşür ise 47,62 guruştur.

Toplam arpa öşrünün 32521 (%70,35) guruşu köylerden tahsil edilmektedir. Genel olarak köylerde hane başına düşen ortalama öşür miktarı ise 33,66 guruştur. Köyler içerisinde 4188 (%9,06) guruş arpa öşrü ile Muttalib köyü ilk sırada gelmektedir. Muttalib köyünde hane başına düşen tahmini öşür miktarı 60,70 guruştur. Muttalib köyünü 4072 (%8,81) guruş arpa öşrü ile Sekiviran köyü takip etmektedir. Burada hane başına düşen tahmini öşür miktarı 84,83 guruştur.

Grafik.41. Mahalle ve Köylerde Arpa Öşrü

2.1.3. Pamuk Öşrü

Öşür vergisi tahsil edilen diğer bir ürün ise pamuktur. Pamuk, Eskişehir Kazası'nın sadece köylerinde üretilmekte olup, toplam 2938,5 kıyyedir. 2938,5 kıyye pamuktan tahsil edilen öşür miktarı ise 17590,5 guruştur. Pamuk öşründen hane başına düşen tahmini öşür miktarı 45,93 guruştur. Pamuk kıye fiyatının genel olarak 6 guruş olduğu görülmektedir. Sadece Küplü köyünde 5 guruş olarak karşımıza çıkmaktadır. Pamuk öşrü, diğer ürün öşürleri içinde %8,58 oranına sahiptir.

Tablo.140. Köylerde Pamuk Öşrü

KÖYLER	Toplam Hane	Öşür Alınan Hane	Pamuk Öşrü Kıyyesi	Ortalama Kıyye Fiyatı	Öşür Tutarı	Toplam Pamuk Öşrü İçindeki Pay(%)	Hane Başına Düşen Öşür
Kıraçlık	24	18	232	6	1332	7,57	74,00
Ilıca	100	65	361	6	2166	12,31	33,32
Cimroz	22	5	5,5	6	33	0,19	6,60
Virancık	13	10	139	6	834	4,74	83,40
Küplü	103	36	103,5	5	517,5	2,94	14,38
Kapukaya	33	20	163,5	6	981	5,58	49,05
Bozaniç	61	26	51,5	6	309	1,76	11,88
Laçın	102	77	710,5	6	4347	24,71	56,45
Düz	35	29	362	6	2172	12,35	74,90
Bey	25	20	312	6	1932	10,98	96,60
Malıslar	75	49	436,5	6	2607	14,82	53,20
Karacaviran	54	28	61,5	6	360	2,05	12,86
TOPLAM	647	383	2938,5	6	17590,5	100,00	45,93

Pamuktan tahsil edilen öşür miktarları bakımından köyler içerisinde 4347 (%24,71) guruş öşrü ile Laçın köyü ön plana çıkmaktadır. Laçın köyünde pamuk kile fiyatı 6 guruştur. Hane başına düşen tahmini öşür miktarı ise 56,45 guruştur. Laçın köyünü 2607 (%14,82) guruş öşür miktarı ile Malıslar, 2172 (%12,35) guruş öşür miktarı ile Düz ve 2166 (%12,31) guruş öşür miktarı ile Ilıca köyleri takip etmektedir. Hane başına düşen tahmini öşür miktarları ise Malıslar köyünde 53,20 guruş, Düz köyünde 74,90 guruş ve Ilıca köyünde 33,32 guruştur.

Ilıca köyünde pamuk-sebze birlikte yazılan öşür miktarı vardır. Bu 1 kile olup 6 guruş öşür tahsil edilmiştir. Yine Ilıca köyünde pamuk-bostan birlikte yazılan öşürden elde edilen tahsilât 50 guruştur.

2.1.4. Susam Öşrü

Öşür vergisi tahsil edilen ürünlerden biri de susamdır. Susam sadece 5 köyde görülüp toplam 179 kiledir. 179 kile susamdan 441,5 guruş öşür tahsil edilmiştir. Hane başına düşen tahmini susam öşrü 2,92 guruştur. Susam öşrü, diğer öşür ürünleri

içerisinde %0,22 oranına sahiptir. Susam kile fiyatı ise Kıraçlık ve Düz köylerinde 3 guruş iken Virancık, Bey ve Karacaviran köylerinde 2 guruştur.

Tablo.141. Köylerde Susam Öşrü

KÖYLER	Toplam Hane	Öşür Alınan Hane	Susam Öşrü Kıyyesi	Ortalama Kıyye Fiyatı	Öşür Tutarı	Toplam Susam Öşrü İçindeki Pay(%)	Hane Başına Düşen Öşür
Kıraçlık	24	7	23	3	64,5	14,61	9,21
Virancık	13	8	24	2	57,5	13,02	7,19
Düz	35	16	89	3	224	50,74	14,00
Bey	25	10	28	2	60	13,59	6,00
Karacaviran	54	3	15	2	35,5	8,04	11,83
TOPLAM	151	44	179	2	441,5	100,00	10,03

Susamdan tahsil edilen öşür miktarı içinde özellikle Düz köyü, 224 (%50,74) guruş susam öşrü ile dikkat çekmektedir. Susam öşrünün yarısı buradan tahsil edilmektedir. Hane başına düşen tahmini susam öşrü ise 14,00 guruştur. Diğer köylerin oranları tabloda görüldüğü üzere birbirine yakındır.

2.1.5. Burçak Öşrü

Öşür vergisi tahsil edilen ürünlerden burçak, 27 kile olup 197,5 guruş öşür vergisi tahsil edilmiştir. Toplam burçak öşrünün 73,5 (%37,22) guruşu mahallelerden, 124 (%62,78) guruşu köylerden tahsil edilmiştir. Genel olarak hane başına düşen ortalama burçak öşrü ise 12,34 guruştur. Burçak öşrünün diğer ürün öşürleri içinde %0,10 oranına sahiptir. Burçak kile fiyatında çok istikrarsızlık vardır. Mahallelerden Paşa Mahallesi'nde 8 guruş, Orta Mahallesi'nde 7 guruştur. Köylerden Ilıca köyünde 8, Cimroz köyünde 10, Dereköy'de 7 ve Bozaniç köyünde 6 guruştur.

Tablo.142. Mahalle ve Köylerde Burçak Öşrü

KÖYLER	Toplam Hane	Öşür Alınan Hane	Burçak Öşrü Kilesi	Ortalama Kile Fiyatı	Öşür Tutarı	Toplam Burçak Öşrü İçindeki Pay(%)	Hane Başına Düşen Öşür
Ilıca	100	2	3	8	24	12,15	12,00
Cimroz	22	3	3	10	30	15,19	10,00
Dereköy	60	1	1	7	7	3,54	7,00
Bozaniç	61	5	10,5	6	63	31,90	12,60
MAHALLELER							
Paşa	386	3	7	8	56	28,35	18,67
Orta	202	2	2,5	7	17,5	8,86	8,75
TOPLAM	831	16	27	7	197,5	100,00	12,34

Mahallelerden Paşa Mahallesi'nde tahsil edilen burçak öşrü vergisi 56 guruştur ve hane başına düşen tahmini öşür miktarı ise 18,67 guruştur. 17,5 guruş öşrünün bulunduğu Orta Mahallesi'nde hane başına düşen öşür miktarı 8,75 guruştur.

Köylerden 63 guruş burçak öşür miktarı ile Bozaniç köyü ön plana çıkmaktadır. Hane başına düşen öşür miktarı ise 12,60 guruştur. Bozaniç köyünü 30 guruş öşür miktarı ile Cimroz köyü takip etmektedir ve hane başına düşen ortalama öşür miktarı 10,00 guruştur.

2.1.6. Haşhaş Öşrü

Haşhaş, sadece Orta ve Karapınar mahallelerinde görülmektedir. Orta Mahallesi'nde 2 kile olarak belirtilen haşhaşdan tahsil edilen öşür vergisi 30 guruştur. Karapınar Mahallesi'nde ise haşhaş kilesi belirtilmemiştir. Sadece tahsil edilen 22,5 guruş öşür vergisi yazılmıştır. Haşhaş öşrünün afyon öşrüyle birlikte yazıldığı bir yer Paşa Mahallesi olup tahsil edilen öşür vergisi ise 100 guruştur.

2.1.7 Harir Öşrü

Eskişehir Kazası'nın sadece köylerinde görülen harir üretiminden tahsil edilen öşür miktarları defterlerde belirtilmiştir. Toplam 1015,5 dönüm harir bahçesinden 499864 guruş hâsılat elde edilmiştir. Toplam harir hâsılatından tahsil edilen öşür vergisi ise 51991,5 guruştur. Dolayısıyla toplam hâsılatından ortalama %10,4 oranında harir öşrü vergisi tahsil edilmiştir.

Tablo.143. Köylerde Harir Öşrü

KÖYLER	Toplam Hane	Öşür Alınan Hane	Toplam Harir Hâslatı	1844 Senesi Harir Öşrü	1845 Senesi Harir Öşrü	Toplam Harir Öşrü	Toplam Harir Öşrü İçindeki Pay(%)	Hane Başına Düşen Harir Öşrü
Kıraçlık	24	13	9576	417	459	912	1,75	70,15
Ilıca	100	86	80937	4942	4045	8987	17,29	104,50
Cimroz	22	18	17628	880	815	1695	3,26	94,17
Virancık	13	11	8865	415,5	503,5	919	1,77	83,55
Küplü	103	69	73149,5	3901,5	2645,5	6547	12,59	94,88
Kapukaya	33	32	44311	2045,5	2279,5	4325	8,32	135,16
Bozaniç	61	49	53183	2980,5	2471,5	5452	10,49	111,27
Laçın	102	94	98916	6544	4753,5	11297,5	21,73	120,19
Düz	35	27	14053	615,5	955	1570,5	3,02	58,17
Bey	25	20	29982	745,5	699	3197,5	6,15	159,88
Malıslar	75	69	45575,5	2383	2184,5	4612,5	8,87	66,85
Karacaviran	54	49	23688	1203,5	1202,5	2476,5	4,76	50,54
TOPLAM	647	537	499864	27073,5	23013,5	51991,5	100,00	96,82

Harir öşrünün 1844 ve 1845 yıllarına ait miktarları verilmiştir. 1844 yılında 27073,5 (%54,05) guruş, 1845 yılında 23013,5 (%45,95) guruş harir öşrü alınmıştır. Bey, Malıslar ve Karacaviran köylerinde bazen bu iki yıla ait öşür miktarları belirtilmeyip doğrudan toplam öşür miktarı yazılmıştır.

Harir öşrü miktarları içerisinde 11297,5 (%21,73) guruş harir öşrü ile Laçın köyü ilk sırada gelmektedir. Laçın köyünde hane başına düşen öşür ortalama miktarı ise 120,19 guruştur. Laçın köyünü 8987 (%17,29) guruş harir öşür ile Ilıca köyü takip etmektedir. Burada ise hane başına düşen ortalama öşür miktarı 104,50 guruştur. Bozaniç köyünde ise 5452 (%10,49) guruş harir öşrü alınmıştır ve hane başına düşen öşür miktarı 111,27 guruştur.

2.1.8. Üzüm Öşrü

Eskişehir Kazası'nın sadece köylerinde görülen üzüm üretiminden tahsil edilen öşür miktarı toplam 4061 guruştur. Toplam öşür'den hane başına düşen ortalama öşür miktarı ise 22,44 guruştur. Öşür tahsil edilen ürünler içerisinde üzüm öşrü %33,17 oranına sahiptir.

Tablo.144. Köylerde Üzüm Öşrü

KÖYLER	Toplam Hane	Öşür Alınan Haneler	Üzüm Öşrü	Toplam Öşür İçindeki Pay(%)	Hane Başına Düşen öşür
Kıraçlık	24	1	40	0,98	40,00
Ilıca	100	34	513	12,63	15,09
Cimroz	22	5	49	1,21	9,80
Küplü	103	2	2	0,05	1,00
Kapukaya	33	11	263	6,48	23,91
Bozaniç	61	2	30	0,74	15,00
Laçın	102	75	2453	60,40	32,71
Düz	35	26	291	7,17	11,19
Bey	25	5	60	1,48	12,00
Malıslar	75	18	340	8,37	18,89
Karacaviran	54	2	20	0,49	10,00
TOPLAM	634	181	4061	100,00	22,44

Köyler içerisinde üzüm öşründe 2453 (%60,40) guruş öşrü ile Laçın köyü ilk sırada gelmektedir. Toplam üzüm öşrünün yarıdan fazlası Laçın köyünden tahsil edilmektedir. Laçın köyünde hane başına düşen öşür miktarı ise 32,71 guruştur. Laçın köyünü 513 (%12,63) guruş üzüm öşrü ile Ilıca köyü takip etmektedir. Burada hane başına düşen öşür miktarı 15,09 guruştur.

Üzüm öşrünün başka ürün öşürleri ile birlikte yazıldığı durumlarda görülmektedir. Bunlar; sadece Ilıca köyünde meyve-üzüm birlikte yazılan öşür 30 guruş, Ilıca, Cimroz, Kapukaya, Laçın ve Malıslar köylerinde üzüm-bostan birlikte yazılan öşür 1120 guruş, sadece Bozaniç köyünde üzüm-sebze birlikte yazılan öşür 18 guruştur.

2.1.9. Soğan (Gügeri) Öşrü

Öşür vergisi tahsil edilen ürünlerden soğan(güderi), 10 köyde görülmektedir. Bu köylerden alınan toplam gügeri öşrü miktarı 3087,5 guruştur. Hane başına düşen ortalama gügeri öşrü miktarı ise 15,06 guruştur. Soğan öşrü, diğer öşrü tahsil edilen ürünler içerisinde %25,22 oranına sahiptir.

Tablo.145. Köylerde Soğan(Gügeri) Öşrü

KÖYLER	Toplam Hane	Öşür Alınan Hane	Gügeri Öşrü	Toplam Gügeri Öşrü İçindeki Pay(%)	Hane Başına Düşen Gügeri Öşrü
Kıraçlık	24	15	283	9,17	18,87
Ilıca	100	9	257	8,32	28,56
Cimroz	22	15	137	4,44	9,13
Küplü	103	10	223,5	7,24	22,35
Kapukaya	33	20	394	12,76	19,70
Bozaniç	61	24	348	11,27	14,50
Sepedçi	64	1	25	0,81	25,00
Bey	25	22	276	8,94	12,55
Malıslar	75	35	650	21,05	18,57
Karacaviran	54	41	494	16,00	12,05
TOPLAM	561	205	3087,5	100,00	15,06

10 köy içerisinde 650 (%21,05) guruş soğan öşrü ile Malıslar köyü ilk sırada gelmektedir. Malıslar köyünde hane başına düşen tahmini öşür miktarı ise 18,57 guruştur. Malıslar köyünü 494 (%16,00) guruş soğan öşrü ile Karacaviran köyü takip etmektedir ve hane başına düşen öşür miktarı 12,05 guruştur.

2.1.10. Meyve, Sebze Öşrü

Meyve öşrünün alındığı yerler Ilıca ve Bozaniç köyleridir. Ilıca köyünde 95 guruş ve Bozaniç köyünde 206 guruş olmak üzere toplam 301 guruş meyve öşrü tahsil edilmektedir. Meyve öşrünün başka ürün öşrü ile birlikte yazıldığı da görülmektedir. Bu durum, Ilıca köyünde olup meyve-bostan birlikte yazılan 390 guruş öşürdür.

Sebze üretiminden tahsil edilen toplam öşür miktarı 60 guruştur. Bunun 40 guruşu Ilıca köyünden, 20 guruşu Bozaniç köyünden tahsil edilmiştir. Sebze öşrünün başka ürünlerin öşrü ile birlikte yazıldığı da görülmektedir. Bu durum, Ilıca köyünde olup, penbe-sebze öşrü birlikte yazılan 6 guruş öşürdür.

2.1.11. Bağ, Bostan, Çayır, Yonca ve Bahçe Öşürleri

Nakdî olarak tahsil edilen öşürler içerisinde bağ, bostan, bağ-bostan birlikte yazılan, çayır, yonca ve bahçe öşürleri de bulunmaktadır. Bunlardan tahsil edilen toplam öşür miktarı 4871 guruştur.

Tablo.146. Bağ, Bostan, Bağ-Bostan, Çayır, Yonca ve Bahçe Öşürleri

KÖYLER	Bağ-Bostan	Bostan	Bağ	Çayır	Yonca	Bahçe	Toplam
Bügdüz	0	70	0	40	0	0	110
Kayı	19,5	68	262	250	0	0	599,5
Ilıca	100	1000	0	0	0	0	1100
Dereköy	0	107	0	73	0	0	180
Küplü	0	0	35	0	0	0	35
Bozan	0	440,5	0	232	0	0	672,5
Bozaniç	18	15	0	0	0	0	33
Muttalib	0	0	12	0	0	0	12
Alpu	0	13	0	150	0	0	163
Gündüzler	0	0	223,5	0	0	0	223,5
Kızılcaviran	0	0	0	16	0	0	16
Malıslar	0	40	0	0	0	0	40
MAHALLELER							
Akçağlan	0	145	0	30	0	0	175
Paşa	0	1020	0	92	42	0	1154
Orta	0	60	0	30	0	0	90
Karapınar	0	226	0	0	0	1,5	227,5
Dede	0	40	0	0	0	0	40
TOPLAM	137,5	3244,5	532,5	913	42	1,5	4871

Bağdan tahsil edilen öşür, Kayı, Küplü, Muttalib ve Gündüzler köylerinde görülmektedir. Toplam tahsil edilen öşür miktarı, Kayı köyünde 262 guruş, Küplü köyünde 35 guruş, Muttalib köyünde 12 guruş ve Gündüzler köyünde 223,5 guruş olmak üzere toplam 532,5 guruştur. Öşür tahsil edilen diğer ürünler içerisinde %0,26 oranına sahiptir.

Bostandan tahsil edilen öşür, 3244,5 guruştur. Öşür tahsil edilen diğer ürünler içerisinde %1,58 oranına sahiptir. Toplam bostan öşrünün 1491 (%45,95) guruşu mahallelerden, 1753,5 (%54,05) guruşu köylerden tahsil edilmiştir. Bostan öşrü, 5 mahallede de görülmekte olup, bunlar içerisinde 1020 guruş bostan öşrü ile Paşa Mahallesi ön plana çıkmaktadır. Köylerin bazılarında görülen bostan öşründe özellikle 1000 guruş bostan öşrü ile Ilıca köyü ön plana çıkmaktadır.

Bağ ve bostan öşrünün birlikte yazıldığı durumlara Kayı, Ilıca ve Bozaniç köylerinde rastlanmaktadır. Toplam öşür miktarı 137,5 guruştur.

Çayırdan tahsil edilen öşür miktarı toplam 913 guruştur. Toplam çayır öşrünün 152 (%16,65) guruşu mahallelerden, 761 (%83,35) guruşu köylerden tahsil edilmiştir. Bostan öşrü, öşür tahsil edilen diğer ürünler içerisinde %0,45 oranına sahiptir.

Yonca ve Bahçe öşrüne sadece iki mahallede rastlanılmaktadır. Yonca öşrü Paşa Mahallesi'nde görülüp, öşür miktarı 42 guruştur. Bahçe öşrü ise Karapınar Mahallesi'nde görülüp, öşür miktarı 1,5 guruştur.

Eskişehir Kazası'nın Bozan ve Alpu köylerinde mutasarrıf olunan mülk-ü tımdan alınan öşür miktarı da belirtilmiştir. Bu durum Bozan köyünde 8 hanede görülüp, mutasarrıf olunan mülk-ü tımdan tahsil edilen öşür miktarı 608 guruştur. Örneğin, Bozan köyünde 2 numaralı hanede kayıtlı olan Muhtar Halil Ağa'nın mutasarrıf olduğu mülk-ü tımdan senelik hâsılatı 840 guruştur. Toplam hâsılatından 128 guruş öşür tahsil edilmiştir²²⁰. Dolayısıyla toplam hâsılatın %15,2 oranında vergi alınmıştır. Alpu köyünde mutasarrıf olunan mülk-ü tımdan tahsil edilen öşür vergisi 2 hanede görülmektedir. Örneğin, 8 numaralı hanede kayıtlı olan Kel Çoban oğlu Halil Ağa'nın mutasarrıf olduğu mülk-ü tımdan hâsılatı toplam 760 guruştur. Toplam hâsılatından 90 guruş öşür vergisi alınmıştır²²¹. Dolayısıyla toplam hâsılatın %11,8 oranında vergi tahsil edilmiştir.

Eskişehir Kazası'nda maktû olarak alınan vergi de görülmektedir. Bunun içerisinde maktû bahçe vergisi girmektedir. Maktû bahçe vergisine Akçağlan, Paşa

²²⁰ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7848, s. 2, Hane: 2.

²²¹ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7852, s. 5, Hane: 8.

ve Orta mahallelerinde rastlanmaktadır. Akçağlan Mahallesi'nde 7 guruş, Paşa Mahallesi'nde 47 guruş ve Orta Mahallesi'nde 67 guruş olmak üzere toplam 67 guruş maktû bahçe vergisi tahsil edilmiştir. Oranı yüksek olan Paşa Mahallesi'nden bir hane örnek verilirse, 161 numaralı hanede kayıtlı bulunan Velizâde Hacı Mehmed Ağa'dan 18 guruş maktû bahçe vergisi tahsil edilmiştir²²².

Rüsüm-u mukâta'a olarak alınan vergi ise sadece Paşa Mahallesi'nde görülmektedir. Paşa Mahallesi'nde 270 numaralı hanede kayıtlı bulunan Serrac Hacı Mehmed oğlu Yusuf'un 3 guruş rüsüm-u mukâta'a verdiği belirtilmiştir²²³.

3. Adet-i Ağnam Vergisi

Osmanlı vergi literatüründe, koyun ve keçiden aynı veya nakdi olarak alınan şer'i bir vergiyi ifade eden ağnam vergisi²²⁴, Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinden de tahsil edilmiştir. Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 30549 adet ağnamdan 1476,2 guruş ağnam vergisi tahsil edilmiştir. Eskişehir Kazası genelinde hane başına düşen ortalama ağnam vergisi ise 2,87 guruştur.

Tablo.147. Mahalle ve Köylerde Adet-i Ağnam Vergisi

KÖYLER	Toplam Hane	Ağnam Vergisi Alınan Hane	Ağnam Adet	Beher Para	Adet-i Ağnam Vergisi	Toplam Ağnam Vergisindeki Pay(%)	Hane Başına Düşen Ağnam Vergisi
Büğdüz	63	17	245	2	42,5	2,88	2,50
Kayı	108	17	367	2	16,5	1,12	0,97
Ilıca	100	6	355	2	12,5	0,85	2,08
Cimroz	22	8	342	2	14,5	0,98	1,81
Karayük	84	36	901	2	39,5	2,68	1,10
Dereköy	60	8	355	2	17,5	1,19	2,19
Küplü	103	21	350	2	14	0,95	0,67
Kapukaya	33	3	360	2	10	0,68	3,33
Ağcahisar	48	26	1185	2	58,5	3,96	2,25
Bozan	204	58	3505	2	166	11,25	2,86
Bozaniç	61	2	160	2	8	0,54	4,00
Laçın	102	11	330	2	14,5	0,98	1,32

²²² BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 49, Hane: 161.

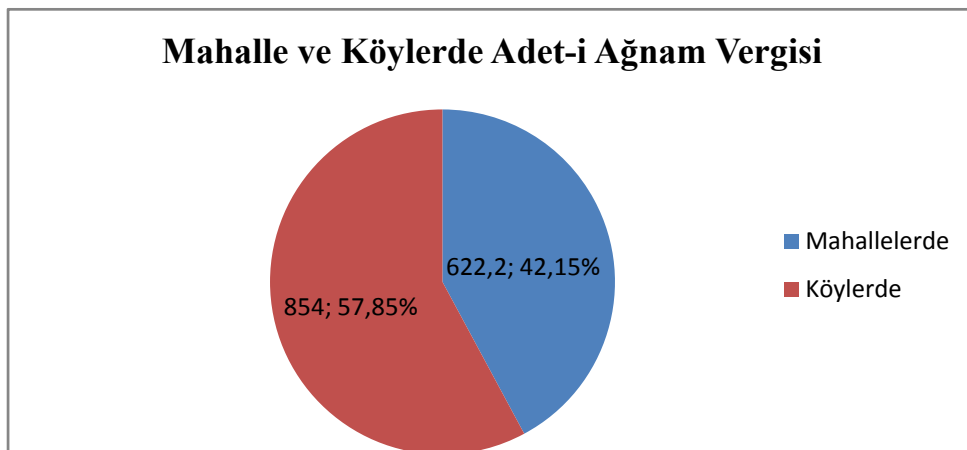
²²³ BOA., ML. VRD. TMT. d., no: 7838, s. 78, Hane: 270.

²²⁴ A. Şener, a.g.e., s. 140-141.

Muttalib	81	15	802	2	29,5	2,00	1,97
Alpu	199	72	4460	2	223	15,11	3,10
Gündüzler	111	16	698	2	34	2,30	2,13
Sepedçi	64	23	1097	2	52	3,52	2,26
Kızılcaviran	46	21	298	2	12,5	0,85	0,60
Sekiviran	60	29	437	2	21	1,42	0,72
Bey	25	1	350	2	17,5	1,19	17,50
Taycılar	52	25	623	2	29,5	2,00	1,18
Malıslar	75	4	205	2	10,5	0,71	2,63
Karacaviran	54	10	308	2	10,5	0,71	1,05
MAHALLELER							
Akçağlan	149	12	1770	2	93	6,30	7,75
Paşa	386	26	5684	2	273,2	18,51	10,51
Orta	202	23	3276	2	153	10,36	6,65
Karapınar	80	17	1713	2	84,5	5,72	4,97
Dede	116	8	373	2	18,5	1,25	2,31
TOPLAM	2688	515	30549	2	1476,2	100,00	2,87

Toplam 1476,2 guruş ağnam vergisinin 622,2 (%42,15) guruşu mahallelerden tahsil edilmiştir. Mahallelerde genel olarak hane başına düşen tahmini ağnam vergisi miktarı 7,23 guruştur. Mahalleler içerisinde 273,2 (%18,51) guruş ağnam vergisi ile Paşa Mahallesi ilk sırada gelmektedir. Burada hane başına düşen tahmini ağnam vergisi miktarı 10,51 guruştur. Paşa Mahallesi'ni 153 (%10,36) guruş ağnam vergisi ile Orta Mahallesi takip etmektedir ve hane başına düşen ağnam vergisi 6,65 guruştur.

Grafik.42. Mahalle ve Köylerde Adet-i Ağnam Vergisi

Toplam 1476,2 guruş ağnam vergisinin 854 (%57,85) guruşu köylerden tahsil edilmiştir. Köylerde genel olarak hane başına düşen tahmini ağnam vergisi miktarı ise 1,99 guruştur. Köyler içerisinde 223 (%15,11) guruş ağnam vergisi ile Alpu köyü ilk sırada gelmektedir. Alpu köyünde hane başına düşen tahmini ağnam vergisi ise 3,10 guruştur. Alpu köyünü 166 (%11,25) guruş ağnam vergisi ile Bozan köyü takip etmektedir ve burada hane başına düşen tahmini ağnam vergisi miktarı 2,86 guruştur.

SONUÇ

Eskişehir Kazasının iklim, ürün çeşitliliği, hayvancılık vb. bakımdan benzerlikleri olan; meslekler, nüfus, gayr-i menkul mülkiyeti, hayvan mülkiyeti, verimlilik, gelir çeşitleri, gelir düzeyleri, vergileri, vergi yükleri gibi farklılıkları olan mahalle ve köylerindeki temettuat kayıtlarının incelenmesi, Eskişehir Kazası hakkında kıymetli bilgilere ve sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır.

Hazırlanan çalışmada ilk olarak Eskişehir Kazası'nın sosyal hayatı ele alınmıştır. Sosyal hayat içinde mahalle ve köylere ait hane sayıları tespit edilerek Eskişehir Kazası'nın toplam nüfus tahmini yapılmıştır. 1844-1845 yıllarında Eskişehir Kazası, Hüdâvendigâr Vilayeti dâhilinde Bilecik Kaymakamlığına bağlı bir kaza durumundadır. Kaza içerisinde 5 mahalle ve 26 köy bulunmaktadır. 5 mahallede toplam 933 hane, 26 köyde ise toplam 1843 hane olup Eskişehir Kazası genelinde toplam 2776 hane bulunmaktadır.

Elde edilen bilgiler göz önüne alındığında; Eskişehir Kazası'nda yaşayanların büyük bir bölümünün temel geçim kaynağının ziraat olduğu görülmüştür. Ziraatla uğraşan hanelerin genellikle ekilebilir araziye sahip olduğu söylenebilir. Ancak birçok hanenin de ellerindeki imkânların yetersizliği nedeniyle geçimlerini taşçılık, amelelik, hizmetkârlık, çobanlık gibi yoğun emek gerektiren ek işler yaparak sağladığı görülmektedir. Meslek olarak amelelik, hizmetkârlık ve çobanlık gibi işler yapan hanelerin çoğunda gayr-i menkul ve hayvan varlığı neredeyse bulunmamaktadır. Bu hanelerin geçimlerini sağlayabilecekleri malvarlıklarının çok az olması sebebiyle başkalarının yanında çalışarak geçimlerini sağladıkları düşünülebilir.

Eskişehir Kazası'nda ekonomik yapıyı belirleyen ana unsurların tarım, meslek gelirleri ve hayvancılık olduğu görülmektedir. Gelir dağılımında tarım gelirleri %67,28 ile en yüksek paya sahiptir. Meslek gelirleri ise %19,89 oranına sahiptir. Diğer gelirlerden hayvancılık %5,40, “diğer” gelirler başlığı altında değerlendirilenler %5,52, gayr-i menkul gelirleri %1,92 oranındadır. Eskişehir

Kazası'nda toplam gelir miktarı, Mahallelerde 1217853 (%34,40) guruş ve 2322690,5 (%65,60) guruş olmak üzere toplam 3540543,5 guruştur. Kaza genelinde hane başına düşen ortalama gelir ise 1275,41 guruştur.

1844-1845 yıllarında Eskişehir Kazası'nda 36703 dönüm mezru tarla bulunmaktadır. Mezru tarladan elde edilen toplam hâsılat ise 1575208 guruştur. Mezru tarladan elde edilen toplam icar geliri ise 8976 guruştur. 38604 dönüm gayr-i mezru tarla bulunmaktadır. 38604 dönüm gayr-i mezru tarlanın 23637 dönümü için icar geliri elde edildiği görülmektedir. Geriye kalan 14997 dönüm gayr-i mezru arazinin işlenmediği ve gelir elde edilmediği görülmektedir. 23637 dönüm gayr-i mezru tarladan elde edilen icar geliri ise toplam 2841 guruştur. Toplam 468,5 dönüm bağ arazisi bulunmaktadır. Bağ arazisinden elde edilen toplam hâsılat ise 92692 guruştur. Toplam 495,5 dönüm bostan arazisi bulunmaktadır. Bostan arazisinden elde edilen hâsılat miktarı ise 23692 guruştur. Bağ-bostan dönümünün ve hâsılatının birlikte yazıldığı da görülmektedir. Bunlar toplam 68,5 dönüm olup, toplam hâsılat miktarı ise 23792,5 guruştur. Toplam 12451 dönüm çayır arazisi tespit edilmiştir. 12451 dönüm çayır arazisinden elde edilen hâsılat ise 22313 guruştur. Sadece köylerde tespit edilen harir bahçeleri toplam 1015,5 dönümdür. 1015,5 dönüm harir bahçesi arazilerinden elde edilen hâsılat ise 499864 guruştur. Yine sadece köylerde tespit edilen pamuk tarlaları toplam 733 dönümdür. 733 dönüm pamuk tarlalarından elde edilen hâsılat ise 169015,5 guruştur. 3 köyde pamuk-bostan ve pamuk-sebze dönümlerinin ve hâsılatlarının birlikte yazıldıkları görülmektedir. Bu köyler; Ilıca, Bozaniç ve Malıslar'dır. Pamuk-bostan birlikte yazılan hâsılat toplamı 8409 guruştur. Pamuk-sebze birlikte yazılan hâsılat toplamı ise 990 guruştur. Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 212 dönüm sebze bahçesi tespit edilmiştir. 212 dönüm sebze bahçesinden elde edilen hâsılat ise 8767 guruştur. Eskişehir Kazası mahallelerinde toplam 62 dönüm olan yonca bahçesi arazilerinin 57,5 dönümünden elde edilen hâsılat 3280 guruştur. Ayrıca 19 dönüm yonca bahçesinden 3180 guruş hâsılat elde edilmiştir. Yonca-bostan ve yonca-sebze bahçesi hâsılatlarının birlikte yazıldığı durumlar da görülmektedir. 23,5 dönüme sahip yonca-sebzeden 3400 guruş, 6 dönüme sahip yonca-bostandan 180 guruş olmak üzere toplam 3580 guruş hâsılat elde edilmiştir. Eskişehir Kazası'nın 3 köyünde tespit edilen toplam 8 dönüm dut bahçesi bulunmaktadır. 8 dönüm dut bahçesinden elde edilen toplam hâsılat ise

2347,5 guruştur. Darı ve haşhaş üretiminin çok az olduğu görülmektedir. Darı sadece kıraçlık köyünde görülüp, toplam 2 dönümdür. 2 dönümden elde edilen hâsılat ise toplam 250 guruştur. Haşhaş ise sadece Karapınar mahallesinde görülüp, toplam 2 dönümdür. 2 dönüm haşhaştan elde edilen hâsılat ise 202,5 guruştur.

Eskişehir Kazasında özellikle tahıl ziraatının yapıldığı görülmektedir. 90885 dönüm ziraat alan içerisinde; % 40,38'ine denk gelen 36703 dönümlük kısmı ekilebilir yani ziraat edilen "mezru tarla"dır. % 42,48'lik bölümü oluşturan 38604 dönümlük gayr-i mezru tarla mevcuttur. Hayvanların ot ihtiyacının karşılandığı çayır 12451(%13,70) dönümdür. İpek kozası yetiştirmek amacıyla ekilen dut bahçeleri yani harir miktarı 1015,5(%1,12) dönümdür. Bostan miktarı 495,5(%0,55) dönüm, bağ miktarı 468,5(%0,52) dönüm ve pamuk 733(%0,81) dönümdür. 212(%0,23) dönüm sebze bahçesi, 62(%0,07) dönüm yonca bahçesi, 2,5 dönüm bahçe, 8 (0,01) dönüm dut, 2 dönüm darı ve 2 dönüm haşhaş arazileri bulunmaktadır. Ayrıca ikili olarak yazılan araziler de bulunmaktadır. Bunlar; 68,5(%0,08) dönüm bağ-bostan tarlası, 23,5(%0,03) dönüm yonca-sebze bahçesi, 6(%0,01) dönüm yonca-bostan tarlası, 25,5(%0,03) dönüm pamuk-bostan tarlası, 2,5 dönüm pamuk-sebze bahçesi olmak üzere toplam 126 dönümdür.

36703 dönüm mezru tarladan 90640 kile buğday, 62035 kile arpa, 270 kile burçak, 20 kile haşhaş elde edilmiştir. 733 dönüm pamuk tarlasından 29385 kıyye pamuk elde edilmiştir. Üzüm 16244 kıyye, susam ise 1790 kıyyedir. Buna göre toplam 18423 kile ürün elde edilmiştir. Toplamda 152965 kile ve 47419 kıyye ürün elde edilmiştir.

Ziraat gelirlerinden sonra gelen en önemli gelir kaynağının meslek gelirleri olduğu görülmektedir. Meslek gelirleri, toplam gelirler içerisinde %19,89 oranına sahiptir. Meslek gelirleri içerisinde özellikle zanaat sahiplerinin gelirleri %40,30 oranıyla dikkat çekmektedir. Bunu %21,03 oranıyla ticaret ve nakliyecilik meslek gelirleri, %15,69 oranıyla emek-yoğun meslek gelirleri ve %11,12 oranıyla diğer meslek gelirleri takip etmektedir. Ayrıca esnaf gruplarının meslek gelirleri oranı %9,35, Görevlilerin meslek gelirleri %1,84 ve son olarak da ziraatla ilgili meslek gelirleri %0,66 oranına sahiptir.

Eskişehir Kazası'nda hayvancılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Gelirler içerisinde %5,40 oranına sahiptir. 43459 adet küçükbaş hayvan olup, bunların 30542 adedi gelir getirmektedir. 30542 adet küçükbaş hayvandan elde edilen toplam gelir ise 126412,5 guruştur. Eskişehir Kazası'nda toplam 8914 adet büyükbaş hayvan olup, bunların 2149 adedi gelir getirmektedir. Toplam 2149 adet gelir getiren büyükbaş hayvandan elde edilen hâsılat ise 69167 guruştur.

Eskişehir Kazası'nda vergi alanında 3 çeşit vergi görülmektedir. Bunlar, vergi-i mahsûsa, öşür vergisi ve adet-i ağnamdır. Temettuat defterlerinde hane reisinin isminin üst kısmına dik olarak yazılmış olan vergi-i mahsûsa miktarı, Eskişehir Kazası'nın mahalle ve köylerinde toplam 340214,5 guruştur. Mahalle ve köylerin temettuat yekûnunun 3540543,5 guruş olduğu göz önüne alındığında, toplam gelirin ortalama %9,6'sından vergi alındığı görülmektedir. Halkın ürettiği mahsullerden, bilhassa hububattan alınan vergi olan öşür, Eskişehir Kazası mahalle ve köylerinde toplam 205103 guruştur. Ayrıca, 499864 guruş harir hâsılatından 51991,5 guruş harir öşrü tahsil edilmiştir. Yani toplam hâsılatın ortalama %10,4 oranında harir öşrü vergisi tahsil edilmiştir. Kaza genelinde hane başına düşen öşür vergisi 73,88 guruştur. Koyun ve keçiden aynen veya nakden alınan şer'i bir vergiyi ifade eden ağnam vergisi ise Eskişehir Kazası'nda toplam 1476,2 guruştur. Eskişehir Kazası genelinde hane başına düşen tahmini ağnam vergisi ise 2,87 guruştur.

BİBLİYOGRAFYA

- ADIYEKE, Nuri; “Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”, **OTAM**, Sayı: 11, Ankara 2000, s. 769-787.
- AKDAĞ, Mustafa; **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası; Celâlî İsyancıları**, YKY Yayınları, İstanbul 2009.
- AKŞİT, Oktay; **Roma İmparatorluk Tarihi(M.S.193-395)**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970.
- ALBEK, Suzan; **Dorylaion’dan Eskişehir’e**, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, No:89, Eskişehir 1991.
- ARSEVEN, Celal Esad; **Sanat Ansiklopedisi, Cilt III**, MEB Yayınları, İstanbul 1966.
- Aşıkpaşazâde, **Osmanoğulları’nın Tarihi**, (Haz.: Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), K Kitaplığı Yayınları, İstanbul 2003.
- AYVERDİ, İlhan, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2011.
- BARKAN, Ömer Lütfi; “Öşür”, **İA.**, Cilt IX, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 482-488.
- ; “Tarihi Demografi Çalışmaları ve Osmanlı Tarihi”, **Türkiyat Mecmuası X**, İstanbul 1953. s. 1-26.
- ; “Türkiye’de İmparatorluk Devirleri’nin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defteri”, **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, Sayı:1**, İstanbul 1940. s. 29-59.
- ; **Türkiye’de Toprak Meselesi, I**, Gözlem Yayınları İstanbul 1980.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2000.
- BAYARTAN, Mehmet; “Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, Sayı:13**, İstanbul 2005, s. 96-100.
- BİLİM, Cahit; “Deniz Köpüğü, Lületaş”, **OTAM, S. 8**, Ankara 1999, s. 89-97.

- BOZKURT, Nebi; “Lakap”, **DİA.**, Cilt XXVII, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 65-67.
- COOK, M.A., **Population Pressure İn Rural Anatolia(1400-1600)**, London, 1972, s. 85-98.
- ÇADIRCI, Musa; “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Belleten**, XXXIV/135, TTK Yayınları, Ankara 1970, s. 409-412.
- ; **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, TTK Yayınları, Ankara 1997.
- ; **Tanzimat Sürecinde Türkiye-Ülke Yönetimi**, İmge Kitabevi, Ankara 2007.
- DARGA, A. Muhibbe; “Şarhöyük-Dorylaion(Eskişehir) Kazılarında Hitit Buluntuları (1989-2003)”, **60. Yaşında Fahri Işık’a Armağan: Anadolu’da Doğdu**, İstanbul 2004.
- DARKOT, Besim; “Eskişehir”, **İ.A.**, Cilt IV, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 384-387.
- DAVIES, Norman; **Avrupa Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara 2006.
- DEMİR, İsmet; “Temettü Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Cilt VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 315–317.
- DEMİRKENT, Işın; “Bizans İmparatorluğu Devrinde Dorylaion”, **Bizans Tarihi Yazıları(Makaleler-Bildiriler-İncelemeler)**, Dünya Yayınları, İstanbul 2005, s. 83-96.
- ; “I. Kılıçarslan”, **DİA.**, Cilt XXV, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 396-399.
- ; **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayınları, İstanbul 1997.
- DIAKOV, V.- KOVALEV, S.; **İlkçağ Tarihi**, Cilt I, V Yayınları, Ankara 1987.
- DOĞRU, Halime; **XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı**, AFA Yayınları, İstanbul 1992.
- EFE, Ayla; “Ayniyat Defterleri Işığında 1839-1845 Döneminde Eskişehir”, **I. Uluslararası Dünden Bugüne Eskişehir Sempozyumu(Siyasal**,

- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapı**), Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir 2005.s. 55-67.
- ; **Muhassılık Teşkilatı**(Basılmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2002.
- ELBİR, Tevfik; **60 Mahallesi ile Eskişehir**, Anadolu Bankası Yayınları, Eskişehir 1982.
- EMECEN, Feridun; “I. Süleyman ”, **DİA., Cilt., XXXVIII**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s. 62-74.
- ; “Osmanlılar’da Yerleşik Hayat Şehirliler ve Köylüler”, **Osmanlı, Cilt IV**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 91-97.
- ERGENÇ, Özer; “Osmanlı Şehrindeki Mahalle’nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, **Osmanlı Araştırmaları, Cilt IV**, İstanbul 1984, s. 69-78.
- ERŞAHİN, İbrahim; **Halk Kültürü ve Edebiyat Sözlüğü**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2005.
- Evliya Çelebi, **Seyahatnâme, Cilt IV**, (Çev.: Zuhuri Danışman), İstanbul 1970.
- McGOWAN, Bruce, “Food Supply and Taxation on the Middle Danube(1568-1579)”, **Archivum Ottomanicum, Cilt I**, 1969, s. 139-196.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib; “I. Süleyman”, **İA., Cilt XI**, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 99-155.
- GÖYÜNÇ, Nejat; “Hane”, **DİA, Cilt XV.**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, s. 552- 553.
- GÖZÜBENLİ, Beşir; “İktâ”, **DİA., Cilt XXII**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 43-52.
- GÜNEŞ, İhsan; YAKUT, Kemal; **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Eskişehir**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2007.
- GÜRAN, Tevfik; **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, Eren Yayınları, İstanbul 1998.
- HARMAN, Ömer Faruk; “Hac”, **DİA., Cilt XIV**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 382-386.
- Heyet, “Eskişehir”, **Yurt Ansiklopedisi, Cilt IV**, Anadolu Yayınları, İstanbul 1982, s. 2814-2850.

- HINZ, Walther; **İslam'da Ölçü Sistemleri**, (Çev.: Acar Sevim), Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990.
- HONIGMANN, Ernst; **Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı**, (Çev.: Fikret Işıltan), İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970.
- İNALCIK, Halil; "I. Osman", **DİA.**, Cilt XXXIII, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 443-453.
- ; "I. Murad" **DİA.**, Cilt XXXI, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 156-164.
- ; "I. Mehmed", **DİA.**, Cilt XXVIII, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 391-394.
- ; **Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2009.
- ; "Osmanlı Metrolojisine Giriş", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı: 73, (Ağustos) 1991, s. 21-50.
- ; "Bursa I: XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dâir Vesikalar", **Bulleten**, XXIV/93, TTK Yayınları, Ankara 1960, 45-102.
- İŞCAN, Nejat; **Eskişehir, Tarihin Şehri**, İşcan Yayınları, Eskişehir 2006.
- KARPAT, Kemal H.; **Osmanlı Nüfusu (1830-1914)**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- KAYA, Mehmet Ali; **Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi**, İlya Yayınları, İzmir 2009.
- Kenan Bey (Ser Mühendis), "Lületaş Madeninin Tarz-ı İmalatı", **Ticaret ve Ziraat Mecmuası**, Dersaadet 1329, s. 4-26.
- KINAL, Füzün; **Eski Anadolu Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara 1991.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- ; "Çavuş", **DİA.**, Cilt VIII, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 236-238.
- KÖPRÜLÜ, Orhan F.; "Efendi", **DİA.**, Cilt X, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 455-456.

- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.; “Osmanlı Sosyal ve İktisâdi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, **Belleten, C. LIX, Sayı: 225**, Ankara 1995, s. 395-413.
- MACGUEEN, J.G.; **Hititler ve Hitit Çağında Anadolu**, Arkadaş Yayınları, Ankara 2009.
- MANGO, Cyril; **Bizans; Yeni Roma İmparatorluğu**, YKY Yayınları, İstanbul 2008.
- MERÇİL, Erdoğan; **Türkiye Selçukluları’nda Meslekler**, TTK Yayınları, Ankara 2000.
- NARÇİN, Ali; **A’dan Z’ye Asur**, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Nasuhü’s-Silâhi (Matrakçı), **Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han**, (Tıpkıbasımı yayına hazırlayan Hüseyin G. Yurdaydın), TTK Yayınları, Ankara 1976.
- NOMİKU, H. A.; **Haçlı Seferleri**, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.
- OCAK, Ahmet Yaşar; **Babaîler İsyanı, Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996.
- OĞUZOĞLU, Yusuf – EMECEN, Feridun; “Eskişehir”, **DİA., Cilt XI**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 398-401.
- OLGUN, İbrahim-DRAHŞAN, Cemşit; **Farsça-Türkçe, Türkçe-Farsça Sözlük**, Elhan Kitabevi, Ankara 1984.
- OSTROGORSKY, Georg; **Bizans Devleti Tarihi**, (Çev.: Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 1995.
- ORTAYLI, İlber; **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, TTK Yayınları, Ankara 2011
- ÖZ, Mustafa; “Ehl-i Beyt”, **DİA., Cilt X**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 498-501.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim; “II. Kılıçarslan”, **DİA., Cilt XXV**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 399-403.

- ÖZÇELİK, Selahattin; **XIX. Yüzyıl Ortalarında Acıpayam ve Çevresi(Temettuat Defteri İncelemesi)**, Fakülte Kitabevi, Isparta 2005.
- ; **XIX. Yüzyılda Honaz Kazası'nda Sosyal ve Ekonomik Hayat(Temettuat Defterlerine Göre)**, Fakülte Kitabevi, Isparta 2005.
- ÖZKAYA, Yücel; **Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık**, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1977.
- ÖZTÜRK, Said; "Temettuat Tahrirleri ", **Akademik Araştırmalar Dergisi, S. 4-5**, İstanbul 2000, s. 537-590.
- PAKALIN, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I-II-III**, MEB Yayınları, İstanbul 1993.
- PAMUK, Şevket; **Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi (1500-1914)**, Gerçek Yayınları, İstanbul 1988.
- PARLATIR, İsmail; **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2011.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmail; "Lakab", **Türk Ansiklopedisi, Cilt: XXII**, MEB Yayınları, Ankara 1975, s. 455-456.
- RUNCİMAN, Steven; **Haçlı Seferleri Tarihi C. I-II-III**, (Çev.: Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 1992.
- RUSSELL, J. C., "Late Medieval Balkan and Asia Minor Population", **JESHO, III/1**, 1960, s. 265-274.
- SERTOĞLU, Midhat; **Osmanlı Tarih Lûgatı**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.
- SHAW, Stanford J.- SHAW, Ezel Kural; **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, II**, E Yayınları, İstanbul 1993.
- SÜMER, Faruk; **Oğuzlar(Türkmenler)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999.
- ; "Karamanoğulları", **DİA., Cilt XXIV**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 454-460.
- SÜMER, Faruk; "Kayı", **İA., Cilt VI**, MEB Yayınları, İstanbul 1997, s. 459-462.
- SÜMER, Faruk; "Ağa", **DİA., Cilt I**, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 451-452.
- ŞAHİN, İlhan – EMECEN, Feridun M.; "XV. Asrın İkinci Yarısında Tokat Esnafı", **Osmanlı Araştırmaları, VII-VII**, İstanbul 1988, s. 287-301.

- ŞAKİROĞLU, Mahmut H., “Cem Sultan”, **DİA.**, Cilt VII, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 283-284.
- ŞENER; Abdüllatif; **Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi**, İşaret Yayınları, İstanbul 1990.
- TANMAN, M. Baha; “Dânişmendliler”, **DİA.**, Cilt VIII, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 469-477.
- TEXIER, Charles; **Küçük Asya; Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, Cilt II**, (Çev.: Ali Suat), Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, Ankara 2002.
- TURAN, Osman; “I. Kılıçarslan”, **İA.**, Cilt VI, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 684-685.
- ; **Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi**, Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1984.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi, Cilt I**, TTK Yayınları, Ankara 1988.
- ; “I. Murad”, **İA.**, Cilt VIII, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 587-598.
- ; “I. Mehmed”, **İA.**, Cilt VII, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 496-506.
- UMAR, Bilge; **Türkiye’deki Tarihsel Adlar**, İnkılâp Yayınları, Ankara 1993.
- ÜNAL, Mehmet Ali; **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Fakülte kitabevi, Isparta 2010.
- ; **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011.
- VASARY, Istvan; **Eski İç Asya’nın Tarihi**, (Çev.: İsmail Doğan), Ötüken Yayınları, İstanbul 2007.
- YILDIRIM, Recep; **Uygurluk Tarihine Giriş**, Meridyen Yayıncılık, İzmir 2002.

EKLER**EK-1 Diğer Meslek Gelirleri**

Diğer Meslek Gelirleri																	
KÖYLER	Semerci	Sepetçi	Mancınık Ustası	Yapıcı Ustası	Berber	Değirmenci	Kıracı	Kaldırımçı	Hamamcı	Dülger	Kapıcı	Çıkrıkçı	Mancınıktan	Kantarçı	Mumcu	Toplam	%
Ilıca						600							1400			2000	5,31
Dereköy				300												300	0,80
Küplü					500											500	1,33
Kapukaya			425													425	1,13
Ağcahisar		600														600	1,59
Bozan					1400											1400	3,72
Bozaniç			300													300	0,80
Laçın			900													900	2,39
Gündüzler					875											875	2,32
Taycılar		3995														3995	10,61
Malıslar						1500										1500	3,98
MAHALLELER																	
Akçağlan					1800				2500							4300	11,41
Paşa	1110				1120	1280	5150	480		400		350		560	2500	12950	34,38
Orta					1200					1425						2625	6,97
Karapınar					1900											1900	5,04
Dede					1300	1300					500					3100	8,23
TOPLAM	1110	4595	1625	300	10095	4680	5150	480	2500	1825	500	350	1400	560	2500	37670	100,00

EK-2 Mahallelerin Aile Adları

Akçağlan Mahallesi Aile Adları								
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abbas Ağa'nın	1	0,87	Fetvacioğlu	1	0,87	Koca Ali'nin Deli Hüseyinoğlu	1	0,87
Abbasoğlu	1	0,87	Giridli Kasab Hasanoğlu	1	0,87	Koçakoğlu	1	0,87
Abdülganioğlu	1	0,87	Hacı Halil Ağaoğlu	1	0,87	Korhanoğlu	1	0,87
Acemioğlu	1	0,87	Hacı Portakaloğlu	1	0,87	Köroğlu	1	0,87
Alpulu Kahvecioğlu	1	0,87	Hacioğlu	1	0,87	Kulaksızoğlu	2	1,74
Arab Osmanoğlu	1	0,87	Hakim Abbasoğlu	2	1,74	Kulahcı Mahmudoğlu	1	0,87
Araboğlu	1	0,87	Hatiboğlu	2	1,74	Matrahoğlu	1	0,87
Aşiroğlu	1	0,87	Hüseyinoğlu	1	0,87	Mazlumca Caferoğlu	1	0,87
Bakırcıoğlu	2	1,74	İsmailoğlu	2	1,74	Mezid Bey	1	0,87
Basmacioğlu	1	0,87	İşçibaşoğlu	1	0,87	Mihâoğlu	1	0,87
Berber Ahmedoğlu	1	0,87	Kadioğlu	4	3,48	Mumcuoğlu	1	0,87
Berber İbrahim Müsillioğlu	1	0,87	Kahveci Küçük Mehmedoğlu	1	0,87	Mustafaoğlu	1	0,87
Berrakoğlu	1	0,87	Kahvecioğlu	1	0,87	Nakibzâde İsmail Ağa oğlu	1	0,87
Bozaniçlioğlu	2	1,74	Kalaycıoğlu	1	0,87	Nakibzâde Osmanoğlu	1	0,87
Ca'fer Beşeoğlu	1	0,87	Kanlıcaoğlu	1	0,87	Odabaşı yegeni	1	0,87
Can Hacı Alioğlu	2	1,74	Kara Kızın Hacı İbrahimioğlu	1	0,87	Paltaletioğlu	1	0,87
Can Hacioğlu	1	0,87	Kara Mustafaoğlu	2	1,74	Reisoğlu	1	0,87
Cemalcioğlu	1	0,87	Karahisarî İvâzoğlu	1	0,87	Sa'îdanoğlu	1	0,87
Cimeoğlu	1	0,87	Karahisarlı Kör Hafızoğlu	2	1,74	Sarrac Ömeroğlu	1	0,87
Cinganoğlu	1	0,87	Kasab Deli Hüseyinoğlu	1	0,87	Satılmışoğlu	1	0,87
Çakallıoğlu	1	0,87	Katırcı Ali'nin oğlu	1	0,87	Sekersizoğlu	2	1,74
Çarpanoğlu	1	0,87	Kavkimoğlu	2	1,74	Suhteoğlu	1	0,87
Çelebioğlu	3	2,61	Kaymakamoğlu	1	0,87	Şerifoğlu	2	1,74
Derviş Musaoğlu	1	0,87	Kelemcioğlu	1	0,87	Tahmisoğlu	2	1,74
Dikbasanoğlu	1	0,87	Kellecioğlu	2	1,74	Tankıroğlu	1	0,87
Durmuş Beşeoğlu	1	0,87	Keskinli Halil Kethüdâoğlu	1	0,87	Tataroğlu	2	1,74
Emir Alioğlu	1	0,87	Kethüdâoğlu	2	1,74	Tiryakioğlu	1	0,87
Emir İsmailoğulları	1	0,87	Kırkılanoğlu	2	1,74	Topal Alioğlu	2	1,74
Eskici Kör Ahmedoğlu	1	0,87	Kırlıoğlu	1	0,87	Yalamaoğlu	1	0,87
Es-Seyyid oğlu	1	0,87	Kıyakoğlu	3	2,61	Yelkıdanoğlu	1	0,87
						Toplam	115	100,00

Paşa Mahallesi Aile Adları								
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abdi Bayrakdaroğlu	1	0,33	Hızıroğlu	1	0,33	Molla Haliloğlu	1	0,33
Abdullah Efendi yeğeni	1	0,33	Himmet Bey Oğlu	1	0,33	Molla Hüseyinoğlu	1	0,33
Ahmed Kethüdâoğlu	1	0,33	Himmetoğlu	2	0,66	Molla İsa oğlu	1	0,33
Ahmedoğlu	3	0,99	Hüseyinoğlu	1	0,33	Molla Kasımoğlu	3	0,99
Akbaldıroğlu?	1	0,33	İbrahim Beşeoğlu	1	0,33	Muamelecioğlu	1	0,33
Alemdaroğlu	1	0,33	İğdecioğlu	1	0,33	Mumcu Hüseyinoğlu	1	0,33
Ali Beşeoğlu	1	0,33	İmamoğlu	3	0,99	Mumcu Molla Hüseyinoğlu	1	0,33
Ali Ekber yeğeni	1	0,33	İmamoğlu Hasan'ın damadı	1	0,33	Mumcu Süleymanoğlu	1	0,33
Alişanoğlu	1	0,33	İnekcioğlu	1	0,33	Muradoğlu	3	0,99
Allâmeoğlu	4	1,32	İsa Beşeoğlu	3	0,99	Murad'ın	2	0,66
And damadı	2	0,66	İslamoğlu	1	0,33	Musa Kethüdâoğlu	1	0,33
Arab Hasanoğlu	1	0,33	İtmekcilerin	1	0,33	Musaoğlu	1	0,33
Araboğlu	1	0,33	İtmekcioğlu	1	0,33	Musacıkioğlu	1	0,33
Araboğlu	1	0,33	İvâzoğlu	1	0,33	Müftüzâde Kuzâtından	2	0,66
Asitâneli Mehmed Ağa oğlu	1	0,33	Kabakulakoğlu	1	0,33	Na'albend İbrahim	1	0,33
Attar Halil Efendi oğlu	1	0,33	Kadioğlanoğlu	1	0,33	Nâbioğlu	1	0,33
Avşaroğlu	1	0,33	Kadioğlu	1	0,33	Nasufioğlu	1	0,33
Aykıroğlu	1	0,33	Kadiroğlu	3	0,99	Odabaşı yeğeni	1	0,33
Balioğlu	1	0,33	Kafadaroğlu	1	0,33	Osurganoğlu	2	0,66
Beğbazarî Mehmed Efendizâde	1	0,33	Kahve Kara Mehmedoğlu	1	0,33	Öldürenoğlu	1	0,33
Beğbazarlı Teymircioğlu	1	0,33	Kahveci Şerifoğlu	1	0,33	Paltaoğlu	1	0,33
Bekiroğlu	2	0,66	Kaldırımcı yeğeni	1	0,33	Parpatlı damadı	1	0,33
Berber Haliloğlu	1	0,33	Kaltak damadı	1	0,33	Parpatlıoğlu	4	1,32
Berber İhtiyaroğlu	1	0,33	Araboğlu	1	0,33	Pataloğlu?	1	0,33
Bicooğlu	1	0,33	Kaltakoğlu damadı	1	0,33	Perioğlu	2	0,66
Bilaloğlu	1	0,33	Kalyoncuoğlu	1	0,33	Perkudoğlu	1	0,33
Bitli Ahmedoğlu	1	0,33	Kapıcı? Alioğlu	1	0,33	Perutluoğlu	1	0,33
Boynuegri oğlu	2	0,66	Kara Çavuşoğlu	1	0,33	Purutluoğlu	1	0,33
Bozgedikoğlu	1	0,33	Kara Dairoğlu	1	0,33	Sağır Ömeroğlu	1	0,33
Bölükbaşıoğlu	1	0,33	Karaderelioğlu	1	0,33	Sakaoğlu	1	0,33
Börekci Mehmedoğlu	1	0,33	Karagözoğlu	2	0,66	Sakarlı Osman yetimi	1	0,33
Burakoğlu	1	0,33	Karakamışlıoğlu	1	0,33	Sarı Alizâde	1	0,33
Câbioğlu	5	1,66	Karakaşlıoğlu	1	0,33	Sarı Hacı Mehmedoğulları	1	0,33
Caferoğlu	3	0,99	Karakızmoğlu	1	0,33	Sarı Mehmedoğlu	1	0,33
Cartıoğlu damadı	1	0,33	Karasülüköğlu	1	0,33	Sarioğlu	1	0,33
Cebecioğlu	1	0,33	Kasım Efendi'nin	1	0,33	Serrâc Hacı Mehmedoğlu	1	0,33
Cengeloğlu	2	0,66	Kasım'ın	1	0,33	Serrâc Hüseyin damadı	1	0,33
			Kataroğlu	1	0,33	Satılmışoğlu	2	0,66

Çakıroğlu	1	0,33	Kazgancioğlu	1	0,33	Satiroğlu	1	0,33
Çavuşoğlu	4	1,32	Kelamcı Mehmedoğlu	1	0,33	Selmanoğlu	1	0,33
Çorumluoğlu	1	0,33	Kelamcıoğlu	3	0,99	Semerci Ahmedoğlu	2	0,66
Çukadaroğlu	1	0,33	Kellecioğlu	2	0,66	Serdangeçtioğlu	1	0,33
Çürükoğlu	2	0,66	Keskinioğlu	2	0,66	Serdaroğlu	1	0,33
Dedelikoğlu	1	0,33	Kethüdâyeroğlu	1	0,33	Seyyidgazili Mahmudoğlu	1	0,33
Deli Ali'nin damadı	1	0,33	Kııcı Ali Yeveli Serdangeçtioğlu	1	0,33	Siğilcelioğlu damadı	1	0,33
Dertlioğlu	2	0,66	Kırlıoğlu	2	0,66	Sinoğlu	1	0,33
Dervişoğlu	1	0,33	Kıvrakoğlu	1	0,33	Sipahilerin	1	0,33
Arab Hasanoğlu	1	0,33	Kızanoğlu	1	0,33	Sucuoğlu	1	0,33
Merkebcioğlu	1	0,33	Kızganoğlu	3	0,99	Suhte Beşeoğlu	1	0,33
Dikici Abdullahoğlu	1	0,33	Kibirlioğlu damadı	1	0,33	Sükkerceli Hacı Hüseynoğlu	1	0,33
Dukaçoğlu	1	0,33	Kıçeci Karacaoğlu	1	0,33	Süleyman Beşeoğlu	5	1,66
Duklacioğlu	1	0,33	Koca Osman Oğlu Veli'nin	1	0,33	Şabanoğlu	1	0,33
Durmuşoğlu	1	0,33	Kocabaşoğlu	1	0,33	Şamlıoğlu	1	0,33
Ebelerin	1	0,33	Kocakulakoğlu	1	0,33	Şerbetcioğlu	1	0,33
Eldivasoğlu	1	0,33	Köpek Hasanoğlu	1	0,33	Şerifoğlu	1	0,33
Elifoğlu	1	0,33	Kör Hafizoğlu	2	0,66	Tahmisioğlu	1	0,33
Emir Mehmedoğlu	1	0,33	Kör Süleymanoğlu	1	0,33	Taranoğlu yeğeni	1	0,33
Emir Süleymanoğlu	1	0,33	Kör Velioğlu	1	0,33	Tataroğlu	2	0,66
Esefoğlu	1	0,33	Köseoğlu	1	0,33	Tatlı Ahmedoğlu	2	0,66
Esiroğlu	1	0,33	Kubbeoğlu	1	0,33	Taygeldioğlu	1	0,33
Eskici Topal Hamzaoğlu	1	0,33	Kucak biraderi	1	0,33	Tekelioğlu	2	0,66
Eskioğlu	2	0,66	Kulakoğlu	1	0,33	Terzi Ahmedoğlu	1	0,33
Fezullahoğlu	3	0,99	Kulaksızoğlu	1	0,33	Terzioğlu	3	0,99
Gariboğlu	3	0,99	Kuyrukoğlu	1	0,33	Tonbakoğlu	3	0,99
Gençoğlanoğlu	1	0,33	Küpakcı damadı	1	0,33	Torbacioğlu	1	0,33
Hacı İbrahim Ağa oğlu	2	0,66	Kürtoğlu	1	0,33	Tüfenkci Alioğlu	1	0,33
Hacı Kasımoğlu	3	0,99	Kütahyalı Hacı Yusufoğlu	1	0,33	Tüfenkcioğlu	3	0,99
Hacı Osman Efendi'nin oğlu	1	0,33	Mehmed Kethüdâoğlu	1	0,33	Türkmenoğlu	1	0,33
Hacı Osmanoğlu	3	0,99	Merkebcioğlu	1	0,33	Uzun Emir damadı	1	0,33
Hacı Ömeroğlu	1	0,33	Mestanoğlu	1	0,33	Yağcioğlu	1	0,33
Hacı Seyyid Ağa oğlu	1	0,33	Meşkalioğlu	1	0,33	Yahyaoğlu	1	0,33
Halil Efendi oğlu	1	0,33	Mısırlı Köseoğlu	1	0,33	Yanıkoğlu?	1	0,33
Hasan Ammiioğlu	1	0,33	Mihalıçlı Molla Hasanoğlu	1	0,33	Yavanoğlu yetimi	1	0,33
Hasan Kocaoğlu	1	0,33	Mihalıçlıoğlu	3	0,99	Yılıkoğlu	1	0,33
Hasekioğlu	1	0,33	Mihâoğlu	1	0,33	Za'raoğlu	1	0,33
Hatiboğlu	1	0,33	Mihâoğlu	1	0,33	Zevrakoğlu	1	0,33
Hayretioğlu	2	0,66	Molla Caferoğlu	1	0,33	Toplam	302	100,00

Orta Mahallesi Aile Adları								
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abdül Fettahoğlu	1	0,69	Dinooğlu	1	0,69	Keloğlan'ın	1	0,69
Abidinoğlu	1	0,69	Dolaklıoğlu	1	0,69	Kemikoğlu	1	0,69
Ahmed Beğzâde	1	0,69	Duduoğlu	2	1,39	Keskinli Hasanoğlu	1	0,69
Ahmed Beşeoğlu	1	0,69	Ebiloğlu	3	2,08	Koca Alizâde	3	2,08
Ahmed Beşezâde	4	2,78	Ekşioğlu	1	0,69	Kocabeğoğlu	1	0,69
Akcaoğlu	1	0,69	Enişteoğlu	1	0,69	Köleoğlu	4	2,78
Allâmeoğlu	1	0,69	Es-Seyyidoğlu	1	0,69	Kör Araboğlu	1	0,69
Alpulu Köseoğlu	1	0,69	Eşmeoğlu	1	0,69	Küçük Hüseyinoğlu	1	0,69
Arabacıoğlu	2	1,39	Fareoğlu	1	0,69	Külahlıoğlu	2	1,39
Arnabutoğlu	1	0,69	Gedikoğlu	2	1,39	Kütahyalı Hacı Yusuf	1	0,69
Asiyeoğlu	2	1,39	Gemalmaz damadı	1	0,69	Melekoğlu	1	0,69
Aşkarzâde Ali Ağa'nın	1	0,69	Gemalmaz yeğeni	1	0,69	Memiş'in Ali Ağa'nın	1	0,69
Ayânoğlu	1	0,69	Gödeoğlu	2	1,39	Mihalıçlı Mahmudoğlu	1	0,69
Bacaksız damadı	1	0,69	Güldalı damadı	1	0,69	Molla Ahmedoğlu	2	1,39
Bâlıoğlu	1	0,69	Hacı Kaygısızoğlu	1	0,69	Molla'nın	1	0,69
Bayramoğlu	1	0,69	Hacı Kayyumoğlu	1	0,69	Nacî oğlu	1	0,69
Berber Hacı Mehmedoğlu	1	0,69	Hafız Ali biraderi	1	0,69	Nasreddin oğlu	1	0,69
Berber İsmailoğlu	1	0,69	Hafız Ali yetimi	1	0,69	Osman Efendizâde	1	0,69
Berrakoğlu	1	0,69	Hanlıoğlu	1	0,69	Öküzyeroğulları	1	0,69
Bilaloğlu	1	0,69	Hararoğlu	2	1,39	Pehlivan damadı	1	0,69
Boduroğlu	2	1,39	Harputluoğlu	1	0,69	Sarı Hacı'nın	1	0,69
Börekci Mahmudoğlu	1	0,69	Hazinedâroğlu	3	2,08	Sarihocaoğlu	1	0,69
Cebecioğlu	1	0,69	Hindi'nin	1	0,69	Serrâcoğlu	2	1,39
Cebî Ömeroğlu	1	0,69	Işkoğlu	1	0,69	Satılmış Ağa oğlu	1	0,69
Cenaze Mahmud'un	1	0,69	İmamoğlu	5	3,47	Şabşaloğlu	1	0,69
Cime Ömeroğlu	1	0,69	Kalimoğlu	1	0,69	Şadalakoğlu	1	0,69
Cuceoğlu	1	0,69	Kalp Emiroğlu	1	0,69	Tataroğlu	2	1,39
Çalikoğlu	2	1,39	Kanlıcaoğlu	2	1,39	Teymurcı Çonezoğlu	1	0,69
Çalkantıoğlu	1	0,69	Kara Ali'nin	1	0,69	Tiryakioğlu	3	2,08
Çıkalı'nın	1	0,69	Karamanlıoğlu	1	0,69	Topaloğlu	2	1,39
Çoban İsa oğlu	1	0,69	Karaosmanoğlu	1	0,69	Türkmenoğlu	3	2,08
Çoban Satılmışoğlu	1	0,69	Kasabalıoğlu	2	1,39	Yallıoğlu	3	2,08
Çobanoğlu	1	0,69	Kebabçioğlu	1	0,69	Yetimoğlu	1	0,69
Çonezoğlu	2	1,39	Kel İbrahimoğlu	1	0,69	Yoncacı Molla Ahmedoğlu	1	0,69
Dedelikoğlu	2	1,39	Kellecioğlu	2	1,39	Toplam	144	100,00

Karapınar Mahallesi Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abdülbâkioğlu	2	3,13	Kavvas Hüseyin yeğeni	1	1,56
Abdülceliloğlu	1	1,56	Kirasoğlu damadı	1	1,56
Ali Beşeoğlu	1	1,56	Koca Mollaoğlu	2	3,13
Ali Ekberoğlu	1	1,56	Kurtoğulları	1	1,56
Araboğlu	1	1,56	Mandaoğlu Hasan oğulluğu	1	1,56
Arabviranlı Nasufoğlu	1	1,56	Memişoğlu	2	3,13
Aşiroğlu	1	1,56	Merzânoğlu	2	3,13
Bigânoğlu	1	1,56	Mızrakoğlu	1	1,56
Börekcioğlu	1	1,56	Mollaoğlu	1	1,56
Civelekoğlu	1	1,56	Osmanoğlu	2	3,13
Çabkinoğlu	2	3,13	Öksüz Haliloğlu	1	1,56
Çarpanoğlu	1	1,56	Paltaletioğlu	2	3,13
Çaylakoğlu	1	1,56	Portakaloğlu?	1	1,56
Çelekoğlu?	2	3,13	Resiloğlu	2	3,13
Çoban Hacı İbrahimioğlu	1	1,56	Sarı Alioğlu	2	3,13
Dahiloğlu	1	1,56	Sarı İmamoğlu	1	1,56
Emir Hasanoğlu	1	1,56	Selmanoğlu	1	1,56
Etmekcioğlu	1	1,56	Senahoğlu?	2	3,13
Hacı Hasanoğlu	1	1,56	Şerbetci damadı	1	1,56
Hacı Yusufioğlu	1	1,56	Şeytanoğlu	1	1,56
Hamzaoğlu	1	1,56	Tak Takoğlu	1	1,56
Hanlı? Hamza damadı	1	1,56	Tarıkoğlu	1	1,56
Hasanoğlu	2	3,13	Teymurcioğlu	1	1,56
İsaoğlu	1	1,56	Türkmanoğlu	1	1,56
İsmailoğlu	1	1,56	Vasiloğlu	2	3,13
Kara Fakioğlu	1	1,56	Toplam	64	100,00

Dede Mahallesi Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abdaloğlu	1	1,19	Kelemcioğlu	1	1,19
Abdurrahimoğlu	2	2,38	Keskinli Ahmed damadı	1	1,19
Aliekberoğlu	1	1,19	Kırmızıoğlu	1	1,19
Atullahoğlu	1	1,19	Kıroğlu	1	1,19
Aynioğlu	1	1,19	Kirlioğlu	1	1,19
Bardakçılı İbrahimioğlu	1	1,19	Kocabıyıkioğlu	2	2,38
Bayramoğlu	1	1,19	Konyalioğlu	2	2,38
Bilaloğlu	1	1,19	Küçük Alioğlu	1	1,19
Boyacı Mahmudoğlu	1	1,19	Mahiroğlu	1	1,19
Börekci Ömeroğlu	2	2,38	Micânoğlu	1	1,19
Cimeoğludamadı	1	1,19	Molla Mustafaoğlu	1	1,19
Çalçaloğlu	1	1,19	Muhsinoğlu	1	1,19
Çömezoğlu	1	1,19	Musacıkioğlu	2	2,38
Çuvaroğlu	1	1,19	Muttalibli Ali'nin	1	1,19
Danacı Mahmudoğlu	1	1,19	Odabaşoğlu	1	1,19
Debbağ Eyüboğlu	1	1,19	Pehlivanioğlu	3	3,57
Değirmenci Salih damadı	1	1,19	Pirlioğlu	1	1,19
Değirmenci Salihoğlu	1	1,19	Potleoğlu?	1	1,19
Derzioğlu	1	1,19	Samanyemezoğlu	1	1,19
Devegüdenoğlu	1	1,19	Sarı Haliloğlu	1	1,19
Durmuş Beşeoğlu	1	1,19	Sarıoğlanoğlu	1	1,19
Düzcelioğlu	1	1,19	Sarrac İbrahimioğlu	1	1,19
Düzecelioğlu	1	1,19	Selkioğlu	1	1,19
Eğriözlü Hasanoğlu	1	1,19	Sivrizâdeoğlu	1	1,19
Eğriözlü Mustafa'nın	1	1,19	Suffioğulları	1	1,19
Eyüboğlu	4	4,76	Şekerci Ali Biraderi	1	1,19
Gökceoğlu	1	1,19	Şerif'in	1	1,19
Hacı Hasanoğlu	2	2,38	Tasikoğlu	3	3,57
Hasan Kethüdaoğlu	2	2,38	Tek Tekoğlu?	1	1,19
Hopacioğlu	1	1,19	Topal damadı	1	1,19
İnekcioğlu	1	1,19	Türkmanoğlu	1	1,19
İslamoğlu	1	1,19	Usta Ayvanoğlu	2	2,38
Kara Mehmedoğlu	1	1,19	Yahyaoğlu	2	2,38
Kazanoğlu	1	1,19	Yanıkioğlu	1	1,19
			Toplam	84	100,00

EK-3 Köylerin Aile Adları

Kıraçlık Köyü Aile Adları		
Aile Adı	Adet	%
Abdülnebi oğlu	1	5,26
Ahmedoğlu	2	10,53
Alioğlu	1	5,26
Azkinioğlu	1	5,26
Dankabanoğlu	2	10,53
Deli Hüseyinoğlu	1	5,26
İsmailoğlu	1	5,26
Kara Abdullahoğlu	2	10,53
Kara Ahmedoğlu	1	5,26
Kulakoğlu	1	5,26
Mollaoğlu	1	5,26
Nebioğlu	1	5,26
Şamlıoğlu	1	5,26
Tenekeoğlu	1	5,26
Yılhoğlu	1	5,26
Yusufoğlu	1	5,26
Toplam	19	100,00

Bügdüz Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abazaoğlu	3	5,26	İvâzoğlu	6	10,53
Abdullahoğlu	2	3,51	Karahisarlı Fazlıoğlu	1	1,75
Abdurrahman Beşeoğlu	2	3,51	Kasımoğlu	1	1,75
Abdülkerim Hanoğlu	1	1,75	Koca Daıoğlu	1	1,75
Ali Osmanoğlu	2	3,51	Koca Hasanoğlu	1	1,75
Ayânoğlu	2	3,51	Koca Sarıoğlu	1	1,75
Cebircioğlu	1	1,75	Kolukısaoglu	1	1,75
Cevizli İmamoğlu	1	1,75	Konyalıoğlu	1	1,75
Çeriki Hüseyinoğlu	1	1,75	Koricioğlu	2	3,51
Çolakoğlu	1	1,75	Köleoğlu	2	3,51
Çönezoglu	1	1,75	Panter Haliloğlu	1	1,75
Deremoğlu	1	1,75	Pataoğlu	1	1,75
Duduoglu	1	1,75	Receboğlu	1	1,75
Emir İsmailoğlu	1	1,75	Sarıoğlu	2	3,51
Hafizoğlu	1	1,75	Tiryakioğlu	2	3,51
Hatiboğlu	1	1,75	Türkmenoğlu	2	3,51
Hüseyinoğlu	1	1,75	Velioğlu	2	3,51
İmamoğlu	4	7,02	Yorgunoğlu	1	1,75
İnceoğlu	1	1,75	Toplam	57	100,00

Kayı Köyü Alie Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Aladağlıoğlu	4	4,94	Kara Yusuf'un	1	1,23
Arab'in	1	1,23	Karakaşoğlu	2	2,47
Araboğlu	2	2,47	Kâsımoğlu	1	1,23
Ayânoğlu	1	1,23	Kemankeşoğlu	1	1,23
Balcıoğlu	1	1,23	Kıyakoğlu	1	1,23
Bayramoğlu	1	1,23	Koca Hasanoğlu	1	1,23
Bilaloğlu	1	1,23	Kör Haliloğlu	1	1,23
Biti Beşeoğlu	1	1,23	Kör Hasanoğlu	1	1,23
Çakıroğlu	1	1,23	Köse Haliloğlu	1	1,23
Çatlakoğlu	1	1,23	Mestanoğlu	2	2,47
Çırakoğlu	1	1,23	Molla Osmanoğlu	3	3,70
Çomcakoğlu	1	1,23	Müderris Efendioğlu	3	3,70
Delicikoğlu	1	1,23	Nabî Beşeoğlu	1	1,23
Dibcioğlu	1	1,23	Ömerler'in	2	2,47
Ebubekiroğlu	1	1,23	Sagiroğlu	1	1,23
Erketcioğlu	1	1,23	Sarı Alioğlu	2	2,47
Hacı Ahmed Ağa oğlu	1	1,23	Sarı Hasanoğlu	1	1,23
Hafızoğlu	1	1,23	Sefer Ağa damadı	1	1,23
Hartimoğlu	2	2,47	Semizyoğlu	1	1,23
Hasanoğlu	3	3,70	Solakoğlu	2	2,47
Hatıboğlu	4	4,94	Tankıroğlu	2	2,47
Hindioğlu	3	3,70	Taycioğlu	2	2,47
Hoşâboğlu	1	1,23	Teymurcioğlu	2	2,47
İğnecioğlu	1	1,23	Tilkiyoğlu	1	1,23
İmamoğlu	2	2,47	Uzun Alioğlu	1	1,23
Kara Ahmedoğlu	2	2,47	Yusufoğlu	1	1,23
Kara Haliloğlu	2	2,47	Zillioğlu	1	1,23
			Toplam	81	100,00

Ilca Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abbas oğlu	1	1,11	İkizoğlu	1	1,11
Alaaddin oğlu	2	2,22	İnce Alioğlu	1	1,11
Araboğlu	1	1,11	İsa Bey oğlu	1	1,11
Arikoğlu	1	1,11	İsaoğlu	2	2,22
Bekir oğlu	2	2,22	İvâzoğlu	2	2,22
Bozoğlanoğlu	1	1,11	Kaba Sakaloğlu	2	2,22
Cafer oğlu	1	1,11	Kara Köseoğlu	2	2,22
Çakır oğlu	3	3,33	Kara Mustafaoğlu	2	2,22
Çakmaklıoğlu	1	1,11	Kara Velioğlu	1	1,11
Çalikoğlu	1	1,11	Kethüdâoğlu	1	1,11
Çavuşoğlu	1	1,11	Kırhoğlu	1	1,11
Çirakoğlu	2	2,22	Kızıl Ceymeoğlu	1	1,11
Çil Hasan oğlu	1	1,11	Koca Ahmedoğlu	1	1,11
Davud oğlu	1	1,11	Koca Hüseyinoğlu	5	5,56
Deli Hasan oğlu	3	3,33	Koca İbrahimioğlu	1	1,11
Deli Orhan oğlu	2	2,22	Koca Molla'nın	1	1,11
Ekşioğlu	1	1,11	Koca Musaoğlu	3	3,33
Eyüb Hoca'nın oğlu	1	1,11	Kocaoğlanoğlu	1	1,11
Eyüboğlu	1	1,11	Köseoğlu	1	1,11
Gaiboğlu	2	2,22	Kulaksızoğlu	1	1,11
Göbeloğlu	1	1,11	Kurioğlu	1	1,11
Hacı Ahmedoğlu	4	4,44	Mahmudoğlu	1	1,11
Hacı Hasanoğlu	2	2,22	Memişoğlu	1	1,11
Hacı İbrahimioğlu	3	3,33	Molla Beşeoğlu	1	1,11
Hacı İsaoğlu	1	1,11	Molla Osmanoğlu	3	3,33
Hacı Mehmedoğlu	2	2,22	Nâtıkoğlu	1	1,11
Hacı Musaoğlu	1	1,11	Ömer Ağa'nın	1	1,11
Hasan Beşeoğlu	1	1,11	Şabanoğlu	1	1,11
Hatiboğlu	3	3,33	Tosunoğlu	1	1,11
Hüseyinoğlu	1	1,11	Toplam	90	100,00

Danişmend Köyü Aile Adları		
Aile Adı	Adet	%
Ayvelioğlu	1	9,09
Bekiroğlu	1	9,09
Hacı Hüseyinoğlu	1	9,09
İkizoğlu	2	18,18
Kara Mehmedoğlu	1	9,09
Panteroğlu	1	9,09
Tellioğlu	3	27,27
Yantrıoğlu	1	9,09
Toplam	11	100,00

Cimroz Köyü Aile Adları		
Aile Adı	Adet	%
Beşeoğlu	1	5,00
Boyacıoğlu	1	5,00
Bozoğlan'ın	1	5,00
Çiloğlu	1	5,00
Deli Mustafaoğlu	1	5,00
Halil İmamoğlu	2	10,00
Halilcikoğlu	1	5,00
İsaoğlu	2	10,00
Kara Ahmedoğlu	1	5,00
Küçük Süleyman	1	5,00
Mahmud oğlu	5	25,00
Müezzinoğlu	1	5,00
Sarioğlu	1	5,00
Tüysüzoğlu	1	5,00
Toplam	20	100,00

Virancık Köyü Aile Adları		
Aile Adı	Adet	%
Çirakoğlu	1	10,00
Hatiboğlu	1	10,00
Kara Çobanoğlu	1	10,00
Kara Değirmencioğlu	1	10,00
Kara Hacıoğlu	1	10,00
Mahmudoğlu	2	20,00
Sarı Alioğlu	1	10,00
Tiryakioğlu	1	10,00
Tobcioğlu	1	10,00
Toplam	10	100,00

Karayük Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abdülcelil oğlu	1	1,56	Karabazık	1	1,56
Alican oğlu	2	3,13	Kıçecioğlu	2	3,13
Bâyezid oğlu	2	3,13	Kıçeyaş'ın	1	1,56
Bayram oğlu	1	1,56	Koca Velioğlu	1	1,56
Bekiroğlu	1	1,56	Koçcıoğlu	1	1,56
Berberoğlu	1	1,56	Korıcıoğlu	1	1,56
Bigâteoğlu	1	1,56	Kubatoğlu	1	1,56
Boduroğlu	1	1,56	Kurtcioğlu	1	1,56
Çakıroğlu	1	1,56	Küçük Osman	3	4,69
Çarıkıoğlu	1	1,56	Lale Osmanoğlu	1	1,56
Deli Süleymanoğlu	1	1,56	Mahmudoğlu	1	1,56
Esefoğlu	2	3,13	Osman Bey oğlu	1	1,56
Fetioğlu	1	1,56	Ömer Bey oğlu	1	1,56
Gözebakanoğlu	1	1,56	Ömeroğlu	1	1,56
Hacı Ahmedoğlu	1	1,56	Ramazanoğlu	1	1,56
Hacıoğlu	1	1,56	Sağıroğlu	1	1,56
Haliloğlu	1	1,56	Sakice'nin	2	3,13
Hastaoğlu	1	1,56	Serinoğlu	1	1,56
Hatiboğlu	1	1,56	Solakoğlu	1	1,56
Hüseyin Kavaz	1	1,56	Sulioğlu	1	1,56
İmamoğlu	1	1,56	Şemsi	2	3,13
Kahramanoğlu	1	1,56	Tokadoğlu	1	1,56
Kallaşoğlu	1	1,56	Topal Alioğlu	1	1,56
Kalyaşoğlu	1	1,56	Topal Süleymanoğlu	1	1,56
Kapusuzoğlu	1	1,56	Tüysüzoğlu	2	3,13
Kara Beşeoğlu	1	1,56	Türkmenoğlu	1	1,56
Kara İbrahimioğlu	1	1,56	Yahyaoğlu	1	1,56
Kara Mehmedoğlu	1	1,56	Toplam	64	100,00

Dereköy Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Ahmedoğlu	1	1,89	Ken'ân oğlu	1	1,89
Ayânoğlu	1	1,89	Koca Hasanoğlu	3	5,66
Bargirgözoğlu	1	1,89	Koca İsmailoğlu	1	1,89
Bekiroğlu	2	3,77	Köle Hüseyinoğlu	2	3,77
Çakıroğlu	3	5,66	Köse Osmanoğlu	2	3,77
Çobanoğlu	1	1,89	Molla Mehmedoğlu	2	3,77
Deli Ahmed	1	1,89	Mollaoğlu	2	3,77
Ferhad oğlu	1	1,89	Muhtar Ahmedoğlu	1	1,89
Göcenoğlu	2	3,77	Osmanoğlu	1	1,89
Gülce oğlu	1	1,89	Ömeroğlu	2	3,77
Hacı Kâsimoğlu	1	1,89	Salihoğlu	1	1,89
Hasanoğlu	1	1,89	Sarı Mehmedoğlu	1	1,89
İmamoğlu	4	7,55	Tırankaoğlu	2	3,77
Kabakçioğlu	1	1,89	Yabanabadlı Hacı Hasanoğlu	1	1,89
Kara Abdullahoğlu	4	7,55	Yabanabadlı Hasan Öksüz oğlu	1	1,89
Karaoğlanoğlu	1	1,89	Yabanabadlı Yusuf oğlu	1	1,89
Kâsimoğlu	2	3,77	Yusuf oğlu	1	1,89
			Toplam	53	100,00

Küplü Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Ahmed Beşeoğlu	2	3,28	Kerimoğlu	3	4,92
Ahmedoğlu	2	3,28	Kethüdâoğlu	4	6,56
Arab'ın	2	3,28	Kırcaoğlan'ın	1	1,64
Bekciler'in	1	1,64	Koca Hasan'ın	1	1,64
Cimeteroğlu?	1	1,64	Koca İbrahim oğlu	1	1,64
Çakmaklıoğlu	1	1,64	Köpek Hasan'ın	1	1,64
Çil Beşe'nin	1	1,64	Köse'nin	2	3,28
Çömezoğlu	2	3,28	Mehmedoğlu	1	1,64
Deliceoğlu	1	1,64	Mısırlıoğlu	1	1,64
Ekşi Ahmedoğlu	1	1,64	Molla Bekiroğlu	1	1,64
Emiroğlu	1	1,64	Molla Haliloğlu	2	3,28
Gökce Hüseyinoğlu	1	1,64	Molla Mehmed	1	1,64
Gökçe'nin	1	1,64	Molla Yusuf oğlu	1	1,64
Hacı'nın	2	3,28	Monla Dañinoğlu	1	1,64
Hacıoğlu	1	1,64	Nu'mânoğlu	1	1,64
Hakimeoğlu?	1	1,64	Sağırlar'ın	1	1,64
Haliloğlu	1	1,64	Sarı Alioğlu	1	1,64
Hamza'nın	2	3,28	Sarı Haliloğlu	1	1,64
Hasan Beşeoğlu	1	1,64	Serrâcoğlu	1	1,64
Hatiboğlu	2	3,28	Solakoğlu	1	1,64
İmamoğlu	1	1,64	Subaşıoğlu	1	1,64
İsa'nın	1	1,64	Tokmak oğlu	1	1,64
Kara Ali'nin	1	1,64	Uzun Hasanoğlu	1	1,64
Karaoğlanoğlu	1	1,64	Toplam	61	100,00

Kapukaya Köyü Aile Adları		
Aile Adı	Adet	%
Altıoğlu	1	3,85
Bayramoğlu	1	3,85
Deli Hüseyinoğlu	1	3,85
Hacıoğlu	1	3,85
Haliloğlu	2	7,69
Karaoğlu	1	3,85
Kösenin	3	11,54
Kurdoğlu	3	11,54
Memişoğlu	2	7,69
Molla İsmailoğlu	1	3,85
Mustafa Ağa'nın	1	3,85
Olanoğlu	1	3,85
Sarı Ahmedoğlu	3	11,54
Sarıoğlan'ın	1	3,85
Sultanoğlu	1	3,85
Süleymanoğlu	2	7,69
Tavil Ali	1	3,85
Toplam	26	100,00

Ağcahisar Köyü Aile İsimleri					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abdullah oğlu	1	2,17	Kulaklıoğlu	1	2,17
Akbıyık oğlu	1	2,17	Kurioğlu	1	2,17
Ali Bey oğlu	1	2,17	Küçük Musaoğlu	1	2,17
Ali Beşeoğlu	4	8,70	Mahmud Usta oğlu	1	2,17
Aşiroğlu	2	4,35	Molla Alioğlu	1	2,17
Ayânoğlu	1	2,17	Öksüzoğlu	1	2,17
Hacı Ahmedoğlu	1	2,17	Receboğlu	3	6,52
Hacı Emiroğlu	3	6,52	Sami Ağa oğlu	1	2,17
Hacı Mustafaoğlu	2	4,35	Sarı Ağa oğlu	1	2,17
Haliloğlu	2	4,35	Sarı Hoca oğlu	1	2,17
İmamoğlu	1	2,17	Sığırtmaçoğlu	1	2,17
İsaoğlu	2	4,35	Süleyman Efendi oğlu	1	2,17
İshakoğlu	1	2,17	Usta Mehmed oğlu	2	4,35
Kara Mehmedoğlu	1	2,17	Veli Beşeoğlu	1	2,17
Kara Veli oğlu	1	2,17	Yörük Hasanoğlu	1	2,17
Kavalcıoğlu	1	2,17	Yusufoğlu	1	2,17
Köse Alioğlu	2	4,35	Toplam	46	100,00

Bozan Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abazaoğlu	1	0,59	Hatib Ağa'nın	3	1,76
Abdi Ağa oğlu	1	0,59	İbrahim Beşeoğlu	1	0,59
Abdullahoğlu	1	0,59	İmamoğlu	2	1,18
Abdülcelil oğlu	3	1,76	İsaoğlu	1	0,59
Ağcahisarlı Araboğlu	1	0,59	Kamışcıoğlu	1	0,59
Ağcahisarlı Çakıroğlu	1	0,59	Kanlıcıoğlu	1	0,59
Ahmedoğlu	1	0,59	Kara Hüseyin'in	1	0,59
Ak Kocaoğlu	1	0,59	Kara Mehmedoğlu	1	0,59
Akderelioğlu	1	0,59	Karakaşoğlu	1	0,59
Akgözoğlu	1	0,59	Karasehirlioğlu	1	0,59
Ali Beşeoğlu	3	1,76	Katıroğlu	2	1,18
Amucaoğlu	1	0,59	Kavvasoğlu	1	0,59
Araboğlu	1	0,59	Kaygısızoğlu	1	0,59
Arabviranlı Halil	2	1,18	Kayışcıoğlu	1	0,59
Aşcıoğlu	1	0,59	Kayseriyeli Berberoğlu	1	0,59
Aşıroğlu	1	0,59	Kel Hasanoğlu	1	0,59
Avcıoğlu	2	1,18	Keleşoğlu	1	0,59
Ayânoğlu	1	0,59	Kemal Beyzâde	2	1,18
Bacanakoğlu	1	0,59	Kınıkırkoğlu	1	0,59
Bademoğlu	1	0,59	Koca Alioğlu	1	0,59
Balabanoğlu	1	0,59	Koca Mahmudoğlu	1	0,59
Balioğlu	1	0,59	Kokuoğlu	1	0,59
Bekdaşoğlu	3	1,76	Korımazoğlu	2	1,18
Bekir oğlu	4	2,35	Kör Ahmed	1	0,59
Berberoğlu	1	0,59	Kör Pehlivanoğlu	1	0,59
Cafer oğlu	2	1,18	Kulaklıoğlu	2	1,18
Camuş İbrahimioğlu	2	1,18	Kurtcuoğlu	1	0,59
Çakıroğlu	3	1,76	Laklakoğlu	3	1,76
Çalaboğlu	3	1,76	Mahmud Kethüdâ	1	0,59
Çalık Osmanoğlu	1	0,59	Mayetcioğlu	2	1,18
Çırakoğlu	2	1,18	Mehmed Alioğlu	1	0,59
Çirkinoğlu	1	0,59	Memiş oğlu	2	1,18
Darıcı Karaoğlu	1	0,59	Merikoğlu	3	1,76
Deli Ahmedoğlu	3	1,76	Molla Alioğlu	1	0,59
Deliceoğlu	1	0,59	Molla Ömeroğlu	1	0,59
Dingeçoğlu	1	0,59	Muhsinoğlu	2	1,18
Dudakoğlu	1	0,59	Mumcioğlu	1	0,59
Duhancıoğlu	1	0,59	Musa Beşeoğlu	2	1,18
Durmuş damadı	1	0,59	Mustafaoğlu	1	0,59
Eğrilioğlu	2	1,18	Osman Ağazâde	1	0,59
Emeksizioğlu	1	0,59	Osman Efendi oğlu	1	0,59
Es'âd Ağa oğlu	1	0,59	Ödlüoğlu	1	0,59
Es'âdoğlu	1	0,59	Ömer Ağa	1	0,59
Gebişoğlu	1	0,59	Palaoğlu	1	0,59
Gedik Ahmedoğlu	1	0,59	Sağaroğlu	1	0,59
Göbeloğlu	1	0,59	Sarı Beşeoğlu	2	1,18

Güvendüroğlu	3	1,76	Seyf Hasanoğlu	1	0,59
Hacı Aşıroğlu	1	0,59	Silgioğlu	2	1,18
Hacı Haliloğlu	1	0,59	Şeydanoğlu	1	0,59
Hacı Hasanoğlu	1	0,59	Şikârcıoğlu	1	0,59
Hacı Hasanoğlu	2	1,18	Tobcıoğlu	4	2,35
Hacı İbrahim Ağazâde	1	0,59	Topal Hasanoğlu	1	0,59
Hacı İsmailoğlu	1	0,59	Türkmânoğlu	1	0,59
Hacı Kasaboğlu	1	0,59	Uzunoğlu	1	0,59
Hacı Mehmedoğlu	3	1,76	Velioğlu	1	0,59
Hacı Osmanoğlu	1	0,59	Virkaçoğlu	1	0,59
Hacı Yusufuğlu	2	1,18	Yaycı Hasanoğlu	1	0,59
Hacıoğlu	1	0,59	Yusuf Bey oğlu	1	0,59
Hamzaoğlu	1	0,59	Zamiroğlu	1	0,59
Hasan Ağa'nın	1	0,59	Zurnacıoğlu	1	0,59
Haşim Ağa oğlu	2	1,18	Zübçinoğlu	1	0,59
			Toplam	170	100,00

Bozaniç Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abbas oğlu	1	1,82	Kara Mehmedoğlu	1	1,82
Araboğlu	1	1,82	Kara Mustafa oğlu	2	3,64
Bekiroğlu	1	1,82	Karagözoğlu	2	3,64
Caferoğlu	1	1,82	Koca Ahmedoğlu	2	3,64
Çakiroğlu	1	1,82	Koca Osmanoğlu	1	1,82
Danacıoğlu	1	1,82	Kurtoğlu	1	1,82
Deli İbrahimioğlu	1	1,82	Musaoğlu	3	5,45
Dinkaç	1	1,82	Öksüz Hacıoğlu	1	1,82
Dirhemoğlu	2	3,64	Ömer Da'nın	1	1,82
Güb Osmanoğlu	1	1,82	Ömeroğlu	1	1,82
Hacı Haliloğlu	1	1,82	Salihoğlu	1	1,82
Hacı Haliloğlu	1	1,82	Sarioğlu	1	1,82
Hacı Mustafa Efendi oğlu	1	1,82	Süleymanoğlu	2	3,64
Halil oğlu	1	1,82	Taytesiyeoğlu?	1	1,82
Hamidoğlu?	2	3,64	Teymurcıoğlu	1	1,82
Hatiboğlu	2	3,64	Torunoğlu	5	9,09
Hüseyin'in	2	3,64	Uzunoğlu	1	1,82
İkizoğlu	1	1,82	Velioğlu	1	1,82
İvâzoğlu	1	1,82	Yumukoğlu	3	5,45
Kara Beşeoğlu	1	1,82	Toplam	55	100,00

Laçın Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Akillioğlu	1	1,32	Kel Ahmedoğlu	2	2,63
Akkaşıkoglu	1	1,32	Kel İbrahimoglu	1	1,32
Ali Ağa oğlu	1	1,32	Kel Süleymanoğlu	1	1,32
Ali Bey oğlu	1	1,32	Kırca Mehmedoğlu	1	1,32
Arıcıkoglu	1	1,32	Kırca Muhammed'in	1	1,32
Cayil? Hacı Efendi	1	1,32	Koca Hüseyin'in	2	2,63
Cimineoğlu	1	1,32	Koca Muhammed'in	1	1,32
Çakallioğlu	1	1,32	Kolukısa Muhammed'in	1	1,32
Çakaloğlu	3	3,95	Köse Alioğlu	1	1,32
Çömezoğlu	1	1,32	Köse Osmanoglu	1	1,32
Deli Mustafaoğlu	1	1,32	Kuloğlu	1	1,32
Durmuş Ağa oğlu	1	1,32	Kurtaoğlu	2	2,63
Dünüroğlu	1	1,32	Mısdık İbrahim'in	1	1,32
Ekşioğlu	1	1,32	Mısdıkoglu	1	1,32
Emir Hasanoğlu	1	1,32	Molla Abdullahoğlu	1	1,32
Eskicioğlu	1	1,32	Molla Osmanoglu	2	2,63
Hacı Alioğlu	1	1,32	Mollaoğlu	1	1,32
Hacı Bekiroğlu	2	2,63	Musaoğlu	1	1,32
Hacı Muhammed'in	1	1,32	Müezzinoğlu	1	1,32
Hacı Mustafaoğlu	3	3,95	Ömerler'in	1	1,32
Hacı Osmanoglu	1	1,32	Sarı İbrahimoglu	2	2,63
Hakim Ahmedoğlu	1	1,32	Sarioğlu	1	1,32
Hamzaoğlu	1	1,32	Serdaroğlu	1	1,32
İbrahim'in Hasan'ın	1	1,32	Süleymanoğlu	1	1,32
İsaoğlu	2	2,63	Şeyh Ahmedoğlu	2	2,63
Kara Ahmed oğlu	2	2,63	Terikoğlu	1	1,32
Kara Hacıoğlu	1	1,32	Tınka'nın Ali Beyli	1	1,32
Kara İbrahimoglu	3	3,95	Tiryakioğlu	1	1,32
Karaoğlanoğlu	1	1,32	Topaloğlu	1	1,32
Kasaboğlu	1	1,32	Uzun Alioğlu	1	1,32
Kavaklıoğlu	1	1,32	Toplam	76	100,00

Muttalib Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Akcaoğlu	2	2,86	Keşoğlu	1	1,43
Alemşahoğlu	1	1,43	Koca Hasanoğlu	1	1,43
Ali Beşeoğlu	6	8,57	Koca Mehmedoğlu	1	1,43
Balcıoğlu	1	1,43	Koca Velioğlu	1	1,43
Baranoğlu	1	1,43	Kocadolukuoğlu	1	1,43
Berrakoğlu	1	1,43	Köse Haliloğlu	1	1,43
Bıyıkoğlu	1	1,43	Merikoğlu	1	1,43
Börgoğlu?	1	1,43	Molla Fazhoğlu	1	1,43
Deli Haliloğlu	1	1,43	Molla İbrahimioğlu	1	1,43
Duranoğlu	1	1,43	Molla Hasanoğlu	1	1,43
Gurmeoğlu	1	1,43	Muharremoğlu	4	5,71
Hacı Hasanoğlu	1	1,43	Musaoğlu	1	1,43
Hacı İbrahim oğlu	3	4,29	Öksüzöğlu	1	1,43
Hacı Kocaoğlu	1	1,43	Sağiroğlu	1	1,43
Hacı Mahmuhoğlu	1	1,43	Sandıkçioğlu	1	1,43
Hacı Osmanoğlu	2	2,86	Sarı Ağa'nın	1	1,43
Hasan Alioğlu	2	2,86	Sarı Ahmed'in	1	1,43
İmamoğlu	2	2,86	Sarı Mustafaoğlu	1	1,43
İslamoğlu	2	2,86	Serrâcoğlu	1	1,43
Kalyoncuoğlu	2	2,86	Solakoğlu	1	1,43
Kara Alioğlu	1	1,43	Tiryakioğlu	1	1,43
Kara Mollaoğlu	1	1,43	Tüliceoğlu?	1	1,43
Karagöz'ün	2	2,86	Urumoğlu	2	2,86
Kavacıklioğlu	2	2,86	Veli Beşeoğlu	2	2,86
Kaygısızoğlu	2	2,86	Toplam	70	100,00

Alpu Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Ahurlı? İmamoğlu	2	1,18	Ka'âşıkioğlu	1	0,59
Ali Efendi oğlu	4	2,37	Kadı Beşeoğlu	1	0,59
Ali Kethüdâoğlu	1	0,59	Kahvecioğlu	1	0,59
Aşir oğlu	1	0,59	Kanberoğlu	2	1,18
Athoğlu	1	0,59	Kara Hüseyinoğlu	1	0,59
Bekiroğlu	1	0,59	Kara İmamoğlu	2	1,18
Berber Mehmed'in	1	0,59	Kara Osmanoğlu	1	0,59
Berberoğlu	8	4,73	Kargacıoğlu	1	0,59
Berrakoğlu	1	0,59	Kâsımoğlu	1	0,59
Boşnakoğlu	1	0,59	Kazakoğlu	2	1,18
Böcüdoğlu	1	0,59	Keçicioğlu	1	0,59

Cankırım Hüseyinoğlu	1	0,59	Kel Ahmedoğlu	2	1,18
Cankıroğlu	1	0,59	Kel Çobanoğlu	4	2,37
Cilasinoğlu	2	1,18	Kel Halil	1	0,59
Çakır yeğeni	1	0,59	Kethüdâ Sarıoğlu	1	0,59
Çakıroğlu	1	0,59	Kızıl Alioğlu	1	0,59
Çakmaroğlu	1	0,59	Kibaroğlu	1	0,59
Çavuşoğlu	1	0,59	Kirazoğlu	1	0,59
Çolak Mehmedoğlu	1	0,59	Koca Beyoğlu	1	0,59
Daî'nin yeğeni	1	0,59	Koca Satılmışoğlu	1	0,59
Darıcıoğlu	1	0,59	Kokuoğlu	2	1,18
Dedeoğlu	2	1,18	Koyuncuoğlu	1	0,59
Deliceoğlu	1	0,59	Kuyucuoğlu	1	0,59
Dervişişoğlu	3	1,78	Mehmed Beşeoğlu	1	0,59
Dilsizoğlu	1	0,59	Mihroğlu	1	0,59
Doğanlı Topaloğlu	1	0,59	Molla Ömeroğlu	1	0,59
Dubaracıoğlu	3	1,78	Molla Velioğlu	1	0,59
Durakoğlu	1	0,59	Mollaoğlu	4	2,37
Durmuşoğlu	2	1,18	Nâbi oğlu	3	1,78
Dükkâncıoğlu	1	0,59	Özülioğlu	1	0,59
Ebenin oğlu	1	0,59	Poyraz İmamoğlu	1	0,59
Elhac Mahmud Beyzâde	1	0,59	Receboğlu	1	0,59
Emir Alioğlu	1	0,59	Rüstemoğlu	1	0,59
Emir Musaoğlu	1	0,59	Sağır Süleymanoğlu	1	0,59
Evveldenoğlu	1	0,59	Sağıroğlu	3	1,78
Fatioğlu	1	0,59	Samanyemezoğlu	1	0,59
Göcecioğlu	1	0,59	Sarıcaoğlu	1	0,59
Göçmanoğlu	1	0,59	Solak Mehmedoğlu	1	0,59
Habiboğlu	1	0,59	Solakoğlu	4	2,37
Hacı Hasanoğlu	4	2,37	Şa'bancıkıoğlu	1	0,59
Hacı Hüseyinoğlu	1	0,59	Şehirli Mustafa	1	0,59
Hacı kaymalı? oğlu	1	0,59	Şehyhbezenli Aşiretinden	1	0,59
Hacı Kaymazlı	1	0,59	Şişmanoğlu	1	0,59
Hacı Mehmedoğlu	1	0,59	Tahtaloğlu	1	0,59
Hacı Musaoğlu	1	0,59	Tanıhçı?	1	0,59
Hacı Yusuf oğlu	2	1,18	Tekelioğlu	2	1,18
Halil Bağlıoğlu	2	1,18	Tırankaoğlu	1	0,59
Halil Bey oğlu	2	1,18	Topaloğlu	1	0,59
Halil Beşeoğlu	1	0,59	Tulı Velioğlu	1	0,59
Hasanoğlu	3	1,78	Türkmanoğlu	1	0,59
Hızarcı Ali oğlu	1	0,59	Veli Ağa oğlu	2	1,18
Hüseyin Ağa oğlu	1	0,59	Voyvoda oğlu	4	2,37
İbişoğlu	2	1,18	Yanığrioğlu	2	1,18
İbrahim Kethüdâoğlu	1	0,59	Yılanlıoğlu	1	0,59
İmamoğlu	2	1,18	Zillioğlu	1	0,59
İnce Karaoğlu	3	1,78	Zor Ahmedoğlu	4	2,37
			Toplam	169	100,00

Gündüzler Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Acemoğlu	1	1,30	İslâmoğlu	1	1,30
Arablar'ın Ahmed oğlu	1	1,30	Kaçaroğlu	1	1,30
Avcioğlu	1	1,30	Kaçıkoğlu	1	1,30
Ayânoğlu	3	3,90	Kakıcıkıoğlu?	2	2,60
Bakacoğlu?	1	1,30	Kalyoncuoğlu	2	2,60
Bekiroğlu	1	1,30	Kapusuzoğlu	1	1,30
Bölükbaşıoğlu	1	1,30	Kara Ademoğlu	2	2,60
Burukoğlu?	2	2,60	Kara Çobanoğlu	1	1,30
Canbaroğlu	1	1,30	Karaoğlu	1	1,30
Cankıroğlu	2	2,60	Kaynaroğlu	2	2,60
Çakıroğlu	1	1,30	Kirlioğlu	2	2,60
Çırakoğlu	3	3,90	Köse Kethüdâoğlu	1	1,30
Çobanoğlu	2	2,60	Molla Beşeoğlu	1	1,30
Dalyancioğlu	1	1,30	Ömercikoğlu	1	1,30
Dedeoğlu	2	2,60	Pantıroğlu?	1	1,30
Emiroğlu	1	1,30	Sağıroğlu	3	3,90
Geviloğlu?	1	1,30	Sarı Hüseyinoğlu	2	2,60
Habiboğlu	2	2,60	Söylemezoğlu	3	3,90
Hacı Alioğlu	1	1,30	Süleymancıkıoğlu	2	2,60
Hacı Mustafaoğlu	1	1,30	Şa'ban biraderi	1	1,30
Hacı Osmanoğlu	2	2,60	Şa'ban oğlu	1	1,30
Hacı Velioğlu	1	1,30	Timuroğlu	1	1,30
Harpuroğlu	1	1,30	Timurayakoğlu	3	3,90
Helvacıoğlu	1	1,30	Uluoğlu	2	2,60
Herbetlioğlu	2	2,60	Yörükoğlu	1	1,30
İmamoğlu	2	2,60	Toplam	77	100,00

Sepedçi Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abdülazızoğlu	1	2,27	Kara Mahmudoğlu	1	2,27
Adalı Muhammed	1	2,27	Kara Velioğlu	3	6,82
Boz'unoğlu	1	2,27	Kel Hasan oğlu	1	2,27
Çardaklı	1	2,27	Kerimoğlu	1	2,27
Çil Alioğlu	1	2,27	Kırmızioğlu	1	2,27
Dedeoğlu	1	2,27	Koca Eskioğlu	4	9,09
Durmuşoğlu	1	2,27	Konyalioğlu	1	2,27
Elvanoğlu	1	2,27	Mizânoğlu	3	6,82
Emiroğlu	1	2,27	Musaoğlu	1	2,27
Gökce'nin	1	2,27	Sarı Ahmedoğlu	1	2,27
Gürcüoğlu	1	2,27	Sarı Alioğlu	2	4,55
Halil'in	1	2,27	Sarı'nın	1	2,27
Hasanoğlu	1	2,27	Serrâcoğlu	1	2,27
Hüseyincıkıoğlu	1	2,27	Solakoğlu	1	2,27
İmamoğlu	3	6,82	Şa'bancıkıoğlu	1	2,27
Kapusuzoğlu	1	2,27	Uzun Alioğlu	1	2,27
Kara Beşeoğlu	1	2,27	Zilkecioğlu	1	2,27
			Toplam	44	100,00

Kızılcaviran Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abbas damadı	1	3,03	Koca Mahmudoğlu	1	3,03
Alioğlu	2	6,06	Koca Ömeroğlu	1	3,03
Alicikoğlu	1	3,03	Kocabıyıkoglu	1	3,03
Ali'nin	1	3,03	Kuzucuoğlu	2	6,06
Balikesirlioğlu	1	3,03	Mabeslerlioğlu	1	3,03
Bozoğlu	1	3,03	Mahmudoğlu	2	6,06
Cengeloğlu?	1	3,03	Molla Velioglu	1	3,03
Çavdaroglu	1	3,03	Ömercikoğlu	2	6,06
Dinkaçoğlu	3	9,09	Öneoğlu?	2	6,06
Güz? Çobanoğlu	1	3,03	Salihoglu	1	3,03
İsmailoğlu	1	3,03	Sarioğlu	1	3,03
Kara Süleymanoğlu	1	3,03	Taşcı Himmetoğlu	1	3,03
Keskinlioğlu	1	3,03	Veli Beşeoğlu	1	3,03
			Toplam	33	100,00

Düz Köyü Aile Adları		
Aile Adı	Adet	%
Ali Osmanoğlu	1	3,45
Aşıroğlu	1	3,45
Berberoğlu	1	3,45
Bozacioğlu	2	6,90
Bügümezoğlu	1	3,45
Dedeoğlu	5	17,24
Deli Hasanoğlu	1	3,45
Eğriboyunoğlu	1	3,45
Hacı Durmuşoğlu	1	3,45
Hüseyinoğlu	2	6,90
Kara Hasan damadı	1	3,45
Kara Mehmedoğlu	1	3,45
Karaoğlanoğlu	1	3,45
Koca Mehmedoğlu	2	6,90
Kumburoğlu	1	3,45
Molla Ahmedoğlu	1	3,45
Paltaoğlu	1	3,45
Sarı Osman	2	6,90
Tavîl Hüseyi'nin	2	6,90
Tavîl Osman	1	3,45
Toplam	29	100,00

Sekiviran Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Abdioğlu	1	2,22	İmamoğlu	3	6,67
Abdurrahmanoğlu	1	2,22	Kadioğlu	1	2,22
Akcaoğlu	1	2,22	Kara Osmanoğlu	1	2,22
Alicik	1	2,22	Kartaloğlu	2	4,44
Atlıcaoğlu	1	2,22	Kerimoğlu	2	4,44
Ayânoğlu	1	2,22	Kethüdâoğlu	1	2,22
Bekiroğlu	1	2,22	Köse'nin	2	4,44
Çolak Kerimoğlu	1	2,22	Muslıoğlu	1	2,22
Çorumoğlu	2	4,44	Mustafa Efendi oğlu	1	2,22
Deli Ahmedoğlu	1	2,22	Seyid Efendi oğlu	1	2,22
Emin'in yetimi	1	2,22	Şeyh Ahmedoğlu	1	2,22
Gökceoğlu	2	4,44	Tekyenişoğlu	1	2,22
Güzelceoğlu	1	2,22	Topal Hasanoğlu	1	2,22
Habiboğlu	2	4,44	Uruçoğlu	1	2,22
Hacı Ahmedoğlu	2	4,44	Velioğlu	1	2,22
Hasanoğlu	1	2,22	Yıısufoğlu	3	6,67
İbişoğlu	1	2,22	Zuferoğlu	1	2,22
			Toplam	45	100,00

Bey Köyü Aile Adları		
Aile Adı	Adet	%
Ahmed oğlu	1	6,25
Çil Ahmedoğlu	1	6,25
Hacı Osmanoğlu	2	12,50
Hacıoğlu	1	6,25
Hasan Ağa'nın	1	6,25
Hasan'ın	1	6,25
İmamoğlu	1	6,25
Kethüdâoğlu	2	12,50
Mehmed Ağa'nın	1	6,25
Sisoğlu	1	6,25
Veli'nin	3	18,75
Yahyaoğlu	1	6,25
Toplam	16	100,00

Taycılar Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Ahmedoğlu	1	2,00	Kethüdâoğlu	1	2,00
Alioğlu	2	4,00	Kocaoğlanoğlu	2	4,00
Arzî İsmailoğlu	1	2,00	Köseoğlu	1	2,00
Ayânoğlu	1	2,00	Mehmed Alioğlu	1	2,00
Bölükoğlu	1	2,00	Mehmedoğlu	2	4,00
Corukoğlu	2	4,00	Molla Haliloğlu	1	2,00
Emiroğlu	1	2,00	Molla Mehmedoğlu	2	4,00
Göçeroğlu	1	2,00	Molla Osmanoğlu	1	2,00
Haliloğlu	1	2,00	Mustafaoğlu	1	2,00
Hasan Beşeoğlu	1	2,00	Nabîoğlu	1	2,00
Hasan Daîoğlu	2	4,00	Ömeroğlu	3	6,00
Hasanoğlu	1	2,00	Resiloğlu	1	2,00
Hüseynoğlu	3	6,00	Sarı Ahmedoğlu	1	2,00
İbrahimioğlu	1	2,00	Sarı Alioğlu	1	2,00
Kapusuzoğlu	1	2,00	Solakoğlu	1	2,00
Kara Beşeoğlu	1	2,00	Şişmanoğlu	1	2,00
Kara Mustafaoğlu	4	8,00	Uzun Mustafaoğlu	1	2,00
Kavalcıoğlu	1	2,00	Yakuboğlu	2	4,00
			Toplam	50	100,00

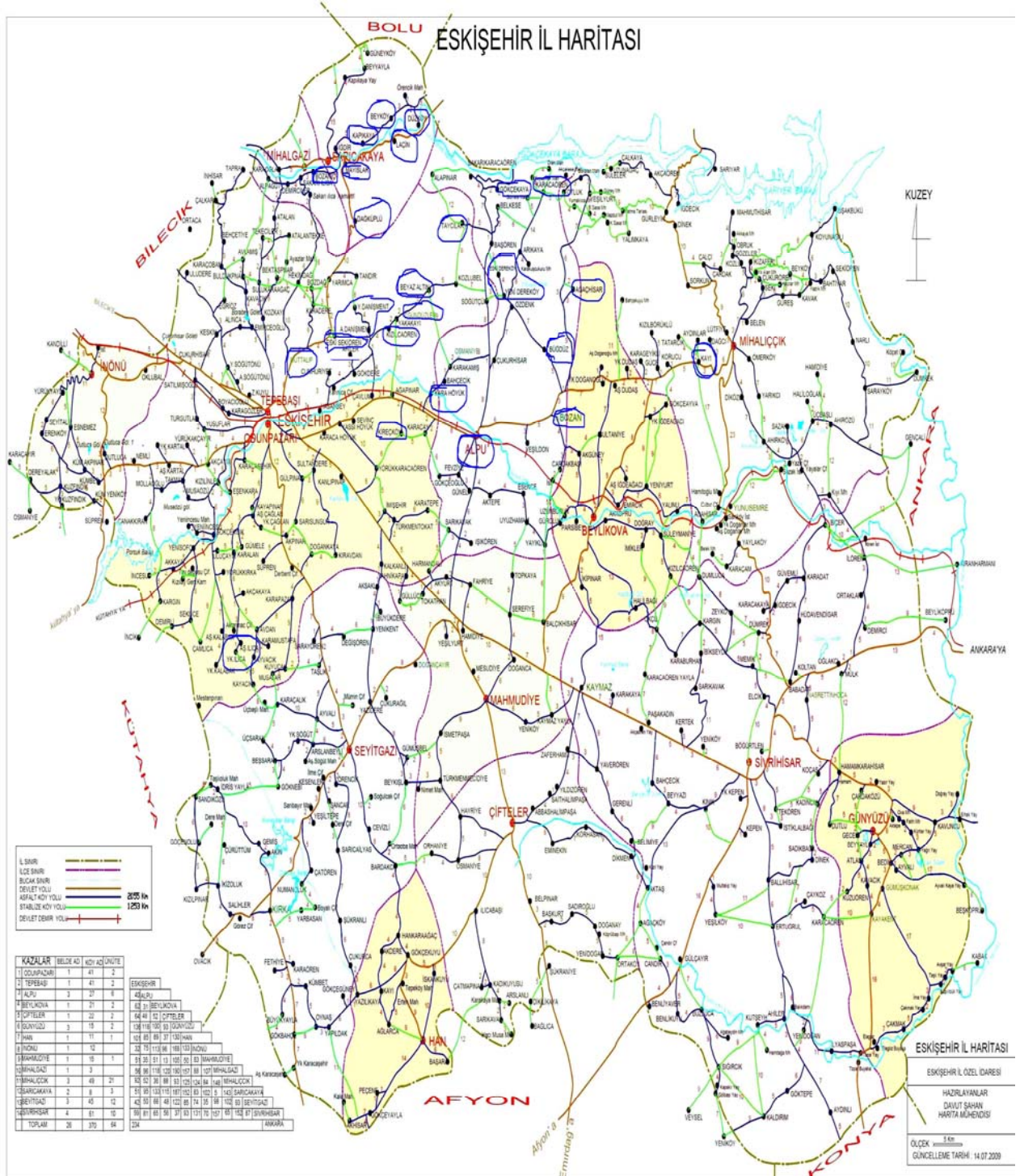
Mahıslar Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Ali Beşeoğlu	2	3,77	Hızarcıoğlu	1	1,89
Alioğlu	2	3,77	İsmailoğlu	1	1,89
Arıkoğlu	1	1,89	Kara Hacıoğlu	1	1,89
Bâzûbend oğlu	1	1,89	Kara Mehmedoğlu	1	1,89
Bekiroğlu	2	3,77	Kel Veli	1	1,89
Boduroğlu	1	1,89	Kırcaoğlu	1	1,89
Çiloğlanoğlu	1	1,89	Koca Ağa'nın	1	1,89
Çu(o)lduroğlu	1	1,89	Kuloğlu	3	5,66
Dervişoğlu	2	3,77	Küçük İbrahimioğlu	1	1,89
Dirhemoğlu	1	1,89	Memiş'in oğlu	1	1,89
Emir Haliloğlu	1	1,89	Musaoğlu	1	1,89
Hacı Ahmedoğlu	2	3,77	Mustafaoğlu	1	1,89
Hacı İbrahimioğlu	2	3,77	Osmanoğlu	1	1,89
Hacı İsmailoğlu	1	1,89	Öksüzöğlu	3	5,66
Hacı İvâzoğlu	2	3,77	Pazubandoğlu	1	1,89
Hacıoğlu	1	1,89	Sarioğlu	2	3,77
Haliloğlu	2	3,77	Süleymanoğlu	2	3,77
Hamzaoğlu	1	1,89	Şüküroğlu	2	3,77
Hasan'ın	1	1,89	Veyselöğlu	1	1,89
			Toplam	53	100,00

Karacaviran Köyü Aile Adları					
Aile Adı	Adet	%	Aile Adı	Adet	%
Âşıkoğlu	1	2,94	Koca Hüseyinoğlu	1	2,94
Bâlioğlu	1	2,94	Kör Hasanoğlu	1	2,94
Değirmencioğlu	1	2,94	Köse'nin oğlu	1	2,94
Deli Ahmedoğlu	2	5,88	Mahmud'un	1	2,94
Emiroğlu	1	2,94	Mazlumoğlu	1	2,94
Güllâboğlu	1	2,94	Mehmed Ali'nin	1	2,94
Hacı Haliloğlu	2	5,88	Molla Mehmedoğlu	1	2,94
Hadice Karaoğlu	1	2,94	Na'alçacıoğlu	1	2,94
İbrahimoğlu	1	2,94	Sarı Ali'nin	1	2,94
İmam Alioğlu	1	2,94	Sarı'nın	1	2,94
Kabanoğlu	1	2,94	Selmanoğlu	1	2,94
Kara Kocaoğlu	1	2,94	Tekelioğlu	1	2,94
Kaşıkoğlu	1	2,94	Tekerlikoğlu	1	2,94
Kaşlıoğlu	1	2,94	Toblıcaoğlu	1	2,94
Kışlıoğlu	1	2,94	Veli'nin	1	2,94
Koca Hasanoğlu	1	2,94	Yakub'un	1	2,94
			Toplam	34	100,00

EK-5 7838 Numaralı Paşa Mahallesi Temettuat defterinde yıllık gelirin yüksek olduğu hanelerden 4 numaralı hanede kayıtlı olan Beyzâde Hacı Mahmud Bey'in Emlak, Arazi ve Temettuat kaydı

Handwritten Ottoman Turkish land and revenue records (Emlak, Arazi ve Temettuat kaydı) for Hacı Mahmud Bey. The document is organized into several sections, each listing property details, revenue amounts, and official signatures. The entries are written in a cursive script and include various numerical values and names of officials or witnesses. At the bottom, there is a summary section with the number 4444 and other concluding remarks.

HARİTA- Eskişehir Kazası Temettuat defterlerinde yer alan köylerin bugünkü il haritası üzerinde gösterimi

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Metin MENEKŞE

Doğum Yeri : Eskişehir

Doğum Yılı : 18.09.1988

Medeni Hali : Bekâr

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 2002-2005 : Eskişehir Ticaret Borsası Lisesi

Lisans 2005-2009 : Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

**2010-2012 : Muğla Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma
Görevlisi**